

❖ પુસ્તક :

દશ વૈકલિકલ

❖ પ્રકાશન :

પ્રેમ-જિનાગમ પ્રકાશન સમિતિ

પ્રથમ સંસ્કરણ

મૂલ્ય ૮) આઠ રૂપિયા

❖ પ્રાપ્તિસ્થાન :

જમણી વિદ્યાપીઠ

હાંગવાળા લેન, ઘાટકોપર મુંબઈ ૪૦૦.૦૭)

પ્રત : ૧૦૦૦

અવન ૨૦૩૫ ઈ સ. ૧૯૭૬

❖ મુદ્રક :

છાયાલાલ ગોધુળદાસ શાહ

શ્રીરામ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, નંદરબાર

(ડી. પુલીયા)

ગુરુ પ્રાણ ચરણે

સમર્પણ

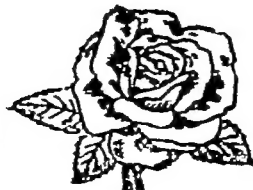
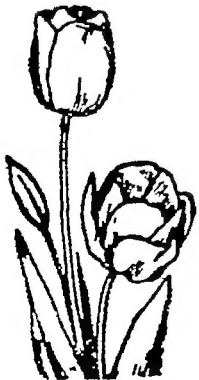

રાગનો કહું રાધ, અરિહંત આજ્ઞા લઉં આરાધ,
વિલાવનો વિરાધ, રવલાવે રમું બની સાધ,
અનંત અગાધ, તો ટળે જન્મમરણના અપરાધ,
મોહકર્મ ન કરે બાધ, તો કેવળલખિં લાગે લાધ—

સમયજ્ઞ સ્વયંપ્રભવની રચના, સંયમી સૂતશિષ્ય મનક કાળે—
ચાલતા; ઉઠતા, બેસતા, સૂતાં, ખાતા, બોલતા, જયજી ચાવી દેખાડી સૂરિ રાજે
અંતરની અર્ચના કરતાં ત્યાગી વૈરાગી આજે; મહાવ્રતની વરમાળે વિરાજે—
મોહમૂળ છેદક મૂળસૂત્રની સ્વાધ્યાય, સાધકવૃંદના મનક મનમાં ગાજે—

દશગૈકાલિકની વાચના આપી, ચેતનની ચેતના ચેતાવી—
દેવ ઉદય કૂલવાડીની આમ્રમજરીમાં જ્ઞાન સુધારસ રેલાવી—
રુજ શક્તિ ના હુતી નાથ ! શબ્દાર્થ અનુવાદની, તેં પ્રાણુ” પ્રભાવડે શોભી ગઈ,
તે કૃપાળુના ચરણ ઉદય કરકમળમાં અર્પતા, સાધ્વી” લીલમ” કૃતકૃતાર્થ બનીગઈ

આપ્યું આપે અગાધ, અર્પું આધનું અતિ આધ,
વાચી વિચારી સાધ, બની જાય જો આજ્ઞા આરાધ,
ટળે વિષય-વિવાદ, સંલગ્નાય તપ સયમના સાદ,
“લીલમ” કરે નાદ, ઉતર અતરના આશીર્વાદ....

અનુક્રમ

દશવૈકાલિક સૂત્ર

વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રથમ અધ્યયન	૧-૨
દુમપુષ્પિકા	
દ્વિતીય અધ્યયન	૩-૭
શ્રામણ્ય પૂર્વક	
તૃતીય અધ્યયન	૮-૧૨
ક્ષુલ્લકાચાર કથા	
ચતુર્થ અધ્યયન	૧૩-૪૪
છ જીવનિકાય	
પંચમ અધ્યયન	૪૫-૯૪
પિરુડેષણા	
ષષ્ઠ અધ્યયન	૯૫-૧૧૯
મહાચાર કથા	
સપ્તમ અધ્યયન	૧૨૦-૧૪૦
સુવાક્ય શુદ્ધિ	
અષ્ટમ અધ્યયન	૧૪૧-૧૬૬
આચાર પ્રણિધિ	
નવમ અધ્યયન	૧૬૭-૧૯૯
વિનય સમાધિ	
દશમ અધ્યયન	૨૦૦-૨૧૦
આદર્શ સાધુ	

ધર્મપ્રેમી સુશ્રાવક પ્રેમજી હીરજી ગાલા

(સંક્ષિપ્ત પરિચય)

કચ્છની ધરતી ઉપર કાઠાગર નામના ગામમા ધર્મપ્રેમી શ્રી પ્રેમજીભાઈનું કુટુંબ વસે છે. કચ્છની ભૂમિ ઉત્તર છે પરંતુ ત્યાં વસતા માનવીઓના હૈંયા માનવતાથી ભરેલા છે. ધર્મની ભાવના-વાળા છે, માતા પિતામા ઊંડા ધાર્મિક સંસ્કરે હોવાના કારણે પ્રેમજીભાઈને ધર્મનો વારસો મળ્યો છે. બાલપણથી જ ધર્મના રંગે રંગાયેલા છે. એટલે આગમ તરફનો પ્રેમ અને અભ્યાસ હોય તે સ્વાભાવિક છે.

જ્યારે માનવી ધર્મને ધર્મના સાચા સ્વરૂપમાં સમજે છે ત્યારે તેના જીવનમાં ત્યાગવૃત્તિ જાગૃત થાય છે, અને મળેલા આ માનવભવને સાર્થક કરવા પ્રયત્ન કરે છે. પ્રેમજીભાઈ છેલ્લા ત્રેવીશ વર્ષથી ચક્રિહાર કરે છે અને માત્ર વર્ષથી આજીવન બ્રહ્મચર્યવ્રત અંગીકાર કરેલ છે.

પુણ્યશાળી જીવ હોવાના કારણે જીવન સાથી પણ ખૂબ જ સુયોગ્ય મળ્યા છે તેમના ધર્મપત્ની પણ ખૂબ જ ધાર્મિક વૃત્તિવાળા છે. એટલે પતિ-પત્ની બંને ધાર્મિક ક્રિયાઓમાં લગભગ સાથે જ રહે છે, અને નાની મોટી તપશ્ચર્યાઓ સાથે કરે છે.

પ્રેમજીભાઈનું ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ તરફ લક્ષ્ય હોવાના કારણે કુટુંબના વડિલ હોવા છતાં પણ સંસારના વ્યવહારો છોડ્યાને સોપી પોતે જેટલો બની શકે તેટલો સમય ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓમાં ગાળે છે ભગવાન મહાવીરની વાણી એટલે આપણા મુત્ર-સિદ્ધાન્તો બધા માગધી ભાષામાં હોવાને કારણે ગુજરાતીમા અનુવાદ કરી પ્રગટ કરવામાં આવે તો જિજ્ઞાસુ આત્માઓ વાંચી જીવનમાં કાર્ધક મેળવી શકે પરંતુ આ ભગીરથ પુરુષાર્થ કોણ કરે ? ધર્મપ્રેમી શ્રી જેચ દલાઈ તેજાણી સાથે વિચાર વિનિમય કરતા ઘાટકોપરમાં ચાલતી શ્રમણી વિદ્યાપીઠ તરફ નજર કરી અને તેઓ પૂજ્ય મહામતીજી પ્રાણકુવર-બાઈ સ્વામી, પૂ મુક્તાબાઈ મહાસતીજી તથા પૂ લીલમબાઈ મહાસતીજીના પરિચયમાં આવ્યા પ્રેમજીભાઈના આવા સુદર વિચારો જાણી સાધ્વીગણને ખૂબ જ આનંદ થયો, અને ત્યાં અભ્યાસ કરતાં સાધ્વીજીઓ તથા શીષ્યાર્થી બહેનોએ ગુજરાતીમા અનુવાદ કરી આપશે એમ સહર્ષ સ્વીકાર્યું. સૂત્રોનું ગુજરાતીમા પ્રકાશન કરવાના બર્ચની પોતે વ્યવસ્થા કરી આપશે એમ જણાવ્યું.

વિદ્યાપીઠના અધિકષતા પંડિતરત્ન શોભાચંદ્રજી ભારિલ્લ ને પ્રેમજીભાઈની ભાવના ખૂબજ ગમી અને તેની ભાવનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવા તેમણે લખાયેલ શાસ્ત્રો તપાસી આપવા તેમજ પ્રુફ રીડીંગ કરી આપશે તેમ જણાવ્યું. સૌના સયોગના ફળ રૂપે અમે અત્યાર સુધીમાં ૧) આચાર ગ.

૨) સૂયગડાંગ, ૩) ઉપાસકદશાંગ, ૪) વિપાકસુત્ર, (૫) અનુત્તરૌપપાતિક દશાંગ, અંતકૃતદશાંગ સૂત્ર ઔપપાતિક સૂત્ર, ૬) શ્રી નન્દીસૂત્ર અને અનુયોગદ્વાર સૂત્ર એમ નવ સૂત્રનું ગુજરાતી અનુવાદ અમે આપી ચુક્યા છીએ, અને આ દશમું સૂત્ર દશવૈકાલિકજી સૂત્ર આપતાં આનંદ અનુભવિએ છીએ.

ધર્મપ્રેમી, દાનવીર પ્રેમજીભાઈની આવી ઉચ્ચ લાવના બદલ અમે તેમનો અન્તઃકરણપૂર્ક આભાર માનીએ છીએ. અમેએ નક્કી કર્યું છે કે જેમ બને તેમ સૂત્રો ગુજરાતી અનુવાદ સાથે જનતા સમક્ષ નજીકના ભવિષ્યમાં તુરત જ મુકવા અગીયારમું સમવાયાંગ સૂત્ર પ્રેસમાં છે તે દ્વંક સમયમાજ બહાર પડશે.

જેયંદ જમનાદાસ તેજાણી
હરજીવનદાસ રૂગનાથ ગાંધી
હીમતલાલ ભગવાનજી શેઠ
નરત્તમદાસ જીવણલાલ લાખાણી

—: સૂત્રનું સુહાર્દ :-

જૈન સંસ્કૃતિમાં અહિંસા, સંયમ અને તપની ત્રિધારાનું દર્શન થાય છે જેણે આ ત્રિવેણીના તટપર બેસી ધર્મની સાધના કરી તેને સાધક કહેવાય છે.

આવા શ્રમણ ધર્મના આરાધક સાધકોમાટે પરમ પ્રેરક અને પોષક શ્રુતકેવલી આચાર્ય શ્રી શચ્ચંભવ સૂરિએ પોતાના પૂર્વાવસ્થાના પુત્ર મનકમુનિનું છ માસનું આયુષ્ય જાણી તેની સાધના સફળ બનાવવા પૂર્વોભાથી ઉધ્ધરીને આ શ્રીમદ્ દશગૈકાલિક સૂત્રની રચના કરી છે.

આ સૂત્રમાં શ્રમણધર્મના પ્રવેશક સાધકને અષ્ટ પ્રવચન માતાની ગોદમાં બેસાડી તેનો ઉછેર કરવા પંચમહાવ્રતોની શિક્ષા સાથે અનેક વિધિ આજ્ઞાઓનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે.

કહ્યું પણ છે કે આયુષ્ય અલ્પ છે. શાસ્ત્ર સાગર સમ અપાર છે વિજળીના ચમકાર રૂપ અલ્પ જીવનમાં સત્શાસ્ત્રસમાન મોટી પરોવવાની પ્રથમ જરૂર છે. જેને વિદ્વાન થવું નથી, જેને પ્રસિધ્ધ વક્તા બનવું નથી, જેની સ્મૃતિ તેજસ્વી નથી, તેવા શ્રમણ સાધકને આ સૂત્ર કંઠસ્થ. હૃદયગત કરી લેવાથી આત્મકલ્યાણ નિર્દોષ જીવનની આવી સમ શિક્ષારૂપ દીક્ષા મળશે.

અત્યારસુધીમાં દશગૈકાલિક સૂત્રની અનેક આવૃત્તિઓ પ્રગટ થઇ ચુકી છે. જેમાંથી સાધક જીવનને સુવિધ પ્રેરણાઓ મળી રહે છે આશા છે કે આવા સત્ય, શિવ અને સુન્દરના દર્શન સ્વરૂપ સાર્થ અને ભાવ સમૃદ્ધ આ સૂત્ર પ્રત્યેક સાધકોમાટે નૌકા સમ બની રહેશે.

કચ્છ મોટી પક્ષના આચાર્ય ભગવંત પૂજ્ય શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામીએ સં. ૨૦૨૪ ની આ સૂત્રની ત્રીજી આવૃત્તિની પ્રસ્તાવનામાં આપેલી કેટલીક હકીકતો જાણવા જેવી હોય જેથી તેનો સંગ્રહ કરી અહીં સુકવામાં આવી છે

૧) આ સૂત્ર શ્રી શચ્ચંભવસૂરિએ પોતાના શિષ્ય ‘મનક’ માટે અન્ય અંગાદિક આગમો અવગાહીને ઉદ્ધૃત કરવામાં આવેલ છે

૨) આ સૂત્ર લગભગ આચારાંગ સૂત્રમાંથી ઉદ્ધૃત કર્યું હોય તેમ લાગે છે કારણ કે તેમાં પણ આવીજ હકીકતો જાણવા મળે છે.

૩) આ સૂત્રમાં જે પાત્ર મહાવ્રતો સાથે છઠ્ઠા રાત્રિભોજન વ્રતનો અધિકાર છે તે આચારાંગમાં નથી

૪) આ સૂત્રમાં પુનરુક્તિ બહુ છે. તે બતાવી આપે છે કે આ સૂત્ર જુદા જુદા સૂત્રોમાંથી ઉદ્ધૃત કર્યું છે

૫) દશગૈકાલિક ના દશમાં અને ઉત્તરાધ્યયનના ૫ દરમાં અધ્યયનમાં વિલક્ષણ મિશ્રણ થયેલું છે

૬) જૈનોની ભાષા અને જૈન સાધુઓના કાનુન ને સમજવા માટે આ સૂત્ર ઘણું સુંદર છે.

૭) આ સૂત્રમાં જેન સાધકોના આચાર, વિચારનું સૂક્ષ્મ સંવિધાન બનાવવામાં આવ્યું છે.

૮) આ સૂત્રમાં મનુષ્ય સ્વભાવની નિર્જાળતા અને સખળતાના અનેગ ભાવો આલેખવામાં આવ્યા છે

૯) આ સૂત્રના રચયિતા સુરિપ્ય પૂર્વના શાસ્ત્રકારોની જેમ ભીક્ષણુ દષ્ટિવાળા હોવા જોઈએ અહીં વસ્તુની સંકલના કરવામાં પણ સૂત્રદ્વારે સદ્ભાવ અને ચાતુર્ય જતાવેલ છે. જેમકે ચોથા અધ્યયનથી શરૂ થતા બેક્રીવાળા અધ્યયનોમાં વિષયોની સામાન્ય ચર્ચા કરવામાં આવી છે અને પાંચમાં અધ્યયનથી શરૂ થતા એક્રી નંબરવાળા અધ્યયનોમાં ખાસ ખાસ વિષયો ગૃથ્યા છે. પહેલા ત્રણ અધ્યયનોની શરૂઆત “ એ ચિરંજીવ ! મેં સાલજ્યુ છે કે લગવાન આમ બોલ્યા ” એવા વાક્યથી થાય છે.

૧૦) ત્રીજી અધ્યયન વ્યવસ્થાનું પ્રાસ્તાવિક અધ્યયન છે બીજા બે અધ્યયનો ઉદાહરણોનું સૂચન કરે છે

૧૧) આ સૂત્રના દશ અધ્યયનો પછી બે અધ્યયનો છે તેની રચના પણ તે જ સમયની છે. બંનેની ભાષા એક સરખી છે. માત્ર છંદ જુદા છે છેલ્લા બંને અધ્યયનોને દશ સૂચના જ માનવામાં આવે છે ખારમુ અધ્યયન પરિશિષ્ટ ગણાય છે કારણ કે તેના છંદ આર્યા છે અગિયારમું તે અતિમ અધ્યયન નથી દશમા અધ્યયનના અંતમાજ અતિમ મગલ આવી જાય છે. જેથી આ બંને અધ્યયનો અંતે આવેલા હોય તે માટે તેને ચૂલિકા નામ આપવામાં આવેલ છે.

૧૨) આ સૂત્રમા છંદ શાસ્ત્રની (પિંગલ) વ્યવસ્થા ઉપર રચયિતાએ લક્ષ્ય ન આપતાં માત્ર ભાવ દર્શાવવા તરફજ લક્ષ્ય આપેલ છે

૧૩) આ સૂત્રના ૩-૫-૭-૯ અધ્યયનોમા ખાસ વિષયો ચર્ચાયા છે. તેમા પાંચમાંની ચાંદર તો ઘણા લંબાણુ પૂર્વક વિવેચન કરવામા આવેલ છે આમાં આહાર-પાણી કેવી રીતે લાવવા તેનો અધિકાર છે.

૧૪) આની સરખામણી આચારાંગ સૂત્રના બીજા શ્રુતસ્કંધના પ્રથમ (પિંડેપણા) અધ્યયનની માથે કરવી જોઈએ

૧૫) સાતમુ અધ્યયન ‘ સત્યભાષા ’ ઉપર છે તો તે આચારાંગ સૂત્રના બીજા અધ્યયનમાથી લીધેલું છે સ્પષ્ટ છે કે આચારાંગની ગાથાઓ પણ બીજામાથી અવતરણુ કરેલી હોય

૧૬) અગિયારમા અધ્યયનમા, સાધુપણું, છોડી ફરીવાર માધક પોતાના કુટુંબમા જાય, તેને સ્થિર કરવા માટે મુદ્દા વિવેચન કરવામા આવેલ છે.

“ નમો જિણાણં ”

“ અભિનયમાંથી આદર્શમય જીવન જીવવાનું અમોઘ સાધન એટલે દશવૈકાલીક સૂત્ર ”

રે સૂર્ય ! કેવી તારી કરામત ! અહાહા ! ઉદયમાન ઉપા સહસ્ર રશ્મિ અવની ઉપર પ્રસરાવી, સંધ્યા થતા વિલીન થઈ જાય છે. અને સારીયે અવની પર અંધકારનું આવરણ પ્રસરી જાય છે પરંતુ, રે શાસ્ત્ર સિધ્ધાન સૂર્ય ! કેવી તારી બલિહારી ! મુમુક્ષુનાં આત્મામાં એકવાર ધર્મ અભિરૂચિ નો સૂર્ય પ્રકાશમાન થાય પછી દૂર થાય છે સઘળા સંસારીભાવોના અંધકાર શાસ્ત્રસિધ્ધાંતના પઠન-પાઠન પાવક જવાળાથી તેજોમય સૂર્ય મુમુક્ષુનાં જીવનમાં સતત તેજધારા રેલાવી રહે છે. ત્યાં નથી હોતી ઉપા કે સંધ્યા, પરંતુ સદૈવ જળહર રહે છે અખંડ શાસ્ત્ર સૂર્ય તે રશ્મિનાં દેદિપ્યમાન સહારે, સાધક અષ્ટ પ્રવચન મૈયાની આજ્ઞામાં ઝુલતો. શાસ્ત્ર સિધ્ધાંતમાં (૨) આળોટનો આચારમય જીવન જીવી આદર્શમય બની અંતે સિધ્ધત્વના શિખરે પહોંચી શીવરમણીને અવશ્યમેવ વરે છે વાહ ! કેવો સુભા-ગીમય બને છે આતમરામ !

સંસારના સોનેરી પીંજરમાંથી મુક્ત થઈ, મુક્તિનાં મહેરામણમાં મ્હાલવું હોય તો હૃદયંગમથી આ વિરાટ લાવ-સહર સૂત્રનાં આમ્રકુંજમાં નિવાસ કરવો પડશે. ક્રિકેટનાં કમ્પાઉન્ડમાં દડાને શાંતિ હોય ખરી ? નહિ. તેમજ કર્મના Play ground માં સાધક-મુમુક્ષુ આત્માને પટ્ટા ફૂરકર્મનું નિકટન કર્યા વિના કયાથો શાંતી મળે ? અને આ શાંતિ મેળવવાનું શ્રેષ્ઠ સાધન છે સૂત્ર સિધ્ધાંત મોક્ષ માર્ગની સીડી ચડવા માટે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર્ય તપ તે Green Signal છે, તેમ જ સાધક આત્માને સરિયામ સફલતા પ્રાપ્ત કરવા માટે સર્વ સિધ્ધાંતમાં આ સૂત્રનું અલૌકિક સ્થાન છે. તારમાં ઝંકારનું છીપમા મોતીનું પુષ્પમાં પરાગનું સ્થાન હોય તેમ રતનત્રયની આરાધિકા બનવાનું સચોટ દર્શન આ સૂત્રમાં છે આચાર ને અંતરઘટમાં ઉતારી પરમપદને પ્રાપ્ત કરવા પળે-પળે પ્રતિક્ષા કરી, આખરે પરમ સૌભાગ્યને મુમુક્ષુ-સાધક આત્મા પ્રાપ્ત કરે છે.

આ આગમ ઉપવનમાં યતનાથી વિહાર કરે તો જીવન ના દિવ્યઆગમાં નથી ઉગતા રાગ-દ્વેષનાં કાટાળા ધાર, બદકે ત્યાગભૈરાવની વેલમાં પ્રમોદલાવના પુષ્પ પમરાટ પ્રસરાવે છે અને તેથી સ્તો ! આંચાર જ્ઞાન ચારિત્ર્યના કુલડા મધમધે છે અહાહા ! કેવો અપૂર્વ મહિમા છે આ સૂત્રનો ! આ અપૂર્વ સિધ્ધાંતના શંખ ધ્વનિ નાદ થી કોના જીવનનાં ગેળીતાળા ન ખુલ્લે ?

અંતમાં આજના આણુકૌશલનિક યુગમાં વિજ્ઞાન ફૂદકે ને ભુસકે આગે કદમ કરી રહ્યું છે અરે ! અફસોસ તો એ છે કે સંસારમાં લોહુપ રહેતા આત્માઓ પોતાના ધર્મને ગૌણ માની બેઠા છે. સાત્વિક સિધ્ધાંત રસથી માનવજન્મને સાર્થક કરવો તે છે આ સૂત્રનો લબ્ધ હેતુ “ મુક્તેષુ કિં બહુના ? ”

—: शुद्धि पत्रक :—

पेक्ष	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१	६	व	य
३	२०	लद्ध	लद्धे
६	२०	सुडाणा	सुवाणा
६	२४-२६	वायाविद्धि	वायाविद्धे
६	३	पूनेम	ओम पुछीने
१२	११	सडेत्तु	सडित्तु
१४	१३	पुढविकाइआ-तसकाइआ	पुढविकाइया...
१५	२०	अगवीआ खंघवीआ	अगवीया खंघवीया
१६	२	धीनइड	धीनइय
१६	५	तलगा	तरणु
१६	१०	केसिचि	केसिच
१६	२१	"	"
१७	१४	आभन	आगभन
१७	१६	कुंथव	कुंथवा
१६	१६	हिं छु.	निंहु छुं
२०	१६	म	भन
२०	१८	नाथी	तेनाथी
२१	१०	अडणुभन करावे	अडणु न करावे
२१	१५	प्रि-कभणु	प्रतिकभणु
२३	६	पपकारी	पापकारी
२४	१०	परिड	परिअड
२५	१	रत्रिमा	रात्रिमां
२५	६	र्व प्रकारना	सर्व प्रकारना
२७	२	मथी	भनथी
२६	७	स्निग्ध-गिधु	स्निग्ध थयेलु
३१	२	ओणववे	ओलववे
३१	५	डिंव	डिंवा
३१	१७	समणुजाणेज्जा	समणुजाणामि
३५	६	लेडु लु	रलेडुलु
४४	१	क्ष ॥	क्षमा
४४	११	लहित्त	लहित्तु
४५	१२	चेयसा	चेयसा
४७	५	संजमो	संजओ
४७	२७	जया	जय

पेक्ष	पंक्ति	अशुद्ध	शुद्ध
४६	५	इंदियाणि	इंदियाइं
४६	१४	गोचरे	गोयरे
"	२३	आभोयं	आलोअं
५०	५	रहस्ताकिरयाण	रहस्तारकिरयाणि
५०	२३	भोगह सि	उगहं सि
"	"	पणोल्लेज्जा	पणुल्लिज्जा
५१	८	गोयरगापविट्ठोउ	गोयरगापविट्ठोअ
"	"	वच्चे	वच्च
५२	६	डुल	डूल
५३	२	डूलनी	डूलनी
"	८	लधुना	लधुता
"	२०	दगमट्टियआयाणं	यगमट्टियआयाणे
५५	३	घट्टियाण	घट्टियाणि
"	१५	अभाणु	अभणु
"	२३	डण्डी	डडडी
५६	२	बाधव्वे	वोधव्वे
५७	२२-२५	मुत्तसेअं	भत्तसेअ
६४-६५	२१-४	ओयारिया	ओवारिया
६५	३	ओवत्तिया	उवत्तिया
"	१०	अवेल	आवेल
"	१४	इट्ठमं	इट्ठलं
६६	७	पाटिपु	पाटियु
"	१०-१३	जेअतत्थस्सिया	जेयतन्निस्सिया
"	२०	भडु होपेने	भडाहोपेने
"	"	ते भटे	ते भाटे
६७	१	छिन्नं व	छिन्नं अ
"	२४	विट्ठं	भिट्ठं
"	२५	मोअण	भोयण
७०	२२	गोचरग	गोयरग
"	२२	परिमुत्तअ	परिमुत्तुयं
७२	१७	वणएण	विणएणं
"	१६-१८	अ	य
"	२४-२७	अइआरं	अइयार च
७५	५-८	एकओ	एगओ

પેઠળ પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પેઠળ પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	૧૧
૧૪-૧૫	તિત્તગંવ-કહુઅં વ-અનિલ વ	તિત્તગં વ	૬૮	૬	સંજમા	સંજમો
		કહુય વ અંવિલ વ	૬૯	૧૬	અવિસ્સામોઝ	અવિસ્સાસો ય
૨૬	સૂઝઅ વ અસૂઅં	સૂઝય વા અસૂઝયં	૧૦૧	૨૨	સાધ	સાધુ
૭૬	૧૨	દુખખો	૧૦૨	૨૧	સવધુ દિણા	સવવત્યુવદિણા
૭૭	૨૧	કારણયમુણ્ણે	૧૦૫	૧૪	બાણીને	બાણીને
૭૮	૨૧	ઉપયો	૧૦૫	૧૬	આડકાદનહિસત	આડકાગંનહિસતિ
૭૯	૭	અલામુ	૧૦	૧૬	જોણ	જોણ
૧૦	૭	તવુત્તિ	૧૦૭	૭	સ-નાઘાઓ	સમાઘાઓ
૧૬	નયલે	નયાલે	૧૦૮	૧૨	તે માં	તેમા
૮૦	૨૭	અનુયાથી	૧૧૨	૧૬	અમળપાળાઙ	અસળપાંળાઙ
૮૧	૨	એક બજુ	૧૧૩	૩	પરિત	પતિત
૪	સિઅ	સિયા	૧૦	૧૦	તે	તેના
૧૧	અથવા	અથવા	૧૬	૧૬	અઅ-દ્ધ	અઅમદ્ધં
૮૩	૨૧	તૃણુન	૧૭	૧૭	ગૃહસ્થ	ગૃહસ્થના
૨૬	દિ રિ અ	દિતિય	૨૧	૨૧	અર્થ	આર્થ
૮૫	૨૦	શ્રી ત	૧૧૪	૬	પલિઅંકેપુ	પલિઅંકેસુ
૮૬	૨૨	રુસં	૨૨	૨૨	ગોચરગા	ગોચરગા
૮૭	૧૬	કોઇ એદે. સાધુ	૧૧૫	૨૩	થી	નથી
૨૨	આપે	આપે	૧૧૭	૧૪	સ્થા	સ્થાન
૮૯	૧૬	દસાઈ	૨૫	૨૫	સત શ્રગાર	સતકાર શ્રુંગાર
૨૪	અ સો અ	અયસો ય	૧૧૮	૧	ધમ્મ	કમ્મં
૯૦	૧૧	તેવી	૧૨૦	૧૪	મુપા	મુસા
૧૮	તારિસ	તારિમં	૧૨૧	૨૦	સ્ત્યને	સત્યને
૯૧	૧૦	છોડે છ	૧૨૨	૬	કર્થ	કાર્ય
૧૬	મં	મે	૧૨૪	૧૪	દુભય	દુભાય
૨૩	વિજ્ઞાપ	વિવજ્ઞાપ	૧૨૫	૨	હલિત્તિ	હલેત્તિ
૯૨	૧૪	તવવેળે	૨૨	૨૨	પુણ	પુણો
૯૩	૪	સાધ	૧૨૬	૨૪	અકેવર	અકેવાર
૬	સાધુ	સાધુ	૧૨૭	૧૬	તવચત્તિ અ	તવચિણ્ણિ ય
૧૭	ભવચોર	ભવચોર	૧૨૮	૨૫	બોધન	બોધને
૧૯	સાધ	સાધુ	૧૨૯	૨૫	પ્રલિ	પ્રાલિ
૨૨	ભતમા	ભતિમાં	૨૪	૨૪	એમ ઈહ	એમન કહે
૨૩	પ્રાપ્ત	પ્રાપ્ત	૧૩૧	૧૬	પિહસજ્જત્તિ	પિહસજ્જત્તિ
૯૪	૧-૩	પલમૂઅઅં	૧૩૪	૫	સા જ્ઞ	સાવજ્ઞં
૯૫	૪	પુચ્છંત	૧૦	૧૦	ભોજન	ભોજન
૧૪	કયકલાપ	દિયાકલાપ	૧૩૬	૨૩	આમ	આસ
૯૭	૧૬-૨૨	નસજ્ઞા	૨૫	૨૫	પન્ન	પન્નં
૨૪	સ્થને	સ્થાને				

પેજ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	૧૨
૧૩૮	૧૬	ઘંત્યાદિ	ઘંત્યાદિ	
„	૨૭	થઢેલ	ચઢેલ છે	
૧૪૨	૧૧	વક્ષણ	વક્ષેણ	
„	૨૨	ધસેનહુ	ધસેનહિ	
૧૪૮	૨૧	નોગસા	બોગસા	
૧૪૮	૨૭	અચ્છાદિ	અચ્છીદિ	
૧૪૯	૧૫	સંયતી	સંયતી	
૧૫૦	૪	સાધુ ના	સાધુના	
૧૫૦	૧૩	સવધ	સાવધ	
૧૫૦	૨૬	ગાળનાર	ગાળનાર	
„ ૨૮	વી પ્રકૃતિઓને ન આરાધવી	તેવી પ્રકૃતિઓને ન આરાધવી		

૧૫૧	૨૪	પુરચ્છાઅ	પુરત્યા ય
૧૫૨	૨૩	સ્વિપ્પમપ્પાણં	સ્વિપ્પમપ્પાણં
૧૫૩	૨૧	પરિગિજ્ઞ	પરિગિજ્ઞ
૧૫૪	૩	અબુવં	અબુવં
૧૫૫	૨૩	પ્રીતિના	પ્રીતિના
૧૫૬	૭	સમાસિજ્ઞ	સમામિજ્ઞા
૧૬૦	૧૨	નિસિર	નિસિરે
„	૧૫	„	„
૧૬૧	૧૨	વશંકરણા િયોગ	વશીકરણાદિ યોગ
૧૬૨	૧૪	કુકડા	કુકડાનાં
„	૨૨	પાછી	પાછી
૧૬૩	૪	વવજ્ઞણ	વિવજ્ઞણ
„	૬	ગયા	ગયા
„	૧૧	સ્તભી	સ્તભી
„	૧૨	પણીતં	પણીયં
„	૨૪	પઠાણ	સંઠાણં
૧૬૫-૧૬૬	૨૩-૧	મજ્ઞાણ	સુંજ્ઞાણ
„	૨૫	વિસજ્ઞાઈ	વિસુજ્ઞાઈ
૧૬૭	૧૩	અપ્પસુઅ	અપ્પસુઅ
૧૭૦	૨૦	કૂળ સ્વરૂપે	કૂળ સ્વરૂપે
„	૨૭	પર્વતન	પર્વતને
૧૭૪	૨૫	સમાહિ	સમાહિ
૧૭૮	૧૧	અવિણે	અવિણી
૧૮૨	૧	કારણં	કારણા
„	૧૬	કદપિ	કદાપિ
૧૮૩	૨૩	મુત્તણ	મુત્તૂણં
૧૮૭	૧૫	અલદ્દુઅ	અલદ્દુઅ
૮૮	૧૪	સ જ્ઞો	સ પુજ્ઞો

પેજ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
„	૧૭	વાણુ જેવાતીક્ષ્ણુ	ખાણુ જેવા તીક્ષ્ણુ
૧૬૦	૨૪	ખેચેન	ખેચેન
૧૬૪	૨૫	સ્થાવર	સ્થવિર
૧૬૬	૧૦	ઠિઓ અ	ઠિઓ ય
૧૬૭	૧૫	નિ-ચયથી	નિશ્ચયથી
૧૬૮	૧૪	કિત્તિ	કિત્તિ
૨૦૧	૧૮	પુષ્પાદિવાળા	પુષ્પાદિવાળા
૨૦૨	૧૦-૧૪	અત્તસમે	અપ્પસમે
„	૧૨	પંચાવ	પચાસવ
„	૨૨	આદર્શ	આદર્શ
૨૦૬	૧૪	સર્વસહી	સર્વસહી
૨૦૭	૧૭	પુલનિપ્પલાણ	પુલનિપ્પુલાણ

- હાલ વિભાગ -

પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨૨	આ ગિ ત્ર	આરિત્ર
૧	તાઆકમી	આધાકમી
૨	રાજ્યપિંડીને	રાજ્યપિંડને
૧૫	પુડવી	પુશ્વી
૧૧	પોલ	ક્ષોભ
૧૬	વિચર	વિચાર
૩	કુળકૂલ	ળ
૨૩	ચાદે	ચારે
૨૩	દળાળો	તળાળો
૧	ધદેનયા	ધરેનયા
૩૨	લિપરે	એણિપરે
૨૧	વહિયે	વહિયે
૫	સત્રિતિ	સમિતિ
૭	કિકય	વિકય
૭	કદે	કરે
૮	નિરતિયા	નિરતિચાર
૧૦	તપશ્રુત	તપશ્રુત
૧૬	પરિષદ	પરિષદ્
૧૭	કદે	કરે
૧૮	તા	તો
૧૬	ધદે	ધરે
૧	ટાળો	ટાળો
૧૦	ધહલવ	ધહલવ
૧૨	સત્ર	સૂત્ર
	મંત્રાળમાળા	મંગળમાળા

અધ્યયન પહેલું

— દુમપુષ્પિયા —

卐 દુમપુષ્પિકા 卐

ધમ્મો મંગલમુક્કિટ્ઠં, અહિંસા સંજમો તવો, ।
દેવા વિ તં નમંસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો ॥૧॥

પદાર્થાન્વય :- અહિંસા [છવદયા] સંજમો [સંયમ] તવો [તપરૂપ] ધમ્મો [ધર્મ] છે
ઉક્કિટ્ઠં [ઉત્કૃષ્ટ] મંગલં [મંગલ, પાપનાશક, સુખપ્રદ] જસ્સ [જેનું] ધમ્મે [ધર્મમાં]
સયા [હમેશા-સદા] મણો [મન છે] તં [તેને] દેવા વિ [દેવો પણ] નમંસંતિ [નમસ્કાર કરે છે]

ભાવાર્થ - અહિંસા, સંયમ અને તપરૂપ જે ધર્મ છે તે ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે. જેનું મન ધર્મમાં
સદા સલગ્ન છે, તે ધર્માત્માને દેવો તથા અન્ય ચક્રવર્ત્યાદિ પણ નમસ્કાર કરે છે. ॥૧॥

જહા દુમ્મસ્સ પુપ્ફેસુ, ભમરો આવિયઝ રસં ।
ળ ય પુપ્ફં કિલામેઝ, સો અ પીણેઝ અપ્પયં ॥૨॥

જહા [જેવી રીતે] ભમરો [ભ્રમર] દુમ્મસ્સ [વૃક્ષના] પુપ્ફેસુ [ફૂલોમાંથી] રસં [રસને]
આવિયઝ [મર્યાદા પૂર્વક પીએ છે] ય [અને-પરંતુ] પુપ્ફં [ફૂલને] ળ [નથી] ય [પાદપૂ-
ર્તિમાટે] કિલામેઝ [પીડા આપતો] સો [તે ભ્રમર] અપ્પયં [આત્માને-પોતાને] પીણેઝ [તૃપ્ત કરે છે.]

ભાવાર્થ - જેમ ભ્રમર, વૃક્ષના ફૂલોમાંથી ફૂલોને કળ આપ્યા સિવાય રસને પરિમાણ પૂર્વક
પીએ છે અને પોતાના આત્માને તૃપ્ત કરી લે છે. ॥૨॥

એમેણ સમણા મુત્તા જે લોણ સંતિ સાહુણો ।
વિહંગમા વ પુપ્ફેસુ, દાણમત્તેસણે રયા ॥૩॥

પદાર્થાન્વય - એમેણ [એવી રીતે-આ પ્રમાણે] લોણ [લોકમાં] જે [જે] મુત્તા [બ ધનથી મુક્ત]
સમણા [શ્રમણો] સાહુણો [સાધુઓ] સંતિ [છે] દાણ [દાતાના આપેલા] મત્તેસણા [પ્રાસુક
-નિર્દોષ આહારાદિ અને એષણામા] રયા [રત રહે છે-લીન રહે છે] વ [જે પ્રમાણે] પુપ્ફેસુ
[ફૂલોમાં] વિહંગમા [ભ્રમર]

ભાવાર્થ - આ પ્રમાણે (પરિવહોને સહન કરનાર) શ્રમણો આર ભાદિ ક્રિયાથી મુક્ત બનેલા
જે સાધુઓ આ લોકમાં (અઢી ધ્વીપમાં) છે તેઓ ફૂલોમાં ભ્રમર ગણની પેઠે ગૃહસ્થે આપેલા નિર્દોષ
આહારાદિ (પોતાની જરૂરિયાત પ્રમાણે) લાવીને (મથમાંદિ છવનમાં) અનુરક્ત રહે છે. ॥૩॥

વયં ચ વિત્તિ લઘ્વામો, ન ય કોઙ ઉવહમ્મદ્ ।
અઘાગઢેસુ રીયંતે, પુષ્કેસુ ભમરા જહા ॥૪॥

પદાર્થાન્વય :- અઘાગઢેસુ [જે ઘરોમાં ગૃહસ્થે પોતાને માટે ભોજન તૈયાર કરેલું હોય તેમાંથી] વયં [અમે] વિત્તિ [વૃત્તિ, આહારાદિ] લઘ્વામો [પ્રાપ્ત કરશું] કોઙ [કોઈપણ પ્રાણીની] ન ઉવહમ્મદ્ [હિંસા ન થાય તેમ] જહા [જેમ] પુષ્કેસુ [કૂલોમાં] ભમરા [બ્રમર] રીયંતે [કરે છે-વિચરે છે] ચ ય [પાદ પૂર્તિ માટે]

ભાવાર્થ :- (“ શ્રમણ સાધકો કહે છે કે ”) અમે અમારી ભિક્ષા એવી રીતે પ્રાપ્ત કરશું કે જેમાં કોઈ જીવની વિરોધના ન થાય (અથવા હાતારને દુઃખ ન થાય) જેમ બ્રમર (ખીજા માટે ઉદય પામેલા વૃક્ષોના) કૂલોમાંથી રસ લેતાં કોઈને સતાવતા નથી. ॥૪॥

મહુગારસમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણિસ્સિયા ।
નાણાપિંડરયા દંતા, તેણ વુચ્છંતિ સાહુણો ॥ ત્તિ વેમિ ॥૫॥

પદાર્થાન્વય :- જે [જે] બુદ્ધા [તત્ત્વના જાણનારા] મહુગારસમા [મધુકરની સમાન] અણિસ્સિયા [કુલાદિના પ્રતિબંધથી રહિત] ભવંતિ [હોય છે] નાણાપિંડરયા [વિવિધ પ્રાસુક આહારાદિ લેવામાં રક્ત છે-આનંદ માને છે] દંતા [ઇન્દ્રિય અને નોઇન્દ્રિય-મનને દમનારા] તેણ [તે વૃત્તિના કારણે] સાહુણો [તે સાધુઓ] વુચ્છંતિ [કહેવાય છે] ત્તિ વેમિ [આ પ્રમાણે હું કહું છું]

ભાવાર્થ :- જેઓ તત્ત્વના જાણનારા છે. બ્રમરની સમાન કુલાદિના પ્રતિબંધથી રહિત છે અને થોડો થોડો પ્રાસુક આહાર અનેક ઘરોથી એકત્રિત કરીને પોતાની ઉદરપૂર્તિ કરનારા છે, તથા ઇન્દ્રિયા-દિનું દમન કરવામાં જે સમર્થ છે તેજ સાધુ કહેવાય છે, અર્થાત્ આ જીજ્ઞોના કારણે જ તેઓ સાધુ કહેવાને યોગ્ય થાય છે.

આ પ્રમાણે સુધર્મા સ્વામીએ જંખૂસ્વામીને કહ્યું છે. ॥૫॥

॥ ઇતિ દ્વમપુષ્પિકા અધ્યયન સમાપ્ત. ॥

અધ્યયન બીજું

અહ સામણપુવ્વિયા વિદ્ય અજ્ઞયણં

— શ્રામણ્યપૂર્વક —

કહં નુ કુજ્ઞા સામણં, જો કામે ન નિવારણં ।

પણ પણ વિસીઅંતો, સંકપ્પસ્સ વસં ગઓ ॥૧॥

પદાર્થાન્વય :- જો [જે પુરુષ] કામે [કામલોગને] ન નિવારણ [ત્યાગતો નથી]
 પણ પણ [પદ-પદમા=પગલે પગલે] વીસીઅંતો [વિષાદ પામતો = ખેદ પામતો] સંકપ્પસ્સ
 [સંકલ્પોને-વિકલ્પોને = અસ્થિરતાને] વસં ગઓ [વશ થયેલો] કહં નુ [કેવી રીતે]
 સામણં [શ્રમણલાવનું = સાધુપણનું] કુજ્ઞા [પાલન કરશે ?]

ભાવાર્થ - (ગુરુદેવ બોલ્યા) :- જે પુરુષ કામલોગનું નિવારણ કરતો નથી, તે પગલે પગલે
 સંકલ્પ-વિકલ્પોથી ખેદિત થાય છે. ખેદિત થયેલો આત્મા સંયમ લાવનું પાલન કેવી રીતે
 કરી શકે ? ॥૧॥

વત્થગંધમલંકારં, ઇત્થીઓ સયણાણિ ય ।

અચ્છંદા જે ન મુંજંતિ, ન સે ચાઈત્તિ વુચ્છઈ ॥૨॥

પદાર્થાન્વય :- જે [જે પુરુષ] અચ્છંદા [પરાધીનપણે = પરવશપણે] વત્થં [વસ્ત્ર=કપડાં]
 ગંધં [ગંધ=સુગંધદાર વસ્તુઓ] અલંકારં [આભૂષણ-ઘરેણાં] ઇત્થીઓ [સ્ત્રીઓ] સયણાણિ
 [શય્યા] ય [અન્ય આસનાદિ તેને] ન મુંજંતિ [લોગવતો નથી] સે [તે] ચાઈત્તિ [ત્યાગી છે એમ]
 ન વુચ્છઈ [કહેવાતો નથી]

ભાવાર્થ - જે પુરુષ. વસ્ત્રો, ગંધ, આભૂષણો, સ્ત્રિયો તથા શય્યાઓ આદિને વિવશતાથી-
 પરાધીનતાથી લોગવતો નથી તેથી તે વાસ્તવમાં 'ત્યાગી' કહેવાતો નથી, કેમકે આસકિત તો
 અતરમાં હજી પડી છે. ॥૨॥

જે ય કંતે પિણ મોણ, લલ્લે વિ પિટ્ઠિ કુવ્વઈ ।

સાહીણે ચયઈ મોણ, સે હુ ચાઈત્તિ વુચ્છઈ ॥૩॥

પદાર્થાન્વય - જે [જે પુરુષ] પિણ [પ્રિય] કંતે [મનને આકર્ષણ કરનાર]
 મોણ [લોગોને] લલ્લ [પ્રાપ્તથવાપર] ય [અને] સાહીણે [સ્વાધીન હોવા છતાં] વિ [પણ]
 પિટ્ઠિકુવ્વઈ [પીઠ કરે છે = લોગમાં લાગેલી મનોવૃત્તિને પાછી વાળીને] ચયઈ [ત્યાગે છે] હુ [વાસ્તવમાં]
 સે [તેજ પુરુષ] ચાઈત્તિ [ત્યાગી છે એમ] વુચ્છઈ [કહેવાય છે]

ભાવાર્થ :- જે પુરુષ, પ્રિય અને કમનીય લોગો મળી જવા પર પણ તે લોગોને પીડ આપે છે તથા સ્વાધીન લોગોને ત્યાગી દે છે, વાસ્તવમાં તેજ પુરુષ ‘ત્યાગી’ છે એમ કહેવાય છે. ॥૩॥

સમાઈ પેઢાઈ પરિવ્વયંતો, સિયા મળો નિસ્સરઈ વહિદા ।

ન સા મહં નો વિ અહં પિ તીસે, રૂચેવ તાઓ વીળડજ્જ રાગં ॥૪॥

પદાર્થાન્વય :- સમાઈ પેઢાઈ [સમલાવની દષ્ટિથી] પરિવ્વયંતો [વિચરતા સાધુનું] મળો [મન] સિયા [કદાચિત્] વહિદા [બહાર] નિસ્સરઈ [નીકળે તો] સા [તેણી] મહં ન [મારી નથી] અહં પિ [હું પણ] તીસે [તેણીનો] નો વિ [નથી] રૂચેવ [આ રીતે] તાઓ [તે સ્ત્રી ઉપરથી] રાગં [રાગને] વિળડજ્જ [દૂર કરે]

ભાવાર્થ :- સમલાવની દષ્ટિથી વિચરતા સાધુનું મન કદાચિત્ સંયમ રૂપી ગૃહમાંથી બહાર નીકળી જાય તો સાધુ ‘તે સ્ત્રી આદિ મારી નથી અને હું પણ તેણીનો નથી આ પ્રકારની વિચારણાથી તે સ્ત્રી ઉપરથી રાગને દૂર કરે ॥૪॥

આયાવયાહી ચય સોગમહં, કામે કમાહી કમિયં રુ દુક્કહં ।

હિંદાહિ દોસં વિળડજ્જ રાગં, એવં સુહી હોદ્દિસિ સંપરાણ ॥૫॥

પદાર્થાન્વય :- આયાવયાહી [આતાપનાલે] સોગમહં [સુકુમારતાને] ચય [ત્યાગ] કામે [કામલોગોતું] કમાહી [અતિક્રમણકર] દુક્કહં [દુઃખ] કમિયં રુ [નિશ્ચયથી અતિક્રાંત થઈ જાય] દોસં [દેવને] હિંદાહિ [છેદીનાખ] રાગં [રાગને] વિળડજ્જ [દૂરકર] એવં [આ પ્રમાણે] સંપરાણ [સંસારમાં] સુહી હોદ્દિસિ [સુખી થઈશ]

ભાવાર્થ :- ગુરુ કહે છે શિષ્ય । “ આતાપના લે, સુકુમારતાને છોડ, કામોતું અતિક્રમણ કર આ રીતે છોડવાથી દુઃખ નિશ્ચયથી અતિક્રાંત થઈ જાય છે દેવનું છેદન કર, રાગને દૂર કર આ પ્રમાણે સંસારમાં તું સુખી થઈશ. ” ॥૫॥

પક્કમંદે જલિયં જોડં, ધૂમકેહં દુરાસયં ।

નેચ્છંતિ વંતયં મોતું, કુલે જાયા અગધણે ॥૬॥

પદાર્થાન્વય :- અગંધણે [અગંધન નામના] કુલે [કુલમાં] જાયા [ઉત્પન્ન થયેલા સર્પ] દુરાસયં [અગ્રજ] જલિયં [જ્વલિત=ગળતી] જોડં [જ્યોતિઃ=જ્વલત્યમાન] ધૂમકેહં [અગ્નિમાં] પક્કમંદે [પડે છે] વંતયં [વમન કરેલ વિષને] મોતું [ભોગવવાને માટે] નેચ્છંતિ [ઇચ્છતા નથી]

ભાવાર્થ :- અગંધન કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા સર્પ, જેની પાસે જવું પણ કઠિન છે અને જેમાં ધૂમાટાના ઝોટે ઝોટા નીકળી વધ્યા છે, એવી જ્વલત્યમાન પ્રચંડ અગ્નિમાં પડવાની ઇચ્છા કરે છે પરંતુ વમન કરેલા વિષને પીવાની ઇચ્છા કરતા નથી ॥૬॥

ધિરત્યુ તેઽજસોકામી, જો તં જીવિયકારણા ।

વંતં ઇચ્છસિ આવેહં, સેયં તે મરણં મવે ॥૭॥

પદાર્થાન્વય :- અજસોકામી [હે અપયશની કામના કરનારા] તે [તને] ધિરત્યુ [ધિક્કાર હો] જો [જો] તં [તું] જીવિયકારણા [અસંયમરૂપ જીવનને માટે] વંતં [વમેલાને] આવેહં [પાનકરવાને] ઇચ્છસિ [છે] તે [તારામાટે] મરણં [મૃત્યુ] સેયં [શ્રેય] મવે [હો=થાઓ]

ભાવાર્થ - હે અપયશની ઇચ્છા રાખનારા ! તને ધિક્કાર હો ! જો તું અસંયમ રૂપ જીવનને માટે વમેલા વિષય ભોગરૂપ વિષયને પુનઃ પીવાને ઇચ્છે છે. આના કરતા તારૂં મૃત્યુ થઈ જાય તેજ શ્રેય (ઉત્તમ) છે ॥૭॥

અહં ચ ભોગરાયસ્સ, તં ચઽસિ અધગવણ્ઠિણો ।

મા કુલે ગંધણા હોમો, સંજમં નિહુઓ ચર ॥૮॥

પદાર્થાન્વય :- અહં [હું] ભોગરાયસ્સ [ભોજનરાજ=ઉચ્ચસેનની પુત્રી છું] ચ [અને] તં [તું] અધગવણ્ઠિણો [અધઃકવૃષ્ણિ=સમુદ્ર વિજયરાજનો પુત્ર] અસિ [છો] કુલે [ઉત્તમ કુલમાં] ગંધણા [ગંધન સર્પની સમાન] મા હોમો [ન થઈએ] નિહુઓ [મનને સ્થિર રાખીને] સંજમં [સયમને] ચર [પાળ]

ભાવાર્થ - હે રહનેમિ ! હું ઉચ્ચસેન રાજાની પુત્રી છું અને તું સમુદ્ર વિજય રાજાનો પુત્ર છે. આ રીતે ઉત્તમ કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા આપણે બન્ને ગંધન સર્પની સમાન ન થઈએ, પરંતુ તું ચિત્ત નિશ્ચલ કરીને સયમમા વિચર. ॥૮॥

ગાથાઓના હાઈને સમજવા માટે. .

સાતમી અને આઠમી ગાથામાં શાસ્ત્રકારોએ શ્રી રાજેમતીના ઉપાલભનું દર્શન કરાવ્યું છે. કથાનું પૂર્વરૂપ અહિંયા આપવું આવશ્યક છે.

સોરઠ દેશમાં ' દારિકા ' નામની એક નગરી હતી તે વિસ્તારમાં બાર થોળનની લાળી અને નવ થોળનની પહોળી હતી

તે સમયે નવમા વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણમહારાજ રાજ્ય કરતા હતા. તેમના પિતાશ્રીના સૌથી મોટા ભાઈ સમુદ્રવિજય હતા. તેને શિવા નામની રાણી હતા તેણીની રત્નકુલિએ અરિષ્ટનેમિનાથે જન્મ ધારણ કર્યો હતો. ૨૨ મા તીર્થ કર અરિષ્ટનેમિનાથ યુવાનીમાં આવ્યા. ત્યારે ઉચ્ચસેન રાજાની પુત્રી રાજેમતી સાથે લગ્ન નિર્ધારિત કર્યા શુભ મુહૂર્તે મોટા આડંબરથી નેમિનાથ લગવાનની વ્દન જઈ રહી હતી ત્યારે રન્તામાં જુનાગઢની પાસે ઘણા ઘણા પશુઓને વાડામાં અને પાંજરામાં બાંધેલા અને પૂરેલા પ્રભુએ નીહાળ્યાં.

આ ચિતાર નીહાળીને બલુનું દિલ દ્રવી ઉઠ્યું. અરિષ્ટનેમિએ [જાણતા હોવા છતાં પણ જન-
તાને બોધ કરાવવાને માટે] સારથિને પૂછ્યું. આ પશુ અહીંયા શામાટે બાંધ્યા છે ? સારથિએ કહ્યું—
લગવાન ! આ પશુ આપના વિવાહમાં સાથે આવેલા માંસાહારી જનૈયાના લોજન માટે વાડામાં પૂર્યા
છે, આ વાત સાંભળતા જ લગવાન અરિષ્ટનેમિનું ચિત્ત ઉદાસીન બન્યું. કર્ણાસિંધુ પ્રભુ આપોઆપ
વિચારવા લાગ્યા કે મારા વિવાહને માટે અનેક પશુઓનો વધ કરાવવો યોગ્ય નથી. એમ વિચારતાં
તેમની ચિત્તવૃત્તિ વિવાહમાથી ઉઠી ગઈ. તે જ સમયે પોતાના આલ્મપણો ઉતારીને સારથિને અર્પણ
કરી દીધા. અને પશુઓને બધનમાંથી મુક્ત કર્યા. પોતે પણ કર્મબંધનથી મુક્ત થવા માટે લગ્ન કર્યા
વિના પાછા કર્યા. એક વર્ષ પર્યંત કરોડો સુવર્ણમુદ્રાઓનું દાન આપીને એક હજાર પુરુષોની સાથે
દીક્ષા અંગીકાર કરી.

ત્યાર પછી તે વિદુષી શ્રી રાજેમતીકન્યા પણ પોતાના અવિવાહિત પતિના વિયોગે વૈરાગ્યલાવ
ધારણ કરીને સાતસો સખિયો સાથે સ્વયદીક્ષિત થઇ ગયા.

એકદા લગવાન શ્રી અરિષ્ટનેમિજીના દર્શનાર્થે રૈવતગિરિ (ગીરનાર) પર શ્રી રાજેમતિ
સાધ્વીજી વગેરે જઈ રહ્યા હતા. ત્યાં રસ્તામાં અકસ્માત્ સમુદ્રમાં વાવાઝોડુ થતાં રાજેમતી વિખૂટા પડી
ગયા. અને પોતાના ભીંજાયેલા વસ્ત્રો હોવાને કારણે એક ગુફામાં પ્રવેશ્યા. ત્યાં જઈને નિર્જન સ્થાન
જોઈ વસ્ત્ર ઉતારીને ભૂમિપર રાખી દીધા. ત્યાં અરિષ્ટનેમિજીના નાનાભાઈ શ્રી રથનેમિ પહોંચેથી જ
સમાધિ લગાવીને ઊભા હતા. અંધારી ગુફામાં વિજળીના ચમકારામાં રાજેમતીની દેહીપ્યમાન દેહલતા
ઉપર એકાએક શ્રી રથનેમીની દૃષ્ટિ પડી. દૃષ્ટિ પડતાં જ તેનું ચિત્ત કામલોગો તરફ આકર્ષિત થઇ
ગયું. અને રાજેમતીની પાસે જઈને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. તે સમયે ચારિત્રશીલા શ્રી રાજેમતીએ
તેજસ્વી તત્ત્વબોધથી પૂર્ણ તીવ્રલાષાની તાતી તલવારનો કામલોગની લિપ્સામાં લપટાયેલા
સ્વસ્વરૂપને ચૂકી ગયેલા, રતનત્રયને રાગની વિષ્ટામાં રંગદોળી રહેલા, રથનેમિના મુંડાળા આમંત્રણ
રૂપી મસ્તક ઉપર પ્રહાર કર્યો. અને કહ્યું કે સંયમમાં સ્થિરથઈને વિચરો નહિતો ન્યા ન્યાં જશે
ત્યાં ત્યાં તમારી સ્થિતિ ડામાડોળ થઇ જશે.

જહ તં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારિઓ ।

વાયાવિદ્ધુ વ્વ હહો, અદ્વિઅપ્પા ભવિસ્સસિ ॥ ૯ ॥

પદાર્થાન્વય :— તં [તું] જા જા [જે જે] નારીઓ [નારીઓને] દિચ્છસિ [દેખીશ=જોઈશ]
ભાવં [વિષય લાવને] જહ [જો] કાહિસિ [કરીશ] વાયાવિદ્ધુ [વાયુથી પ્રેરિત] હહો વ્વ—
[અબદ્ધમૂલ હડ વનસ્પતિની જેમ] અદ્વિઅપ્પા [અસ્થિર આત્માવાળો] ભવિસ્સસિ [થઈ જઈશ]

ભાવાર્થ :— હે રહનેમિ ! તું જે જે નારીઓને જોઈશ, વળી જો તેમાં વિષય=આસક્તિના ભાવ
કરીશ તો તું વાયુથી પ્રેરિત અબદ્ધમૂળ હડ વનસ્પતિની સમાન અસ્થિર આત્મા વાળો બની જઈશ. ॥૯॥

તીસે સો વયણં સોચ્ચા, સંજયાહ સુમાસિયં ।

અંકુસેણ જદ્દા નાગો, ધમ્મે સંપહિવાહો ॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- સો [તે] તીસે [રાજેમતી] સંજયાઈ [સાધ્વીના] સુભાસિયં [સુંદર]
વચનં [વચનને] સોચ્ચા [સાંભળીને] અંકુસેણ [અંકુશવડે] નાગો જહા [હાથી ની જેમ]
ધમ્મે [ધર્મમાં] સંપડિવાઈઓ [સ્થિર થયા.]

ભાવાર્થ :- તે રહનેમિ આચારી રાજેમતી સાધ્વીના સુંદર વચનોને સાંભળીને, જેવીરીતે
અંકુશથી હાથી વશ થઈ જાય છે, તેવીજ રીતે ધર્મમાં સ્થિર થઈ ગયા ॥૧૦॥

एवं करंति संवृद्धा, पंडिया पवियक्खणा ।
विणियट्ठन्ति भोगेसु, जहा से पुरिसुत्तमो ॥ त्ति वेमि ॥ ११ ॥

પદાર્થાન્વય :- સંવુદ્ધા [તત્ત્વને જાણનારા] પવિયક્ખણા [સાવધ કર્મથી ભય માનનારા
વિચક્ષણ પુરુષ] પંડિયા [પંડિત-દોષજ્ઞ] एवं [આ પ્રમાણે] કરંતિ [કરે છે] ભોગેસુ [ભોગોથી]
વિણિયટ્ઠન્તિ [નિવૃત્ત થઈ જાય છે] જહા [જેમ] પુરિસુત્તમો [પુરુષોમાં ઉત્તમ] સે [તે રહનેમિ]
ત્તિ [આ પ્રમાણે] વેમિ [હું કહું છું]

ભાવાર્થ :- જેવીરીતે પુરુષ શ્રેષ્ઠ રહનેમિ વિષય ભોગોથી શીઘ્ર નિવૃત્ત થયા તેવી રીતે વિચક્ષણ
તત્ત્વજ્ઞ વિષય સેવનના દોષોને જાણનારા પંડિત પુરુષો વિષય ભોગોથી વિરક્ત થાય છે. ॥૧૧॥
એમ હું કહું છું સુધર્માં સ્વામીએ જંબૂ સ્વામીને કહ્યું.

॥ ઇતિ શ્રામણ્યપૂર્વક અધ્યયન સમાપ્ત ॥

અધ્યયન ત્રીજું

અહ સુહૃયાચારકહા તદયં અજ્ઞયણં

❀ સુહૃયાચાર કથા ❀

સંજમે સુદ્વિઅપ્પાણં, વિપ્પમુક્કાણ તાણં ।
તેસિમેયમણાદન્નં, નિગંથાણં મહેસિણં ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- સંજમે [સંયમમા] સુદ્વિઅપ્પાણં [સારી રીતે સ્થિત આત્માવાળા] વિપ્પમુક્કાણં [સંપૂર્ણ સાસારિક બંધનોથી રહિત] તાણં [છકાયજીવોની અને પોતાની રક્ષા કરનારા=સ્વપરરક્ષક] નિગંથાણં [પરિશ્રુ-રહિત] તેસિ [તે] મહેસિણં [મહર્ષિયોને માટે] એયં [આ] અણાદ્દણં [અનાચીજી છે-આચરિત નથી]

ભાવાર્થ :- સયમમા સ્થિત બાહ્ય અને આસ્થિતર પરિશ્રુથી રહિત સ્વપરના રક્ષક નિર્ઘન્ય મહર્ષિયોને માટે અયોગ્ય આચારો છે તેઓનું નીચે પ્રમાણે વર્ણન કરવામાં આવે છે. ॥૧॥

ઉદ્દેસિયં કીયગહં, નિયાગમમિહહાણિ ય ।
રાદ્મચ્ચો સિણાણે ય, ગંધમલ્લે ય વીયણે ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- ઉદ્દેસિયં [સાધુના ઉદ્દેશ્યથી બનાવેલો આહાર] કીયગહં [ખરીદેલો અથવા સાધુમાટે ગૃહસ્થે ખરીદેલો] નિયાગં ય [આમત્રણ આપેલા ઘેરથી લીધેલ આહાર] અમિહહાણિ- [પોતાના આમાદિથી સાધુ માટે લાવેલા પદાર્થોને લેવા] રાદ્મચ્ચો [રાત્રિ ભોજન કરવું] ય [અને] સિણાણે [સ્નાન કરવું] ગંધ [સુગંધને લેવી] મલ્લે ય [પુષ્પમાલાદિ ધારણ કરવા અને] વીયણે [પંખાદિથી વીંઝવું-પવન કરવો]

ભાવાર્થ :- (૧) ઔદેશિક આહારાદિ લેવા (૨) પોતે ખરીદીને અથવા પોતાને માટે ખરીદેલ આહાર આદિ લેવો, (૩) આમત્રિત આહારાદિ ગ્રહણ કરવા, (૪) ઘેર આદિથી સામે લઈ આવેલ ભોજનાદિ લેવા, (૫) રાત્રિ ભોજન કરવું, (૬) સ્નાન કરવું (૭) સુગંધિત પદાર્થોનું સેવન કરવું, (૮) પુષ્પમાલાદિને ધારણ કરવા, અને (૯) વીંઝણાદિને કરવો=પંખાથી પવન નાખવો આ સર્વે મુનિને માટે અનાચીજી દોષો છે. તે ક્રમશઃ નવ કહ્યા હુવે આગળ કહે છે :- ॥૨॥

સંનિહીગિહીમચ્ચો ય, રાયપિહે કિમિચ્છણ ।

સંવાહણા દંતપહોયણા ય, સંપુચ્છણા દેહપલોયણા ય ॥૩॥

પદાર્થાન્વય - સંનિહિ ય (વસ્તુઓનો સચય કરવો અને) ગિહિમત્તે (ગૃહસ્થીના પાત્રમાં ભોજન કરવું) રાયપિંદે (રાજ-પિંડનું ગ્રહણ કરવું) કિમિચ્છણ (દાન દેવાની શાલાનું દાન લેવું અથવા તમોને શુ ભેદ્ય છે પૂનેમ બનાવેલો આહાર લેવો) સંવાદ (હાડ, માસ, ત્વચા, રોમ ઇત્યાદિને સુખ થાય તેવું તૈલાદિકનું મર્દન કરવું કરાવવું) દંતપદ્મોચ્છા (દંત પ્રધાવન=દાંતણુકરવું) સાપુચ્છણા ય (અપ્રશ્ન=ગૃહસ્થીના શરીર કે ગૃહસ્થ બધી કુશળ ક્ષેમ પૂછી તેવી વાર્તામાં રસ લેવો) દેહપલોચ્છણા (દેહ પ્રલોકન-અરિસા કે તેવા સાધનથી શરીરને નીરખવું)

ભાવાર્થ — (૧૦) ઘૃત-ગોળાદિ આહારનો સંચય કરીને રાખવો (૧૧) ગૃહસ્થીના પાત્રમાં ભોજન કરવું (૧૨) રાજમાટે બનાવેલ આહાર લેવો અથવા બલિષ્ઠ ઔષધિ નાખી બનાવાતો આહાર કે જે આહાર કરવાથી શરીરમાં વિકૃતિ થવાનો સંભવ હોય, વિકૃતિ વધે અને સ્વચ્છતા હાનિ થાય, (૧૩) દાનશાલાથી દાન લેવું (આ આહાર લેવાથી અન્ય યાચકોની લાગણી દુભાવવાનો સંભવ છે) (૧૪) મર્દન કરવું-કરાવવું (૧૫) દાંત સ્વચ્છ કરવા (૧૬) ગૃહસ્થને ક્ષેમ કુશળ પૂછવું, (૧૭) પોતાના શરીરનું પ્રતિબિંબ અરિસાદિમાં જોવું — ॥૩॥

અદ્વાવણ ય નાલીણ, છત્તસ્સ ય ધારણદ્વાણ ।

તેગિચ્છં પાઠણાપાણ, સમારંભં ચ જોઢ્ઞણો ॥૪॥

અદ્વાવણ ય (જુગાર ખેલવો અને) નાલીણ (નાલિકાથી જુગાર ખેલવો) ય (અને) છત્તસ્સ (છત્રનું) ધારણદ્વાણ (ધારણ કરવું અનર્થકારી છે) તેગિચ્છં (ચિકિત્સા કરવી) પાણ (પગમાં) પાઠણા ચ (જૂતા આદિ પહેરવા) જોઢ્ઞણો (અગ્નિનો) સમારંભં, (સમારંભ કરવો)

ભાવાર્થ — (૧૮) જુગાર રમવો, (૧૯) નાલિકા-શેતરજ વગેરે બીજી રમતો રમવી, (૨૦) શિરપર છત્ર ધારણ કરવું (૨૧) વ્યાધિ આદિની ચિકિત્સા (જે દ્વારા હિંસા થાય તેવી વૈદક્રિયા કરાવવી) (૨૨) પગમાં પગરખા આદિ પહેરવા અને (૨૩) અગ્નિનો સમારંભ કરવો, એ સર્વે સાધુમાટે અનાચરિત છે ॥૪॥

સિજ્ઞાયરપિંડં ચ આસંદીપલિયંકણ ।

ગિહંતરનિસિજ્ઞા ય, ગાયસ્મુવ્વટ્ટણાણિ ય ॥૫॥

પદાર્થાન્વય - સિજ્ઞાયરપિંડં ચ (શય્યાતરનો આહાર લેવો અને) આસંદીપલિયંકણ (સાગામાથી અને પલગપર ખેસવું) ય (તથા) ગિહંતરનિસિજ્ઞા ય (ગૃહસ્થના ઘેર જઈને ખેસવું અને) ગાયસ્મુવ્વટ્ટણાણિ (શરીરનો મેલ દૂર કરવા માટે પીઠી વગેરે ચોળવું) ય (ચ અને, અને શબ્દથી અર્હિયા શરીરના અન્ય સંસ્કારોનું પણ ગ્રહણ કરવું)

ભાવાર્થ — (૨૪) જે ગૃહસ્થે રહેવા માટે આશ્રય આપ્યો હોય તે શય્યાતર કહેવાય તેના ઘરનું ભોજન આદિ લેવું, (તેના ઘરનું ભોજન લેવાની મનાઈનું કારણ એ છે કે પોતાને ત્યાં મેમાન આવ્યા છે એમ ધારી સાધુને ઉદ્દેશીને આહાર બનાવે, અને ક્યારેક તેમના ચિત્તમાં સાધુ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ભક્તિ આદિ છે તેનો અવચ્છેદ થાય આવા દોષોનો સંભવ જાણી પ્રભુએ આ રીતે આજ્ઞા આપી છે) (૨૫) આસદી ઉપર ખેસવું, (૨૬) પલગ ઉપર ખેસવું, (આ ઉપર ખેસવાથી પ્રમાદ આદિ દોષોનો સંભવ છે) (૨૭) ગૃહસ્થના ઘેર જઈને ખેસવું અથવા જે ઘરોની મધ્યમાં ખેસવું (આમ ખેસવાથી અનેક લાઠન

લાગવાનું કારણ છે) અને (૨૮) ગાત્રની ઉદ્વર્તન-ક્રિયાઓ કરવી આદિ આ સર્વે સધુ માટે અનાચરિત છે. ॥ ૫ ॥

ગિદ્દિળો વેઆવડિયં, જા ય આજીવવત્તિયા ।

તત્તાનિવ્વુડમોઙ્ગત્તં, આરસ્સરણાણિ ય ॥૬॥

પદાર્થાન્વય :- ગિદ્દિળો [ગૃહસ્થની] વેઆવડિયં [વૈયાવૃત્ય કરવી] ય જા [અને જો] આજીવવત્તિયા [પોતાની જાતિ આદિ બતાવીને આહારાદિ લેવો] તત્તાનિવ્વુડમોઙ્ગત્તં ય [જે પાણી બરાબર અગ્નિનું શસ્ત્ર લાગી ઉકળ્યું ન હોય અથવા સચિત્ત-અચિત્ત મિશ્રિત આહાર પાણી અહુણુ કરવા અને] આરસ્સરણાણિ [ક્ષુધાદિની પીડાથી પીડિત થઇને પૂર્વોપભુક્ત પદાર્થોનું સ્મરણ કરવું]

ભાવાર્થ :- (૨૯) ગૃહસ્થની વૈયાવૃત્ય કરવી (૩૦) જાતિ-કુલ-ગણાદિ દેખાડીને પોતાની આજીવિકા કરવી (૩૧) જે પદાર્થ સર્વપ્રકારથી પ્રાપ્તક ન હોય તેનું ભોજન કરવું (૩૨) ભૂખ આદિથી પીડિત થઇને પૂર્વ ભુક્ત પદાર્થોનું સ્મરણ કરવું એ સર્વે સાધુને માટે અનાચરિત છે. ॥ ૬ ॥

મૂલણ સિંગવેરે ય, ઉચ્છુલ્લંઘે અનિવ્વુડે ।

કન્દે મૂલે ય સચ્ચિત્તે, ફલે વીણ ય આમણ ॥૭॥

પદાર્થાન્વય :- અનિવ્વુડે [પાક્યાવગરના-સચિત્ત] મૂલણ ય [મૂળા અને] સિંગવેરે [આહુ] ઉચ્છુલ્લંઘે ય [ગંડેરી-શેરડી ના કકડા] સચ્ચિત્તે [સચિત્ત-સજીવ] કન્દે [કંદ-વળક દાદિ] મૂલે ય [મૂળસદ્દાદિ-જડીબુટ્ટી] આમણ [સચિત્ત] ફલે [ફળ] વીણ [બીજ],

ભાવાર્થ :- (૩૩) જે જીવોથી રહિત થયેલા ન હોય એવી જાતના મૂળા, (૩૪) આહુ કે (૩૫) ઇંદુણાંડ (૩૬) કંદ (૩૭) મૂલ, અને (૩૮) સચિત્ત ફળ, તથા (૩૯) કાચાબીજ, આ બધાનું સેવન તે અનાચરિત છે. ॥ ૭ ॥

સોવચ્છલે સિંધવે લોણે, રોમાલોણે ય આમણ ।

સામુદ્ધે પંસુલારે ય, કાલાલોણે ય આમણ ॥૮॥

પદાર્થાન્વય :- આમણ [સચિત્ત] સોવચ્છલે [ખાણનું સંચય] સિંધવે લોણે [સિંધાલવણ] રોમાલોણે ય [રોમકક્ષાર-રોમક દેશનું મીઠું અને] આમણ [સચિત્ત] સામુદ્ધ ય [સમુદ્રનું મીઠું] પંસુલારે [ખારો=પાંસુલવણ] કાલાલોણે [કાળું મીઠું] એમ અનેક પ્રકારનું મીઠું]

ભાવાર્થ :- (૪૦) સચિત્ત સંચય, (૪૧) સિંધાલવણ, (૪૨) રોમકક્ષાર, (૪૩) સામુદ્રિક લવણ (૪૪) ખારો, અને (૪૫) કાળું મીઠું, એ સચિત્ત હોય તો સેવન કરવું તે મુનિમાટે અનાચીણું છે. ॥ ૮ ॥

ધૂવણેત્તિ વમણે ય, વત્થીકમ્મ વિરેયણે ।

અંજણે દંતવણે ય, ગાયઘમંગવિભૂસણે ॥૯॥

પદાર્થાન્વય :- ધૂવણેત્તિ ય [વસ્ત્રાદિને ધૂપ દેવો વળી] વમણે [વમન કરવું] વત્થીકમ્મ [બસ્ત્રિકર્મ=અધો માર્ગથી સ્નેહ-ગુટીકાદિ દ્વારા મલ ઉતારવો] વિરેયણે [જુલાબ લેવો] અંજણે ય [આંખોની શોભામાટે આજળુ આંજવું] દંતવણે [દાંતને રંગવા] ગાયઘમંગ [ગાત્રાભ્યંગ=શરીર ને તેલાદિ લગાડવું] વિભૂસણે [શરીરને વિભૂષિત કરવું]

ભાવાર્થ — (૪૬) વસ્ત્રાદિને ધૂપ આપવો (૪૭) વમન કરવું, (૪૮) એનીમા વગેરે લેવો. (૪૯) ગુલાબ લેવો (૫૦) આંખોમાં અંજન આજવું (૫૧) દાંત રગવા (૫૨) ગાત્રાભ્યંગ કરવું અને શરીરની ટાપ ટીપ કરવી ડિંવા શરીરની વિભૂષા કરવી. આ સર્વે મુનિને માટે અનાચીર્ણ છે. (આ સર્વે અનાચારોને ગણના પાઠકોએ આ વાત ભૂટી ન જવી જોઈએ કે વર્ણન સર્વત્ર ઉત્સર્ગ માર્ગનું જ કરાય છે, અપવાદ માર્ગનું નહીં પરંતુ આમાં અપવાદમાર્ગનો નિષેધ નથી થતો. કોઈ મુનિને આખોમાં જ્યારે વ્યથા ઉત્પન્ન થઈ જાય તો રસાજન ગ્રહણ કરી શકે છે, પરંતુ સૌંદર્યની દૃષ્ટિથી ન લઈ શકાય. (નિશીથ-સૂત્રના ૧૩ માં ઉદ્દેશકમાં પાઠ આવે છે કે જે મિત્રાણુ આરોગિય પઢિક્રમ કરેઈ કરંતં વા-સાંઝજ્ઞ અર્થાત્ જે સાધુ રોગ રહિત દશામાં ઔષધી લેછે તેને પ્રાયશ્ચિત આવેછે. ॥૯॥

સત્ત્વમેયમણાઙ્ગ, નિર્ગંથાણં મહેસિણં ।

સંજમમ્મિ ય જુત્તાણં, લહુભૂયવિહારિણં ॥૧૦॥

પદાર્થાન્વય — સંજમમ્મિ ય [સયમ અને તપમાં] જુત્તાણં [જોડાયેલાં] લહુભૂયવિહારિણં [લઘુભૂત થઈ ને વિચરનારા] નિર્ગંથાણં [નિર્ગંથ] મહેસિણં [મહર્ષિયોના] ઇયં [આ] સત્ત્વં [સર્વે] અણાઙ્ગણં [અનાચીર્ણ છે]

ભાવાર્થ — સંયમ અને તપમાં યુક્ત તથા વાયુવત લઘુભૂત થઈને, વિચરનારા નિર્ગંથ મહર્ષિયોને આ સર્વે અનાચીર્ણ છે—આચરવા યોગ્ય કૃત્ય નથી. કારણ કે મુનિઓનું ચારિત્ર ઘણુંજ ઉચ્ચ એવ ઉન્નવણ હોય છે થોડો પણ દોષ એમના માટે તો અનાચાર બની જાય છે બિલકુલ સફેદ વસ્ત્રમાં થોડીક શી મલિનતા હોય તો મેલુંજ દેખાય. પરંતુ મલિન કપડામાં મેલ લાગ્યાજ કરે તો મેલુ ન દેખાય માટે નિર્ગંથ મહર્ષિયો સયમ તપમાં તલ્લિન છે એવા સતોએ ઉપરોક્ત ઔદેશિકાદિ ક્રિયાઓ આચરવા યોગ્ય નથી ॥૧૦॥

પચ્ચાસવપરિણાયા, તિગુત્તા હસુ સંજયા ।

પચ્ચનિર્ગહણા ધીરા, નિર્ગન્યા ઉજ્જુદંસિણો ॥૧૧॥

પદાર્થાન્વય — પચ્ચાસવ [પાચ આશ્વવોના] પરિણાયા [જાણનારા] તિગુત્તા [ત્રણ શુષ્પિત્યોના ધારક] હસુસંજયા [છ કાય જીવોની રક્ષા કરનારા] પંચનિર્ગહણા [પાચ ઇન્દ્રિયોના નિગ્રહ કરનારા] ધીરા [ધીર-નિર્ભય-સાત લયોથી રહિત] ઉજ્જુદંસિણો [મોક્ષ અથવા સયમને જોનારા] નિર્ગંથા- [નિર્ગંથો છે.]

ભાવાર્થ — જે પાચ આશ્વવોને ત્યાગનારા, ત્રિગુપ્ત, છકાય જીવોની રક્ષા કરનારા, પાચ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરનારા નિર્ભય એવ મોક્ષ તથા મોક્ષના કારણભૂત સયમને જોનારા હોય તેજ નિર્ગંથ કહેવાય છે ॥૧૧॥

આયાવયન્તિ ગિમ્હેસુ, હેમન્તેસુ અવાઉડા ।

વાસાસુ પઢિસંલીણા, સંજયા સુસમાહિયા ॥૧૨॥

પદાર્થાન્વય — સંજયા [સયમી સાધુ] ગિમ્હેસુ [ગ્રીષ્મકાલમાં] આયાવયન્તિ [સૂર્યની આતપના લે છે] હેમન્તેસુ [શીતકાલમાં] અવાઉડા [અપ્રાવૃત-વસ્ત્રરહિત થઈને ઠંડી મહે છે] વાસાસુ [વર્ષાકાલમાં] પઢિસંલીણા [એક સ્થાનમાં ઇન્દ્રિય વશ કરીને રહે છે] સુસમાહિયા [જ્ઞાનાદિમાં સદા તત્પર રહે છે]

ભાવાર્થ :- ક્યારેક સાધુ ગ્રીષ્મ કાલમાં આતાપના લે છે, શીતકાલમાં શીતાપહારક વસ્ત્ર ઝડણું કરતા નથી, વર્ષાકાલમાં એક સ્થાનપર ઇન્દ્રિયોને વશ કરીને બેસી રહે છે અને જ્ઞાન, ધ્યાનમાં સદા તત્પર રહે છે (આ ગાથામાં સાધુને માટે ત્રણેય ઋતુઓના પૃથક-પૃથક કૃત્યોનું વર્ણન કરેલું છે) ॥૧૨॥

પરીસહરિઝદન્તા ધૂઅમોઘા જિહંદિયા ।

સન્નદુક્ષપ્પહીણદ્વા પક્કમંતિ મહેસિણો ॥૧૩॥

પદાર્થાન્વય :- પરીસહ રિઝદન્તા [પરીપહરૂં પી વેરીઓને દમનારા] ધૂઅમોઘા [મોહકર્મને દૂર કરનારા] જિહંદિયા [ઇન્દ્રિયોને જીતનારા] મહેસિણો [મહર્ષિઓ] સન્નદુક્ષપ્પહીણદ્વા [સર્વદુઃખોને નાશ કરવા માટે] પક્કમંતિ [પરાક્રમ કરે છે.]

ભાવાર્થ :- પરિપહરૂં પી વેરીઓને જીતનારા, મોહને દૂર કરનારા તથા ઇન્દ્રિયોને જીતનારા મહર્ષિઓ સર્વ પ્રકારના દુઃખોનો નાશ કરવામાટે પરાક્રમશીલ રહે છે. ॥૧૩॥

દુક્કરાઈં કરિત્તાણં, દુસ્સહાઈં સહેત્તુ ય ।

કેઙ્ગત્થ દેવલોણ્ણસુ, કેઙ્ગ સિજ્ઞંતિ નીરયા ॥૧૪॥

પદાર્થાન્વય :- દુક્કરાઈં [દુષ્કર ક્રિયાઓને] કરિત્તાણં [કરીને અને] દુસ્સહાઈં [અસહનીય] સહેત્તુ [સહીને-સહન કરીને] કેઙ્ગત્થ [કેટલાક અહીંયાથી] દેવલોણ્ણસુ [દેવલો-કેમાં બળ્ય છે અને] કેઙ્ગ નીરયા [કેટલાક કર્મરજથી રહિત થઈને] સિજ્ઞંતિ [સિદ્ધ થાય છે.]

ભાવાર્થ :- દુષ્કર ક્રિયાઓને કરીને અને દુઃસહ કષ્ટોને સહન કરીને કેટલાક અહીંયાથી મૃત્યુ પામીને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે તો કેટલાક કર્મરજથી સર્વથા રહિત થઈને સિદ્ધ થાય છે. ॥૧૪॥

— સ્વવિત્તા પુન્નકમ્માઈં, સંજમેણ તવેણ ય ।

સિદ્ધિમગ્ગમણુપ્પત્તા, તાઙ્ગો પરિનિવ્વુડા ત્તિ વેમિ ॥૧૫॥

પદાર્થાન્વય :- સંજમેણ ય [સંયમથી અને] તવેણ [તપથી] પુન્નકમ્માઈં [પૂર્વો-પાર્જિત કર્યોને] સ્વવિત્તા [અપાવીને-ક્ષય કરીને] સિદ્ધિમગ્ગં [મોક્ષના માર્ગને] અણુપ્પત્તા [પ્રાપ્ત થયેલા] તાઙ્ગો [છ કાયના રક્ષક સાધુ] પરિનિવ્વુડા [નિર્વાણને પામ્યા.]

ભાવાર્થ :- સંયમ અને તપ દ્વારા પૂર્વોપાર્જિત કર્યોનો ક્ષય કરીને, મોક્ષ માર્ગ પ્રાપ્ત કરીને છ કાયના રક્ષક થઈને મુનિઓએ મોક્ષ પ્રાપ્ત કર્યો છે. ॥૧૫॥

अहं लज्जीवणिया चउत्थं अज्झयणं

છ જીવનિકાય

પદાર્થાન્વય .- આડસં [હે આયુષ્મન્ શિષ્ય '] મે [મે] સુઅં [સાંભળ્યુ છે] તેણં [તે]
ભગવયા [ભગવંને] एवं [આ પ્રમાણે] અક્ષાયં [કહ્યુ છે] इह [આ જૈન શાસનમાં] खलु
[નિશ્ચયથી] छज्जीवणिया [છ જીવનિકાય] नाम [નામનું] अज्झयणं [અધ્યયન] कासवेणं
[કાશ્યપગોત્રી] समणेणं [શ્રમણ-તપસ્વી] भगवया [ભગવાન] महावीरेणं [મહાવીરે] पवेइया
[અલૌકિક પ્રકારથી જાણીને] सुअक्खाया [સારી રીતે કથન કર્યું છે] सुपणत्ता [સુધી રીતે
પ્રજ્ઞપ્ત કરેલ છે] मे [મને] अज्झयणं [તે અધ્યયનનું] अहिज्जितं [અધ્યયન કરવું-પઠન કરવું
-શિખવું] सेयं [યોગ્ય છે-શ્રેય છે - કલ્યાણકારી છે] धम्मपणत्ती [જેમાં ધર્મની પ્રજ્ઞપણા છે.]

ભાવાર્થ — ગુરુદેવ બોલ્યા — (સુધર્મા સ્વામીએ પોતાના સુશિષ્ય જ બૂ સ્વામીને કહ્યું કે.— આયુષ્મન્ ! (જ બૂ) મેં સામળ્ય છે કે પડ્ જીવનિકા નામનું અધ્યયન કાશ્યપ ગોત્રી, શ્રમણ લગવાન મહાવીરે અલૌકિક પ્રકારથી જાણીને તેના વાસ્તવિક સ્વરૂપનું કથન કર્યું છે સુદર રીતે તેનો સદ્બોધ કરાવ્યો છે (શિષ્યે કહ્યું :-) શુ તે અધ્યયનનું પઠન, મનન, ચિંતન કરવામાં માફ શ્રેય છે ? ગુરુએ કહ્યું :- હા ॥૧॥

कयरा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं पवेइआ सुअक्खाया सुपन्नत्ता सेअं मे अहिज्जितं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती ? ॥२॥

પદાર્થાન્વય :- હજ્જીવણિયા [પડણવનિકાય] નામ [નામનુ] સા [તે] કયરા [કયુ?]
 ચલ [નિશ્ચયથી] અજ્ઞયણં [અધ્યયન] સમણેણં [શ્રમણ] ભગવયા [ભગવાન] મહાવીરેણં
 [મહાવીર સ્વામી] કાસવેણં [કાશ્યપ ગોત્રીએ] પવેદ્યા [જ્ઞાનથી બાણીને] સુઅવલાયા
 [સારી રીતે વર્ણન કયું] સુપણત્તા [રૂઢી રીતે પ્રજ્ઞાત કયું] ધમ્મપણત્તી [તે ધર્મ પ્રજ્ઞાત-
 રૂપ છે] મે [મને] અહિજ્જિતં [અધ્યયન કરવું] અજ્ઞયણં [અધ્યયનનું] સેયં [થોડું છે.]

ભાવાર્થ :-શિષ્ય પ્રશ્ન :-હે ભગવન્ ! કયું પણ જીવનિકા નામનું અધ્યયન કાંશ્યપ ગોત્રીય શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે જ્ઞાનથી બાળીને પરીષદ્ધમા વર્ણન કર્યું છે ? જેમાં સુદર ધર્મની પ્રજ્વલિ છે. એવું આ અધ્યયન બાણુ મારે શ્રેયસ્કર છે ? (જેનું અધ્યયન કરવું મને હિતકર છે ?) ॥૨॥

इमा खलु सा छज्जीवणिया नामज्झयणं । समणेणं भगवया महावीरेणं कासवेणं
पवेइया सुअक्खाया सुपन्नत्ता सेअं मे अहिज्जितं अज्झयणं धम्मपन्नत्ती ॥३॥

પદાર્થાન્વય :- इमा [આ વક્ષ્યમાણ] खलु [નિશ્ચયથી] सा [ते] छज्जीवणिया [षड्-लव-निकाय] नामज्झयणं [नामनुं अध्ययन] समणेणं [श्रमण-तपस्वी] भगवया [ભગવાન] महावीरेणं [મહાવીર સ્વામી] कासवेणं [काश्यपगोत्रीये] पवेइया [जानथी नालीने] सुअक्खाया [ભલીરીતે વર્ણન કરેલ છે] सुपन्नत्ता [सुदर रीते प्रज्ञप्त करेल છે] धम्मपणत्ती [धर्म प्रज्ञप्तिरूप છે] मे [મને] अहिज्जित [अध्ययन કરવું] अज्झयणं [તે अध्ययनનું] सेर्य [હિતકર છે.]

ભાવાર્થ :- આગળ કહેવામા આવનાર આ ષડ્ લવનિકાય નામનું અધ્યયન શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામી કાશ્યપગોત્રીએ સ્વયં જ્ઞાનથી નાણીને જનતાની સમક્ષ બાર પ્રકારની પરિપદ્ધતિ પ્રકટ કર્યું છે, સારીરીતે દેખાડ્યું છે. તે અધ્યયનનું અધ્યયન કરવું મને કલ્યાણકારી છે. કારણ કે તે ધર્મપ્રજ્ઞાપ્તિ રૂપ છે ॥ ૩ ॥

तंजहा— पुढविकाइआ आउकाइआ तेउकाइआ, वाउकाइआ वणस्सइकाइआ तसकाइआ ।

पुढवी चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा, पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

आऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

तेऊ चित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा, पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

वाऊचित्तमंतमक्खाया अणेगजीवा, पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

वणस्सई चित्तमंतमक्खाया, अणेगजीवा पुढोसत्ता अन्नत्थ सत्थपरिणएणं ।

તંજહા— અગવીઆ, મૂલવીઆ, પોરવીઆ, સંધવીઆ, વીઅસહા, સાંમુચ્છિમા તળલયા, વણસ્સઈકાઈયા, સવીઆ ચિત્તમંતમક્ખાયા અણેગજીવા પુઢોસત્તા અન્નત્થ સત્થપરિણએણં ॥૪॥

પદાર્થાન્વય - तंजहा [ते आ प्रमाणे] पुढवीकाइआ [पृथ्वीकाय संजंधी लवो] आउकाइआ [अप-कायना लवो] तेउकाइआ [अग्नि-कायना लवो] वाउकाइआ [वायु-कायना लवो] वणस्सइकाइआ [वनस्पति-कायना लवो] तसकाइआ [तप्त-कायना लवो] पुढवी चित्तमंतमक्खाया [पृथ्वी अचित्त-लववाणी इही છે] अणेगजीवा [ते अनेक लववाणी છે] पुढोसत्ता [पृथक्-सुदा सुदा भत्व=लवयुक्त છે] सत्थपरिणएणं [शस्त्र परिणेत] अन्नत्थ [विना-सिवाय अर्थात् पृथ्वी लववाणी છે તેમા જ્યાં સુધી શસ્ત્ર પરિણમે નહીં ત્યાં સુધી મહોવ છે.]

આજ્ઞ [અપકાય] ચિત્તમંતમકલાયા [ચેતના લક્ષણવાળા કહેલ છે] અણેગજીવા [તેમા અનેક જીવ છે] પુઢોસત્તા [તેઓની પૃથક્ સત્તા છે] સત્થપરિણણં [શસ્ત્ર-પરિણતને] અન્નત્થ [છેડીને] તેજ્ઞ [તેજ-અગ્નિ] ચિત્તમંતમકલાયા [ચેતના લક્ષણવાળી કહેલ છે] અણેગજીવા પુઢોસત્તા [તેમા અનેક જીવો છે, તેઓની પૃથક્ સત્તા છે પરંતુ] સત્થપરિણણં અન્નત્થ [શસ્ત્રનું પરિણમન થાય નહીં ત્યાં સુધી] વાજ્ઞ [વાયુકાય] ચિત્તમંતમકલાયા [ચેતના લક્ષણવાળા કહેલ છે] અણેગજીવા પુઢોસત્તા [અનેક જીવ છે પરંતુ પૃથક્ સત્ત્વ છે] સત્થપરિણણં અન્નત્થ [શસ્ત્રનું પરિણમન થાય નહીં ત્યાં સુધી તે સચિત્ત છે] વણસ્સઈ [વનસ્પતિ] ચિત્તમંતમકલાયા [ચેતના લક્ષણવાળી છે] અણેગજીવા [અનેક જીવવાળી છે] પુઢોસત્તા [પરંતુ પૃથક્ પૃથક્ સત્ત્વ છે] સત્થપરિણણં [શસ્ત્ર પરિણતને] અન્નત્થ [છેડીને] તંજહા [જેમકે] અગ્ગવીયા [અગ્રભાગ પર ખીજવાળી] મૂલવીયા [મૂળ ભાગમા ખીજવાળી] પોરવીયા [પર્વમાં ખીજવાળી] સ્વધવીયા [સ્કંધમા ખીજવાળી] વીયરુહા [ખીજ વાવવાથી ઉત્પન્ન થનાર] સંમુચ્છિમા [પોતાની મેળે ઉગે તે] તણ [તૃણ] લયા [લતા] વણસ્સડકાઝ્યા [વનસ્પતિ-કાચિક છે] સવીયા [ખીજે વાળી] ચિત્તમંતમકલાયા [ચેતના લક્ષણ વાળી કહેલ છે] અણેગજીવા [તેમા અનેક જીવ છે] પુઢોસત્તા [પરંતુ પૃથક્-પૃથક્ સત્ત્વ છે] સત્થપરિણણં અન્નત્થ [તેને શસ્ત્ર લાગે નહિ ત્યાં સુધી.]

ભાવાર્થ — તે આ પ્રમાણે (છ કાયના પૃથક્ પૃથક્ નામો કહે છે)

(૧) પૃથ્વીકાય સંખધી જીવો (૨) અપકાય સંખધી જીવો (૩) અગ્નિકાય સંખધી જીવો (૪) વાયુકાય સંખધી જીવો (૫) વનસ્પતિકાય સંખધી જીવો અને (૬) વનકાય સંખધી જીવો.

(૧) પૃથ્વીકાયમા અનેક જીવો હોય છે (પૃથ્વીકાયની ગુદી ગુદી ખડકાયામા પણ ઘણા જીવો રહ્યા હોય છે) તે સર્વે પૃથક્ પૃથક્ અસ્તિત્વ ધરાવે છે ભિન્ન ભિન્ન વર્ણ-રસ-ગંધ સ્પર્શવાળી પૃથ્વીરૂપ સ્વકાય, અને અગ્નિ-જલ આદિ પરકાય તથા સ્વપર-ઊભયરૂપ ઊભયકાય એમ ત્રણ પ્રકારના શસ્ત્રથી પરિણત થયેલી પૃથ્વી અચિત્ત છે (જીવ રહિત છે, નિર્જીવ છે) તે સિવાય પૃથ્વીમાત્ર સચિત્ત (જીવવાળી) છે. પાણી સચિત્ત છે તેમા અનેક જીવો છે તે સર્વે પૃથક્ પૃથક્ છે પણ સ્વકાય, પરકાય અને ઊભયકાય શસ્ત્રથી અચિત્ત થઈ જાય છે. તે સિવાયનું સઘળું જે જલ સચિત્ત છે, અગ્નિ સચિત્ત છે તેમાં અનેક જીવો છે અને તે જીવો પૃથક્ પૃથક્ છે. તેમાં પણ જ્યાં સુધી ઉપરોક્ત ત્રણ પ્રકારના શસ્ત્રપરિણત થાય નહીં ત્યાં સુધી અગ્નિકાય સચિત્ત હોય છે. વાયુ સચિત્ત છે. અનેક જીવોથી યુક્ત છે અને તે જીવો પૃથક્ પૃથક્ સત્તાવાળા છે ત્રણ પ્રકારના શસ્ત્રપરિણત સિવાય સર્વ વાયુકાય સચિત્ત છે.

વનસ્પતિ સચિત્ત છે. તેમાં પણ અનેક જીવો છે. તે સર્વે ભિન્ન ભિન્ન છે સ્વકાય, પરકાય અને ઊભયકાય શસ્ત્રથી તે અચિત્ત થઈ જાય છે. તે સિવાયની વનસ્પતિ સચિત્ત છે તે વનસ્પતિના અનેક લેદો છે, તે આ પ્રમાણે —

(૧) જેની ટોચ પર ખીજ હોય તેવી અગ્રખીજ વનસ્પતિ (કેર ટાદિ-હાનરીગુલાદિ)

(૨) જેના મૂળમા ખીજ હોય તે મૂળખીજ વનસ્પતિ (ઉત્પલકંદાદિ)

(૩) જેના પર્વ (કાતગીઓ) મા ખીજ હોય છે તે પર્વખીજ વનસ્પતિ (શેઝી વગેરે)

- (૪) જેના સ્કંધમા બીજ હોય છે તે સ્કંધબીજ વનસ્પતિ (વડ, પીપળો વગેરે)
 (૫) જેના બીજમાં બીજ રહે-જે બીજથી ઉગે તે બીજરૂહ વનસ્પતિ (ઘઉં, બાજરી વગેરે
 ચોવીસ પ્રકારના અનાજ)
 (૬) સંમૂલ્લિખ (સ્વયં અંકુરિત-ઉત્પન્ન થાય તે) વનસ્પતિ (અંકુરઓ વગેરે)
 (૭) તૃણ તણુગા તે ઘ્રો વગેરે
 (૮) લતા-અંપા વગેરે વેલો એવા એવા પ્રકારના બીજોવાળી વનસ્પતિમા પૃથક્ પૃથક્ અનેક
 છવો રહેલા હોય છે અને તેને શસ્ત્ર પરિણત થાય નહિ ત્યાં મુશી તે સચિત્ત કહેવાય છે.
 તે છવો સ્પર્શરૂપ એક ઇન્દ્રિયવાળા છે. ॥ ૪ ॥

સે જે પુણ ઇમે અળેમે વહવે તસા પાળા, તંજહા-અંહયા, પોયયા, જરાહયા, રસયા,
 સંસેહમા, સંમુલ્લિખમા, ઉલ્ભિયા, ઉવવાહયા, જેસિં કેસિંચિ પાળાળં, અભિકંતં, પલિકંતં,
 સંકુચિયં, પસારિયં, રુયં, મંતં, તસિયં, પલાહય, આગહગહવિન્નાયા, જે ય કીહપયંગા, જા ય
 કુંથુપિપીલિયા, સવ્વે વેહંદિયા, સવ્વે તેહંદિયા, સવ્વે ચરિંદિયા, સવ્વે પંચિંદિયા, સવ્વે
 તિરિલ્લજોણિયા, સવ્વે નેરહયા, સવ્વે મણુયા, સવ્વે દેવા, સવ્વે પાળા પરમાહમ્મિયા ।
 एसो खलु छट्ठो जीवनिक्काओ तसकाउत्ति पवुच्चइ ॥ ५ ॥

પદાર્થાન્વય :- સે [હવે] જે [જે] ઇમે [આ] તસા પાળા [ત્રસ પ્રાણી છે તે] પુણ
 [વળી] અળેમે [અનેક] તથા વહવે [ઘણા છે] તંજહા [તે આ પ્રમાણે] અંહયા [ઇંડાથી
 ઉત્પન્ન થવાવાળા] પોયયા [અર્ધથી વિંટાયેલા જન્મ પામે તે] જરાહયા [ઓર શ્રી વિંટાયેલા
 જન્મ પામે તે] રસયા [બગડી ગયેલા રસમાં ઉત્પન્ન થાય તે] સંસેહમા [પચીનાથી ઉત્પન્ન થાય તે]
 સંમુલ્લિખમા [સ્ત્રી-પુરુષના સંયોગવિના ઉત્પન્ન થાય તે] ઉલ્ભિયા [ભૂમિ ને લેહી ને ઉત્પન્ન થાય તે]
 ઉવવાહયા [ઔપપાતિક-ગર્ભવિના શય્યામા તથા કુલીમા ઉત્પન્ન થાય તે દેવ, નારક છવો]
 જેસિં કેસિંચિ [જે કોઈ પણ] પાળાળં [પ્રાણીઓનું] અભિકંતં [સન્મુખ આવવું] પલિકંતં
 [ખાધું જવું] સંકુચિયં [શરીરને સંકોચી દેવું] પસારિયં [વિસ્તૃત થવું-પસારવું] રુયં
 [શબ્દોચ્ચાર કરવો] મંતં [ભ્રમણ કરવું-ભયભ્રાત થવું] તસિયં [ત્રાસ પામવો] પલાહય
 [ભાગી જવું] આગહગહ [આવવું જવું] વિન્નાયા [બાણવાવાળા છે] ય [યુત] જે [જે]
 ક્રોહ [ક્રીડા] પયંગા [પત ગિયા] ય [અને] જા [જો] કુંથુપિપીલિયા [કુંથુવા અને કીડીઓ]
 સવ્વે [સર્વે] વેહંદિયા [જે ઇન્દ્રિય છવ] સવ્વે [બધા] તેહંદિયા [ત્રણ ઇન્દ્રિય વાળા છવ]
 સવ્વે [સર્વે] ચરિંદિયા [ચાર ઇન્દ્રિયવાળા છવ] સવ્વે [સર્વે] પંચિંદિયા [પાંચ ઇન્દ્રિય-
 વાળા છવ] સવ્વે [સર્વે] તિરિલ્લજોણિયા [તિર્યંચ યોનિવાળા છવ] સવ્વે
 [સર્વે] નેરહયા [નારકી છવ] સવ્વે [સર્વે] મણુયા [મનુષ્ય] સવ્વે [સર્વે] દેવા [દેવ]
 સવ્વે [સર્વે] પાળા [પ્રાણી] પરમાહમ્મિયા [પરમસુખની ઇચ્છા વાળા] एसो [આવી નતના]
 खलु [નિશ્ચય] छट्ठो [છડો] जीवनिक्काओ [જીવનિકાય] तसकाउ [તસકાય] ति
 [આ પ્રમાણે] पवुच्चइ [કહેલ છે].

અગ્નિને વાયુથી બધારવો કે ઠારવો નહિ તેનું પરસ્પર સંઘટન કરવું નહિ, ઘૂળ વગેરે નાખી તેને ભેદવો નહિ. કાષ્ઠ નાખી તેને સળગાવવો નહિ, કિંવા ઓળવવો નહિ. ખીજા પાસે વાયુથી વૃદ્ધિ કરાવવી નહિ, સંઘટન કરાવવું નહિ, ઘૂળ વગેરે નાખી ભેદાવવો નહિ, કાષ્ઠ નાખી સળગાવવાની કે બધારવાની ક્રિયા કરાવવી નહિ અને ઠારાવવો નહિ; તેમજ ખીજે કોઈ વાયુથી અગ્નિની વૃદ્ધિ કરતો હોય, પરસ્પર સંઘટન કરતો હોય, ભેદન કરતો હોય, સળગાવતો કે પેટાવતો હોય કિંવા ઓલાવતો હોય તો તે સારું કરે છે એમ પણ અનુમોદના આપવી નહિ.

શિષ્યે કહ્યું :— હે પૂજ્ય ! હું જીવન પર્યન્ત મનથી, વચનથી, કે કાયાથી તેવું કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ તેમજ અનુમોદના પણ આપીશ નહિ. પૂર્વ કાળે પણ તત સંબંધી જે કાંઈ પાપ થયું હોય તેનાથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું. તે પાપને આત્મસાક્ષીએ નિંદુ છું. આપની સાક્ષીએ તે પાપને ધિક્કારું છું તથા હવેથી તેવા પાપકારી કાર્યથી મારા આત્માને અલગ કરું છું ॥૧૬॥

વાયુકાયની યતના

સે મિત્ત્રુ વા મિત્ત્રુણી વા સંજય-વિરય-પહિદય-પચ્ચક્ષાય-પાવકમ્મે, દિઆ વા, રાઓ વા, એગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુત્તે વા જાગરમાણે વા, સે સિણ વા, વિહુય-પેણ વા, તાલિઅંટેણ વા, પત્તેણ વા, પત્તમંગેણ વા, સાદાણ વા, સાદામગેણ વા, પિહુણેણ વા, પિહુણહત્થેણ વા, ચેલેણ વા, ચેલકળેણ વા, હત્થેણ વા, મુદ્દેણ વા, અપ્પણો વા કાયં, વાહિરં વાવિ પુગ્ગલ, ન ફુમિજ્ઞા, ન વીણ્ઞા, અન્નં ન ફુમાવિજ્ઞા, ન વીઆવિજ્ઞા, અન્ન ફુમતં વા, વીઅંતં વા, ન સમણુજાણામિ, જાવજ્ઞીવાણ તિવિહં તિવિદ્દેણં મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણેજ્ઞા । તસ્સ મન્તે ! પહિ-ક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ॥૧૭॥

પદાર્થાન્વય :— સે [તે] મિત્ત્રુ વા. [સાધુ અથવા] મિત્ત્રુણી વા [સાધ્વી] સંજય [નિરન્તર યતનાશીલ] વિરય [પાપ કર્મથી વિરત અથવા બિબિધ પ્રકારના તપાકર્મોમા રક્ત] પહિદય પચ્ચક્ષાય પાવકમ્મે [ભૂતકાળના પાપકર્મને બેભે નાષ્ટ કરી હીધેલ છે અને ભવિષ્યમાટે ત્યાગ કરેલ છે તે] દિઆ વા [દિવસમાં અથવા] રાઓ વા [રાત્રિમાં અથવા] એગઓ વા [એકલો હોય અથવા] પરિસાગઓ વા [સમૂહમાં હોય અથવા] સુત્તે વા [સૂતા હોય કે] જાગરમાણે વા [જાગતા હોય] સે [તે] સિણ વા [શ્વેત આમરથી અથવા] વિહુયપેણ વા

[પાખાથી અથવા] તાલિઅંટેળ વા [તાડ વૃક્ષના પાખાથી અથવા] પત્તળ વા [કમળ આદિના પાખાથી અથવા] મ્પત્તભંગેળ વા [કેળના પાદડાના ટુકડાથી અથવા] સાઠાણ વા [શાખાથી અથવા] સાંઠાભંગેળ વા [શાખાઓના ટુકડાથી અથવા] પિઠુળેળ વા [મયૂરની પીંછીથી અથવા] પિઠુળહત્યેળ વા [મયૂરાદિ પીંછીઓની પૂજણીથી અથવા] ચેલેળ [વસ્ત્રથી અથવા] ચેલક-ળેળ વા [વસ્ત્રના ટુકડાથી અથવા] હત્યેળ વા [હાથથી અથવા] મુઠેળ વા [મુખથી] અપ્પળો વા કાયં [પોતાના શરીરને અથવા] વાહિરં વા વિ પુમ્મલ [બહારના પુદ્ગલોને] ન ફુમિજ્જા [ફૂંક મારે નહિ] ન વીણ્ઝજા [પખાદિથી વીઝે નહિ] અન્નં [ખીજ દ્વારા] ફુમંતં વા [ફૂંક મારાવે નહિ] ન વીયાવિજ્જા [પખાદિથી વિંઝાવે નહિ] અને ફુમંતં વા [ફૂંક મારતા હોય] વીઅંતં વા [પખાદિથી પબ્બ કરતા હોય] અન્ન [ખીજ કોઈ વ્યક્તિની] ન સમણુજાણિજ્જા [અનુમોદના કરે નહિ] જાવઝ્ઞીવાણ [જીવન પર્યંત] તિવિદ્ધં [ત્રિવિધ] તિવિદ્ધેણં [ત્રિવિધથી] મળેણં [મળથી] વાયાણ [વચનથી] કાણ [કાયાથી] ન કરેમિ [કરે નહિ] ન કારવેમિ [કરાવું નહિ] કરંતં પિ [કરતા હોય તેની પણ] અન્નં [અન્યની] ન સમણુજાણામિ [અનુમોદના કરું નહિ] મંતે [હે ભગવન્] તસ્સ [તેનું] પઢિક્કમામિ [હું પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિંદામિ [નિંદા કરું છું] ગરિહામિ [ગર્હણ કરું છું] અપ્પાણં [આત્માને] વોસિરામિ [અલગ કરું છું]

ભાવાર્થ. — ગુરુએ કહ્યું — સચમી, પાપથી વિરત અને નવા પાપકર્મ બાધવાના પ્રત્યાખ્યાન લેનાર તે સાધુ હો કે સાધ્વી હો, તેણે દિવસે કે રાત્રે એકાગ્રી કે પરિષદમા સૂતા કે જાગતા, કદી પણ મિત-ચામરથી, પાખાથી તાડના-પાદડાના પાખાથી પાદડાથી કે પાદડાના કટકાથી, વૃક્ષની શાખાથી કે શાખાના કટકાથી, મોરપીછથી કે મોરપીછના હાથાથી, વસ્ત્રથી કે વસ્ત્રના છેડાથી, હાથથી કે મુખથી પોતાની કાયાને [ગરમીથી બચાવવા સારું] કે બહારના [ઉષ્ણ] પુદ્ગલને (કારવામાટે) ફૂંક મારવી નહિ કે વીજણાથી બાધુ નાખવો નહિ, ખીજ પાસે ફૂંક મરાવવી નહિ કે વીજણાથી બાધુ નાખતો હોય તો ‘ તે ઠીક કરે છે ’ એમ માનવું નહિ.

શિષ્યે કહ્યું — હે પૂજ્ય ! હું જીવનપર્યંત મનથી, વચનથી કે કાયાથી તેવું કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ, તેમજ અનુમોદન પણ આપીશ નહિ. પૂર્વકાળે પણ તત્ત મળધી જે કંઈ પાપ થયું હોય તેનાથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું, તે પાપને આત્મસાક્ષીએ હું નિંદુ છું આપની પાસે તે પાપની ગર્હા કરું છું અને હવેથી તેવા પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને અળગો કરું છું. ॥ ૧૭ ॥

[સાઈં સમજું નહીં] તસ્પ [તેથી] મંતે [હે ભદ્રન્ત !] પઢિક્કમામિ [પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિંદામિ [નિન્દા કરું છું] ગરિહામિ [ગર્હણા કરું છું] તથા અપ્પાણં [પોતાના આત્માને] વોસિરામિ [અલગ કરું છું] મંતે [હે શુરો !] પઢમે [પ્રથમ] મહવ્વણ [મહાવ્રતમાં] ઉવઢિઓમિ [ઉપસ્થિત થયો છું] સવ્વાઓ પાણાઢવાયાઓ [સર્વ પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી] વેરમણં [નિવૃત્તિ છે]

ભાવાર્થ :— શિષ્યે કહ્યું :— હે પૂજ્ય ! પહેલા મહાવ્રતમાં શું કરવાનું હોય છે ? શુરુદેવે કહ્યું— પહેલા મહાવ્રતમાં જીવની હિંસાથી વિરામ પામવાનું હોય છે.

શિષ્ય— અહો ભગવન્ ! હું સર્વ પ્રકારે પ્રાણાતિપાતનું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું.

શુરુએ કહ્યું :— તે પ્રાણીઓ ચાર પ્રકારનાં છે. (૧) સૂક્ષ્મ (નાના શરીર વાળા જીવો) તથા (૨) બાહર (મોટા શરીર વાળા જીવો) તેમજ (૩) ત્રસ (હાલતા ચાલતા જીવો) તથા (૪) સ્થાવર (પૃથ્વીથી માડીને વનસ્પતિ સુધીના જીવો) આ પ્રાણીઓના પ્રાણોને સ્વયં અતિપાત (ઘાત) કરવો નહિ, અન્ય પાસે કરાવવો નહિ કે ઘાત કરનારાને અનુમોદન આપવું નહિ.

આ સાંભળીને શિષ્યે કહ્યું :— શુરુદેવ ! જીવન પર્યાંત હું ત્રણ કરણ અને ત્રણયોગોથી અર્થાત્ મન, વચન, કાયાથી હિંસા કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ, કે હિંસા કરનારાને અનુમોદન આપીશ નહિ. અને પૂર્વ કાળમાં હિંસા દ્વારા જે પાપ કર્યું છે તેથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું. મારા આત્માની સાક્ષીએ તે પાપને િંદુ છું. આપની પાસે તેની ગર્હા કરું છું અને હવેથી તેવા પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને અલગ કરું છું. હે પૂજ્ય ! એ પ્રમણે પહેલા પ્રાણાતિપાત વિરમણ મહાવ્રતમાં હું ઉપસ્થિત થયો છું ॥ ૭ ॥

અહાવરે દુચ્ચે મન્તે ! મહવ્વણ મુસાવાયાઓ વેરમણં । સવ્વં મન્તે ! મુસાવાયં પચ્ચક્ખામિ । સે કોદા વા, લોદા વા, મયા વા, હાસા વા, નેવ સયં મુસં વહજ્જા, નેવડન્નેહિં મુસં વાયાવિજ્જા, મુસં વયન્તેવિ અન્ને ન સમણુજાણેજ્જા જાવજ્જીવાણ, તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરન્તંપિ અન્નં ન સમણુજાણામિ । તસ્સ મન્તે ! પઢિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ । દુચ્ચે મન્તે ! મહવ્વણ ઉવઢિઓમિ સવ્વાઓ મુસાવાયાઓ વેરમણં ॥૮॥

અન્વયાર્થ :— અહ [હવે] મંતે [હે ભદ્રન્ત !] મુસાવાયાઓ [મૃષાવાદથી] વેરમણં [નિવૃત્તિ રૂપ] અવરે [પહેલા પછી અન્ય] દુચ્ચે [બીજા] મહવ્વણ [મહાવ્રતમાં] મંતે [હે શુરો !] સવ્વં [સર્વ] મુસાવાયં [મૃષાવાદના] પચ્ચક્ખામિ [પ્રત્યાખ્યાન કરું છું] સે [તે] કોદા વા [ક્રોધથી] લોદા વા [અથવા લોભથી] મયા વા [અથવા ભયથી]

હામા વા [અથવા હાસ્યથી] નેવ [નહીં] સયં [સ્વયં હું] મુસં [મૃષાવાદ] વજ્જા
 [ખોલુ] નેવ [નહીં] અન્નેહિં [ખીજા દ્વારા] મુસં [મૃષાવાદ] વાયાવિજ્જા [ખોલાવું]
 મુસં વયંતે ઽવિ અન્ને [અસત્ય ખોલતા ખીજાને] ન સમણુજાણામિ [સાડ પણ ન સમજું]
 જાવજ્જીવાણ [જીવન પર્યંત] તિવિહં [ત્રિવિધ] તિવિહેણં [ત્રિવિધથી] મણેણં [મનથી]
 વાયાણ [વચનથી] કાણં [કાયાથી] ન કરોસે [ન કરું] ન કારવેમિ [ન કરાવું]
 કરંતંપિ અન્નં [કરનાર ખીજાને] ન સમણુજાણામિ [સાડ ન સમજું] મંતે [હે ભગવન્]
 તસ્સ [તે અસત્યરૂપ દંડનું] પહિક્કમામિ [હું પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિંદામિ [નિંદા કરું છું]
 ગરિદામિ [ગર્હણ કરું છું] અપ્પાણં [પાપરૂપ આત્માને] વોસિરામિ [પરિત્યાગ કરું છું]
 મંતે [હે ભગવન્] દુચ્ચે [દ્વિતીય] મહવ્વણ [મહાવ્રતમા] સવ્વાઓ [સર્વ]
 મુસાવાયાઓ [મૃષાવાદથી] વેરમણ [નિવર્તન છે] ઉવટ્ઠિઓમિ [હું ઉપસ્થિત થયો છું.]

ભાવાર્થ — શિષ્યે પૂછ્યું — હે ભગવન્ ! હવે ખીજા મહાવ્રતમા શું કરવાનું હોય છે ?

ગુરુએ કહ્યું — ખીજા મહાવ્રતમાં મૃષાવાદ (અસત્ય ભાષણ) થી નિવર્તવાનું હોય છે.

શિષ્યે કહ્યું — હે પૂજ્ય ! હું સર્વ પ્રકારે મૃષાવાદના પ્રત્યાખ્યાન કરું છું

ગુરુએ કહ્યું — ક્રોધથી, દોલથી, લયથી, કે હાસ્યથી અસત્ય સ્વયં ન ખોલાવું, ખીજાઓદ્વારા ન ખોલાવવું કે અસત્ય ખોલનારાને અનુમોદન પણ ન આપવું.

શિષ્યે કહ્યું — પૂજ્ય ! હું જીવન પર્યંત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગે કરી અર્થાત્ મ , વચન, કાયા દ્વારા અસત્ય ખોલવાનું કાર્ય નહિ કરું, ખીજા પાસે નહિ કરાવું, કિંવા અસત્ય ખોલનારાને અનુમોદન પણ નહિ આપું તેમજ પૂર્વકાળે જે કોઈ તત્ત્વ મળે પાપ થયું હોય 'નાથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું આત્મસાક્ષીએ તે પાપને નિંદુ છું, આપની પાસે ને પાપની ગર્હા કરું છું' અને હવેથી તેવા પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને સર્વથા અળગો કરું છું ॥ ૮ ॥

અઠાવરે તચ્ચે મંતે ! મહવ્વણ અદિન્નાદાણાઓ વેરમણં । સવ્વં મંતે !
 અદિન્નાદાણં પચ્ચક્ખામિ । સે ગામે વા, નગરે વા, રણે વા, અપ્પં વા, વહું
 વા, અણું વા, ધૂલં વા, ચિત્તમન્ત વા, અચિત્તમંતં વા નેવ સયં અદિમ્મં ગિણિહજ્જા, નેવ ઽન્નેહિં
 અદિમ્મં ગિણ્ઠાવિજ્જા, અદિમ્મં ગિણ્ઠન્તે ઽવિ અન્ને ન સમણુજાણેજ્જા, જાવજ્જીવાણ તિવિહં
 તિવિહેણં મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ, ન કારવેમિ કરંતંપિ અન્નં ન સમણુ-

જાણામિ । તસ્સ ભન્તે ! પઢિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ । તચ્ચે
ભન્તે ! મહવ્વણ ઉવટ્ઠિઓમિ સવ્વાઓ અદિન્નાદાણાઓ વેરમણં ॥૧૧॥

— પદાર્થાન્વય :— અદ્વારે [હવે પછી] મંતે [હે ભદ્રન્ત !] તચ્ચે [તૃતીય] મહવ્વણ
[મહાવ્રતમાં] અદિન્નાદાણાઓ [અદત્તાદાનથી] વેરમણં [વિરમવાનું છે] મંતે [હે ભદ્રન્ત !]
સવ્વં [સર્વ] અદિન્નાદાણં [અદત્તાદાનનું] પચ્ચવ્વામિ [પ્રત્યાખ્યાન કરું છું] સે [તે]
ગામે વા [ગામમાં કે] નગરે વા [નગરમાં કે] રણે [અટવીમાં કે] અપ્પં વા [અદ્ય મૂલ્ય
વાળા પદાર્થો કે] વહું વા [બહુ મૂલ્યવાળા પદાર્થ અથવા] અણું વા [સૂક્ષ્મ પદાર્થ અથવા]
થૂલં વા [સ્થૂલ પદાર્થ અથવા] ચિત્તમંતં વા [સચિત્ત પદાર્થ અથવા] અચિત્તમંતં વા
[અચિત્ત પદાર્થ] અદિન્નં [કોઇના આખ્યા વિના] નેવ સયં ગિણિહજ્જા [સ્વયં ગ્રહણ ન કરે]
અન્નેદિં [ખીજ પાસેથી] અદિન્નં [અદત્તને] નેવ ગિણહાવિજ્જા [ગ્રહણ મન કરાવે
અને અદિન્નં [અદત્તને] ગિણંતેવિ [ગ્રહણ કરનાર] અન્ને [ખીજને] ન સમણુ-
જાણેજ્જા [અનુમોદના ન કરે] જાવજ્જીવાણ [જીવન પર્યંત] તિવિહં [ત્રિવિધ] તિવિહેણં
[ત્રિવિધથી] મણેણં [મનથી] વાયાણ [વચનથી] કાણ [કાયાથી] ન કરેમિ [ન કરું]
ન કારવેમિ [ન કરાવું] કરંતંપિ [કરતા હોય તે] અન્ને [અન્યને] ન સમણુજાણામિ
[સાંઝે ન જાણું] તસ્સ [તે પાપ રૂપ દંડથી] મંતે [હે ભગવન્ !] પઢિક્કમામિ [હું] પ્ર-
કમણ કરું છું] નિન્દામિ [નિંદા કરું છું] ગરિહામિ [ગર્હણા કરું છું] અપ્પાણ [આત્માને]
વોસિરામિ [અલગ કરું છું] ભન્તે [હે ભગવન્ !] સવ્વાઓ [સર્વ પ્રકારના] અદિન્ના-
દાણાઓ [અદત્તાદાનથી] વેરમણં [વિરમણરૂપ] તચ્ચે [તૃતીય] મહવ્વણ [મહાવ્રતમાં]
ઉવટ્ઠિઓમિ [હું ઉપસ્થિત થયો છું]

ભાવાર્થ :— શિષ્યે પૂછ્યું— શુરદેવ ! ત્રીજા મહાવ્રતમાં શું કરવાનું હોય છે ?

શુરએ કહ્યું :— ત્રીજા મહાવ્રતમાં અદત્તાદાનથી વિરમવાનું છે

શિષ્યે કહ્યું :— હે પૂજ્ય ! હું સર્વ પ્રકારે અદત્તાદાન (આણુહકનું લેવું અથવા આખ્યા-
વિનાનું લેવું) તેનો ત્યાગ કરું છું.

શુરએ કહ્યું :— ગામમાં, નગરમાં કે અરણ્યમાં કોઇપણ સ્થળે અદ્ય હો કે બહુ હો, નાની
ચીજ હો કે મોટી ચીજ હો, સચિત્ત (પશુ, મનુષ્ય ઇત્યાદિ સજીવ વસ્તુ) હો કે અચિત્ત હો,
તેમાંહેની કોઈ પણ વસ્તુ અદત્ત હોય તે સ્વયં ગ્રહણ ન કરવું, ન કરાવવું ગ્રહણ કરનારને અનુમોદન
ન આપવું.

શિષ્યે કહ્યું :— હે પૂજ્ય ! હું જીવન પર્યંત ત્રણ કરણ અને ત્રણ ચોગે કરી અર્થાત મન,
વચન, કાયા દ્વારા ચોરી નહીં કરું, નહીં કરાવું કે ચોરી કરતા હોય તેમાં સાંઝે છે નહીંએત

માનુ અને પૂર્વકાળે તે સખધી જે કંઈ માપ થયું હોય તેથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું આત્મસાક્ષીએ તે પાપને નિહુ છું. આપની સમક્ષ તેની ગહા કરૂં છું અને હવે પછી તેવા પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને અલગ કરૂં છું ॥૬॥

અહાવરે ચડત્યે મન્ટે ! મહવ્વણ મેહુણાઓ વેરમણં । સવ્વં મન્ટે ! મેહુણં પચ્ચવ્વણામિ । સે દિવ્વં વા, માણસં વા, તિરિક્કલ્લજોણિયં વા, નેવ સયં મેહુણં સેવિજ્જા, નેવડન્નેહિ મેહુણં સેવાવિજ્જા, મેહુણં સેવન્તેડવિ અન્ને ન સમણુજાણેજ્જા । જાવજ્જીવાણ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરન્તંપિ અન્નં ન સમણુ-જાણામિ । તસ્સ મન્ટે ! પહિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણ વોસિરામિ । ચડત્યે મન્ટે ! મહવ્વણ ઉવટ્ઠિઓમિ સવ્વાઓ મેહુણાઓ વેરમણં ॥૧૦॥

પદાર્થાન્વય — મન્ટે [હે ભગવન્] અહાવરે [હવે પછીના] ચડત્યે [ચતુર્થ] મહવ્વણ [મહાવ્રતમા] મેહુણાઓ [મૈથુનથી] વેરમણ [વિરતિવાનું હોય છે] મન્ટે હે ભગવન્ ! સવ્વં [સર્વ પ્રકારના] મેહુણ [મૈથુનના] પચ્ચવ્વણામિ [પ્રત્યાખ્યાન કરૂં છું] સે [તે] દિવ્વં વા [દેવ સખધી અથવા] માણસં વા [મનુષ્ય સખધી અથવા] તિરિક્કલ્લજોણિય વા [તિર્થગૃથોના સખધી] મેહુણં [મૈથુનનું] સયં [સ્વયં] નેવ સેવિજ્જા [સેવન નહિ કરૂં] અન્નેહિ [ખીબકારા] મેહુણં [મૈથુનનું] નેવ સેવાવિજ્જા [સેવન નહિ કરાવું] મેહુણં [મૈથુનનું] સેવન્તેડવિ અન્ને [સેવણ કરતા અન્ય જીવોને પણ] ન સમણુજાણેજ્જા [સાડં નહિ સમજી] જાવજ્જીવાણ [જીવન પર્યાંત] તિવિહં [ત્રિવિધ] તિવિહેણ [ત્રિવિધથી] મણેણં [મનથી] વાયાણ [વચનથી] કાણં [કાયાથી] ન કરેમિ [ન સેવું] ન કાર-વેમિ [ન સેવરાવવું] કરન્તંપિ [સેવન કરનાર] અન્નં [અન્યની] ન સમણુજાણામિ [અનુ-મોદના નહિ કરૂં] મન્ટે [ભગવન્] તસ્સ [તેનું] પહિક્કમામિ [પ્રતિક્રમણ કરૂં છું] નિન્દામિ (નિંદા કરૂં છું) ગરિહામિ (ગહાં છું કરૂં છું અને) અપ્પાણં (આત્માને) વોસિરામિ (અલગ કરૂં છું) મન્ટે (ભગવન્) ચડત્યે (ચતુર્થ) મહવ્વણ (મહાવ્રતમા) ઉવટ્ઠિઓમિ (હું ઉપસ્થિત થયો છું જે) સવ્વાઓ (સર્વ પ્રકારે) મેહુણાઓ (મૈથુનથી) વેરમણં (વિરતિપદે)

ભાવાર્થ — શિષ્યે પૂછ્યું — ભગવન્ ! હવે ચોથાવ્રતમા શું કરવાનું હોય છે ? તે કૃપા કરીને કહેા

ગુરુએ કહ્યું — ચોથા મહાવ્રતમા મૈથુનથી નિવર્તવાનું હોય છે.

શિષ્યે કહ્યું — ગુરુદેવ ! હું મૈથુનનો સર્વથા ત્યાગ કરૂં છું

ગુરુએ કહ્યું — દેવ સખધી, મનુષ્ય સખધી કે તિર્થંચ સખધી એમ ત્રણેય જાતિ

પૈત્રી કોઈ સાથે મૈથુન સેવવું નહિ, બીજા પાસે મૈથુન સેવન કરાવવું નહિ, કે તેવા મૈથુન સેવનારાને અનુમોદન આપવું નહિ.

શિષ્યે કહ્યું :— પૂજ્ય ! હું જીવન પર્યંત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગે કરી અર્થાત્ મન, વચન, કાયાએ કરી મૈથુન સેવન નહિ કરું, બીજા પાસે મૈથુન સેવન નહિ કરાવું કે મૈથુન સેવનારાને અનુમોદન પણ નહિ આપું. તેમજ પૂર્વકાળે તત્ સંબંધી જે કંઈ પાપ થયું હોય તેનાથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું, તેની નિંદા કરું છું, આપની પાસે તે પાપની ગર્હણા કરું છું અને હવેથી તેવા પ પકારી કર્મથી મારા આત્માને અલગ કરું છું [સાધ્વી જાતિને તથા સાધુજાતિને જાનને ને ઉપરના પ્રત્યાખ્યાન પોતાની જાતિ પ્રમાણે લેવાનાં અને પાળવાનાં હોય છે.] ॥ ૧૦ ॥

અદ્વારે પંચમે મંત્રે મહવ્વણ પરિગ્ગહાઓ, વેરમણં, સર્વં મંત્રે પરિગ્ગહં પચ્ચ-
ક્ખામિ । સે અપ્પં વા વહું વા અણું વા થૂલં વા ચિત્તમંતં વા અચિત્તમંતં વા, નેવ સયં
પરિગ્ગહં પરિગ્ગિહેજ્જા નેવન્નેહિં પરિગ્ગહં પરિગ્ગિહાવિજ્જા પરિગ્ગહં પરિગ્ગિહંતે વિ અન્ને
ન સમણુજાણેજ્જા જાવજ્જીવાણ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ, ન કારવેમિ,
કરંતંપિ અન્નં ન સમણુજાણામિ । તસ્સ મંત્રે ! પહિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં
વોસિરામિ । પંચમે મંત્રે મહવ્વણ ઉવઠ્ઠિઓમિ સર્વાઓ પરિગ્ગહાઓ વેરમણં ॥૧૧॥

પદાર્થાન્વય .— અદ્વારે (હવે પછીના) મંત્રે (હે ભગવન્ત !) પંચમે (પાંચમા)
મહવ્વણ (મહાવ્રતમાં) પરિગ્ગહાઓ (પરિગ્રહથી) વેરમણં (નિવૃત્ત થવાનું છે) મંત્રે
(ભગવન્ !) સર્વં (સર્વ) પરિગ્ગહં (પરિગ્રહને) પચ્ચક્ખામિ (હું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું)
સે (તે આ પ્રમાણે) અપ્પં વા (અલ્પ મૂલ્યવાળા, અથવા) વહું વા (બહુ મૂલ્યવાન અથવા)
અણું વા (સૂક્ષ્મ આકારવાન અથવા) થૂલં વા (સ્થૂળ આકારવાન અથવા) ચિત્તમંતં વા (ચેતના
વાન અથવા) અચિત્તમંતં વા (અચેતન) પરિગ્ગહં (પરિગ્રહને) સયં (સ્વયં) નેવ પરિગ્ગિહિજ્જા
(શ્રદ્ધા ન કરું) નેવ અન્નેહિં (નહિં અન્ય પાસે) પરિગ્ગહં (પરિગ્રહને) પરિગ્ગિહાવિજ્જા
(શ્રદ્ધા કરાવું) ન (નહિં) પરિગ્ગહં (પરિગ્રહને) પરિગ્ગિહંતે વિ (શ્રદ્ધા કરનારા) અન્ને
(અન્યને) સમણુજાણામિ (સાંસર મનુષ્ય) જાવજ્જીવાણ (જીવન પર્યંત) તિવિહં (ત્રિવિધ)
તિવિહેણં (ત્રિવિધથી) મણેણં (મનથી) વાયાણ (વચનથી) કાણં (કાયાથી)
ન કરેમિ (ન કરું) ન કારવેમિ (ન કરાવું) કરંતંપિ (કરનાર પણ) અન્નં (ખીજાની)
ન સમણુજાણામિ (અનુમોદન ન કરું) મંત્રે (ભગવન્) તસ્સ (તેનું) પહિક્કમામિ
(પ્રતિક્રમણ કરું છું) નિન્દામિ (નિન્દા કરું છું) ગરિહામિ (ગર્હણા કરું છું) અપ્પાણં
(આત્મા ને) વોસિરામિ (છોડું છું) મંત્રે (હે ભગવન્ !) પંચમે મહવ્વણ (પાંચમા મહાવ્રતમાં)

સર્વજ્ઞો (સર્વ પ્રકારના) પરિગ્રહાઓ (પરિગ્રહથી) વેરમણં- (વિરતિનું છે તેમાં)
 ઉવદ્વિઓમિ (હું ઉપસ્થિત થયો છું)

ભાવાર્થ — શિષ્યે પૂછ્યું — ભગવન ! હવે પાપમા મહાવ્રતમા શું કરવાનું છે ?

ગુરુએ કહ્યું — પાપમા મહાવ્રતમાં પરિગ્રહ (પદાર્થપરની મૂર્છા) થી વિરમવાનું છે

શિષ્યે કહ્યું — પૂજ્ય ! હું સર્વથા પરિગ્રહને પરિહરે (ત્યાગ) છું

ગુરુએ કહ્યું — તે થોડા હોય કે બહુ હોય (અલ્પ મૂલ્યવાળા નથા ભારથી પણ હળવા) કોઈ વગેરે તથા વજનમા ભારી અને મૂલ્યમાં હલકા કાષ્ઠાદિ દ્રવ્ય) નાના હોય કે મોટા હોય (વજન થોડું અને મૂલ્ય ઘણું જેમ હીરા રત્ન વગેરે તથા વજન વધારે અને મૂલ્ય પણ ઘણું હોય જેમ હાથી વગેરે) સચિત્ત (શિષ્ય વગેરે) હોય કે અચિત્ત (ખીજું દ્રવ્ય) હોય, તે માહેની કોઈપણ વસ્તુનો પરિગ્રહ કરવો નહિ, ખીજા પાસે પરિગ્રહ કરાવો નહિ અને પરિગ્રહ કરનારાને અનુમોદન પણ આપવું નહિ (પરિગ્રહમા સચિત્ત ગણાવવાનું કાણુ એ છે કે પરિગ્રહના ત્યાગી મુનિઓ શિષ્યાદિને તેના વાલીની આજ્ઞા વગર સાથે રાખી શકે નહિ અને તેવી પ્રવૃત્તિ કરે તો તેની નિંદા ના પાપમું મહાવ્રત ખડિત થાય છે)

શિષ્યે કહ્યું — હું પૂજ્ય ! છવન પર્યંત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગે કરી અર્થાત્ મન, વચન ને કાયાદ્વારા હું પરિગ્રહ કરીશ નહિ, ખીજા દ્વારા પરિગ્રહ કરાવીશ નહિ કે પરિગ્રહ કરનારાને અનુમોદન પણ આપીશ નહિ પૂર્વકાળે તત્ સંબંધી જે કંઈ પાપ થયું હોય તેનાથી નિવૃત્ત થાઉં છું તે પાપને આત્મસાક્ષીએ નિન્દુ છું. આપની સમક્ષ તે પાપની ગર્હણા કરું છું અને હવેથી તેવા પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને અળગો કરું છું ॥૧૧॥

અઠાવરે છટ્ટે મન્ટે ! વણ રાઢમોયણાઓ વેરમણં, સર્વં મન્ટે ! રાઢમોયણં પચ્ચ-
 કલ્લામિ, સે અસણં વા પાણં વા સ્વાહમ વા સાહમ વા નેવ સયં રાહં ઘુંજિજ્જા, નેવડન્નેહિં
 સ્સંઢં ઘુંજાવિજ્જા, રાહં ઘુંજંતે વિ અન્ને ન સમણુજાણેજ્જા, જાવજ્જીવાણ તિવિહં તિવિહેણં
 મલ્લેણ વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરન્તંપિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ મન્ટે !
 પહિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ । છટ્ટે મન્ટે ! વણ ઉવદ્વિઓમિ,
 સર્વજ્ઞો રાઢમોયણાઓ વેરમણં ॥૧૨॥

પદાર્થાન્વય — મન્ટે (હે ભગવન !) અઠાવરે (હવે પછીના) છટ્ટે (છઠ્ઠા) વણ (વ્રતમા) રાઢમોયણાઓ (રાત્રિ ભોજનથી) વેરમણં (વિરમવાનું છે) મન્ટે (હે ભગવન !)
 રાઢમોયણં (રાત્રિ ભોજનનો) સર્વં (સર્વ પ્રકારથી) પચ્ચકલ્લામિ (પ્રત્યાગ્યાન કરું છું)
 સે (તે આ પ્રમાણે) અસણં વા (અન્નાદિ, અથવા) પાણં વા (પાણી, અથવા) સ્વાહમં વા
 (ખાદ્ય પદાર્થ, અથવા) સાહમં વા (સ્વાદ્ય પદાર્થ) સયં (સ્વયં) રાહં (રાત્રિના સમયે)

નેવ મુંજિજ્જા (ભોજન નહીં કરે) અન્નેહિં (ખીજા પાસે) રાઈં (રાત્રિમાં) નેવ મુંજાક્કિજ્જા
 (ભોજન નહિ કરાવે) રાઈં મુંજંતેવિ (રાત્રિ ભોજન કરનાર) અન્ને (ખીજા કોઈથી)
 ન સમણજાણેજ્જા (અનુમોદના નહિ કરે) જાવજ્જીવાણ (જીવન પર્યંત) તિવિહં (ત્રિવિધ)
 તિવિહેણં (ત્રિવિધથી) મણેણં (મનથી) વાયાણ (વચનથી) કાણં (કાયાથી) ન કરેમિ
 (ન કરું) ન કરેવેમિ (ન કરાવું) કરંતંપિ અન્નં (કરતા હોય તેવા અન્યની પાસે)
 ન સમણજાણામિ [અનુમોદના નહિ કરે] તસ્સ (તેનું) મંતે (હે ભગવન્ !) પઢિક્કમામિ
 (પ્રતિક્રમણ કરું છું) નિંદામિ (નિંદા કરું છું) ગરિહામિ (ગર્હણ કરું છું) અપ્પાણં (આત્માને)
 વોસિરામિ (પરિત્યાગ કરું છું) મત્તે (હે ભગવન્ !) છટ્ટે (છટ્ટા) વણ (વ્રતમાં) સવ્વઞ્જો
 (સર્વ પ્રકારના) રાઈંમોયણાઓ (રાત્રિ ભોજનથી) વેરમણં (વિરમણ થાય છે તેમાં)
 ઉવઢિઓમિ (હવસ્થિત થયો છું)

ભાવાર્થ — શિષ્યે પૂછ્યું — હે ભગવન્ ! હવે છટ્ટા વ્રતમાં શું કરવાનું છે ?

ગુરુએ કહ્યું — છટ્ટા વ્રતમાં રાત્રિભોજનથી વિરમવાનું હોય છે

શિષ્યે કહ્યું — હે ગુરુદેવ ! હું રાત્રિભોજનનો જીવનપર્યંત સર્વથા ત્યાગ કરું છું.

ગુરુએ કહ્યું — અન્ન, પાણી, ખાદ્ય (મેવા વગેરે ખોરાક) તથા સ્વાદ્ય (મુખવાસાદિ)
 એમ ચારે પ્રકારના આહારને રાત્રિ સ્વયં ન ભોગવવો, ભોગાવવો નહિ કે રાત્રિ ભોજન
 કરનારને અનુમોદન આપવું નહિ

શિષ્યે કહ્યું — હે પૂજ્ય ! હું જીવન પર્યંત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગે કરી અર્થાત્ મન,
 વચન અને કાયા દ્વારા રાત્રિભોજન કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ કે રાત્રિભોજન કરનારને
 અનુમોદન પણ આપીશ નહિ પૂર્વે જે રાત્રિભોજન સખધી પાપ કર્યું હોય તેનાથી હું
 નિવૃત્ત થાઉં છું આત્મસાક્ષીએ તે પાપને નિંદુ છું આપની પાસે તે પાપની ગર્હા કરું છું અને
 હવેથી તે પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને સર્વથા અલગ કરું છું. ॥૧૨॥

इच्चेयाइं पच महव्वयाइं राइमोयणवेरमण छट्ठाइं अत्तहियट्ठियाए उवसंपज्जित्ताणं विहरामि॥

પદાર્થાન્વય — इच्चेयाइं (આ અહિંસાદિ) पंचमहव्वयाइं (પાંચ મહાવ્રતો, તથા)
 राइमोयणवेरमणछट्ठाइं (રાત્રિ ભોજન-વિરમણરૂપ છટ્ટાવ્રતને) अत्तहियट्ठियाए (આત્મહિંસાને માટે)
 उवसंपज्जित्ताणं (અગીકાર કરીને) विहरामि (વિચરું છું)

ભાવાર્થ — “ આ પ્રમાણે એ પાંચ મહાવ્રતો તથા છટ્ટા રાત્રિભોજનથી નિવર્તવા-
 રૂપ વ્રત મળી છ વ્રતોને મારા આત્મહિંસાથી અગીકાર કરીને વિહરું છું ” આમ શિષ્યે
 ગુરુપાસેથી યાવજીવન વ્રતો અગીકાર કર્યા ॥૧૩॥

પૃથ્વીકાયની યતના

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સંજયવિરયપહિદયપચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે દિઆ વા રાઓ વા, ઇગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુત્તે વા જાંગરમાણે વા, સે પુઢવિં વા, મિત્તિ વા, સિલં વા, લેહું વા, સસરક્ખં વા કાયં સસરક્ખં વા વત્થં, હત્યેણ વા, પાણ વા, કટ્ટેણ વા, કિલિંચેણ વા, અંગુલિઆણ વા, સિલાગાણ વા, સિલાગહત્યેણ વા, ન આલિહિજ્જા ન વિલિહિજ્જા ન ઘટ્ટિજ્જા ન મિદિજ્જા અન્નં ન આલિહાવિજ્જા ન વિલિહાવિજ્જા ન ઘટ્ટાવિજ્જા ન મિદાવિજ્જા અન્નં આલિહંતં વા વિલિહંતં વા ઘટ્ટંતં વા મિદંતં વા ન સમણુજાણિજ્જા જાવજ્જીવાણ તિવિહં તિવિદ્દેણં મગેણં વાયાર કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરાં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ મન્તે ! પહિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ॥૧૪॥

પદાર્થાન્વય :— સે (તે પૂર્વોક્ત પાંચ મહાવ્રતોને ધારણ કરનારા) ભિક્ષુ વા (ભિક્ષુ અથવા) ભિક્ષુણી વા (ભિક્ષુણી—સાધ્વી) સંજય (નિરન્તર યતનશીલ) વિરય (નાના પ્રકારના વ્રતોમાં રત) પહિદય (ભૂતકાળના આપને પ્રતિહત કરનારા) પચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે (જેણે પાપકર્મનું પ્રત્યાખ્યાન કર્યું છે, તેણે) દિઆ વા (દિવસને વિષે અથવા) રાઓ વા (રાત્રિએ અથવા) ઇગઓ વા પરિસાગઓ વા (એકલો હોય અથવા પરિવ્રજામાં હોય) સુત્તે વા (સુતો હોય અથવા) જાંગરમાણે વા (જાગતો હોય) સે (તે) પુઢવિં વા (પૃથ્વીને અથવા) મિત્તિ વા (ભીંત — નદીના તટની માટીને અથવા) સિલં વા (શિલાને અથવા) લેહું વા (શિલાપુત્રને — ઢેકાને અથવા) સસરક્ખં વા કાયં (સચિત્ત રજ્જીથી ભરેલા શરીરને) સસરક્ખં વા વત્થં (સચિત્ત રજ્જીથી ભરેલા વસ્ત્રને) હત્યેણ વા (હાથથી અથવા) પાણ વા (પગોથી અથવા) કટ્ટેણ વા (કાષ્ઠી—અથવા) કિલિંચેણ વા (કાષ્ઠના ખંડથી અથવા) અંગુલિઆણ વા (અંગુલીથી અથવા) સિલાગાણ વા (લોખંડની શલાકાથી અથવા) સિલાગહત્યેણ વા (શલાકાના સમુદાયથી — લોખંડની સળીના સમૂહથી) ન આલિહિજ્જા (સચિત્ત પૃથ્વીપર લખે નહીં) ન વિલિહિજ્જા (વિશેષ લખે નહીં) ન ઘટ્ટિજ્જા (સ્પર્શ કરે નહીં) ન મિદિજ્જા (સચિત્ત પૃથ્વીનું ભેદન કરે નહીં) અન્નં (ખીજ દ્વારા) ન આલિહાવિજ્જા (લખાવે નહીં) ન વિલિહાવિજ્જા (વિશેષ લખાવે નહીં) ન ઘટ્ટાવિજ્જા (સચિત્ત પૃથ્વીને સ્પર્શ કરાવે નહીં) ન મિદાવિજ્જા (ભેદન કરાવે નહીં) અન્નં (ખીજ) આલિહંતં વા (આવેખન કરતા હોય અથવા) વિલિહંતં વા (વિશેષ આવેખન કરતા હોય અથવા) ઘટ્ટંતં (સ્પર્શ કરતા હોય અથવા) મિદંતં વા (ભેદન કરનારાને)

ન સમણુજાણિજ્જા (અનુમોદન કરે નહીં) જાવજ્જીવાણ (જીવન પર્યાંત) તિવિહં (ત્રિવિધ)
તિવિહેણં (ત્રિવિધથી) મણેણં (મ થી) વાયાણ (વચનથી) કાણં (કાયાથી) ન કરેમિ
ન કરે) ન કારવેમિ (ન કરાઉં) કરંતંપિ (કરનારા) અન્ન (અન્નને) ન સમણુજાણામિ
(સારા ન સમજુ) મંતે (હે ભગવન્ !) તસ્સ (તેનું) પહિક્કમામિ (પ્રતિક્રમણ કરું છું)
નિંદામિ (નિંદા કરું છું) ગરિહામિ (ગર્હણા કરું છું) અપ્પાણં (પાપકારી પ્રવૃત્તિમાંથી
આત્માને) વોસિરામિ (ત્યાગુ છું)

ભાવર્થ — આ ચારિત્ર ધર્મના અધિકાર પછી હવે છકાયના જીવોની શી રીતે રક્ષા કરવી ? જીવન પર્યાંત શી રીતે પૂર્ણ દયાધર્મનું પાલન કરવું ? તે વિધિ બતાવે છે

ગુરુએ કહ્યું — અયમી, પાપથી વિરત અને નવા પાપકર્મ બાંધવાના પ્રત્યાખ્યાન લેનાર ભિક્ષુ હોય કે ભિક્ષુણી હોય, તેણે દિવસે કે રાત્રિએ, એકાગ્રી હોય કે સમૂહમાં હોય, સૂતો કે જાગતો, કઠીપણ પૃથ્વી, ભીંત, દીવાલ, શિલા, ઢેફૂ, અચિત્ત રજયુક્ત શરીર કે સચિત્ત રજયુક્ત વસ્ત્રને, હાથથી, પગથી, કાઠથી, કાઠના ખંડથી, અંગુલીથી, લોખંડની સળીથી, કે લોખંડની સળીના અમૂહથી ખેતરવું, ખોદવું, હલાવવું, (પરસ્પર અફળાવવું) કે છેદન ભેદન કરવું નહિ. તેમજ બીજા પાસે કેતરાવવું, ખોદાવવું, હલાવવું કે છેદન ભેદન કરાવવું નહિ અથવા બીજા કેતરનારા, ખોદનારા છેદન-ભેદન કરનારાને અનુમોદન પણ આપવું નહિ

શિષ્યે કહ્યું — હે ભગવન્ ! હું જીવન પર્યાંત મનથી, વચનથી, કે કાયાથી તેવું કરીશ નહિ, કરાવીશ નહિ તેમજ અનુમોદન પણ આપીશ નહિ. તથા પૂર્વકાળે તે સબધી જે પાપ થયું હોય તેનાથી પાછો કરું છું તે પાપને આત્મસાક્ષીએ નિંદુ છું આપની સાક્ષીએ ગર્હણા કરું છું તથા હવેથી તેવા પાપકારી કર્મથી આત્માને અલગ કરું છું ॥૧૪॥

અપ્કાયની ચતના

સે મિક્ખૂ વા મિક્ખુણી વા સંજય-વિરય-પહિદ્ધય-પચ્ચક્કાયા પોવકમ્મે દિઆ વા, ગઓ વા, ઇગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુત્તે વા, જાગરમાણે વા, સે ઉદગં વા, ઓસં વા, હિમં વા મહિઅં વા, કરગં વા, હરતણુગં વા સુદ્ધોદગં વા, ઉદઉલ્લ વા, કાયં, ઉદઉલ્લં વા વત્થ, સસિણિદ્ધ વા કાયં, સસિણિદ્ધ વા વત્થં, ન આમુસિજ્જા, ન સંફુસિજ્જા, ન આવી-લિજ્જા ન પવીલિજ્જા, ન અક્કલોડિજ્જા ન પક્કલોડિજ્જા, ન આયાવિજ્જા, ન પયાવિજ્જા, અન્ન ન આમુસાવિજ્જા, ન સંફુસાવિજ્જા, ન આવીલાવિજ્જા ન પવીલાવિજ્જા, ન અક્કલોડાવિજ્જા, ન પક્કલોડાવિજ્જા, ન આયાવિજ્જા ન પયાવિજ્જા,

અન્નં આમુસંતં વા સંફુસંતં વા આવિલંતં વા, પવીલંતં વા અક્ષોઢંતં વા પક્ષોઢંતં વા, આયાવંતં વા, પયાવંતં વા, ન સમણુજાણિજ્ઞા, જાવજ્ઞીવાણ તિવિહં તિવિદ્દેણં, મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતંપિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ મન્તે ! પઢિક્કમામિ, નિન્દામિ ગરિદ્દામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ॥૧૫॥

પદાર્થાન્વય :— સે (તે) મિક્ખુ વા (સાધુ, અથવા) મિક્ખુણી વા (સાધ્વી) સંજય (નિરન્તર ચત્તશીલ) વિરય (પાપોથી રહિત) પઢિહયપચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે (પાપ કર્મનો વિનાશ અને પ્રત્યાખ્યાન કરનાર) દિઆ વા (દિનમા અથવા) રાઓ વા [રાત્રિમા અથવા] અગ્ગો વા (એકલો હોય અથવા) પરિસાગ્ગો વા (પરિવદ્ધમા હોય) અથવા સુત્તે વા (સૂતો હોય કે) જાગરમાણે વા (જાગતો હોય) સે (તેણે) ઉદગં વા [કુવાનુ પાણી કે] ઓસં વા [ઓસનું-ઝાકળનું પાણી] હિમં વા (ખરડનું પાણી અથવા) મહિયં વા [ધુમસનુ પાણી] અથવા કરગં વા [કરાનું પાણી અથવા] હરતણુમં વા (લીલા છોડપર પડેલાં ગિન્દુઓ અથવા) સુદ્ધોદગં વા [વર્ષાનું પાણી] ઉદુલ્લ વા કાયં [સચિત્ત પાણીથી ભિંભાયેલી કાયાને અથવા] સસિણિદ્ધં વા વત્થં [સચિત્ત પાણીથી ભિંભાયેલા વસ્ત્રને] ન આમુસિજ્ઞા [એકવાર સ્પર્શ ન કરે] ન સંફુસિજ્ઞા [વારંવાર સ્પર્શ ન કરે] ન આવીલિજ્ઞા [થોડું પણ દબાવે નહીં] ન પવીલિજ્ઞા [વારંવાર દબાવે નહીં] ન અક્ષોઢિજ્ઞા [એકવાર ઝાટકે નહીં] ન પક્ષોઢિજ્ઞા [વાર-વાર ઝાટકે નહીં] ન આયાવિજ્ઞા [એકવાર સુકાવે નહીં] ન પયાવિજ્ઞા [વારંવાર સુકાવે નહીં] અન્નં [ખીલદ્વારા] ન આમુમાવિજ્ઞા [એકવાર પણ સ્પર્શ કરાવે નહીં] ન પયાવિજ્ઞા [વારં-વાર સુકાવે નહીં] ન આવીલાવિજ્ઞા [એકવાર દબાવાવે નહીં] ન પવીલાવિજ્ઞા [વારંવાર દબાવાવે નહીં] ન અક્ષોઢાવિજ્ઞા [એકવાર ઝટકાવે નહીં] ન પક્ષોઢાવિજ્ઞા [વારવાર ઝટકાવે નહીં] ન આયાવિજ્ઞા [એકવાર પણ ખીલ પાસે તપાવાવે નહીં] ન પયાવિજ્ઞા [વારવાર ખીલ પાસે તપાવાવે નહીં] અન્નં આમુસંતં વા [એકવાર સ્પર્શ કરનારાની અથવા] સંફુસંતં વા [વારંવાર સ્પર્શ કરનારાની અથવા] આવીલંતં વા [એકવાર નીચોવનારાની-દબાવનારાની અથવા] પવીલંતં વા [વારંવાર દબાવનારાની-નીચોવનારાની] અક્ષોઢંતં વા [એકવાર પણ ઝાટકનારાની અથવા] પક્ષોઢંતં વા [વારવાર ઝાટકનારાની અથવા] આયાવંત વા [એકવાર સુકાવનારાની-તપાવનારાની અથવા] પયાવંતં વા [વારવાર સુકાવનારાની-વારંવાર તપાવનારાની] ન સમણુજાણિજ્ઞા અનુ-ભોદના કરે નહીં] જાવજ્ઞીવાણ [જીવન પર્યન્ત] તિવિહં [ત્રિવિધ] તિવિદ્દેણં [ત્રિયોગથી] મણેણં [મનથી] વાયાણ [વચનથી] કાણં [કાયાથી] ન કરેમિ [કરં નહીં] ન કારવેમિ [કરાવું નહીં] કરંતંપિ [કરનારા] અન્નં [અન્યની] ન સમણુજાણામિ [અનુભોદના ન કરં] મન્તે ! [હે પૂજ્ય !] તસ્સ [તેનું] પઢિક્કમામિ [હું પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિન્દામિ

[નિન્દા કરું છું] ગરિહામિ [ગર્હણા કરું છું] -- અપ્પાણં [આત્માને] ચોસિરમિ
[અલગ કરું છું]

ભાવાર્થ .— સંયમી, પાપથી વિરત અને નવા પાપકર્મ બાધવાના પ્રત્યાખ્યાન લેનાર ભિક્ષુ હો કે ભિક્ષુણી હો, તેણે દિવસ કે રાત્રે. એકાગ્રી કે પરિષદમાં, સૂતા કે જાગતા કદી પણ કુવા-તળાવનું પાણી, ઓસનું પાણી, ખરફ, ધુમસ, કરા કે લીલા છોડ ઉપર પડેલા બિન્દુઓ, વર્ષાનું પાણી કે સચિત્ત પાણીથી ભિંજેલી કાયા અથવા સચિત્ત પાણીથી ભિંજાયેલું વસ્ત્ર, પાણીના બિંદુઓથી સ્નિગ્ધ થયેલી કાયા અથવા સ્નિગ્ધ-ગિલું વસ્ત્ર હોય, તેને મસળવું નહીં, તેનો સ્પર્શ કરવો નહિ, તેને કચરવું નહિ, દબાવવું નહિ, ઝાટકવું નહિ, પછાડવું નહિ, સુકાવવું નહિ, તપાવવું નહિ, તેમજ અન્ય પાસે મસળાવવું નહિ, સ્પર્શ કરાવવો નહિ, કચરાવવું નહિ, દબાવવું નહિ, ઝટકાવવું નહિ, પછાડાવવું નહિ, તપાવરાવવું નહિ, વળી બીજો કોઈ મસળતો હોય, સ્પર્શ કરતો હોય, કચરતો હોય, દબાવતો હોય, ઝાટકતો હોય, પછાડતો હોય, સુકાવતો હોય કે તપાવતો હોય તે સાડું કરે છે તેવું માનવું નહિ.

શિષ્યે કહ્યું — હે પૂજ્ય ! હું જીવનપર્યન્ત મનથી, વચનથી અને કાયાથી તેવું કરીશ નહિ. કરાવીશ નહિ કે અનુમોદન પણ આપીશ નહિ. તથા પૂર્વકાળે તત્ સંબંધી જે પાપ થયું હોય તેનાથી પાછો ફરું છું તે પાપને આત્મસાક્ષીએ નિહુ છું, આપની સાક્ષીએ તે પાપની ગર્હણા કરું છું. તથા હવેથી તેવા પાપકારી કાર્યથી મારા આત્માને અળગો કરું છું ॥ ૧૫ ॥

અગ્નિકાયની યતના

સે મિક્ખુ વા મિક્ખુણી વા સંજય-વિરય-પહિહય પચ્ચક્કયાય-પાવકમ્મે દિઆ વા, રાઓ વા, ઇગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુત્તે વા, જાગરમાણે વા, મે અગર્ણિ વા, ઇંગાક વા, મુમ્મુર વા, અર્ચ્ચિ વા, જાલં વા, અભાયં વા, સુદ્ધાગર્ણિ વા, ઉક્કં વા, ન ઉંજિજ્ઞા ન ઘટ્ટિજ્ઞા ન મિંદિજ્ઞા ન ઉજ્જાલિજ્ઞા ન પજ્જાલિજ્ઞા ન નિવ્વાવિજ્ઞા અન્નં ન ઉજાવિજ્ઞા ન ઘટ્ટાવેજ્ઞા ન મિંદાવિજ્ઞા, ન ઉજ્જાલાવિજ્ઞા ન પજ્જાલાવિજ્ઞા ન નિવ્વા-વિજ્ઞા અન્ન ઉંજંતં વા ઘટ્ટંત વા મિંદંત વા ઉજ્જાલંત વા પજ્જાલંતં વા નિવ્વાવંતં વા ન સમણુજાણેજ્ઞા જાવજ્જીવાણ તિવિહં તિવિહેણં મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ તસ્સ । મન્તે ! પહિક્કમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણં ચોસિરામિ । ॥ ૧૬ ॥

પદાર્થાન્વય :— સે [તે] મિક્ત્રુ વા [સાધુ અથવા] મિક્ત્રુણી વા [સાધ્વી અથવા] સંજય [સંયત] વિરય [વિરત] પહિહયપચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે [પાપકર્મને પ્રતિહત કરનાર અને ત્યાગનાર] દિઆ વા [દિવસમાં અથવા] રાઓ વા રાત્રિમાં અથવા] ઇગઓ વા (એકલો અથવા) પરિસાગઓ વા [પરિષદમાં સ્થિત અથવા] સુત્તે વા (સૂતો હોય અથવા) જાગરમાણે વા (જાગતો હોય) સે (તે સાધુ) અગર્ણિ વા— [અગ્નિને અથવા] ઇંગાલં વા [જ્વળારહિત અંગારાની અગ્નિને અથવા] મુમ્મુરં વા [બકરીની લીંડી વગેરેના અગ્નિને અથવા] ધચ્ચિ વા [મૂલ અગ્નિથી દૂટેલ જ્વાળાને અથવા] જાલં વા [જ્વાળાને અથવા] અલાયં વા [ભટ્ટીની અગ્નિને અથવા] સુદ્ધાગર્ણિ વા [કાષ્ઠ બિનાના શુદ્ધ અગ્નિને અથવા] ઉક્કં વા— [ઉલ્કાપાત બિજળી વગેરેના અગ્નિને] ન ઉંજિજ્ઞા [સિંચન ન કરે] ન ઘટ્ટિજ્ઞા [સંઘટ્ટન ન કરે] ન મિંદિજ્ઞા [ભેદન ન કરે] ન ઉજ્જાલિજ્ઞા [પંખા આદિથી—થોડી પણ હુબાથી પ્રજ્વલિત ન કરે] ન પજ્જાલિજ્ઞા [વધારે પ્રજ્વલિત ન કરે] ન નિવ્વાવિજ્ઞા [ઠારે નહિ] અન્નં [અન્યદ્વારા] ન ઉંજાવિજ્ઞા [સિંચન કરાવે નહિ] ન ઘટ્ટાવિજ્ઞા [સંઘટ્ટન કરાવે નહિ] ન મિંદાવિજ્ઞા [ભેદન કરાવે નહિ] ન ઉજ્જાલાવિજ્ઞા [પંખાદિ દ્વારા થોડો પણ અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરાવે નહિ] ન પજ્જાલાવિજ્ઞા [પગન દ્વારા વિશેષ પ્રજ્વલિત કરાવે નહિ] ન નિવ્વાવિજ્ઞા [ઠારાવે નહિ] ઉંજંતં વા [સિંચન કરનારાને અથવા] ઘટ્ટંતં વા [સંઘટ્ટન કરનારાને અથવા] મિંદંતં વા [ભેદન કરનારાને અથવા] ઉજ્જાલંતં વા [પંખાદિ દ્વારા પ્રચંડ કરનારાને અથવા] પજ્જાલંતં વા [પગનથી વિશેષ પ્રચંડ કરનારાને અથવા] નિવ્વાવંતં વા [ઠારનારાને] અન્નં [અન્યને] ન સમણુજાણિજ્ઞા [અનુમોદના કરે નહિ] જાવજ્જીવાણ [જીવન પર્યન્ત] તિવિહં [ત્રિવિધ] તિવિહેણં [ત્રિવિધથી] મણેણં [મનથી] વાયાણ [વચનથી] કાણં [કાયાથી] ન કરેમિ [કરે નહિ] ન કારવેમિ [કરાવું નહિ] કરંતં પિ અન્નં [અને કરનારાઓની પણ] ન સમણુજાણામિ [અનુમોદના કરે નહિ] મંતે ! [હે ભગવાન !] તસ્સ [તેનો] પહિક્કમામિ [હું પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિંદામિ [નિંદા કરું છું] ગરિહામિ [ગર્હણ કરું છું] અપ્પાણં [પાપકારી આત્માને] વોસિરામિ [ત્યાગું છું]

ભાવાર્થ — ગુરુએ કહ્યું :— સંયમી પાપથી વિરત અને નવા કર્મ બાધવાના પ્રત્યાખ્યાન લેનાર પછી તે સાધુ હો કે સાધ્વી હો, તેણે દિવસે કે રાત્રે એકાકી કે પરિષદમાં, સુતા કે જાગતા, કદી પણ કાષ્ઠનો અગ્નિ, કોલસાના અંગારાનો અગ્નિ, બકરીની લીંડી વગેરેનો અગ્નિ, દીપ વગેરે શિખાનો અગ્નિ, ઉખાડાનો અગ્નિ, લોહનો અગ્નિ, ઉલ્કાપાત બિજળી, વગેરેનો અગ્નિ હોય, તે

ભાગ્યાર્થ — [સ્થાવરકાયથી લિપ્ત] ત્રસકાય [હાલતા-ચાલતા] જીવો પણ અનેક પ્રકારના કહ્યા છે તે જીવોને ઉત્પન્ન થવાના મુખ્યતથા આઠ સ્થાનો છે, તે કહે છે — (૧) અંડજ-ઇડાથી ઉત્પન્ન થવાવાળા જીવ પક્ષી વગેરે (૨) ગર્ભથી પોત-કોથળી સહિત ઉત્પન્ન થનારા જીવ પોતજ કહેવાય છે, જેમકે-હુસ્તી વગેરે (૩) ગર્ભથી જરાયુ સહિત જન્મ લેનાર જીવ તે જરાયુજ, જેમકે-ગાય લેંસ, મનુષ્ય વગેરે (૪) દુધ, દહી, મઠો, ઘી આદિ તરલ પદાર્થ રસ કહેવાય છે તે ન્યારે બગડી નય છે ત્યારે તેમા જે જીવો ઉત્પન્ન થાય છે તે ‘રસજ’ કહેવાય છે, જેમકે — બે ઇંદ્રિય વગેરે (૫) પક્ષીનો-દેહમલના નિમિત્તથી જે જીવ ઉત્પન્ન થાય તે ‘સસ્વેદજ’ કહેવાય છે, જેમકે — જુ, માકડ, આદિ (૬) શીત, ઉષ્ણ આદિનું નિમિત્ત મળવાથી અહીં — તહીંના — આસપાસના — પરમાણુઓથી જે જીવ ઉત્પન્ન થઈ નય છે તે ‘સમૂર્ણિમ’ કહેવાય છે, જેમકે — શલભ, દેડકા, માખી, કીડી વગેરે (૭) ભૂમિને ફેડી જે જીવ ઉત્પન્ન થાય છે તે ‘ઉદ્ભિજ’ કહેવાય છે, તે તીડ પતંગ, વગેરે (૮) દિવ્યશૈલ્યા આદિમાં ઉત્પન્ન થાય તે જીવ ‘ઔપપાતિક’ કહેવાય છે. જેમકે — દેવ અને નારક, આ બધા ત્રસ જીવો છે. તેઓના લક્ષણ આ પ્રમાણે છે — કોઈ પ્રાણીઓનું સન્મુખ આવવું, પાછું જવું, સકોચાઈ જવું, વિસ્તૃત થવું, શબ્દોચ્ચાર કરવો. લયભ્રાન્ત થવું, ત્રાસ પામવો, પલાયન કરી જવું, આ મન અને ગમન કરવું ઇત્યાદિ ક્રિયાઓ સ્પષ્ટ થતી દેખાય છે. આવા લક્ષણોથી આપણને પ્રતીતિ થાય છે કે આ ત્રસ જીવો છે. એવા જીવોના લેદો કહે છે — જે કીડા કુથવ વગેરે બેન્દ્રિયવાળા, કીડી વગેરે ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા, પતંગ, ભ્રમરા વગેરે ચતુરિન્દ્રિયવાળા જીવો તથા પાંચ ઇન્દ્રિયવાળા તિર્યંચ યોનિના જીવો તેમજ સર્વ નારક, સર્વ મનુષ્ય અને સર્વ દેવતાઓ, એ બધા પચેન્દ્રિયના જીવો કહેવાય છે એ સર્વે પ્રાણી પરમસુખના ઇચ્છુક છે. તે બધા જીવોનો આ છઠ્ઠો જીવનિકાય તે ‘ત્રસકાય’ નામથી ઓળખાય છે ॥ ૫ ॥

इच्छेसिं छण्हं जीविकायाणं नेव सयं दंडं समारंभिज्जा, नेवन्नेहिं दंडं समारंभाविज्जा, दंडं सरमंभतेऽवि अन्ने न समणुजाणिज्जा, जावज्जीवाए तिविह तिविहेणं, मणेणं, वायाए, काएणं, न करेमि, न कारवेमि, करंतपि अन्नं न समणुजाणामि । तस्स भंते ! पडिक्कमामि, निंदामि गरिहामि अप्पाणं वोसिरामि ॥ ६ ॥

પદાર્થોન્વય — ઇચ્છેસિં [આ] છણ્હં [છ પ્રકારના] જીવનિકાયાણ [જીવનિકાયના વિષયમા] સયં [પોતે જ] દંડં [હિંસા૩૫ દડનો] નેવ સમારંભિજ્જા [સમારભ ન કરે] નેવ [નહીં] અન્નેહિં [ખીજા દ્વારા] દંડ [હિંસા૩૫ દડનો] સમારંભાવિજ્જા [સમારભ કરાવે] દંડં [હિંસા૩૫ દડનો] સમારમ્ભતેવિ [સમારભ કરનાર] અન્ને [અન્ય જીવોની] ન સમણુજાણિજ્જા [અનુમોદના ન કરે] જાવજ્જીવાए [જીવન પર્યાંત] તિવિહ [ત્રિવિધ-કૃત, કાર્ત્તિ અને અનુમોદનાથી] તિવિહેણં [ત્રણ યોગથી] મણેણં [મનથી] વાયાए [વચનથી] કાएણં [કાયથી] ન કરેમિ [કરું નહિ] ન કારવેમિ [કરાવું નહિ] અન્નં [અન્ય] કરંતપિ [કરનારને પણ] ન સમણુજાણામિ [સાડ જાણુ નહિ] ભંતે [હે ભદ્રત !] તસ્સ[તે દડનું] પડિક્કમામિ [પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિંદામિ [નિન્દા કરું છું] અપ્પાણં [આત્માને] વોસિરામિ [ત્યાગ કરું છું]

ભાવાર્થ :— આ છકાય જીવોની સ્વયં હિંસા કરે નહીં એટલે દંડ- આરંભવો નહીં, બીજા પાસે દંડ આરંભાવવો નહિ (ઘાત કરાવવી નહિ) તેમજ જે કોઈ બીજા દંડ આરંભતા (હિંસા કરતા) હોય તેને અનુમોદન સુધ્ધાં આપવું નહિ. આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા શુરુદેવે કહી. ત્યારે શિષ્ય કહે છે કે :— હે ભગવન્ ! હું જીવન પર્યંત મન, વચન, અને કાયાએ અર્થાત્ ત્રણ યોગથી હિંસા નહિ કરું. નહિ કરાવું કે અન્ય કરતા હોય તેને અનુમોદન પણ નહિ આપું.

અને હે ભદ્રન્ત ! પૂર્વકાળમાં થયેલા પાપથી હું નિવૃત્ત થાઉ છું. મારા આત્માની સાક્ષીએ તે પાપને નિહું છું. આપની સાક્ષીએ તે પાપની અવગણના કરું છું અને હવે તેવા પાપકારી કર્મથી મારા આત્માને સર્વથા અલગ કરું છું. ॥ ૬ ॥

પાંચ મહાવ્રતોની વિગત

પદમે મંતે ! મહવ્વણ પાણાઙ્વાયાઓ વેરમણં । સવ્વં મંતે ! પાણાઙ્વાયં પચ્ચક્ખામિ ।
સે સુહુમં વા વાયરં વા, તસં વા થાવરં વા, નેવ સયં પાણે અઙ્વાઙ્જજા, નેવઽન્નેહિં પાણે
અઙ્વાયાવિજ્જા, પાણે અઙ્વાયન્તેઽવિ અન્ને ન સમણુજાણેજ્જા, જાવજ્જીવાણ તિવિહ તિવિહેણં
મણેણં વાયાણ કાણં ન કરેમિ ન કારવેમિ કરન્તંપિ અન્ન ન સમણુજાણામિ, તસ્સ મન્તે !
પહિવ્વકમામિ નિન્દામિ ગરિહામિ અપ્પાણ વોસિરામિ । પદમે મન્તે ! મહવ્વણ ઉવઠ્ઠિઓમિ
સવ્વાઓ પાણાઙ્વાયાઓ વેરમણં ॥૭॥

પદાર્થાન્વય :— મંતે [હે પૂજ્ય ભદ્રન્ત !] પદમે [પ્રથમ] મહવ્વણ [મહાવ્રતમાં]
પાણાઙ્વાયાઓ [પ્રાણાતિપાતથી] વેરમણ [નિવૃત્ત થવાનું છે] મંતે [હે ભદ્રન્ત !] સવ્વં
[સર્વ પ્રકારે] પાણાઙ્વાયં [પ્રાણાતિપાતના] પચ્ચક્ખામિ [હું પ્રત્યાખ્યાન કરું છું] સે
[જેમકે તે] સુહુમં વા [સૂક્ષ્મ શરીરવાળા જીવ] અથવા વાયરં વા, [બાદર] તસં વા
[ત્રસ જીવના] અથવા થાવરં વા [સ્થાવર જીવના] પાણે [પ્રાણેનું] નેવ સયં અઙ્વાઙ્જજા
[સ્વયં અતિપાત-હનન નહીં કરું] નેવ [નહીં] અન્નેહિં [બીજા પાસે] પાણે [પ્રાણેનું]
અઙ્વાયાવિજ્જા [હનન કરાવું] તથા પાણે [પ્રાણેનું] અઙ્વાયંતેવિ અન્ને [બીજા હનન કરતા હોય
તેમાં] ન સમણુજાણામિ [સાડું સમજું નહિ] જાવજ્જીવાણ [જીવન પર્યંત] તિવિહં [ત્રિવિધ]
તિવિહેણં [ત્રિવિધથી] મણેણં [મનથી] વાયાણ [વચનથી] કાણં [કાયાથી] ન કરેમિ
[કરું નહિ] ન કારવેમિ [કરાવું નહિ] કરન્તંપિ અન્ન [કરનાર બીજાને પણ] ન સમણુજાણામિ

વનરૂપતિકાયની યતના.

સે ભિક્ષુ વા ભિક્ષુણી વા સંજયવિરયપહિહયપચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે, દિઆ વા, રાઓ વા, ઇગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુત્તે વા, જાગરમાણે વા, સે વીણ્ણુ વા, વીચ-
પહ્ણેસુ વા, રુદ્ધેસુ વા, રુદ્ધપહ્ણેસુ વા, જાણ્ણુ વા, જાયપહ્ણેસુ વા, હરિણ્ણુ વા, હરિઅપહ્ણેસુ વા,
છિન્નેસુ વા, છિન્નપહ્ણેસુ વા, સચિત્તેસુ વા, સચિત્તકોલપહિનિસ્સિણ્ણુ વા, ન ગચ્છેજ્ઞા,
ન ચિદ્ધેજ્ઞા, ન નિસીદ્ધજ્ઞા, ન તુઅદ્ધિજ્ઞા, અન્નં ન ગચ્છાવિજ્ઞા, ન ચિદ્ધાવિજ્ઞા, ન નિસી-
આવિજ્ઞા ન તુઅદ્ધાવિજ્ઞા, અન્ન ગચ્છંતં વા, ચિદ્ધંતં વા, નિસીયંતં વા, તુઅદ્ધંતં વા, ન સમણુ-
જાણામિ, જાવજ્ઞીવાણ્ણુ તિવિહં તિવિદ્ધેણં મણેણં વાયાણ્ણુ કાણ્ણં ન કરેમિ, ન કારવેમિ,
કરંતં પિ અન્નં ન સમણુજાણામિ, તસ્સ ભંતે ! પહિક્કલામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં
વોસિરામિ ॥ ૧૮ ॥

પદાર્થાન્વય — સે [તે] ભિક્ષુ વા [સાધુ અથવા] ભિક્ષુણી વા [સાધ્વી] સંજય
[સયત] વિરય [વિરત] પહિહયપચ્ચક્ષાયપાવકમ્મે [પાપકર્મનો પ્રતિઘાત અને પ્રત્યાખ્યાન-
કરનારા] દિઆ વા [દિવસે અથવા] રાઓ વા [રાત્રિમા અથવા] ઇગઓ વા [એકઠો હોય
અથવા] પરિસાગઓ વા [પરિપદ્ધમા હોય અથવા] સુત્તે વા [સૂતો હોય, અથવા] જાગરમાણે વા
[જાગતો હોય] સે [તે] વીણ્ણુ વા [બીજો પર અથવા] વીચપહ્ણેસુ વા [બીજની ઉપર ભક્ષણ
કરવા યોગ્ય અન્નાદિ પદાર્થ જે રાખતા હોય તેનાપર અથવા] રુદ્ધેસુ વા [અકુરા ઉપર અથવા]
રુદ્ધપહ્ણેસુ વા [રુદ્ધ-પ્રતિષ્ઠિત પદાર્થોપર, અથવા] જાણ્ણુ વા [ઉગેલા ગુચ્છોપર] જાયપહ્ણેસુ વા
[ઉગેલા ગુચ્છપર રહેલી વસ્તુઓપર અથવા] હરિણ્ણુ વા [હરિત દ્વારોપર, અથવા] હરિઅપહ્ણેસુ
વા [હરિતપ્રતિષ્ઠિત પદાર્થોપર અથવા] છિન્નેસુ વા [પરશુ આદિ દ્વારા છેદન કરેલ સજીવ વૃક્ષાદિની
શાખાઓ પર અથવા] છિન્નપહ્ણેસુ વા [છિન્નપ્રતિષ્ઠિત અશનાદિ પદાર્થોપર અથવા] સચિત્તે વા
સચિત્ત અંડાકાદિપર અથવા] સચિત્તકોલપહિનિસ્સિણ્ણુ વા [સચિત્તધુણાદિથી પ્રતિષ્ઠિત કાષ્ઠોદિપર
અર્થાત્ જે કાષ્ઠમા છુવેલી ઉત્પત્તિ થાય તેના ઉપર] ન ગચ્છેજ્ઞા [ન યાદે] ન ચિદ્ધેજ્ઞા [ઉભો
ન રહે] ન નિસીદ્ધજ્ઞા [ન બેસે] ન તુઅદ્ધિજ્ઞા [ન સૂવે] અન્નં [અન્ય વ્યક્તિને] ન ગચ્છા-
વિજ્ઞા [ચલાવે નહિ] ન ચિદ્ધાવિજ્ઞા [ઉભા રખાવે નહિ] ન નિસીયાવિજ્ઞા [બેસાડે નહિ]
ન તુઅદ્ધાવિજ્ઞા [શયન કરાવે નહિ] ગચ્છંતં વા [ગમન કરતો હોય અથવા] ચિદ્ધંતં વા [ઉભો
રહેતો હોય અથવા] નિસીયંતં વા [બેઠો હોય અથવા] તુઅદ્ધંતં વા [શયન કરતો હોય] અન્નં

[અન્ય ઝેઈની] ન સમણુજાણિજ્ઞા [અનુમોદના કરે નહિ] જાવજ્ઞીવાણ [જીવન પર્યંત]
 તિવિહં [ત્રિવિધ] તિવિદેણં [ત્રિવિધથી] મણેણં [મનથી] વાધાણ [વચનથી] કાણં
 [કાયાથી] ન કરેમિ [હું કરું નહિ] ન કારવેમિ [કરાવું નહિ] કરંતપિ [કરતા હોય તેવા
 પણ] અન્નં [અન્યની] ન સમણુજાણામિ [અનુમોદના કરું નહિ] મંતે ! [હે ભગવન્]
 તસ્મ [તેની] પઢિક્કમામિ [હું પ્રતિક્રમણ કરું છું] નિંદામિ [નિંદા કરું છું] ગરિહામિ
 [ગર્હણ કરું છું] અને અપ્પાણં [આત્માને] વોસિરામિ [અલગ કરું છું.]

ભાવાર્થ— ગુરૂએ કહ્યું— સયમી પાપથી વિરત અને તેવા પાપકર્મ બાંધવાના પ્રત્યાખ્યાન લેનાર
 ભિક્ષુ હો કે ભિક્ષુણી હો, તેણે દિવસે કે રાત્રે, એકાકી કે પરિષદમાં સૂતાં કે જાગતાં, કદીપણ બીજા પર
 ક્રિંવા બીજા પર રહેલી વસ્તુઓ પર, અંકૂરા ઉપર કે અંકૂરા પર રહેલી વસ્તુઓ પર, ઉગેલા ગુચ્છો પર
 કે ઉગેલા ગુચ્છ પર રહેલી વસ્તુઓ પર, છેદેલી સજીવનસ્પતિ પર અથવા તેના પર રહેલી વસ્તુઓ પર અથવા
 જીવડાની ઉત્પત્તિ થાય તેવા કાષ્ઠ પર ન જવું, ન ઊભા રહેવું, ન બેસવું કે ન સૂવું, તેમજ બીજા કોઈને
 તેના પર ચલાવવા નહિ, ઊભા રાખવા નહિ, બેસાડવા નહિ, કે સુવાડવા નહિ, વળી જે કોઈ તેના પર
 ચાલતો હોય, ઊભો રહેતો હોય બેસતો હોય કે સૂતો હોય તો તે ઠીક કરે છે તેમ પણ માનવું નહિ

શિષ્યે કહ્યું — હે પૂજ્ય ! હું જીવન પર્યંત મનથી, વચનથી કે કાયાથી તેવું કરીશ નહિ,
 કરાવીશ નહિ, અનુમોદના પણ આપીશ નહિ, પૂર્વ કાળે પણ તત્ સબંધી જે કઈ પાપ થયું હોય,
 તેનાથી હું નિવૃત્ત થાઉં છું તે પાપને અવગણું છું અને હવેથી તેવી પાપકારી પ્રવૃત્તિથી મારા આત્માને
 અળગો કરું છું ॥૧૮॥

ત્રસકાયની યતના,

સે ભિક્ખૂ વા, ભિક્ખુણી વા, સંજયવિરયપહિહય—પચ્ચક્ખાયપાવકમ્મે, દિયા વા,
 રાઓ વા, ઇગઓ વા, પરિસાગઓ વા, સુત્તે વા, જાગરમાણે વા, સે કીડ વા, પયંગં વા,
 કુંબું વા, પિપીલિઅં વા, હત્થાંસિ વા, પાયાંસિ વા, વાહુંસિ વા, ઝરુંસિ વા, હરંસિ વા,
 મીસાંસિ વા, ત્થાંસિ વા, પહિગ્ગહંસિ વા, કંવલંસિ વા, પાયપુંછણંસિ વા, રય—
 હરણંસિ વા, ગોચ્છગંસિ વા, હંડગંસિ વા, દંડગંસિ વા, પીઠગંસિ વા, ફલગંસિ વા,
 સેજ્જાંસિ વા, સંધારગંસિ વા, અન્નયરંસિ વા, તહપ્પગારે હવાગરણજાણ તઓ સંજ—
 યામેવ પહિલેહિઅ પહિલેહિઅ, પમજ્ઞિઅ પમજ્ઞિઅ, ઇગંતમવણિજ્ઞા, નો ણં
 સંવાયમાવજ્ઞિજ્ઞા ॥ ૧૯ ॥

પદાર્થ-વચ— સે [તે] ભિક્ખૂ વા [સાધુ અથવા] ભિક્ખુણી વા [સાધ્વી]
 મજ્ઞ [નિરન્તર યતનશીલ] વિરય [નાના પ્રકારના તપકર્મમાં રક્ત] પહિહયપચ્ચક્ખાય—

પાવકમ્મે [પાપકર્મને પ્રતિધાત અને પ્રત્યાખ્યાન કરનાર] દિઆ વા [દિવસમાં કે] રાઓ વા [રાત્રિમાં કે] ઘગઓ વા [એકાકી હોય] પરિસાગઓ વા [અથવા પરિષદમાં બેઠા હોય] સુત્તે વા [અથવા સૂતો હોય કે] જાગરમાળે વા [જાગતો હોય] સે [તે] કીડં વા [કીટકને-કીડાને] પયંગં વા [પતંગને અથવા] કુંથું વા [કુંથવાને અથવા] પિપીલિયં વા [કીડીને અથવા] હ્થંસિ વા [હાથપર અથવા] પાયંસિ વા [પગપર અથવા] વાહંસિ વા [બુઢપર અથવા] ઉરંસિ વા [સાથળપર અથવા] ઉદરસિ વા [પેટપર અથવા] સીસંસિ વા [શિરપર અથવા] વ્થંસિ વા [વસ્ત્રપર અથવા] પઢિગ્ગંસિ વા [પાત્રપર અથવા] કંવલંસિ વા [કાળળ પર અથવા] પાયપુછળંસિ વા [પાદ-પ્રોક્ષણ આસનાદિપર અથવા] રયહરળંસિ વા [ભેહરળ પર અથવા] ગુચ્છગસિ વા [ગુચ્છાપર અથવા] ઉહગંસિ વા [મૂત્રપાત્રપર અથવા] દંહગંસિ વા [દંડપર અથવા] પીઢગસિ વા [બાબેઠપર અથવા] ફલગંસિ વા [પાટિયાપર અથવા] સિજ્જંસિ વા [શય્યાપર અથવા] સંથારગંસિ વા [સંથારાપર અથવા] અન્નયરંસિ વા [અન્ય કોઈ] તહપ્પગારે [તેવા પ્રકારના] ઉવગરળજાણ [ઉપકરણોના સમૂહપર ચઢી જાય ત્યારે] તઓ [ત્યાર પછી] સંજયામેવ [યતનાપૂર્વક] પહિલેહિય પહિલેહિય [બેઠ બેઠને] પમજ્જિઅ પમજ્જિઅ [પોંછ પોંછને] તે જીવોને ઇગંતમવજ્જિજ્ઞા [એકાંત સ્થાનમાં સુકી દે] નો ણં સંવાયમાવજ્જિજ્ઞા [ધાત ન કરે-એકત્રિત ન કરે-પીડા ન પહોચાડે]

ભાવાર્થ:- ગુરુએ કહ્યું -સંયમી પાપથી વિરત અને નવા પાપકર્મ બાધવાનાં પ્રત્યાખ્યાન કરનાર સાધુ હો કે સાધ્વી હો, તેણે દિવસે કે રાત્રે, એકાકી કે પરિષદમાં, સૂતાં કે જાગતાં, હાથપર, પગપર, બાહુપર, સાથળપર, ઉદરપર, મસ્તકપર, વસ્ત્રપર, શિક્ષા પાત્રપર, કળલપર, પાદ પૂછનાપર, રબેહરળુપર, ગુચ્છાપર માત્રાના ભાજનપર, દંડપર, બાબેઠપર, પાટિયાપર, શય્યાપર કે સંથારા, (બેસવાના આસન) પર કે તેવા કોઈપણ અન્ય ઉપકરણો (સયમના સાધનો) પર રહેલા કીડાને, પતંગિયાને, કુંથવાને, કે કીડીને જુએ તો તેને ઉપયોગ પૂર્વક જુએ બેઠને પ્રમાજ્ઞ ન કરે અને પછી તે જીવોને (કુળ ન થાય તેવા) એકાંતમાં લઈ જાય ત્યાં તેને પીડા ઉપજાવે નહિ. ॥૧૬॥

યતના-અયતના.

અજયં ચરમાળો અ, પાળભૂયાઈં હિંસઈ .

વંધઈં પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈં કહુઅં ફલં ॥૧૭॥

પદાર્થાન્વય — અજયં [અયતનાથી] ચરમાળો અ [ચાલતો જાય] પાળભૂયાઈં [પ્રાણી-બેઠન્દ્રિયાદિ અને એકેન્દ્રિયાદી જીવોની] હિંસઈ [હિંસા કરે છે] પાવયં [જ્ઞાનાવરણાદિ પાપ] કમ્મં [કર્મને] વંધઈં [બાંધે છે] તં સે [તે તેના માટે] કહુઅં ફલં [કટુક ફલ] હોઈં [હોય છે].

ભાવાર્થ :- સાધકની જિજ્ઞાસાથી માંડીને સાધકની સાધ્યસિદ્ધિના આખાએ વિકાસક્રમની પ્રત્યેક ભૂમિકાઓનો આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે. અયતનાથી (ઉપયોગ રહીત) ચાલનાર પ્રાણિભૂતો (નાના પ્રકારના જીવો) ની હિંસા કરે છે. અને તેથી તે જે પાપકર્મનો બાંધ કરે છે તે કર્મનું કડવું પરિણામ તેને પોતાનેજ લોગવવું પડે છે ॥૧॥

અજયં ચિદ્વમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ ।

વંધઈ પાવયં કમ્મ, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૨॥

પદાર્થાન્વય — અ [અને] અજય [અયતનાથી] ચિદ્વમાણો [ઉભો રહેનાર] પાણભૂયાઈં [પ્રાણી અને ભૂતોની] હિંસઈ [હિંસા કરે છે] પાવયં [પાપ-જ્ઞાનાવરણાદિ] કમ્મં [કર્મને] વંધઈં [બાંધે છે] તં સે [તેથી તેને] કહુઅ ફલ [કટુક ફલ] હોઈ [હોય છે]

ભાવાર્થ :- અયતનાથી ઉભો રહેનાર જીવ, પ્રાણી અને ભૂતોની હિંસા કરે છે અને પાપકર્મને બાંધે છે જે કારણથી તેને કટુક ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ॥૨॥

અજયં આસમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ ।

વંધઈ પાવયં કમ્મ, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૩॥

પદાર્થાન્વય — ય (અને) અજયં [અયતનાથી] આસમાણો (ખેસનાર વ્યક્તિ) પાણભૂયાઈં [પ્રાણી-એકેન્દ્રિયાદિ જીવો અને ભૂત-એકેન્દ્રિયજીવોની] હિંસઈ [હિંસા કરે છે] પાવય [જ્ઞાનાવરણાદિ પાપ] કમ્મં [કર્મને] વંધઈં [બાંધે છે] તં સે [તે તેને] કહુઅં ફલં [કટુક ફલ] હોઈ [હોય છે]

ભાવાર્થ :- અયતનાથી ખેસનાર જીવ, પ્રાણી અને ભૂતોની હિંસા કરે છે અને પાપકર્મને બાંધે છે જે કારણથી તેને તેનું કટુક ફળ પ્રાપ્ત થાય છે ॥૩॥

અજય સયમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ ।

વંધઈ પાવય કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં । ૪।

પદાર્થાન્વય — ય (અને) અજય [અયતનાથી] સયમાણો [શયન કરનાર] પાણભૂયાઈં [પ્રાણીભૂતોની] હિંસઈ [હિંસા કરે છે] પાવયં [જ્ઞાનાવરણાદિ પાપ] કમ્મં [કર્મને] વંધઈં [બાંધે છે] તં સે [તેથી તેને] કહુઅં ફલં [કટુક ફલ] હોઈ [હોય છે] ॥૪॥

ભાવાર્થ :- ઉપયોગવિના અયતનાથી મૂઢ જનાર સાધુ, (સાધ્વી) ત્રસ સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે અને પાપ કર્મ બાંધે છે. અને તેનું કટુક ફળ [પરિણામ] તેને પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૪॥

અજયં મુંજમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ ।

વઘઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૫॥

પદાર્થાન્વય— અજયં [અયતનાથી] મુંજમાણો [લોજન કરનાર] પાણભૂયાઈં [ત્રસ-સ્થાવર જીવોની] હિંસઈ [હિંસા કરે છે] પાવયં [જ્ઞાનાવરણાદિ પાપ] કમ્મં [કર્મને] વંધઈ [બાંધે છે] તં સે [તે-તેને] કહુઅં ફલં હોઈ [કડવું ફળદાયક હોય.]

ભાવાર્થ — ઉપયોગવિના અયતનાથી લોજન કરનાર સાધક ત્રસ સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે. તેથી જ્ઞાનાવરણાદિ પાપકર્મને બાંધે છે. અને તેનું કડવું પરિણામ પ્રાપ્ત કરે છે. ॥૫॥

અજયં માસમાણો અ, પાણભૂયાઈં હિંસઈ ।

વઘઈ પાવયં કમ્મં, તં સે હોઈ કહુઅં ફલં ॥૬॥

પદાર્થાન્વય— અજયં [અયતનાથી] માસમાણો [ખોલનાર] પાણભૂયાઈં [ત્રસ-સ્થાવર જીવોની] હિંસઈ [હિંસા કરે છે] પાવયં [જ્ઞાનાવરણાદિ પાપ] કમ્મં [કર્મને] વંધઈ [બાંધે છે] તં સે [તે-તેને] કહુઅં ફલં [કટુક ફલ આપનાર] હોઈ [હોય છે.]

ભાવાર્થ — અયતનાથી (ઉપયોગ રહિત) ખોલનાર આત્મા પ્રાણી અને જૂતોની-ત્રસ સ્થાવર જીવોની હિંસા કરે છે. તેથી તે જ્ઞાનાવરણાદિ પાપકર્મને બાંધે છે અને તે પોતેજ તેનું કટુક ફળ મેળવે છે. (અર્થાત્ કડવો અનુભવ-પરિપાક હોય છે.) ॥૬॥

કહં ચરે કહં ચિદ્દે કહમાસે કહં સણ ?

કહં મુંજંતો માસંતો, પાવકમ્મં ન વંધઈ ? ॥૭॥

પદાર્થાન્વય — કહં [કેવી રીતે] ચરે [ચાલવું ?] કહં [કેવી રીતે] ચિદ્દે [ઉભા રહેવું ?] કહં [કેવી રીતે] આસે [બેસવું ?] કહં [કેવી રીતે] સણ [સૂવું ?] કહં [કેવી રીતે] મુંજંતો [લોજન કરતો] અને માસંતો [ખોલતો સાધક] પાવકમ્મ [પાપકર્મને] ન વંધઈ [નથી બાંધતો ?]

ભાવાર્થ — પ્રશ્ન — પ્રશ્નો ! કેવી રીતે ચાલવું ? કેવી રીતે ઉભા રહેવું ? કેવી રીતે બેસવું ? કેવી રીતે સૂવું ? કેવી રીતે લોજન કરવું ? અને ખોલવું ? જેથી પાપકર્મ ન બંધાય ? ॥૭॥

જયં ચરે જયં ચિદ્દે, જયમાસે જયં સણ ।

જયં મુંજંતો માસંતો પાવકમ્મં ન વંધઈ ॥૮॥

પદાર્થાન્વય— જયં ચરે [ચતના પૂર્વક ચાલે] જય ચિદ્દે [ચતના પૂર્વક ઉભા રહે] જયમાસે [ચતના પૂર્વક બેસે] જયં સણ [ચતના પૂર્વક સૂવે] જયં મુંજંતો [ચતના પૂર્વક

ભોજન કરતો] માસંતો [ખોલતો] સાધક પાવકમ્મં [પાપ કર્મને] ન વધઈ [ખાંધતો નથી.]

ભાવાર્થ :- ઉત્તર--શુરુએ કહ્યું :- જે સાધક, ચતનાપૂર્વક (ઉપયોગ સહિત) ચાલનાર, ઊભા રહેનાર, બેસનાર, શયન કરનાર, ભોજન કરનાર, અને ખોલનાર હોય તે સાધક પાપકર્મને ખાંધતો નથી. ॥૮॥

સવ્વભૂયપ્પભૂયસ્સ, સમ્મં ભૂયાઈ પાસઓ ।

પિહિઆસવસ્સ દંતસ્સ, પાવકમ્મં ન વધઈ ॥૯॥

પદાર્થાન્વય — સવ્વભૂયપ્પભૂયસ્સ [સર્વ જીવોને પોતાની સમાન જાણનાર] સમ્મં [સમ્યક્ પ્રકારથી] ભૂયાઈ [જીવોને] પામઓ [જોનાર] પિહિઆસવસ્સ [સર્વ પ્રકારના આસ્રવનો નિરોધ કરનાર] અને દંતસ્સ [પાંચ ઇન્દ્રિયોને દમનાર] પાવકમ્મં [પાપકર્મને] ન (નથી) ગંધઈ [ખાંધતો].

ભાવાર્થ — જે જગતના જીવોને પોતાની સમાન સમજે છે અને સર્વ જીવોને પોતાની સમાન સમભાવથી દેખે છે તેમજ કર્મો આવવાના માર્ગને રોકે છે અને ઇન્દ્રિયોનું દમન કરે છે તે પાપ-કર્મનું બંધન કરતો નથી. ॥ ૯ ॥

જ્ઞાનનો મહિમા.

પદમં નાણં તઓ દયા, એવ ચિદ્વડ સવ્વસંજણ ।

અબ્બાણી કિં કાહી, કિં વા નાહીઈ સેયપાવગં ॥૧૦॥

પદાર્થાન્વય — પદમં [પ્રથમ] નાણં [જ્ઞાન] તઓ [ત્યાર પછી] દયા [દયા] એવં [આ પ્રમાણે] સવ્વસંજણ (સર્વ સચત) ચિદ્વડ (સ્થિર રહ્યા છે) અબ્બાણી (અજ્ઞાની) કિં કાહી (શું કરશે ?) કિં વા (અથવા શું) સેયપાવગં (પુણ્ય-પાપને) નાહી (જાણશે ?)

ભાવાર્થ — પ્રથમ જ્ઞાન (સમજણ-સારાસારનો વિવેક) અને પછી જ દયા-ચારિત્ર હોય છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાનપૂર્વક દયાપાળવાથી સાધુ સર્વથા સચમી રહી શકે છે. તેવું જાણીને સંયમી પુરૂષો વર્તે છે. કારણ કે અજ્ઞાની જન પોતાને માટે શું હિતકારી-કલ્યાણકારી છે કે શું અહિંતકારી-પાપકારી છે, તેણે જાણી શકતો નથી (આ ઉપરની બધી ગાથાઓમાં માત્ર પ્રાણીદયાનું વિધાન કરેલ છે. અહીં જ્ઞાન અર્થાત્ વિવેકને પ્રથમ સ્થાન આપ્યું છે, જે અહિંસામા વિવેક ન હોય તો ઉપરથી દેખાતી અહિંસા પણ હિંસાનું સ્થાન ક્યારેક લીએ છે માટે દરેક ક્રિયામાં જ્ઞાનનું સ્થાન પ્રથમ હોવું જરૂરી છે) ॥ ૧૦ ॥

સોચ્ચા જાણઈ કલ્હાણં, સોચ્ચા જાણઈ પાવગં ।

ઉભયંપિ જાણઈ સોચ્ચા, જં સેય તં સમાયરે ॥૧૧॥

પદાર્થાન્વય— સોચ્છા (સાંભળીને) કલ્પાણં [કલ્યાણને] જાણઈ (જાણે છે) સોચ્છા (સાંભળીને જ) પાવર્ગં (પાપને) જાણઈ (જાણે છે) અને સોચ્છા (સાંભળીને જ) ઉમયંપિ (બન્ને ને) જાણઈ (જાણે છે) જં (જે) સેયં (હિતકારી હોય) તં (તેને) સમાચરે (આચરે).

ભાવાર્થ:— ગુરુની પાસેથી ધર્મનું શ્રવણ કરીને, જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને સાધક કલ્યાણકારી શું છે ? પાપકારી શું છે ? અને પુણ્ય પાપકારી શું છે ? તે બધું જાણી શકે છે અને તે પૈકી જે હિતાવહ હોય તેને જ આચરે. ॥ ૧૧ ॥

જો જીવેડવિ ન યાણેઈ, અજીવે વિ ન યાણઈ ।

જીવાજીવે અયાણંતો, કહં સો નાહીઈ સંજમં ? ॥૧૨॥

પદાર્થાન્વય — જો (જે) જીવે વિ (જીવેને પણ) ન યાણેઈ (જાણતો નથી) અજીવે વિ (અજીવેને પણ) ન યાણેઈ (જાણતો નથી) જીવાજીવે (જીવ અને અજીવને) અયાણંતો (નહિ જાણતો) સો (તે) સંજમં (સંયમને) કહં (કેવી રીતે) નાહીઈ (જાણી શકશે ?).

ભાવાર્થ:— જે જીવને (ચેતન તત્ત્વને) પણ જાણતો નથી તેમજ અજીવ [જડતત્ત્વને] પણ જાણતો નથી, તે જીવાજીવને નહિ જાણનાર સંયમને કેમ જાણી શકશે ? સૌથી પ્રથમ આત્મતત્ત્વને જાણવું ઘટે. તેને જાણવાથી અજીવનું જ્ઞાન થઈ શકે છે. અને તે બે તત્ત્વોને યથાર્થ રૂપે જાણ્યા પછી આખા જગતના સ્વરૂપનો ખ્યાલ આવે છે. આ સમજ આવ્યા પછી સાચાં સંયમને સમજી તેની આરાધના થઈ શકે છે ॥ ૧૨ ॥

જો જીવેડવિ વિયાણેઈ, અજીવેડવિ વિયાણઈ ।

જીવાજીવે વિયાણંતો, સો હુ નાહીઈ સંજમં ॥૧૩॥

પદાર્થાન્વય— જો (જે) જીવે વિ (જીવેને પણ) વિયાણેઈ (જાણે છે) અજીવે વિ (અજીવેને પણ) વિયાણઈ (જાણે છે) જીવાજીવે (જીવ અને અજીવને) વિયાણંતો (જાણનારો) સો (તે) સંજમં (સંયમને) હુ (નિશ્ચયથી) નાહીઈ (જાણશે).

ભાવાર્થ:— જે જીવેને તથા અજીવેને જાણે છે તે જીવાજીવેને જાણીને સંયમને પણ યથાર્થ જાણી શકશે. ॥ ૧૩ ॥

જયા જીવમજીવે અ, દોડવિ ઈષ વિયાણઈ ।

તયા ગઈં વહુવિહં, સવ્વજીવાણ જાણઈ ॥૧૪॥

પદાર્થાન્વય— જયા (ત્યારે) જીવમજીવે અ - [જીવ અને અજીવ] ઈષ (એ) દોડવિ (બન્નેને) વિયાણઈ (જાણી લે છે) તયા (ત્યારે) સવ્વજીવાણ (સર્વ જીવોની) વહુવિહં (બહુ ભેદવાળી) ગઈં (ગતિને) જાણઈ (જાણે છે)

ભાવાર્થ - જ્યારે જીવ તથા અજીવ એમ બંને તત્ત્વોને જાણે છે ત્યારે તે સર્વજીવોની બહુ-પ્રકારની (નરક, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવ સંબંધી) ગતિને પણ જાણી શકે છે. ॥ ૧૪ ॥

જયા ગંધં बहुविहं, सव्वजीवाण जाणइ ।

तया पुण्णं च पावं च, बंधं मुखं च जाणइ ॥ १५ ॥

પદાર્થાન્વય-— જયાસવ્વજીવાણ વહુવિહં ગંધં જાણइ (જે સમયે સર્વ જીવોની બહુ ભેદવાળી ગતિને જાણી લે છે) તયા (તે સમયે) પુણ્ણં ચ પાવં ચ (પુણ્ય અને પાપને તથા) વંધં ચ મુક્કલં ચ [બંધ અને મોક્ષને પણ] જાણइ [જાણે છે]

ભાવાર્થ-— જ્યારે બધા જીવોની સર્વ પ્રકારની ગતિ જાણે છે ત્યારે તે સાધક પુણ્ય, પાપ, બંધ, મોક્ષ એમ ચારે વસ્તુઓને જાણી શકે છે. પાપ અને બંધથી શી ગતિ થાય છે ? અને પુણ્યથી કેવું બાહ્યસુખ અને કર્મફલિતથી કેવો આત્મિક આનંદ મળે છે, આ વધું બરાબર સમજી શકે છે ॥ ૧૫ ॥

जया पुण्णं च पावं च, बंधं मुखं च जाणइ ।

तया निर्विदए भोए, जे दिव्वे जे अ माणुसे ॥ १६ ॥

પદાર્થાન્વય-— જયા પુણ્ણં ચ પાવં ચ વંધં મુક્કલં ચ જાણइ (જ્યારે પુણ્ય અને પાપ તથા બંધ અને મોક્ષને જાણી લે છે) તયા (ત્યારે) જે (જે) દિવ્વે [દેવોના] જે અ (અને જે) માણુસે (મનુષ્યોના) મોએ (ભોગોથી) નિર્વિદए (વિરક્ત અને છે)

ભાવાર્થ-— જ્યારે પુણ્ય, પાપ, બંધ અને મોક્ષના સ્વરૂપને જાણે છે ત્યારે તે હુબના મૂળરૂપ દેવ અને મનુષ્ય આદિ સંબંધી કામભોગોથી નિર્વેદ પામે છે. વૈરાગ્ય પામી કામભોગોથી નિવૃત્ત થાય છે. ॥ ૧૬ ॥

जया निर्विदए भोए जे दिव्वे जे अ माणुसे ।

तया चयइ संजोगं, सविमतरबाहिरं ॥ १७ ॥

પદાર્થાન્વય-— જયા જે દિવ્વે જે અ માણુસે મોએ નિર્વિદए (જ્યારે દિવ્ય અને માનવીય ભોગોથી વિરક્ત થઈ જાય છે.) તયા (ત્યારે) સવિમતરબાહિરં (આભ્યંતર અને બહારના) સંજોગં [સંયોગને] ચયइ (છોડી દે છે)

ભાવાર્થ-— જ્યારે દેવતા અને મનુષ્ય સંબંધી ભોગો પરથી નિર્વેદ પામે છે ત્યારે તે કષાયાદિ અભ્યંતર સંયોગ અને બાહ્ય સંયોગ કુટુંબ આદિ ને ત્યાગી દે છે. ॥ ૧૭ ॥

जया चयइ संजोगं सविमतरबाहिरं ।

तया मुंढे भवित्ताणं, पव्वइए अणगारियं ॥ १८ ॥

પદાર્થાન્વય:- જયા સર્વિતરબાહિરં સંજોગં ચયઈ (જ્યારે આભ્યંતર અને બાહ્ય સંયોગને છોડી દે છે.) તયા [ત્યારે] મુઢે ભવિત્તાણં [મુંડિત થઈને] અણગારિયં [અણુગાર પણુમાં] પવ્વઈણ [દ્વીક્ષિત થાય છે]

ભાવાર્થ:-જ્યારે આભ્યંતર અને બાહ્ય સંયોગને તજે છે ત્યારે જ તે દ્રવ્ય અને ભાવથી મુંડિત બનીને સાચું સાધુત્વ અંગીકાર કરે છે. ॥ ૧૮ ॥

જયા મુંઢે ભવિત્તાણં, પવ્વઈણ અણગારિયં ।

તયા સંવરમુક્કિટ્ઠં, ધમ્મ ફાસે અણુત્તરં ॥૧૯॥

પદાર્થાન્વય - જયા મુંઢે ભવિત્તાણં અણગારિયં પવ્વઈણ (જ્યારે મુંડિત થઈને અણુગાર ભાવને પ્રાપ્ત થાય છે.) તયા [તે સમયે] ઉક્કિટ્ઠં [શ્રેષ્ઠ] સંવરં [સંવરને] અણુત્તરં (સર્વથી શ્રેષ્ઠ) ધમ્મં (ધર્મને) ફાસે (સ્પર્શ કરે છે.)

ભાવાર્થ - જ્યારે મુંડિત થઈને તે અણુગારપણુ સ્વીકારે છે ત્યારે જ તે સંવર (પાપનું રૂંધન) ઉત્તમ ધર્મનો સ્પર્શ કરે છે ॥ ૧૯ ॥

જયા સંવરમુક્કિટ્ઠં, ધમ્મ ફાસે અણુત્તરં ।

તયા ધુણઈ કમ્મરયં, અવોહિકલુસં કહં ॥૨૦॥

પદાર્થાન્વય:- જયા સંવરમુક્કિટ્ઠં અણુત્તરં ધમ્મં ફાસે [જ્યારે સર્વથી શ્રેષ્ઠ સંવર રૂપ અણુત્તર ધર્મનો સ્પર્શ કરે છે] તયા [ત્યારે] અવોહિકલુસં કહં (મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિથી કરેલ-બાંધેલ) કમ્મરયં (કર્મરજને) ધુણઈ [ખ ખેરે છે-હર કરે છે.]

ભાવાર્થ:- જ્યારે સંવરરૂપ ઉત્કૃષ્ટ ધર્મને સ્પર્શ કરે છે ત્યારે અબોધિ (અજ્ઞાન) રૂપ કલુષ-તાથી સંચિત કરેલા પાપકર્મરૂપી મેલને હર કરી શકે છે ॥ ૨૦ ॥

જયા ધુણઈ કમ્મરયં, અવોહિકલુસં કહં ।

તયા સવ્વત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છઈ ॥૨૧॥

પદાર્થાન્વય:- જયા અવોહિકલુસં કહં કમ્મરયં ધુણઈ (જ્યારે મિથ્યાદૃષ્ટિ ભાવથી સંચિત કરેલ કર્મરજ આત્માથી ભિન્ન કરે છે) તયા (ત્યારે) સવ્વત્તગં (સર્વ લોકાલોકવ્યાપી) નાણં (કેવળજ્ઞાન) ચ (અને) દંસણં [કેવળ દર્શનને] અભિગચ્છઈ [પ્રાપ્ત કરે છે - પ્રગટ કરે છે]

ભાવાર્થ - સાધક જ્યારે અજ્ઞાન દ્વારા અનાદિ કાળથી એકઠો કરેલ કર્મરૂપી મેલ હર કરે છે ત્યારે જ સર્વવ્યાપી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને પામે છે ॥ ૨૧ ॥

જયા સવ્વત્તગં નાણં, દંસણં ચાભિગચ્છઈ ।

તયા લોગમલોગં ચ, જિણો જાણઈ કેવલી ॥૨૨॥

પદાર્થાન્વય- જયા સવ્વત્તગં નાણં ચ દંસણં અભિગચ્છઈ (જ્યારે સર્વવ્યાપી કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનને પ્રાપ્ત કરે છે) તયા (ત્યારે) જિણો (રાગ દ્વેષને જીતનાર જિન) કેવલી (કેવળજ્ઞાન ધારી) લોગં (લોકને) ચ (અને) અલોગં (અલોકને) જાણઈ (જાણે છે)

ભાવાર્થ- જ્યારે તે સર્વવ્યાપી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનને પામે છે ત્યારે તે જિન (રાગ અને દ્વેષ રહિત) કેવળી થઈને લોક અને અલોકના સ્વરૂપને-સર્વભાવોને જાણે છે. ॥ ૨૨ ॥

જયા લોગમલોગં ચ, જિણો જાણઈ કેવલી ।

તયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પહિવજ્જઈ ॥૨૩॥

પદાર્થાન્વય - જયા (જ્યારે) લોગમલોગં ચ કેવલી જિણો જાણઈ (લોક અને અલોકને કેવળજ્ઞાની જિન જાણે છે) તયા (ત્યારે) જોગે (યોગોને) નિરંભિત્તા (નિરોધ કરીને) સેલેસિં (સુમેરૂ સમાન નિશ્ચલ ભાવને) પહિવજ્જઈ (પ્રાપ્ત કરે છે)

ભાવાર્થ- જ્યારે તે કેવળી જિન લોક અને અલોકના સ્વરૂપને જાણે છે ત્યારે તે મન, વચન અને કાયાના સર્વ વ્યાપારોને રૂંધીને શૈલેશી કરણ (જ્યાં મેરુ જેવી આત્માની અડોલ સ્થિતિ થાય છે તે) અવસ્થાને પ્પમે છે ॥ ૨૩ ॥

જયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પહિવજ્જઈ ।

તયા કમ્મં સ્ખવિત્તાણં સિદ્ધિં ગચ્છઈ નીરઓ ॥૨૪॥

પદાર્થાન્વય - જયા જોગે નિરંભિત્તા, સેલેસિં પહિવજ્જઈ (જ્યારે યોગોનું નિરૂંધન કરીને પર્વતરાજ સમાન સ્થિર થઈ જાય છે) તયા (ત્યારે) નીરઓ (રજ રહિત થઈને) કમ્મં (કર્મને) સ્ખવિત્તાણં (ક્ષય કરીને) સિદ્ધિં (સિદ્ધ ગતિમાં) ગચ્છઈ (જાય છે.)

ભાવાર્થ- જ્યારે તે યોગોને રૂંધીને શૈલેશી અવસ્થાને પામે છે ત્યારે શેષ રહેલા અઘાતિ કર્મોને પણ ક્ષય કરીને કર્મરૂપી રજથી સર્નથા રહિત બની સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૨૪ ॥

જયા કમ્મં સ્ખવિત્તાણં, સિદ્ધિં ગચ્છઈ નીરઓ ।

તયા લોગમત્થયત્થો, સિદ્ધો હવઈ સાસઓ ॥૨૫॥

પદાર્થાન્વય- જયા કમ્મં સ્ખવિત્તાણં, નીરઓ સિદ્ધિં ગચ્છઈ [જ્યારે કર્મક્ષય કરીને અને નીરજ થઈને સિદ્ધ ગતિમાં જાય છે] તયા (ત્યારે) લોગમત્થયત્થો [લોકના મુક્તક પર સ્થિત થઈને] સાસઓ [શાશ્વત] સિદ્ધો [સિદ્ધ] હવઈ [થઈ જાય છે.]

ભાવાર્થ:- જ્યારે સર્વ કર્મનો ક્ષય કરીને કર્મરૂપી રજથી રહિત થઈ સિદ્ધગતિને પામે છે ત્યારે સ્વાભાગિક રીતે લોકના અગ્રભાગપર જઈ તે શાશ્વત સિદ્ધ થાય છે. આત્માનો સહુજ-સ્વભાવ ઉર્ધ્વગમનનો છે છતાં કર્મશાત્ર તેની વિલોભ ગતિ થયા કરે છે. જ્યારે તે કર્મથી સર્વથા રહિત થાય છે ત્યારે સરલગતિથી ઉર્ધ્વગમન કરે છે ॥ ૨૫ ॥

સુહસાયગસ્સ સમણસ્સ,

સાયાઉલગસ્સ નિગામસાહસ્સ ।

ઉચ્છોલણાપહોઅસ્સ,

દુલ્લહા સુગઈ તારિસગસ્સ ॥૨૬॥

પદાર્થાન્વય - સુહસાયગસ્સ (સુખના આસ્વાદનો ઇચ્છુક) સાયાઉલગસ્સ (સાતાને માટે આકુળ) નિગામસાહસ્સ (અત્યંત શયન કરનાર) ઉચ્છોલણાપહોઅસ્સ (કારણુવિના હાથ-પગ ધોનાર) તારિસગસ્સ (તેવી જાતના) સમણસ્સ (સાધુને) સુગઈ (ઉત્તમગતિ-સદ્ગતિ) દુલ્લહા (દુર્લભ છે)

ભાવાર્થ:- જે સુખનો સ્વાદક હોય અર્થાત્ ઇન્દ્રિયસુખનો અભિલાષી હોય, પોતાને કેમ સુખ મળે તે માટે સદા આકુળ રહેતો હોય, ઘણું ઊંઘી રહેવાના સ્વભાવવાળો હોય અને સતત હાથ પગ ઇત્યાદિ અંગોને વિભૂષા અર્થે ધોયા કરવાનો જેનો સ્વભાવ હોય તેવા અહિર્દષ્ટિ સાધુને સુગતિ દુર્લભ છે ॥ ૨૬ ॥

તવોગુણપહાણસ્સ ઉજ્જુમહસ્સંતિસંજમરયસ્સ ।

પરીસહે જિણંતસ્સ સુલહા સુગઈ તારિસગસ્સ ॥૨૭॥

પદાર્થાન્વય - તવોગુણપહાણસ્સ (તપ રૂપી ગુણથી પ્રધાન) ઉજ્જુમહ (સરલમતિવાળો- મોક્ષ માર્ગમા મતિવાળો) સંતિસંજમરયસ્સ (ક્ષમા અને સંયમમા રક્ત) પરિસહે (પરિષ્કોને) જિણંતસ્સ (જીતનાર) તારિસગસ્સ (તેવી જાતના-તેવા સાધકને) સુગઈ [સદ્ગતિ-સુગતિ] સુલહા (સુલભ છે)

ભાવાર્થ:- જેનામાં આભ્યંતર તથા બાહ્ય તપશ્ચર્યાના ગુણ પ્રધાન પણે છે, જે પ્રકૃતિથી સરલ, ક્ષમા તથા સંયમમાં રક્ત, બાવીસ પરીષ્કોને જીતનાર હોય એવા સાધકને સુગતિ સુલભ થાય છે. ॥ ૨૭ ॥

પચ્છાવિ તે પયાયા સ્વિપ્પં ગચ્છંતિ અમરમવણાહ ।

જેસિં પિઓ તવો સંજમો અ સંતી અ વંમચેરં ચ ॥૨૮॥

પદાર્થાન્વય - જેસિં (જેઓને) તપો (તપ) અ (અને) સંજમો (સંયમ) અ (અને)

તંત્રી [ક્ષ ૧૧] ચ (અને) ગંભવેરં (બ્રહ્મચર્ય) પિઓ (પ્રિય છે) તે (તે) પચ્છાવિ
(પાછલી અવસ્થામાં પણ) પયાયા (સંયમમાર્ગમાં ચાલ્યા હોય) સિપ્પં (શીઘ્ર)
અમરભવણાઈં (દેવોના ભવનોમાં) ગચ્છંતિ (જાય છે.)

ભાવાર્થ:- જેમને તપ, સંયમ, ક્ષમા અને બ્રહ્મચર્ય પ્રિય છે તેવા પાછલી વયમાં પણ
સંયમમાર્ગમાં ગયેલા (માર્ગને પ્રાપ્ત થયેલા) સાધકો શીઘ્રતાથી અમરભવનો (ઉચ્ચ પ્રકારના
દેવલોકના સ્થાનો) ને પ્રાપ્ત કરે છે- અર્થાત્ અલ્પકાળનો પણ ઉચ્ચ સંયમ ઉચ્ચગતિનું
કારણ બને છે. ॥ ૨૮ ॥

इच्चैयं छज्जीवणियं, सम्महिट्ठी सया जए ।

दुल्लहं लहिनं सामणं, कम्मुणा न विराहिज्जासि ॥ २९ ॥

પદાર્થાન્વય:- સયા (સદા) જણ (યતના કરનાર) સમ્મહિટ્ઠી (સમ્યગ્દષ્ટિ જીવ)
દુલ્લહં (દુર્લભ) સામણં (સાધુ પણાને) લહિત્ત (પ્રાપ્ત કરીને) ઇચ્છેયં (આ પ્રમાણે)
છજ્જીવણિયં (ષટ્ કાયની) કમ્મુણા (મન, વચન, કાયાની ક્રિયાથી) ન વિરાહિજ્જાસિ
(બિરાધના ન કરે) તિ - ઇતિ [આ પ્રમાણે] વૈમિ (હું કહું છું)

ભાવાર્થ:- 'આ પ્રમાણે હમેશા યતનાવાનું અને સમ્યગ્દષ્ટિ સાધુ, હુંએ કરીને પામી શકાય
તેવી આદર્શ સાધુતાને પામીને પૂર્વોક્ત ષટ્કલ્પવનિકાયની મન, વચન, કાયા એમ ત્રણેય
યોગોથી વિરાધના ન કરે.

શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામીજી પ્રત્યે કહે છે કે- હે જમ્બૂ ! જેવા પ્રકારે મેં શ્રમણ
ભગવાન શ્રી મહાવીર સ્વામી પાસેથી પરજીવનિકાયનામક અધ્યયનનો અર્થ શ્રવણ કરેલ છે. તેવા
પ્રકારે મેં તમારી સામે કહ્યો છે. (પોતાની બુદ્ધિથી કંઈપણ કહેલ નથી.) ॥ ૨૯ ॥

॥ પદ્મવનિકાધ્યયન સમાપ્ત ॥

પિંડેસણા જામં પંચમઝ્ઞયણં

[પાંચમું અધ્યયન—પિંડેસણા]

—પ્રથમ ઉદ્દેશ—

સંપત્તે મિત્રસ્વકાલંમિ, અસંમંતો અમુચ્છિઓ ।

इमेण कमजोगेण, भत्तपाणं गवेसए ॥ १ ॥

પદ્યાર્થાન્વય— મિત્રસ્વકાલંમિ (લિક્ષાનો સમય) સંપત્તે (પ્રાપ્ત થવા પર) અસંમંતો (ચિત્તની વ્યાકુલતાથી રહિત) અમુચ્છિઓ (આહારાદિમાં મૂર્ચ્છિત ન થનાર) इमेण (આ) कमजोगेण (કેમ યોગથી) भत्तपाणं (અન્નપાણીની) गवेसए (ગવેષણા કરે.)

ભાવાર્થ— લિક્ષાનો કાળ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે વ્યાકુળતા રહિત અને મૂર્છા રહિત (આગળ ખતાબવામાં આવશે તે) કેમયોગથી ભાત પાણી (લિક્ષા) ની ગવેષણા કરે. (શોધ કરે), સાધક લિક્ષુકે પ્રથમ પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય, બીજા પ્રહરમાં ધ્યાન અને ત્રીજા પ્રહરમાં લડોપકરણ— સયમને ઉપયોગી સાધનોની પ્રતિલેખના કરી વર્તમાનકાળની પરિસ્થિતિને અનુલક્ષી જે ગામમાં જે ગોચરીનો સમય હોય તે સમયે લિક્ષાચરી કરવા જવું ઘટે ॥ ૧ ॥

से गामे वा नगरे वा, गोअरग्गओ मुणी ।

चरे मंदमणुव्विग्गो, अव्वक्खित्तेण चेअसा ॥ २ ॥

પદ્યાર્થાન્વય— ગોઅરગ્ગઓ (ગોચરાગ્રમાં ગયેલો ગોચરીયે ગયેલો) સે (તે સાધુ) ગામે વા (ગામ અથવા) નગરે વા (નગરમાં) અણુવ્વિગ્ગો (ઉદ્દેવેગ રહિત) અવ્વક્ખિત્તેણ (અભિક્ષિપ્ત) ચેઅસા (ચિત્તથી) મંદં (શનૈ શનૈ—ધીરે ધીરે) ચરે (ચાલે.)

ભાવાર્થ— તે ગામમાં અથવા નગર આદિમાં ગોચરી ગયેલો સાધુ ઉદ્દેવેગ રહિત બની અવ્યાકુળ ચિત્તથી મદ મદ (ઉપયોગ પૂર્વક) ચાલે

ચાલતી વખતે કેમ ચાલવું તે બિધિ આગળ ખતાવે છે. ॥ ૨ ॥

पुरओ जुगमायाए पेहमाणो महिं चरे ।

वज्जंतो बीयहरियाडं पाणे य दग्गमट्ठियां ॥ ३ ॥

પદાર્થાન્વય- જુગમાયાણ (યુગમાત્ર અર્થાત શરીરપ્રમાણથી પોતાના માડાત્રણ હાથ) પુરઓ (આગળ) મર્દિ (પૃથ્વીને) પેહમાણો (બેતો) વીચરિયાઈ (બીજ અને લીલાતરીને) પાણે (પ્રાણીઓને) દગમદિયં (સચિત્ત પાણી અને સચિત્ત માટીને) વર્જંતો (વર્જતો) ચરે (ગમન કરે) અ (અને) તેજસ્કાયાદિને પણ વર્જતો ગમન કરે)

ભાવાર્થ- આગળ યુગ -- ધુસર પ્રમાણ સાડા ત્રણ હાથથી ચાર હાથ પ્રમાણ યુધી ભૂમિપર દૃષ્ટિ ભરાળર લાંબાવીને બીજ, વનસ્પતિ, પ્રાણીઓ, મચિત્ત જળ અને મૃત્તિકાથી દુર રહીને ઘરાળર બેયા પછી જ ઉપયોગપૂર્વક આવે ॥ ૩ ॥

ઓવાયં નિસમં ધાણું વિજ્ઞલં પરિવજ્જણ .

સંકમેણ ન ગચ્છેજ્ઞા વિજ્ઞમાણે પરકમે ॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય - ઓવાયં (ગર્તા - ખાડા ખાણુ વગેરે) વિસમં (વિવિધ સ્થાન) ધાણું (હુંઠા કે) વિજ્ઞલં (કીચડ - કાદવવાળી જગ્યાને) પરિવજ્જણ (છોડી દે) પરિકમે (અન્ય માર્ગ) વિજ્ઞમાણે (વિદ્યમાન હોવાપર) સંકમેણ (જલાદિમાં કાષ્ઠાદિ રાખીને સંકેમણુ કરીને) ન ગચ્છિજ્ઞા (ન જાય).

ભાવાર્થ- પૂર્વોક્ત ગુણસંપન્ન સાધુ, ખાડ કે ઉચી નીચી વિવિધ જગ્યા અને વૃક્ષના હુંઠા કે કાદવવાળા માર્ગને છોડી દે. તેમજ બીજે સારો માર્ગ હોય તો ખાડને ઓળંગવા સાડ કાષ્ઠ પાયાણુ વગેરે ગોઠવ્યા હોય તો તે ઉપર પણ આવે નહિ. ॥ ૪ ॥

પવહંતે વ સે તત્થ પવસલંતે વ સંજણ .

હિંસેજ્ઞ પાણભૂયાઈ તસે અદુવ થાવરે ॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- સે (તે) સંજણ (સાધુ) તત્થ (તેમાં) પવહંતે (પડતા) વ (અથવા) પવસલંતે (સ્ખલિત થતાં) પાણભૂયાઈ- (પ્રાણી અને ભૂતોની) તસે (તસ) અદુવ (અથવા) થાવરે (સ્થાવર જીવોની) હિંસેજ્ઞ (હિંસા કરે છે)

ભાવાર્થ :- કારણ કે તેવા વિવિધ માર્ગે જતા ત્યાં તે સંયમી કદાચિત્ત લપસી પડે કે ખાડામાં પડી જાય તો તસ-હાલતા-ચાલતા જીવોની તથા સ્થાવર જીવોની હિંસા થાય. ॥ ૫ ॥

તમ્હા તેણ ન ગચ્છેજ્ઞા સંજણ સુસમાહિણ .

સહ અન્નેણ મગ્ગેણ જયમેવ પરકમે ॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- તમ્હા (આટલા માટે) સુસમાહિણ (સારી રીતે સમાધિ રાખનાર- સુસમાધિવંત) સંજણ (સાધુ) અન્નેણ મગ્ગેણ (અન્ય માર્ગના) સહ (હોવાપર) તેણ (પૂર્વોક્ત માર્ગથી) ન ગચ્છિજ્ઞા (ન જાય) જયમેવ (યતનાપૂર્વક ઉક્ત માર્ગથીજ) પરકમે (ગમન કરે)

ભાવાર્થ :- માટે સુસમાધિવંત સંયમી અન્ય સારો માર્ગ હોય તો તેવા વિષમ માર્ગે ન જાય. અને જો સારો માર્ગ ન જ હોય તો તે માર્ગે બહુ ઉપયોગ પૂર્વક ગમન કરે. ઉપયોગપૂર્વક ચાલનાર પોતે પડતો નથી, તેને પડવાનો ભય રહેતો નથી. તેમજ પરની પણ હિંસા થતી નથી. ॥૬॥

इंगालं छारियं रासिं तुसरसिं च गोमयं ।

ससरक्खेहिं पाएहिं संजमो तं नइक्कमे ॥७॥

પદાર્થાન્વય - સંજઓ (સંયત-મુનિ) ઇંગાલં (કેલસાના ઢગલાપર) છારિયં રાસિં (રાખના ઢગલાપર) તુસરાસિં [શેતરાના ઢગલાપર] ચ (અને) ગોમયં (છાણના ઢગલાપર) તં (તે ઢગલાઓનું) સસરક્ખેહિં (રજથી ભરેલા - રજસહિત) પાણિં (પગોથી) નઈક્કમે (અતિક્રમણ ન કરે-ઓળંગીને ન જાય)

ભાવાર્થ :- ગોચરી જતાં માર્ગમાં પૃથ્વીકાયના પ્રાણુની રક્ષા માટે સાધુ અગારાના ઢગલાપર અર્થાત્ કેલસાના ઢગલાપર, રાખના ઢગલાપર, ડાગર ઇત્યાદિ શેતરાના ઢગલાપર કે છાણના ઢગલાપર સચિત્ત રજથી ખરડાયેલા પગે ગમન ન કરે કે તેને ઓળંગે પણ નહિ. સચિત્ત રજને પૂંજ્યાવિના તે વસ્તુઓ પર પગ સુકવાથી સચિત્ત રજના જંતુઓ નાશ પામે માટે નિષેધ કરેલ છે. ॥૭॥

न चरेज्ज वासे वासंते महियाए व पडंतीए ।

महावाए व वायंते तिरिच्छसंपाइमेसु वा ॥८॥

પદાર્થાન્વય - વાસે (વર્ષા) વાસંતે (વરસવાપર) વ (અથવા) મહિયાए (ધુમ્મસ) પડંતીए (પડવાપર) વ (અથવા) મહાવાए (મહાવાયુના) વાયંતે (વહેવાપર-વાતો હોય ત્યારે) વા (અથવા) તિરિચ્છસંપાઈમેસુ (તિર્યચ ગતિવાળા અર્થાત્ પતંગ આદિના ઉડવાપર) ન ચરેજ્જ (ન ચાલે)

ભાવાર્થ :- જલકાય ઇત્યાદિની રક્ષામાટે વરસાદ વરસતો હોય, ધુંવર પડતી હોય, મહા-વાયુ વાતો હોય કે ખૂબ ધુળ ઉડતી હોય તથા માખી, મચ્છર, પતંગીયા વગેરે અનેક પ્રકારના છોડો ઉડી રહ્યા હોય તેવા વખતે સંયમીએ ગોચરી અર્થે ન જવું જોઈએ. ॥૮॥

न चरेज्ज वेससामंते वंभचेरवसाणुए ।

वंभयारिस्स दंतस्स होज्जा तत्थ विसोत्तिया ॥९॥

પદાર્થાન્વય :- વંભચેરવસાણુए (પ્રહ્લચર્ય વશવર્તી સાધુ) વેસસામંતે (વેશ્યાના સમીપ સ્થાનમાં) ન ચરેજ્જ (ન જાય) તત્થ (ત્યા) દંતસ્સ (બિતેન્દ્રિય) વંભયારિસ્સ (પ્રહ્લથારીને) વિસુત્તિયા [અપધ્યાન-સચમરૂપ ધ્યાનને સુકવી નાખનાર મનોવિકાર] હુજ્જા [ઉત્પન્ન થઈ જાય]

ભાવાર્થ — ગોચરી ગયેલો ભિક્ષુ ગૃહસ્થોના ઘરની ખારીઓ કે ગ્રવાણ સામે, દીવાલોના સાંધાના વિલાગ સામે, બે ઘરની સંધીના વિલાગ સામે, ખારણા સામે કે પાણી રાખવાના ભવન સામે ન જુએ એવા શકાના અન્ય સ્થાનોને પણ દુસ્થી છોડી દે. ચાલતાં ચાલતાં તેવા સ્થાનો પર લક્ષ ન આપે. આવાં સ્થાનો જોવાથી કોઈને શંકા થાય કે આ કોઈ ચોર જેવો લાગે છે.

રન્નો ગિહર્વર્ણં ચ રહસ્સાન્નિચયાણ ચ ।

સંકિલેસકર ઠાળં દૂરઑ પરિવજ્જણ ॥ ૧૬ ॥

પદાર્થાન્વય — રન્નો [રાતના] ગિહર્વર્ણં [ગૃહપતીઓના] ચ [અને] આરન્નિચયાણ (કોટપાલાદિના) રહસ્સ (ગુપ્તવાર્તાદિ કરવાના સ્થાનની) ચ [તથા] સંકિલેસકરં ઠાળં [કલેશકારક સ્થાનોને] દૂરઑ (દુસ્થી) પરિવજ્જણ [છોડી દે]

ભાવાર્થ — તેમજ રાતઓ, ગૃહપતિઓ કે પોલીસના રહસ્ય (એકાંત વાર્તાલાપ) ના કે જે કલેશકર ભયસ્થાનો છે તેને દુસ્થીજ છોડી દે. આવાં સ્થાનોનું નિરીક્ષણ કરવાથી પોતા પર કોઈને બહેમ ઉત્પન્ન થાય ॥ ૨૬ ॥

પટિકુટ્ટં કુલં ન પવિસે મામગં પરિવજ્જણ ।

અચિયત્તં કુલં ન પવિસે ચિયત્તં પવિસે કુલં ॥ ૧૭ ॥

પદાર્થાન્વય — પટિકુટ્ટં [લોકનિષિદ્ધ] કુલં [કુળમાં] ન પવિસે [પ્રવેશ ન કરે] મામગં (ગૃહસ્વામી એમ કહે કે મારે ઘર આવશે નહીં એવા ઘરને) પરિવજ્જણ (છોડી દે) અચિયત્તં કુલં [જે કુળમાં જવાથી મનુષ્યોને અપ્રીતિ હોય તેવા કુળમાં] ન પવિસે [પ્રવેશ ન કરે] ચિયત્તં [જે કુળમાં પ્રીતિ-આદર હોય તેવા] કુલં [કુળમાં] પવિસે [પ્રવેશ કરે]

ભાવાર્થ :— લોકનિષિદ્ધ કુળમાં પ્રવેશ ન કરે વળી જે ગૃહપતીએ પોતેજ નિષેધ કર્યો હોય કે “ મારે ઘર ન આવશે ” તેવા ગૃહ તથા જે ઘર જવાથી તે ઘરના મનુષ્યોને અપ્રીતિ થાય ત્યાં પણ પ્રવેશ ન કરે પણ જે કુળમાં પ્રેમ ભક્તિ હોય ત્યાં ભિક્ષુ ભિક્ષાર્થે પ્રવેશ કરે. ॥ ૧૭ ॥

સાળી પાવારપિહિય અપ્પણા નાવપંગુરે ।

કવાહં નો પળોલ્લેજ્જા ઓગ્ગહંસિ અજાહ્યા ॥ ૧૮ ॥

પદાર્થાન્વય — સાળી પાવારપિહિય [શણનાં કે વાસના બનાવેલ પડદાથી અથવા વસ્ત્રાદિનાં પડદાથી ઢાકેલ દ્વારને] ઓગ્ગહંસિ (આજ્ઞા) અજાહ્યા (માંગ્યા વિના - લીધા વિના) અપ્પણા (પોતેજ) નાવપંગુરે [ખોલે નહિ]-કવાહં [કમાડને-દ્વારને] નો પળોલ્લેજ્જા [ખોલે નહિ-ઉઘાડે નહિ]

ભાવાર્થ :— ગૃહસ્થના ઘેર ગોચરી ગયેલો સાધુ ઘરના માલિકની રજા વગર કેમાડ ખોલે નહિ. શણના કે વાંસના પડદાને ઉઘાડે નહીં કે ઠેલે પણ નહીં. ખારણા ખંધ કરી ગૃહસ્થો, કેઈ રહસ્ય ક્રિયા કરતા હોય તો તેવા સમયે ઓચિંતા ખારણું ખોલવાથી તેની લાગણી દુભાય અથવા ક્રોધનું કારણ બની જવાય. આવા બધા દોષોની આપત્તિ નિવારવા માટે તેમ કરવું ન જોઈએ, કદાચ ખારણું ખુલ્લું હોય તો પણ વિવેક બળવલો ઉત્તમ છે. અને આ નિયમ એક સામાન્ય વ્યક્તિને માટે પણ આદરણીય છે જો આ નિયમ વ્યવસ્થિત રીતે પળાતો હોય તો “ રજા વગર પ્રવેશ કરવો નહીં ” એમ ખોડી લગાડવાની જરૂર ન રહે ॥ ૧૮ ॥

ગોચરગપવિદ્ધો ડ વચ્ચોમુત્તં ન ધારણ ।

ઓગાસં ફામુયં નચ્ચા અણુન્નવિય વોસિરે ॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય - ગોચરગપવિદ્ધો [ગોચરીયે ગયેલો] અ [પુનઃ [વચ્ચો (વડીનીતને) મુત્તં (મૂત્રની ખાધા-લધુ નીતને) ન ધારણ [ધારણ ન કરે-રોકે નહીં પરંતુ] ફામુયં [પ્રાસુક, નિરવધ] ઓગાસં (જગ્યાને) નચ્ચા (બાણીને) અણુન્નવિય (ગૃહસ્થની આજ્ઞા લઇને) વોસિરે (ત્યાગ કરે)

ભાવાર્થ :— મળમૂત્રની શંકા હોય તો તે નિવારીને પછીજ મુનિ ગોચરી માટે નિકળે કદાચિત્ રસ્તામાં આકસ્મિક શકા થાય તો મળ કિંવા મૂત્ર વિસર્જન કરવાને યોગ્ય નિર્ણય જગ્યા જોઈ એ જગ્યાના ખાસ માલિક હોય તો તેની આજ્ઞા લઇને ખાધાને નિવારી લે. મળ મૂત્ર રોકવાનો પ્રયત્ન ન કરાય કારણ કે દુદરતી હાજતો રોકી દેવામાં આવે તે શરીરમાં વ્યાધિ ઉત્પન્ન થવાનો ભય રહે છે પરંતુ તે ક્રિયા ઉચિત સ્થાને કરવી ઘટે ॥ ૧૯ ॥

નીયદુવારં તમસં કોટ્ટગં પરિવજ્જણ ।

અચક્ખુવિસઓ જતથ પાણા દુપ્પહિલેહગા ॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય - નીયદુવારં (નીચા દ્વારવાળા) તમસં (અધકાર યુક્ત) કુટ્ટગં (કોઠા ઘરમાં) જતથ [જે સ્થાનમાં] અચક્ખુવિસઓ [ચક્ષુ સ્વવિષયનું ગ્રહણ કરી ન શકે-જ્યાં દષ્ટિએ જોઈ શકાય નહીં] પાણા (બે ધંદ્રીયાદિ પ્રાણીને) દુપ્પહિલેહગા (સારી રીતે જોઈ શકાય નહીં તેવા સ્થાનોને) પરિવજ્જણ [છોડી દે]

ભાવાર્થ :— જે ઘન્ટુ નીચું ખારણું હોય, જે ઘરમાં અધકાર વ્યાપ્ત હોય કે ભંડું ભોયડું હોય તે સ્થાનમાં મુનિ ભિક્ષાર્થે ન જાય ત્યાં અંધારૂં હોવાથી કંઈ આંખથી જોઈ શકાય નહીં અને તેથી હાલતા ચાલતા પ્રાણીઓ ન દેખાય તો તેની હિંસાનો પણ ભય રહે છે. અંધારૂં હોય તો સંભમને યોગ્ય આહાર છે કે નહીં, તેનો યોગ્ય નિર્ણય ન કરી શકાય. કદાચ પડી જવાય તો નાના મોટા જ તુઓને પણ હાનિ પહોંચે તેથી આવા સ્થાનોને છોડી દે. ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ :- પ્રહ્લ્યાચર્યની રક્ષામાટે વેશ્યા રહેતી હોય એવા આસપાસના પ્રદેશમાં પણ સંયમી ન જાય. કારણ કે દમિતેન્દ્રિય ને પ્રહ્લ્યાચારી સાધકના ચિત્તમાં પણ તે નિમિત્તથી અમમાધિ થઈ શકે. વેશ્યા એ ચારી-ચહીન સ્ત્રી. તેના આવાસમાં તો શુ પરંતુ તેની આસપાસના પ્રદેશમાં પણ પ્રહ્લ્યાચારીએ જવું નહિ કારણ કે વિકારના ખીજ કયા સંયોગમાં ઉગે વખતે પાંગરે તે કહી શકાય નહિ. માટે સદા સાવધાન રહેવું જોઈએ. ॥૬॥

અણાયયણે ચરંતસ્સ સંસગ્ગીણ અમિક્કણં ।

હોજ્જ વયાણં પીલા સામણમ્મિ અ સંસઓ ॥૧૦॥

પદાર્થાન્વય — અણાયયણે [અસ્થાનમાં] ચરંતસ્સ [ચાલનાર, જનાર, સાધુને] અમિક્કણં [વાર વારના] સસગ્ગીણ [સંસર્ગથી] વયાણં [વ્રતોમાં] પીલા [પીડા] હુજ્જ [થાય] અ [અને] સામણમ્મિ [સાધુપણામાં - સંયમમાં] સંસઓ [સંશય ઉત્પન્ન થાય]

ભાવાર્થ — એવા કુસ્થાને જતાં ત્યાના વાતાવરણનો વારંવાર સંસર્ગ-પરિચય કરતાં અનેક પ્રકારના વિકલ્પો ઉપજે અને વાતાવરણની અસરને કારણે બધા વ્રતો-ગધા નિયમેમાં બાધા ઉત્પન્ન થાય તે હુ ખરૂંપ લાગે તેમજ થહણુ કરેલી સાધુતામાં સંશય થાય. એકવાર અપ્રહ્લ્યાચર્યની ઇચ્છા કરે ત્યાં ખીજ મહાવ્રતોમાં આપત્તિ આવ્યા વિના રહે નહિ. વિકૃતિને વશ થઈ વ્રતોનો ભંગ કરવાનું મન થાય. સાધુતાનો પાથો નિયમેની અડગતા પરજ છે. પ્રતિજ્ઞાથી પતિત થનાર સાધુ સર્વ કાર્ય શુભાવે છે. માટે પતન કરનારા માર્ગોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ ॥૨૦॥

તમ્હા एवं વિયાણિત્તા દોસં દુગ્ગઢવટ્ઠણં ।

વજ્જણ વેસસામંતં મુણી ઇગંતમસ્સિણ ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય — તમ્હા [તે માટે] ઇગંતમસ્સિણ [એકાંતમાં રહેનારા] મુણી [સાધુ] एवं [આ પ્રકારે] દુગ્ગઢવટ્ઠણં [દુર્ગતિને વધારનાર] દોસં [દોષને] વિયાણિત્તા [બાણીને] વેસસામંતં [વેશ્યાવાડાને-વેશ્યાના સમીપ વર્તી સ્થાનને] વજ્જણ [ત્યાગીદે]

ભાવાર્થ — માટે એકાંત સુક્રિતનો ઇચ્છુક મુનિ આ પ્રમાણે દુર્ગતિને વધારનાર અને દોષોનું ગૃહ બાણીને વેશ્યાના પાડોસમાં ગમનાગમન ન કરે ॥૧૨॥

સાણં સૂદ્ધય ગાવિં દિત્તં ગોણં હયં ગયં ।

સંહિવ્વમં કલહં જુદ્ધં દૂરઓ પરિવજ્જણ ॥૧૩॥

પદાર્થાન્વય — સાણં [શ્વાન-દૂતરો] સૂદ્ધય ગાવિં [નવ પ્રસૂતા ગાય] દિત્તં [દર્પિત] હયં [અશ્વ] ગયં [હાથી] સંહિવ્વમં [બાળકોને રમવાનું સ્થાન] કલહં [કલહ સ્થાન] જુદ્ધં [સુદ્ધનું સ્થાન] વગેરેને દૂરઓ [દૂરથીજ] પરિવજ્જણ [છોડીને ચાલે]

ભાવાર્થ:— જ્યાં કૂતરા, તાણ પ્રસૂતિ પામેલી ગાય, મદોન્મત્ત બળદ અશ્વ કે ગજ વિગેરે હોય તથા બાળકોનું ક્ષીડાસ્થાન કે કલહ અને યુદ્ધનું સ્થાન હોય તેવા સ્થાનને દૂરથીજ છોડી દેવું. આવા સ્થાનોમાં ચાલતાં આપત્તિનો સંભવ રહે છે, માટે ન જવું. ॥ ૧૨ ॥

અણુન્નણ નાવણણ અપ્પહિદ્દે અણાઉલે
ઈંદિયાણિ જહામાગં દમહૃત્તાં મુણી ચરે ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- મુણી (મુનિ) અણુન્નણ (ઉન્નત ન થાય-બહુ ઊંચુ મુખ ન રાખે)
નાવણણ - (અવનત ન થાય - અતિ નીચું મુખ ન રાખે - દીનતા ધારણ કરીને ન ચાલે)
અપ્પહિદ્દે (હર્ષિત થયા વિના) અણાઉલે (આકુલતા રહિત) ઈંદિયાણિ (ઇન્દ્રિયોને)
જહામાગં (પોતપોતાના વિષયોની આચક્રિતને) દમહૃત્તા (દમન કરીને) ચરે (ચાલે)

ભાવાર્થ:— માર્ગે ચાલતો મુનિ બહુ ઊંચુ મુખ રાખે નહીં કે બહુ નીચુ મુખ રાખે નહિ અથવા અભિમાન ધરે નહીં કે દીનતા રાખે નહિ. તેમજ ખોરાક વગેરે સુંદર મળવાથી બહુ રાણ ન થાય કે ન મળવાથી વ્યાકુળ ન થાય. પોતાની ઇન્દ્રિયો તથા મનનું બરાબર સમતોલ પણું બળવીને વિચરે. ॥ ૧૩ ॥

દવદવસ્સ ન ગચ્છેજ્જા માસમાણો ય ગોચરે
હસંતો નાભિગચ્છેજ્જા કુલં ઉચ્ચાવયં સયા ॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- ગોચરે (ગોચરીને માટે) ઉચ્ચાવયં કુલં (ઉચ્ચ અથવા નીચ કુલમાં)
સયા (સદા) દવદવસ્સ (ઉતાવળો ઉતાવળો) અ (અને) માસમાણો [ભાષણ કરતો કરતો]
ન ગચ્છેજ્જા [ન જાય] હસંતો [હસતો-હસતો] નાભિગચ્છેજ્જા [ગમન કરે નહીં]

ભાવાર્થ — હુમે શા સધન-નિર્ધન ઘરોમા અલેદ ભાવે ગોચરી જનાર સયમી બહુ ઉતાવળું ન ચાલે, તેમજ ચાલતા ચાલતા ન હસે, ન ખેલે, ગોચરી જતાં વાર્તાલાપ કરવાથી કે હસવાથી પોતાની ક્રિયામા ઉપયોગ ન રહેવાથી નિર્દોષ આહારની ગવેષણા થઈ શકે નહીં, ઇર્ષ્યા સમિતિનું પાલન પણ થઈ શકે નહીં. ॥ ૧૪ ॥

આમોયં થિગ્ગલં દારં સંધિં દગમવણાણિ ય ।
ચરંતો ન વિણિજ્ઞાણ સંકટ્ટાણ વિવજ્જણ ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય - ચરંતો [ગોચરીમા ચાલતો સાધુ] આલોઅં [ગવાક્ષાદિ - ઝરૂઆદિ]
થિગ્ગલં [ભીંતમાં ચણી દીધેલું-પુરી દીધેલું] દારં [દ્વારાદિને] સંધિં [ચોર આદિ દ્વારા કરામેલી સધિ-છિંડુ - બાકોડું વગેરેને] અ (અને) દગમવણાણિ (પાણીયાડ વગેરેને) ન વિણિજ્ઞાણ [આંખોથી ન દેખે] સંકટ્ટાણં (શકાના સ્થાનોને) વિવજ્જણ [છોડી દે]

જત્થ પુપ્પાઈં વીયાઈં વિપ્પણ્ણાઈં કોટ્ટણ ।
અહુણોવલિત્તં ઉલ્લં દટ્ટૂણં પરિવજ્જણ ॥ ૨૧ ॥

પદાર્થાન્વય — જત્થ [ત્યાં] કોટ્ટણ [કોઠ ઘરમા] પુપ્પાઈં [ફૂલો] વીયાઈં [ખીજ] વિપ્પણ્ણાઈં [વિખરાયેલાં હોય] અહુણોવલિત્તં [તાજુ લિપેલ હોય] ઉલ્લ [ગીધું] દટ્ટૂણં [ભેંધને] પરિવજ્જણ [છોડી દે]

ભાવાર્થ — ત્યાં ખીજ કે ફૂલ વેરાયા હોય અથવા જે સ્થાન, તાજુ લિપણુ થવાથી લીધું કે સીનુ હોય તો તેવુ જાણીને ત્યાં સુનિ ન જાત વનસ્પતિ કે જળના જીવો પણ ન હુલાય, તેવી જાણી કાળજી રાખવા માટે ભિક્ષુએ સાવધાન રહેવુ ઘટે. ॥ ૨૨ ॥

ણ્ણમં દારમં સાણં વચ્છમં વાવિ કોટ્ટણ ।
ઉલ્લંચિયા ન પવિસે વિઉદ્ધિત્તાણ વ સંજણ ॥ ૨૨ ॥

પદાર્થાન્વય — જત્થ કોટ્ટણ (ઘરના દરવાજામા) ણ્ણમં (બોકડો-બકરા) દારમં (બાલક) સાણં [કૂતરો] વા (અથવા) વચ્છમં વિ (વાછરડાને) ઉલ્લંચિયા (ઉલ્લ ધન કરીને) વ (અથવા) વિઉદ્ધિત્તાણં (હઠાવીને) સંજણ (સાધુ) ન પવિસે [પ્રવેશ ન કરે]

ભાવાર્થ — સ અમી સાધુ ગૃહસ્થના ઘરના દરવાજામાં બાળક, બકરો કે કૂતરો અથવા વાછરડો હોય તો તેને ઓળગીને કે તેને વેગળા કરીને પ્રવેશ ન કરે કેમકે ઓળગવાથી કદાચ પડી જવાય અને હટાવવાથી કૂતરો કે તેવુ પ્રાણી પોતાને ધન કરે અને તેને પીડા થાય. ॥ ૨૨ ॥

અસંસત્તં પલોણ્ણજ્જા નાહદૂરાવલોચણ ।
ઉપ્પુલ્લં ન વિણિજ્જાણ નિયદ્દેજ્જ અયંપિરો ॥ ૨૩ ॥

પદાર્થાન્વય — અસંસત્તં (અનાસક્ત થઈને) પલોણ્ણજ્જા (અવલોકન કરે) નાહદૂરાવલોચણ [અતિ દૂરથી ન જુએ] ઉપ્પુલ્લં [વિકસિત આખોથી] ન વિણિજ્જાણ (ન દેખે) અયંપિરો (દીન વચન કે ક્રોધયુક્ત વચન ન બોલે) નિયદ્દેજ્જ [બહાર નીકળે, પાછો ફરે]

ભાવાર્થ — ગૃહસ્થને ઘેર ગયેલો સાધુ [ભિક્ષાને કે કોઈ વ્યક્તિને] આસક્તિ પૂર્વક ન જુએ આમ તેમ દૂર દૂર જોયા ન કરે, અને હર્ષિત દૃષ્ટિથી પણ ન જુએ ઘરમા કોઈ વ્યક્તિને ન જુએ તો ત્યાથી બોલ્યા વગર (ચુપચાપ શાન્તિથી) પાછો ફરે. (વારે વારે કોઈ સામે) જોવાથી કે આમતેમ દૂર સુધી જોવાથી ગૃહસ્થને અભિશ્વાસ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ થાય, માટે તેમ કરવુ ભિક્ષુને ઉચિત નથી ॥ ૨૩ ॥

અદ્ભૂમિં ન ગચ્છેજ્જા ગોયરગ્ગમ્મો મુણી ।
કુલસ્સ ભૂમિં જાણિત્તા મિયં ભૂમિં પરવકમે ॥ ૨૪ ॥

પદાર્થાન્વય - ગોચરગગઓ [ગોચરીએ ગયેલો] મુળી [સાધુ] અદ્ભૂમિ [અતિભૂમિમાં - મર્યાદા બહારની ભૂમિમાં] ન ગચ્છેજ્ઞા (ન જાય) કુલસ્સ [કુલની] ભૂમિ [ભૂમિને - મર્યાદિત ભૂમિને] જાણિત્તા [જાણીને] મિઅં ભૂમિ (મર્યાદિત ભૂમિ પરજ) પરક્કમે (જાય).

ભાવાર્થ - ભિક્ષાર્થે ગયેલો સાધક જે કુળનો જેવો આચાર હોય તે પ્રમાણે ત્યાં સુધીની પરિમિત ભૂમિમાં જ ગમન કરે તે ગૃહસ્થની બાંધેલી મર્યાદાથી આગળ ગમન ન કરે. જૈન મુનિઓ માટે ઉચ્ચ વિચાર અને વર્તનવાળા કુળમાં ભિક્ષા લેવા માટે છૂટ છે. તેઓની રીત-કુળતા ધર્મગત રિવાજ પ્રમાણે ધરની મર્યાદિત ભૂમિપર રહેવું તે યોગ્ય છે જેથી દાતારને દુઃખ ન થાય તેમજ જૈન શાસનની કેઈ પણ જાતની લઘુતા પણ ન થાય. ॥ ૨૪ ॥

તત્થેવ પહિલેહેજ્ઞા ભૂમિભાગં વિચક્ખણો ।

સિણાણસ્સ ય વચ્ચસ્સ સંલોગં પરિવજ્જણ ॥ ૨૫ ॥

પદાર્થાન્વય - વિચક્ખણો [વિચક્ષણુ સાધુ] તત્થેવ (ત્યાંજ) ભૂમિભાગં (ભૂમિભાગનું) પહિલેહેજ્ઞા [પ્રતિલેખન કરે] સિણાણસ્સ (સ્નાન ધરને) ચ [તથા] વચ્ચસ્સ (વડીનીતિના સ્થાનને) સંલોગં (જોવાનું) પરિવજ્જણ (છોડી દે)

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં સ્પષ્ટીકરણ કરેલ છે કે જ્યારે સાધુ ગૃહસ્થના ધરમાં આહાર માટે જાય ત્યારે ત્યાં જઈને કયા કયા સ્થાન ન જોવાય

જ્યાં મર્યાદિત ભૂમિપર સાધુ જઈને ઉભો રહે ત્યારે તે ભૂમિનું સારી રીતે પ્રતિલેખન કરે. તે સ્થાન ઉપર ઉભો રહીને ગૃહસ્થના સ્નાનગૃહને કે મલગિસર્જન કરવાના [સંડાસ] સ્થાનનું કદાપિ અગત્યકરન કરે નહિ [કામરાગ વૃદ્ધિનું તેમજ શકા ઉત્પન્ન કરાવનાર સ્થાનો હોવાથી] ॥ ૨૫ ॥

દગમદ્વિઅઆયાણં વીયાણિ હરિયાણિ ય ।

પરિવજ્જતો ચિદ્દેજ્ઞા સન્નિવિદિયસમાદિણ ॥ ૨૬ ॥

પદાર્થાન્વય - દગમદ્વિઅઆયાણે (પાણી અને માટી લાવવાના માર્ગને) વીયાણિ [બીજાદિ લાવવાના માર્ગને) અ (અને) હરિયાણિ (હરિત કાચને લાવવાના માર્ગને) પરિવજ્જંતો [છોડીને] સન્નિવિદિયસમાદિણ (સર્વેન્દ્રિયોને સમાધિમાં રાખનાર) ચિદ્દેજ્ઞા [શાંતિથી ઉભા રહે]

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં માર્ગની શુદ્ધિ દેખાડી છે જેમ કે જે માર્ગેથી લોકો પાણી, માટી, બીજ (અનાજ-ધાન્ય) તથા શાકભાજી લાવતા હોય અથવા વેરગણી હોય તે સ્થાન - જીને પ્રસુક નિર્દોષ સ્થાને સર્વેન્દ્રિયોથી સમાધિમાં રાખી મુનિ ઉભો રહે ॥ ૨૬ ॥

તત્થ સે ચિટ્ઠમાણસ્સ આહરે પાણભોયણં ।

અકપ્પિયં ન ઇચ્છેજ્જા પડિગાહેજ્જ કપ્પિયં ॥ ૨૭ ॥

પદાર્થાન્વય - તત્થ (તે સ્થાન પર) ચિટ્ઠમાણસ્સ (ઊભા રહેલા) સે (સાધુ માટે) પાણભોયણં [પાણી અને ભોજન] આહરે (લાવે પરંતુ) અકપ્પિયં (અકલ્પનીક) ન ઇચ્છેજ્જા (ગ્રહણ કરે નહિ) કપ્પિયં (કલ્પનીક) પડિગાહિજ્જ (ગ્રહણ કરે).

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં આહાર લેવાની વિધિનું વિધાન કર્યું છે. જેમકે ગૃહસ્થના ઘેર મર્યાદિત સ્થાનમાં ઊભા રહેલા સાધુને આહાર પાણી, લાવીને બહારાવે (ભાગપૂર્વક બહારાવે) ત્યારે તે આહાર નિર્દોષ કલ્પનીક હોય તો ગ્રહણ કરે. પરંતુ અકલ્પનીય = ન લઈ શકના થોડા હોય તો ગ્રહણ ન કરે ॥ ૨૭ ॥

આહરંતી સિયા તત્થ પરિસાહેજ્જ મોયણં ।

દિત્તિયં પડિયાઙ્કલ્લે ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૨૮ ॥

પદાર્થાન્વય - આહરંતી [આહાર લાવનારી વ્યક્તિ] સિયા [કદાચિત] તત્થ (ત્યાં) મોયણં (ભોજન-આહાર પાણી) પરિસાહિજ્જ [જ્યાં ત્યાં વેરતી-વેરતી ઢાળતી આવતી હોય તો] દિત્તિયં (દેનારીને) પડિયાઙ્કલ્લે (કહે કે) મે [મને] તારિસં (આ પ્રકારનું આહાર પાણી) ન કપ્પઈ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં આહાર લેવાની વિધિ દેખાડેલ છે. જેમકે - સાધુ ગૃહસ્થને ઘેર આહાર પાણી લેવા જાય ત્યારે દાન માટે ગૃહસ્થ સ્ત્રી ત્યાં આગળ લિપ્તા લાવતાં રસ્તામાં કદાચ અન્ન વેરતી વેરતી આવી આવે તો, તે લિપ્તા આપનાર બહેનને [વ્યક્તિને] કહે કે આ પ્રમાણે લેવું મને કલ્પતું નથી કારણ કે અયતના થઈ રહી છે જેથી જીવોની વિરાધના થવાનો સંભવ રહે.

સમ્મદમાણી પાણાણિ વીયાણિ હરિયાણિ ય ।

અસંજમકરિં નચ્ચા તારિસં પરિવજ્જણ ॥ ૨૯ ॥

પદાર્થાન્વય - પાણાણિ (પ્રાણીઓને) વીયાણિ (ખીજોને) ય (અને) હરિયાણિ (હરિત કાચને) સમ્મદમાણી (સંમર્દન કરતી-કચરતી કચરતી આવે તો) અસંજમકરિં [અસયમ કરનારી] નચ્ચા [બાણીને] તારિસં (તેવા પ્રકારની સહોષ આહાર આપનારી ને) પરિવજ્જણ (ત્યાંથી દે-આહાર-પાણી ગ્રહણ ન કરવો જોઈએ)

ભાવાર્થ - અથવા લિપ્તા આપનાર વ્યક્તિ માર્ગમાં પડેલા નાના પ્રાણીઓ ખીજો કે કીચોતરીને કચરતી કચરતી લિપ્તા લાવે તો તે આપનારા અસયમ કરે છે, એમ બાણી તે દાતા

પાસેથી આહાર ગ્રહણ ન કરે. શુદ્ધ અહિંસક સંયમી બીજા દ્વારા પોતાના નિમિત્તે થતી હિંસાને પણ ન ઇચ્છે ॥ ૨૯ ॥

સાહટ્ટદુ નિક્ખવિત્તાણં સચિત્તં ઘટ્ટિયાણ ય ।
તહેવ સમણદ્વાણ ઉદગં સપણોલ્લિયા ॥ ૩૦ ॥
ઓગાહટ્તા ચલટ્તા આહરે પાણમોયણં ।
દિતિયં પહિયાઙ્કલ્લે ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૩૧ ॥

પદ્યાર્થ-વચ - તહેવ [તેમજ] સમણદ્વાણ [સાધુ માટે] સચિત્તં (સચિત્તને) સાહટ્ટદુ (મેળવીને-મીલાવીને) નિક્ખવિત્તાણં (રાખીને-સચિત્તની ઉપર અચિત્ત રાખીને) ઘટ્ટિયાણ (રગડીને) ઉદગં સપણોલ્લિયા [પાણીને દબાવીને] ચ (તથા) ઓગાહટ્તા (અવગાહન કરીને) ચલટ્તા [ચલાવીને] પાણમોયણં [પાણી અને ભોજનને] આહરે (લાવે) દિતિયં પહિયાઙ્કલ્લે (દેનારને કહે કે) તારિસં [તેવું આહાર પાણી] ન કપ્પઈ [મને કલ્પતું નથી]

ભાવાર્થ - તે જ પ્રકારે સાધુને માટે સચિત્તમાં અચિત્ત વસ્તુ ભેળવીને કે સચિત્ત વસ્તુ પર અચિત્ત વસ્તુ રાખીને અથવા સચિત્ત વસ્તુથી સંઘટ્ટન કરીને કે સચિત્ત પાણીને હલાવીને તેમજ ઘરમાં વરસાદનું પાણી ભર્યું હોય તેમાં અવગાહન-પ્રવેશ કરીને કે તેને ચલિત કરીને સચિત્ત વસ્તુને બાજુ મુકીને જો આહાર પાણી શ્રમાણુ માટે લાવે તો તે દેનાર બેનને મુનિ કહે કે તેવું ભોજન-પાન મને ખપે નહિ ॥ ૩૦, ૩૧ ॥

પુરાકમ્મેણ હત્થેણ દઘ્વીણ ભાયણેણ વા ।
દિતિયં પહિયાઙ્કલ્લે ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૩૨ ॥

પદ્યાર્થ-વચ - પુરાકમ્મેણ (સાધુને આહાર પાણી આપવાની પહેલાજ સચિત્ત જળથી ધોયેલ) હત્થેણ (હાથથી) વા (અથવા) દઘ્વીણ (કડછીથી અથવા ચમચાથી અથવા) ભાયણેણ [ભાજનથી આપે તો] દિતિયં [દેનારીને] પહિયાઙ્કલ્લે [નિષેધપૂર્વક કહે કે] મે [મને] તારિસં (તેવી જાતનો આહાર) ન કપ્પઈ [કલ્પતો નથી]

ભાવાર્થ - કોઈ પુર-કર્મવાળા હાથ, કળછી કે વાસણથી આહાર પાણી આપે તો તે આપનારને કહે કે તે મને કલ્પે નહિ, આહાર પાણી વહોરાવતા પહેલા જે દોષ થાય તે પુરા કર્મ કહેવાય, જેમ- સચિત્ત પાણીથી હાથ, કડછી વગેરે ધોવું આદિ અને આહાર પાણી આપ્યા પછી તેવો દોષ લગાડવો તે પાશ્ચાત્કર્મ કહેવાય છે ॥ ૩૨ ॥

एवं उदउल्ले ससिणिद्धे, ससगक्खे मट्ठि आउसे ।
हरिआले ढिगुच्छे, मणोसिला अंजणे लोणे । ३३ ॥

ગેરુઅન્નિઅસેદ્ધિઅ, સોરદ્ધિઅપિટ્ટકુવકુસકણ અ ।

ઉક્કિટ્ટમસંસદ્ધે સંસદ્ધે ચેવ વ ધન્વે ॥ ૩૪ ॥

અસસદ્ધેણ હત્થેણ દન્વીણ માયણેણ વા ।

દિઙ્ગમાણં ન ઇચ્છિજ્જા, પચ્છાકમ્મં જહિં ભવે ॥ ૩૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- एवं (આ પ્રમાણે) उदउल्ले [ભીના હાથોથી, અથવા] સસિણિદ્ધે [સ્નિગ્ધ હાથોથી અથવા] સસરક્કલ્લે (સચિત્ત રજ્જી ભરેલા હાથોથી) મદ્ધિઆરસે [સચિત્ત માટી અથવા ક્ષારથી ભરેલા હાથથી, તથા] હરિઆલે (હરિતાલથી ભરેલા હાથથી અથવા) હિંગુલણ (હિંગલોકથી, તથા) મણોસિલા [મન શિલ - મણુશીલાથી] અંજણે (અંજનથી અથવા) લોણે (લવણથી) ગેરુઅ (ગેરુથી) વન્નિઅ [પીળી માટીથી] સેદ્ધિઅ (સફેદ માટીથી) સોરદ્ધિઅ [રૂટકડીથી] પિટ્ટ (તુરતના પીસેલા ઢોટથી) કુવકુસ (તુરતના ખાંડેલા કુશકાથી) કણ (ખરડાયેલા હાથ હોય તો) ચ (તથા) ઉક્કિટ્ટં (ફલોના ટુકડા, તથા) અસંસદ્ધે (વ્યજનાદિથી અલિપ્ત હસ્તાદિથી અથવા) સંસદ્ધે [સ સૃષ્ટ - વ્યજનાદિથી ખરડાયેલા હસ્તાદિથી] ચ (વળી) एवं (આ પ્રમાણે) વોધન્વે [જાણુ જોધએ] અસંસદ્ધેણ (અસંસૃષ્ટ) હત્થેણ (હાથથી) વા [અથવા] દન્વીણ [કડછીથી અથવા] માયણેણ [ભાજનથી] દિઙ્ગમાણં [અપાતા અન્નપાણી ને] ન ઇચ્છિજ્જા (ઇચ્છે નહીં) જહિં [જ્યાં] પચ્છાકમ્મં (પશ્ચાત્કર્મ) ભવે (થાય).

ભાવાર્થ - જો હાથ, વાસણ કે કડછી પાણીથી ભિંજાયા હોય અથવા સચિત્ત પાણીથી સ્નિગ્ધ થયા (ખડ્ડભિંજાયા) હોય, સચિત્ત રજ્જ, સચિત્ત માટી, કે ખારો તેમજ હરતાલ, હિંગુલક, મન શિલા, અજન, મીઠું, ગેરૂ, પીળીમાટી, સફેદમાટી, [ખડી] રૂટકડી, અનાજનો ભુસુ, તરતનો પીસેલો ઢોટ, તરણુય જેવા રૂણ, નારસ તથા તેવી સચિત્ત વનસ્પતિ ઇત્યાદિથી ખરડાયેલા હોય તો તે દ્વારા અપાતા આહાર પાણીને મુનિ ઇચ્છે નહિ, કારણ કે તેમ કરવાથી પશ્ચાત્કર્મનો દોષ લાગે ૩૧ મા શ્લોકની નોંધ જુઓ. (કદાચ તેવી વસ્તુથી હસ્તાદિ ખરડાયેલા ન હોય છતાં પાછળથી “ પચ્છાકમ્મ ” થવાનો સંભવ હોય તેવા આહાર પાણી પણ કદાચ નથી એવો અર્થ પણ ઉપરના શ્લોકમાથી નીકળે છે. ॥ ૩૨, ૩૪, ૩૫ ॥

સંસદ્ધેણ ય હત્થેણ, દન્વીણ માયણેણ વા ।

દિઙ્ગમાણં પહિચ્છિજ્જા, જં તત્થેસણિયં ભવે ॥ ૩૬ ॥ -

પદાર્થાન્વય - संसद्वेण (સ સૃષ્ટ) હત્થેણ (હાથથી) ય (તથા) દન્વીણ (કડછીથી) વા (અથવા) માયણેણ [ભાજનથી] દિઙ્ગમાણં (અપાતા અન્નપાણી ને) પહિચ્છિજ્જા (ઇચ્છુ કરે) જં [જો] તત્થ (તે આહાર) એમણિયં [એપણીક-નિર્દોષ] ભવે [હોય]

ભાવાર્થ :- ત્યારે સાધુ આહારને માટે જાય ત્યારે દાતાના હાથ અન્નાદિથી સંસૃષ્ટ [ખરડાયેલા] હોય, તથા કડછી અથવા અન્ય કોઈ ભોજન કોઈ નિર્દોષ પદાર્થથી લિપ્ત હોય, ત્યારે સાધુ આ વાતનો નિર્ણય કરી લે કે અન્ન, પાણી ભોજનાદિ સર્વ નિર્દોષ છે. પશ્ચાત્કર્મ અથવા પૂર્વ કર્મના દોષની સંભાવના નથી, એમ જાણી નિર્દોષ આહાર પાણી ગ્રહણ કરે. ॥ ૩૬ ॥

દુષ્ઠં તુ મુંજમાણાણં, ઇગો તત્થ નિમંતણં ।

દિજ્જમાણં ન ઇચ્છિજ્જા, છંદં સે પહિલેહણ ॥ ૩૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- દુષ્ઠં [એ વ્યક્તિ] મુંજમાણાણં [ભોજન કરવા બેઠી હોય] તત્થ (તે બન્નેમાંથી) ઇગો [એક વ્યક્તિ] નિમંતણં (નિમત્રણ કરે) તુ [ત્યારે] દિજ્જમાણં [અપાતા તે પદાર્થની] ન ઇચ્છિજ્જા [ઇચ્છા ન કરે પરંતુ] સે (બીજી વ્યક્તિના) છંદં [અભિપ્રાયને], પહિલેહણ (પ્રતિલેખે-જુએ)

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં સાધારણ પદાર્થોને ગ્રહણ કરવાની વિધિનું વિધાન દેખાડેલ છે. જેમકે :- એ વ્યક્તિ સાથે ભોજન કરી રહ્યા છે તેમાંથી એક વ્યક્તિ લિક્ષા માટે નિમત્રણ કરે તો તે આહાર-પાણીને ન ઇચ્છે પરંતુ બીજી વ્યક્તિના અભિપ્રાયની રાહ જુએ. ॥ ૩૭ ॥

દુષ્ઠં તુ મુંજમાણાણં, દોઽવિ તત્થ નિમંતણં ।

દિજ્જમાણં પહિચ્છિજ્જા જં તત્થેસણિયં ભવે ॥ ૩૮ ॥

પદાર્થાન્વય - દુષ્ઠં [એ વ્યક્તિ] મુંજમાણાણં [ભોજન કરી રહી છે] તત્થ (તેઓમાંથી) દોઽવિ (બન્ને વ્યક્તિ) નિમંતણં [નિમત્રણ કરે] તુ (તો) દિજ્જમાણં [અપાતા પદાર્થને] પહિચ્છિજ્જા (ગ્રહણ કરે) જં [જે] તત્થ (ત્યાં આહાર પાણી) એસણિયં (શુદ્ધ) ભવે (હોય)

ભાવાર્થ - સંત ગોચરી લેવા જાય અને એ વ્યક્તિ ભોજન કરતી હોય તે બન્ને નિમત્રણ કરે તો તે અપાતા નિર્દોષ આહાર પાણી ને ગ્રહણ કરે ॥ ૩૮ ॥

ગુન્વિણીણ ઉવણ્ણત્થં, વિવિહં પાણમોચણં ।

મુંજમાણં વિવજ્જિજ્જા મુત્તસેસ પહિચ્છણ ॥ ૩૯ ॥

પદાર્થાન્વય - ગુન્વિણીણ [ગર્ભવતી સ્ત્રીને માટે] ઉવણ્ણત્થં (તૈયાર કરેલ) વિવિહં [વિવિધ પ્રકારના] પાણમોચણં (ખાંદ તથા પેય પદાર્થો) મુંજમાણં [વપરાતા હોય તો સાધુ] વિવજ્જિજ્જા [ત્યાગ કરે અર્થાત્ ગ્રહણ ન કરે] મુત્તસેસં (જમ્યા પછી વધેલું હોય તો) પહિચ્છણ [ગ્રહણ કરે]

ભાવાર્થ - સાધુ ગર્ભવતી સ્ત્રી માટે જ બનાવેલું લિન્ન લિન્ન પ્રકારનું ભોજન-પાન ખવાતું હોય કે ખાવાનું બાકી હોય તો તેને ગ્રહણ ન કરે પણ તેના ભોગવ્યા પછી વધ્યુ હોય તો જ ગ્રહણ કરે [ગર્ભવતી સ્ત્રીએ જે વસ્તુ હજુ ભોગવી ન હોય તે ન લેવાનું કારણ એ છે કે તે ભોજનમા તેની ઇચ્છા રહી ગઈ હોય તો તે લેવાથી તેણીની ઇચ્છાનો ભંગ થાય ઇચ્છાભંગના આઘાતથી અથવા ભૂખથી ગર્ભના છવને પણ ઇન્ન થવાનો સંભવ રહે] ॥ ૩૯ ॥

સિઆ ચ સમણટ્ટાણ, ગુન્વિણી કાલમાસિણી ।

ઉટ્ઠિઆ વા નિસીઙ્ગજા, નિસન્ના વા પુણુટ્ટણ ॥ ૪૦ ॥

તં મવે મત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।

દિત્તિઅં પહિઆઙ્ગલ્લે ન મે કપ્પહ તારિસં ॥ ૪૧ ॥

પદાર્થાન્વય - ચ (જે) સિઆ [કદાચિત્] કાલમાસિણી [પૂરા મહિનાવાળી] ગુન્વિણી (ગર્ભવતી સ્ત્રી) સમણટ્ટાણ [સાધુને દાન દેવા માટે] ઉટ્ઠિઆ (ઉભી રહેલી) નિસીઙ્ગજા [બેસે] વા [અથવા] નિસન્ના (બેઠેલી) પુણુટ્ટણ (વળી ઉભી થાય) તુ (તો) તં (તે) મત્તપાણં [આહાર પાણી] સંજયાણ (સંયતને) અકપ્પિઅં [અકલ્પનીય-અગ્રાહ્ય] મવે [હોય કે] તેથી દિત્તિઅં [દેનાર સ્ત્રીને] પહિઆઙ્ગલ્લે (કહે કે) મે [મને] તારિસં [તેથી આહાર પાણી] ન કપ્પહ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ - કદાચિત્ શ્રમણ-ભિક્ષુને ભિક્ષા આપવા માટે પૂરા મહિના વાળી ગર્ભવતી સ્ત્રી ઉભેલી હોય અને બેસે અથવા બેઠેલી હોય ને ઉભી થાય તો તેના હાથના ખાન-પાન સંયમી-ઓને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી માટે ભિક્ષા આપતી તે બાઇને શ્રમણ કહે કે આ પ્રમાણે ભિક્ષા ગ્રહણ મારે માટે ઉચિત નથી ॥ ૪૦ ૪૧ ॥

થણગં પિજ્જમાણી દારગં વા કુમારિઅં ।

તં નિલ્લવિત્તુ રોઅંતં, આહરે પાણમોઅણં ॥ ૪૨ ॥

તં મવે મત્તપાણ તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।

દિત્તિઅં પહિઆઙ્ગલ્લે, ન મે કપ્પહ તારિસં ॥ ૪૩ ॥

પદાર્થાન્વય - દારગં (બાલકને) વા [અથવા] કુમારિઅં [બાલિકાને] થણગં પિજ્જમાણી [સ્તન ન કરાવતી હોય તે સ્ત્રી] તં [બાળકને] રોઅંતં (રૂદન કરતા) નિલ્લવિત્તુ [નીચે ભૂમીને - ભૂમિપર સુવડાવીને] પાણમોઅણં [આહાર પાણી] આહરે [લાવે] તુ [તો] તં [તે] મત્તપાણં [આહાર પાણી] સંજયાણ [સાધુઓને] અકપ્પિઅં (અકલ્પનીય) મવે [હોય કે] દિત્તિઅં (દેનારીને) પહિઆઙ્ગલ્લે [કહે કે] મે (મને) તારિસં [તેથી બાલકની આહાર પાણી] ન કપ્પહ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ — બાળક કે બાલિકાને પય.પાન કરાવતી માઈ બાળક ને દૂર રડતું મૂકીને લિશ્તુને બોલાવવા માટે આહાર-પાણી લાવે તો તે આહાર પાણી સંયમી પુરૂષો માટે અકલ્પનીય છે. માટે લિશ્તા આપતી બાઈને તે શ્રમણ કહે કે મને આ પ્રમાણે શિક્ષા ગ્રહણ કરવી કલ્પે નહિ ॥ ૪૨, ૪૩ ॥

જં ભવે ભત્તપાણં તુ, કપ્પાકપ્પમિ સંકિઅં ।

દિત્તિઅં પહિઆઈક્કલે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૪૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- જ [જે] ભત્તપાણં (આહાર-પાણી ખાન-પાન) કપ્પાકપ્પમિ (કલ્પનીય અને અકલ્પનીયની) સંકિઅં [શકાથી શંકીત] ભવે [હોય] તુ [તો] દિત્તિઅં (દેનાર વ્યક્તિને) પહિઆઈક્કલે [કહી દે કે] મે [મને] તારિસં (તેવી જાતનુ આહાર-પાણી) ન કપ્પઈ [કલ્પતું નથી]

ભાવાર્થ — વળી જે આહાર-પાણી કલ્પનીય છે કે અકલ્પનીય છે, એની શકાવાળા હોય તો તે આપતી (દેનાર) વ્યક્તિને શ્રમણ કહે કે મને તેવાં આહાર પાણી કલ્પે નહિ. ॥ ૪૪ ॥

દગવારેણ પિહિઅં, નીસાણ પીઠણ વો ।

લોઢેણ વા વિ લેવેણ, સિલેસેણ વ કેળઈ ॥ ૪૫ ॥

તં ચ ઉઠ્ઠિમદિઅં દિજ્ઞા, સમણદ્વાણ વ દાવણ ।

દિત્તિઅં પહિઆઈક્કલે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૪૬ ॥

પદાર્થાન્વય — દગવારેણ (પાણીના ઘડાથી) વા (અથવા) નીસાણ (પત્થરની નીસરણીથી) પીઠણ (ચોકી-બાળેઠથી) લોઢેણ (ઢેકાથી કે) વાવિ (અથવા) લેવેણ [માટી આદિના લેપથી] સિલેસેણ (લાખ આદિથી) વ (અથવા) કેળઈ (બીજા કોઈ વસ્તુથી) પિહિઅં (ઢાંકેલ હોય) ચ [અને] તં (તે ઢાંકેલા આહારપાણીને) સમણદ્વાણ (સાધુને માટે) ઉઠ્ઠિમદિઅં (ખોલીને) દાવણ (દેનાર-આપનાર) દિજ્ઞા [આપે ત્યારે] દિત્તિઅં (આપનાર વ્યક્તિને) પહિઆઈક્કલે (કહે કે) મે (મને) તારિસં [તેવી જાતના આહાર-પાણી] ન કપ્પઈ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ — જે આહાર-પાણી સચિત્ત પાણીના ઘડાથી ઢાંકેલ હોય, પત્થરથી, ખરલથી બાળેઠથી, ઢેકાથી કે માટી અથવા બીજા તેવા કોઈ લેપથી છાદેલ હોય કિંવા લાખનુ સીલ દીધુ હોય તેવા અન્નપાનને શ્રમણ નિમિત્તે લેપ વગેરે તોડીને શ્રમણને આપવા સાઝું લાવે તો શિક્ષા દેનાર તે વ્યક્તિને શ્રમણ કહે કે તેવું મને કલ્પે નહિ (તોડેલ લેપ ફરીવાર દે અને તેથી ગૃહસ્થને તકલીફ પડે તેમ જ જીવહિંસા થવાનો પણ સંભવ છે માટે ત્યાજ્ય છે) ॥ ૪૫ - ૪૬ ॥

અસળં પાળળં વાવિ ઘાઈમં સાઈમં તઘા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, ઢાણઢ્ઢા પગઢં ઇમં ॥ ૪૭ ॥
 તારિસં મત્તપાળં તુ સંજયાળં અકપ્પિઅં ।
 ઢિત્તિઅં પાઢિઆઈઘ્ઘે, ન મે કપ્પઙ્ઙ તારિસં ॥ ૪૮ ॥

પઢાર્થાન્વય .— અસળં (અન્ન) પાળળં (પાણી) વાવિ [અથવા] ઘાઈમં (ખાઢ-
 મોઢક પ્રમુખ) સાઈમં (સ્વાઢ-લવીંગ પ્રમુખ) જં (જ્ઞે) જાણિજ્જ (જાણે) વા (અથવા)
 સુણિજ્જા [કોઈ પાસેથી સાલળે કે] ઇમં [આ પઢાર્થ] ઢાણઢ્ઢા (ઢાનને માટે)
 પગઢ (બનાવેલ છે) તુ [તો] તારિસં [તેવા પ્રકારનો] મત્તપાળં (આઢાર પાણી)
 સંજયાળં (સાધુઓને) અકપ્પિઅં (અકલ્પનીક છે) તેથી ઢિત્તિઅં [ઢેનારને] પઢિઆઈઘ્ઘે [કહી ઢે કે]
 મે [મને] તારિસં (તેવી જાતના આઢાર-પાણી) ન [નહીં] કપ્પઙ્ઙ [કલ્પે]

ભાવાર્થ — ગૃહસ્થોએ બનાવેલુ ભોજન અન્ન, પાણી, ખાઢિમ (મેવા વગેરે) તથા
 સ્વાઢિમ (મુખવાસાઢિ) એ ચારે પ્રકારનો આઢાર જ્ઞે શ્રમણ સ્વત. જાણે અથવા સાલળે કે આ
 ખીજાને ઢાનને માટે બનાવ્યુ છે તો તે આઢાર-પાણી સંયમી પુરૂષોમાટે અકલ્પનીય છે તેમ
 જાણીને ઢાતારને કહે કે આ આઢાર-પાણી મને કલ્પતા નથી ॥ ૪૭, ૪૮ ॥

અસળં પાળળં વાવિ, ઘાઈમ સાઈમં તઘા ।
 જ જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, પુણઢ્ઢા પગઢં ઇમં ॥ ૪૯ ॥
 તં મવે મત્તપાળં તુ, સંજયાળં અકપ્પિઅં ।
 ઢિત્તિઅં પઢિઆઈઘ્ઘે, ન મે કપ્પઙ્ઙ તારિસં ॥ ૫૦ ॥

પઢાર્થાન્વય — અસળં [અન્ન] પાળળં [પાણી] વાવિ [અથવા] ઘાઈમં
 [ખાઢિમ] તઘા [તથા] સાઈમં [સ્વાઢિમ] જં [જ્ઞે] જાણિજ્જ [જાણે] વા (અથવા)
 સુણિજ્જા [સાલળે] ઇમં [આ પઢાર્થ] પુણઢ્ઢા [પુણ્યને માટે] પગઢં [બનાવ્યુ છે]
 તુ (તો) તં (તે) મત્તપાળં [ભોજન-પાણી] સંજયાળં (સાધુઓને) અકપ્પિઅં
 [અકલ્પનીય] મવે (હોય છે) એથી ઢિત્તિઅં [ઢેનારને] પઢિઆઈઘ્ઘે [કહી ઢે કે] મે [મને]
 તારિસં [તેવી જાતના આઢાર] ન કપ્પઙ્ઙ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ — ખીજ યાત્રકો કે સીખારીઓ માટે બનાવેલુ ભોજન અન્ન, પાણી, ખાઢિમ, સ્વાઢિમ,
 એ ચારે પ્રકારનો આઢાર જ્ઞે શ્રમણ સ્વત જાણે અથવા સાલળે કે આ ખીજાને પુણ્યાર્થે આપવા
 માટે બનાવ્યો છે તો તે આઢાર પાણી સંયમી માટે અકલ્પનીય છે તેમ જાણીને ઢાતારને કહે કે
 આ આઢાર મને ન કલ્પે ॥ ૪૯ ૫૦ ॥

અસળં પાળગં વાવિ, શાઈમં સાઈમં તહા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, વણિમદ્દા પગહં ઇમં ॥ ૫૧ ॥
 તં ભવે ભત્તપાણં તુ સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિત્તિઅં પહિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૫૨ ॥

પદ્યાર્થાન્વય — અસળં (અન્ન) પાળગં [પાણી] વાવિ (અથવા) શાઈમં (ખાદિમ) તહા (તથા) સાઈમં (સ્વાદિમ) જં [જો] જાણિજ્જ (જાણે) વા (અથવા) સુણિજ્જા (કોઈ દ્વારા સાંભળે) ઇમં [આ પદ્યાર્થ] વણિમદ્દા (યાચકોને માટે) પગહં [બનાવેલ છે] તુ (તો) તં (તે) ભત્તપાણં [ભોજન-પાણી] સંજયાણ (સાધુઓને) અકપ્પિઅં (અકલ્પનીય) ભવે [હોય છે] દિત્તિઅં (દેનારને) પહિઆઈક્ખે (કહી દે કે) મે [મને] તારિસં [તેણે] ન કપ્પઈ (કલ્પે નહિ)

ભાવાર્થ — વળી ગૃહસ્થે બનાવેલ ભોજન-અન્ન પાણી, ખાદિમ તથા સ્વાદિમ એ ચારે પ્રકારનો આહાર જો શ્રમણ સ્વત જાણે અથવા સાંભળે કે આહાર કોઈ યાચકો માટે બનાવ્યો છે તો તે આહાર-પાણી સચમી પુરૂષો માટે અકલ્પનીય છે તેમ જાણીને દાતારને કહે કે તેવી જાતનો આહાર આદિ મને કલ્પે નહિ. ॥ ૫૧, ૫૨ ॥

અસળં પાળગં વાવિ, શાઈમં સાઈમં તહા ।
 જં જાણિજ્જ સુણિજ્જા વા, સમણદ્દા પગહં ઇમં ॥ ૫૩ ॥
 તં ભવે ભત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
 દિત્તિઅં પહિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૫૩ ॥

પદ્યાર્થાન્વય — અસળં (અન્ન) પાળગં (પાણી) શાઈમં [ખાદિમ] તહા (તથા) સાઈમં [સ્વાદિમ] જં [જો] જાણિજ્જ [જાણી લે] વા (અથવા) સુણિજ્જા (સાંભળી લે) ઇમં [આ ભોજન] સમણદ્દા [શ્રમણોને માટે] પગહં [બનાવેલ છે] તુ [તો] તં (તે) ભત્તપાણં [ભોજન પાણી] સંજયાણ (સાધુઓને) અકપ્પિઅં [અકલ્પનીય] ભવે (હોય છે) દિત્તિઅં (દેનારને) પહિઆઈક્ખે (કહી દે કે) મે [મને] તારિસં (તે પ્રકારનો) ન કપ્પઈ (કલ્પે નહિ)

ભાવાર્થ — ગૃહસ્થોએ બનાવેલું ભોજન અન્ન પાણી ખાદિમ સ્વાદિમ એમ ચાર પ્રકારનો આહાર જો શ્રમણ સ્વત જાણે અથવા સાંભળે કે આ અન્ય મતના બીજા સાધુઓ માટે

ખનાવ્યો છે તો તે આહાર પાણી પણ સંયમી પુરૂષો માટે અકલ્પનીય છે તેમ જાણી તે દાતારને કહે કે આ આહાર પાણી મને કલ્પે નહિ. ॥ ૫૩, ૫૪ ॥

उद्देशियां कीअगडं, पूइकम्मं च आहडं ।

अज्भोअर पामिच्चं मीसजायं विवज्जए ॥ ५५ ॥

પદાર્થાન્વય. — ઉદ્દેસિયાં (સાધુના નિમિત્તે તૈયાર કરેલ] કીઅગડં [સાધુના નિમિત્તે ખરીદેલા] ચ [અને] પૂઈકમ્મં [નિર્દોષ આહારમાં આધાકર્મી આહારનો સંયોગ મળેલો હોય તેવો] અજ્ઞોઅર [મૂલ આહારમાં સાધુનું નિમિત્ત રાખીને તેમાં વધારે નાખેલું - સાધુ માટે થોડું વધારે કરેલ હોય] આહડં [ગ્રામાદિથી સાધુના નિમિત્તે સામે લાવેલ] પામિચ્ચં [નિર્બળ પાસેથી છીનવી સાધુને આપે તેવા આહારાદિ] ચ [તથા] મીસજાય [સાધુ તથા પોતા માટે સાથે ખનાવેલ આહાર] વિવજ્જણ [છોડી દે]

ભાવાર્થ — જે અન્ન પાન સાધુનેજ ઉદ્દેશીને ખનાવેલ હોય, સાધુ માટે ખરીદીને ખનાવેલ હોય, સાધુ માટે તથા પોતાને માટે અલગ અલગ આહાર પાણી કર્યા હોય તે પૈકી સાધુ નિમિત્તનું અન્ન ભોજન પોતાનામાં મિશ્ર થઈ ગયેલ હોય તેમજ સાધુ માટે સામે લાવેલું તથા સાધુ નિમિત્તે ઉમેરીને કરેલું કે ઉછીનું લીધેલું તથા મિશ્ર થયેલું અન્ન પાણી પણ ભિક્ષુ તજી દે ॥ ૫૫ ॥

उगमं से अ पुच्छिज्जा, कस्सट्ठा केण वा कडं ?

सुच्चा निस्संक्रियं सुद्धं, पडिगाट्ठिज्ज संजए ॥ ५६ ॥

પદાર્થાન્વય — સંજણ [સાધુ] અ [પુન] સે [તે શક્તિ અન્નપાણીની] ઉગમં [ઉત્પત્તિના વિષયમાં] પુચ્છિજ્જા [પૂછે કે] કસ્સટ્ઠા [કોના માટે] વા (અથવા) કેણ કડં [કોણે કર્યું છે] સુચ્ચા [દાતારનો જવાબ સાભળીને તે આહારને જો] નિસ્સંક્રિયં [નિશકિત અને] સુદ્ધં [શુદ્ધ જાણે તો] પડિગાટ્ઠિજ્જ [ગ્રહણ કરે - અન્યથા નહિ]

ભાવાર્થ — કદાચિત્ નવીન વસ્તુ ભેદને ભિક્ષુને શંકા થાય તો તે આહારની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ ? કોના માટે ખનાવ્યું છે ? કોણે ખનાવ્યું છે ? એમ પૂછી શંકા રહિત અને શુદ્ધ ભિક્ષા હોય તો જ સંયમી તેને ગ્રહણ કરે ॥ ૫૬ ॥

અસળં પાળગં વાવિ, ટ્વાઈમં સાઈમં તહા ।

પુપ્ફેસુ હુજ્જ ઉમ્મીસં વીણસુ હરિણસુ વા ॥ ૫૭ ॥

તં ભવે ભત્તપાળં તુ, સંજયાળ અકપ્પિઅં ।

દિત્તિઅં પહિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૫૮ ॥

પદાર્થાન્વય - અસળં (અન્ન) પાળગં [પાણી] વાવિ (અથવા) ટ્વાઈમં [ખાદિમ] તહા [તથા] સાઈમં [સ્વાદિમ] પુપ્ફેસુ (પુષ્પોથી) વીણસુ (બીજોથી) વા (અથવા) હરિણસુ (હરિત - હર્વાદિ - ડાલડાદિથી) ઉમ્મિસં [મિશ્રિત હોય] તુ [તો] તં (તે) ભત્તપાળં [અન્ન પાણી] સંજયાળં [સાધુઓને] અકપ્પિઅં [અકલ્પનીક] ભવે (હોય છે) દિત્તિઅં [દેનારીને] પહિઆઈક્ખે [કહી દે કે] તારિસં (તેવી જાતનો આહાર પાણી) મે [મને] ન કપ્પઈ [કલ્પે નહિ.]

ભાવાર્થ — સચિત્ત પુષ્પ બીજ કે લીલોતરીથી જે અશન, પાન, ખાદિમ, તથા સ્વાદિમ આહાર મિશ્ર [સાથે લળેલો] હોય તે આહાર પાણી સયમી પુરૂષોને અકલ્પનીય છે માટે તેવા આહાર પાણી દેનારને કહે કે મને તેવી ભિક્ષા કલ્પનીય નથી. ॥ ૫૭, ૫૮ ॥

અસળં પાળગં વાવિ, ટ્વાઈમં સાઈમં તહા ।

ઉદગમ્મિ હુજ્જ નિક્કિલ્લત્તં, ઉત્તિગપણગેસુ વા ॥ ૫૯ ॥

તં ભવે ભત્તપાળં તું, સંજયાળં અકપ્પિઅં ।

દિત્તિઅ પહિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૬૦ ॥

પદાર્થાન્વય - અસળં [અન્ન] પાળગં [પાણી] વાવિ (અથવા) ટ્વાઈમં (ખાદિમ) તહા (તથા) સાઈમં (સ્વાદિમ પદાર્થ) ઉદગમ્મિ [કાચા જલપર હોય] વા [અથવા] ઉત્તિગપણગેસુ (કીડી વગેરેના દર ઉપર) નિક્કિલ્લત્તં [રાખેલ] હુજ્જ (હોય) તુ (તો) તં [તે પદાર્થ] સંજયાળં (સાધુઓને) અકપ્પિઅં (અકલ્પનિક) ભવે [થાય છે તેથી સત] દિત્તિઅં (દેનારીને) પહિઆઈક્ખે [કહી દે કે] મે (મને) તારિસં (તેવી જાતનો આહાર) ન કપ્પઈ [કલ્પે નહિ.]

ભાવાર્થ — અન્ન, જળ, ખાદિમ કે સ્વાદિમ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકી કોઈ પણ

નિસ્સેણિ ફલગં પીઠ ઉસ્સવિત્તાણમારુહે ।

મંચં કીલં ચ પાસાયં, સમણઢ્ઠા ઇવ દાવણ ॥૬૭॥

પદાર્થાન્વય — દાવણ [દાન દેનાર વ્યક્તિ] સમણઢ્ઠા ઇવ [કેવળ સાધુઓને માટે જ] નિસ્સેણિ [નિસરણી-સીડીને] ફલગં [ફલક-પાટિયાને] પીઠં [ખાનોઠ ને-ચોકીને] મંચં [મંચ-પલગને] ચ [અને] કીલં [ખીલીને] ઉસ્સવિત્તાણં [ઊંચા કરીને] પાસાયં [પ્રાસાદ-મેડી મેડા ઉપર] આરુહે [ચઢે] તે આહારાદિ ન લે.

ભાવાર્થ :— સાધુ માટે કોઈ દાતાર, નિસરણી, પાંચુ કે ખાનોઠ વિગેરે માડીને ઢિંવા મેડા કે માળ પર ચઢીને ઊંચેથી લાવેલી વસ્તુ આપે તે ગ્રહણ ન કરે । ॥ ૬૭ ॥

દુરુહમાણી પવહિજ્ઞા દત્થ પાય વ લૂમણ ।

પુઢવિજીવે વિહિંસિજ્ઞા જે અ તત્થસ્સિયા જમે ॥૬૮॥

પદાર્થાન્વય — દુરુહમાણી [આહાર દેનાર વ્યક્તિ ઉપર-ચઢતી કદાચ] પવહિજ્ઞા [પડી જાય, જેનાથી] દત્થં [પોતાના હાથને] ચ [અને] પાયં [પગને] લૂમણ [લાગે-ખંડીત કરે] પુઢવિજીવે [પૃથ્વી-કાયિક-જીવોની પણ] અ [અને] જે [જે] તત્થસ્સિયા [તેની નિશ્ચય રહેલા] જમે [જીવોની પણ] વિહિંસિજ્ઞા [હિંસા કરે]

ભાવાર્થ :— માળ ઉપર ચઢતા કદાચ પડી જાય તે હાથ કે પગ લાગે અને તેના પડવાથી ત્યાંના પૃથ્વીકાયિક જીવોની તથા ત્યાં રહેલા ખીબ જીવોની પણ હિંસા થાય ॥ ૬૮ ॥

एआग्गिसे महादोसे जाणिऊण महेमिणो ।

तम्हा मालोहडं भिक्खु न पडिगिण्हंति संजया ॥६९॥

પદાર્થાન્વય :— સંજયા [શાસ્ત્રોક્ત સચમના પાલક] મહેમિણો [મહર્ષિઓ] ઇઆરિસે [આવી જાતના] મહાદોસે [મહાદોષે ને] જાણિઝ્ઞ [જાણીને] તમ્હા [તે માટે] માલોહડં [માલાપહૂત = ઉપર માળેથી ઉતારી ને લાવેલ] ભિક્ખુ [ભિક્ષાને] ન પડિગિણ્ઠંતિ [ગ્રહણ કરતા નથી.]

ભાવાર્થ :— તેથી પૂર્વોક્ત મહાદોષોને જાણીને સચમી મહર્ષિઓ માળ પરથી લાવેલી ભિક્ષાને ગ્રહણ કરતા નથી ઉત્સર્ગ-માર્ગાવલખી મુનિને માટે જ આ પ્રકારે માલાપહૂત આહાર લેવાનો સર્વથા નિષેધ છે અપવાદ મર્ગાવલખી મુનિને માટે નિષેધ તો છે પરંતુ સર્વથા નથી. તે વર્તમાન દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવનો વિચાર કરી ઉચિત યા અનુચિતનો ખ્યાલ કરીને કાર્ય કરી શકે છે ॥ ૬૯ ॥

કંદં મૂલં પલંબં વા, આમં છિન્નં વ સન્નિર ।

તુંબાગં સિંગવેરં ચ, આમગં પરિવજ્જણ ॥૭૦॥

પદાર્થાન્વય :- કંદં [કદ] મૂલં [મૂળ] વા [અથવા] પલંબં [ફળ] આમં [કાચા]
ચ [અને] સન્નિરં [પત્ર-શાક-ભાજી] તુંબાગં [તુમ્બાકું] ચ (અને) સિંગવેરં (આદું)
આમગં (અપકવ-સચિત્ત) છિન્નં (છેદન, ભેદન કરાયેલ, જો કોઇ આપે તો) પરિવજ્જણ
(છોડી દે.)

ભાવાર્થ :- લિક્ષા કેવી લેવી તે કહે છે:- સૂરણ વગેરે કદ-કાંદા-પિંડાણુ વગેરેના મૂળ; તાડ-
ફળ પાદડાનું શાક, તુમ્બાકું અને આદુ આ બધી વસ્તુ કાચી હોય કે છેદેલી હોય - (અગ્નિ જેવું
શસ્ત્ર ન લાગ્યું હોય) તો તેને લિક્ષુ ગ્રહણ ન કરે. કાચી અને છેદેલી વસ્તુઓમા જીવો હોવાનો
સભવ છે માટે લિક્ષુ તેને તણ દે. ॥ ૭૦ ॥

તદેવ સત્તુચુણ્ણાઈ કોલચુન્નાઈ આવણે ।

સવકુલિં ફાણિઅ પૂઅં, અન્નં વાવિ તદાવિહં ॥૭૧॥

વિક્કાયમાણં પસદં રણં પરિફાસિઅં ।

દિંતિઅં પહિઆઈક્કલે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૭૨॥

પદાર્થાન્વય :- તદેવ (તેમજ) આવણે (બળરમાં) વિક્કાયમાણં [વેચાતી] પસદં
[પ્રકટ રૂપથી રાખેલ] રણં (સચિત્ત રજ વડે) પરિફાસિઅં (ખરડાયેલ હોય) સત્તુચુણ્ણાઈ
(જવ આદિ સાથવાનું ચૂર્ણ) કોલચુન્નાઈ (બોરકુટ-બોરતુ ચૂર્ણ) સવકુલિં (તલ પાપડી-તલ
સાકળી) ફાણિઅં [ગોળ-પાતળા ગોળ] પૂઅં (પૂડલા) અન્નં વાવિ [અન્ય કે ઇપણુ] તદાવિહં
[તેવા પ્રકારના-પદાર્થ આપે તો] દિંતિઅં (દેનાર વ્યક્તિને) પહિઆઈક્કલે (કહી દે કે) મે
[મને] તારિસં (આવી જાતનો આહાર) ન કપ્પઈ (કદપે નહિ)

ભાવાર્થ :- જવનું ચૂર્ણ, (સાથવો) બોરનું ચૂર્ણ, તલ સાકળી, ગોળ, પુડલા કે તેવા કોઇ
પણ ચીજો કે જે દુકાનમા વેચાતી હોય તે ઘણા સમયની પડતર હોય કે સચિત્ત રજ થી ચુકત
હોય તો આપનાર દાતાને મુનિ કહે કે મને તેવું ગ્રાહ્ય નથી ॥ ૭૧ ૭૨ ॥

વહુઅદ્વિયં પુગ્ગલં અણિમિસં વા વહુકંટય ।

અચ્છિયં તિદુયં વિલ્લિં ઉચ્છુલ્લં વ સિવલિં ॥૭૩॥

અપ્પે સિઆ મોઅણજાણ વહુઅજ્ઞિમ્મયધમ્મયં ।

દિંતિઅં પહિઆઈક્કલે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥૭૪॥

આહાર સચિત્ત જળ ઉપર રાખ્યા હોય, ઝીડીનાં દર લીલ ડુગ ઉપર રાખેલ હોય તો તે અન્ન પાન સંયમી પુરૂષોને અકલ્પ્ય છે. માટે દેનારને ભિક્ષુ કહે કે તેવી ભિક્ષા મને ગ્રાહ્ય નથી. ॥ ૫૯, ૬૦ ॥

અસળં પાળળં વાવિ, સ્વાહ્મં સાહ્મં તદ્વા ।
તેઽમ્મિ હુજ્જ નિવિસુત્તં, તં ચ સંઘટ્ટિઆ દણ ॥ ૬૧ ॥
તં ભવે ભત્તપાળં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।
દિત્તિઅં પહિઆહ્મસ્સે, ન મે કપ્પહ તારિસં ॥ ૬૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- અસળં [અન્ન] પાળળં [પાણી] વાવિ (અથવા) સ્વાહ્મં [આદિમ] તદ્વા [તથા] સાહ્મં [સ્વાદિમ] તેઽમ્મિ [તેજસ્કાય - અગ્નિઉપર] નિવિસુત્તં [રાખ્યા] હુજ્જ (હોય) ચ [અથવા] તે [તે અગ્નિને] સંઘટ્ટિઆ (સઘટ્ટો કરીને) દણ [આપે] તુ [તો] તં (તે) ભત્તપાળં [અન્ન પાણી] સંજયાણ [સાધુઓને] અકપ્પિઅં [અકલ્પનીય] ભવે (હોય છે) તેથી દિત્તિઅં (દેનારીને) પહિઆહ્મસ્સે (કહી દે કે) મે [મને] તારિસં (તેવી જાતના આહાર) ન કપ્પહ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ - અન્ન, જળ, આદિમ કે સ્વાદિમ એ ચાર પ્રકારના આહાર પૈકીનો કોઈ આહાર અગ્નિ ઉપર રાખ્યો હોય અથવા અગ્નિ સાથે સ્પર્શ કરીને અપાય તો તે અન્ન પાન સંયમી પુરૂષોને માટે અહુષ્ટ કરવા યોગ્ય નથી, તેમ જાણીને ભિક્ષુ દેનારીને કહે કે મને તેવું લોજન ગ્રાહ્ય નથી ॥ ૬૧, ૬૨ ॥

एवं उस्सक्किया ओसक्किया उज्जालिया पज्जालिआ,
निव्वाविआ उस्सिचिया,
निस्सिचिया उववत्तिया ओयारिया दण ॥ ६३ ॥
तं भवे भत्तपाणं तु, संजयाण अकप्पिअं ।
दित्तिअं पहिआह्मस्से, न मे कप्पह तारिसं ॥ ६४ ॥

પદાર્થાન્વય - एवं [આ પ્રમાણે કોઈ શ્રાવિકા] ઉસ્સક્કિયા [ચુલામાં - સગડીમાં ધધન નાખીને] ઓસક્કિયા [ચુલામાંથી ધધન કાઢીને] વા ઉજ્જાલિયા [થોડાક માત્ર ચુલામાં ધધન નાખીને અથવા] પજ્જાલિઆ (ઘણા ધધન નાખીને અગ્નિ પ્રજ્વલિત કરીને)

નિવ્વાચિયા [અગ્નિ ને બુલ્લવી-ઠારી નાળીને] ઉર્સિસચિયા [અગ્નિ ઉપર રાખેલ પાત્રમાંથી થોડું
અન્ન કાઢીને] નિર્સિસચિયા [અગ્નિ પર રહેલ પાત્રમાંથી અન્નનો ઉભરો આવેલ બાણી પાણીથી
ઉભરો ખેસારીને] ઓવત્તિયા [અગ્નિ પરના ભાજનમાંથી અન્નને અન્ય પાત્રમાં કાઢીને અથવા]
ઓયારિયા - [અગ્નિ ઉપરથી પાત્ર ઉતારીને સાધુને આહાર] દણ [આપે] તુ [તો] ત [તે]
મત્તપાણ [આહાર-પાણી] સંજયાણં - [સાધુઓને] અકપ્પિઅં [અકલ્પનીય] મવે [હોય છે]
તેથી દિત્તિઅ - [દેનારીને] પહિઆઢકલે - [કહી દે કે] મે - [મને] તારિસં - [તેવી
બતના આહાર-પાણી] ન કપ્પડ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ. — [દાતાર બાણે કે મુનિને વહોરાવતાં વાર થઈ જશે તો કદાચ અગ્નિ ઠરી જશે
ઇત્યાદિ તેવા હેતુથી] ચુલામાં બળતણ આધુ ધકેલીને કે કાઢી નાળીને, અગ્નિ પ્રગટાવીને કે વધુ
તેજ કરીને અથવા [દાઝવાના ભયથી] અગ્નિ ઠારીને, પકાવતા અન્નનો ઉભરો આવેલ બાણી તેમાંથી
ક ઇક ઓછું કરીને કે તેમાં વધુ પાણી ઉમેરીને છાંટીને, કે હુલાવી ને અથવા અગ્નિ ઉપરથી નીચે
ઉતારીને આપે તો તે ભોજન પાન પણ સયમી પુરુષોને માટે કલ્યાણ નથી મટે આપનાર બેનને
લિશુ ઢહે કે તેવી લિશા મને ગ્રાહ્ય નથી ॥ ૬૩, ૬૪ ॥

હુજ્જ કટ્ટં સિલં વાવિ, ઇટ્ઠામં વાવિ એગયા ।
ઠવિઅં સંકમટ્ટાણ, તં ચ હોજ્જ ચલાચલં ॥ ૬૫ ॥
ળ તેળ મિવલ્લુ ગચ્છિજ્જા, દિટ્ઠો તત્થ અસંજમો ।
ગંસીરં ઘુસિરં ચેવ, સંવિવિદિયસમાહિણ ॥ ૬૬ ॥

પદાર્થાન્વય — એગયા [કચારેક-વર્ષાદિના સમયે] કટ્ટં [કાષ] વાવિ [અથવા]
મિલ [શિલા] વાવિ [અથવા] ઇટ્ઠાલં [ઇટ] સંકમટ્ટાણ [સ કમણ કરવા માટે-ચાલવા માટે]
ઠવિઅં [સ્થાપિત કરેલ] હુજ્જ [હોય] ચ [અને] તં [તે કાષાદિ] ચલાચલં [અસ્થિર]
હોજ્જ [હોય તો] સંવિવિદિયસમાહિણ [અ પૂર્ણ ઇદ્રિયો દ્વારા સમાધિ ભાવ રાખનારા] મિવલ્લુ
[સાધુ] તેળ [તે કાષાદિ દ્વારા] તત્થ [તેવા ડગમગતા અસ્થિર સ્થાન ઉપર ગમન કરવાથી]
અસંજમો [અસયમ] દિટ્ઠો [દેખાય છે] ચેવ [અન્ય પણ] ગંસીરં [પ્રકાશ રહિત, તથા]
ઘુસિરં [પોલાણવાળા રસ્તા પર] ળ ગચ્છેજ્જા [ગમન ન કરે]

ભાવાર્થ — લિશાર્થે ગયેલો લિશુ વર્ષા ઋતુમાં કાદવથી બચવા માટે રસ્તે મા લાકડું પથ્થર
ઇટ કે જે કઈ સાધન ઉદ્દગ્રંથવા માટે રાખેલા હોય તે સ્થિર ન હોય — હાલના હોય — તો પાત્ર
ઇદ્રિયોને દમન કરનાર સમાધિવત્ સાધુ તે પર થઈને ગમન ન કરે, કારણ કે તેની જગ્યા કેટલી પોલી
કે ઊંડી છે તેની બગર ન પડવાથી તેવા સ્થળે અસયમને ભય દેખાય છે ડગમગતા સાધન ઉપર
પગ મૂકવાથી પડી જવાયે તો શરીરને ખીડા થવાનો અને પોલી જગ્યામાં રહેલા સૂક્ષ્મ જીવોની હિંસા
થવાનો પણ સંભવ રહે છે ॥ ૬૫, ૬૬ ॥

પદાર્થાન્વય :— વહુઅદ્વિયં (ઘણા ઠળિયાવાળા) પુગ્ગલં [પુદ્ગલનામક ફળ) અણિમિસં (અનન્નાસ અથવા અનિમિષ વૃક્ષનું ફળ) વા (અથવા) વહુ કંટયં [ઘણા કાટા હોય તેવું અગથિયાનું ફળ,] તિંદુઅ [તિન્દુક વૃક્ષના ફળ-ટિંબક] વિલ્લં [ખીલીનું ફળ] ઉચ્છુલ્લં [ઇક્ષુખ ડ-શેરડીના કટકા] વ (તથા) સિવલિં [શાલ્મલી વૃક્ષનું ફળ] મોયણજાણ [જેમા ખાવા યોગ્ય ભાગ તો] અપ્પે (અલ્પ) સિયા (હોય) વહુઉજ્જિયધમ્મિણ [ત્યાજ્ય ભાગ ઘણો હોય તો] દિત્તિઅ [દેનારીને] પહિઆઙ્ગલે [કહી દે કે] મે [મને] તારિસા (તેવી જાતને આહાર) ન કપ્પહ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ .— જેમા ઘણા ઠળિયા હોય એવા (ખીતા ફળ) વગેરે ફળ, અનિમિષ નામે વૃક્ષનું ફળ તથા જેને ખહુ કાટા હોય તેવું અગથિયાનું ફળ, ખીલીનું ફળ, શેરડીના કટકા; સામલી વેલાનું ફળ ઇત્યાદિ કોણે કદાચ અચેત હોય તો પણ તેમા ખવાય તેવો ભાગ થોડો અને નાખી દેવા જેવો ભાગ ઘણો હોય છે માટે તે વસ્તુ ખાપનાર દાતાને ભિક્ષુ કહે કે એ ભિયા મારે માટે ગ્રાહ્ય નથી ॥ ૭૩ ૭૪ ॥

તદેવુચ્ચાવયં પાણં, અદુવા વારધોઅણ ।

સસેડમં ચાઉલોદગં, અહુણાધોઅ વિવજ્જણ ॥૭૫॥

પદાર્થાન્વય — તદેવ [તેમજ] ઉચ્ચાવય (બિચ-નીચ-મ ૩-નરસુ) પાણં [ખીચા યોગ્ય પદાર્થ-પાની] અ-વા (અથવા) વારધોઅણ (ગોળ-ઘટ-ગોળના ઘડાનું ધોળણ) સંમેડમં [પિષ્ટોદક-લોટનું ધોળણ] ચાઉલાદગં (ચોખાનું-ધોળણ) અહુણાધોઅ [તત્કાલનું ધોળણ] હોય ॥ વિવજ્જણ (મુનિ શ્રદ્ધા ન કરે)

ભાવાર્થ — (હવે પાણી લેવાની વિધિ કહે છે - ઉચ્ચ- (દ્રાક્ષ વગેરે ઉત્તમ પદાર્થનું) કે નીચ- (કાચ વગેરેનું) પાણી, ગોળનું બામણ ધોયા પછીનું પાણી લોટનું પાણી, ચોખાનું ધોળણ જે તત્કાળનું બનેલું હોય તો ભિક્ષુ તે પાણીને શ્રદ્ધા ન કરે- (એક અંતર્મુદ્ધૂર્ત સુધી તેવો પદાર્થ પાણીમા પડવા છતાં પાણી સચિત્ત ગણાય છે. માટે તેટલા બામણ પછી જ તે જળ ભિક્ષુને કલ્પનીય બને છે) ॥ ૭૫ ॥

જં જાણેજ્જ ચિરાધોયં, મઈણ દંમણેણ વા ।

પહિપુચ્છિરુણ સુચ્ચા વા, જ ચ નિસ્સંકિઅ મવે ॥૭૬॥

પદાર્થાન્વય — જં [જે] મઈણ (પોતાના વિચાર બુદ્ધિથી) વા (અથવા) દંમણેણ (દેખવાથી) પહિપુચ્છિરુણ [ગૃહસ્થને પૂછ પરછ કરીને] વા [અથવા] સુચ્ચા (સાભળીને)

જાં (પૂર્વેકત પાણીના વિષયમા જે) ચિરાધોઅં [આ ધોવણુ ચિરકાલનું છે એમ] જાણેજ્ઞા
[નાણી લે] ચ [અને] નિસ્સાંકિયં [પૂર્ણ નિઃશકિત] ભવે [થઈ જાય] તો ગ્રહણ કરી લે.

ભાવાર્થ :- પરંતુ જે પાણીને ઘણીવાર થઈ ગઈ હોય - પરિણત કાળ થઈ ગયેા હોય તો તેવું પોતાની બુદ્ધિથી કે દૃષ્ટિથી અથવા ગૃહસ્થ ને પૂછીને કે તેનાથી સાંભળી ને, જે તે પાણી શંકા રહિત જણાય તો ભિક્ષુ તેને ગ્રહણ કરે- [ધોવણુ પરિપકવ થાય ત્યારે તે પાણીનો વર્ણાદિ બદલી જાય છે] ॥ ૭૬ ॥

અજીવ પરિણયં નચ્ચા પડિગાહિજ્જ સંજણ ।

અહ સંકિયં ભવિજ્ઞા, આસાઙ્ગાણ રોઅણ ॥૭૭॥

પદાર્થાન્વય - અજીવં [અણુવ ભાવને] પરિણયં (પરિણત થયેલ-પ્રાપ્ત થયેલ પાણીને) નચ્ચા [નાણીને] સંજણ (સાધુ) પડિગાહિજ્જ (ગ્રહણ કરે) અહ [હવે જે પ્રાસુક જલના વિષયમાં] સંકિયં [બીજી કોઈ શંકા] ભવિજ્ઞા (ઉત્પન્ન થાય તો) આસાઙ્ગાણ [આસ્વાદ કરીને - આખી ને] રોઅણ (ખાત્રી કરે - નિર્ણય કરે)

ભાવાર્થ - શસ્ત્ર પરિણમવાથી નિર્જીવ બની ગયું હોય તેમ નાણીને મંથમી તેને ગ્રહણ કરી શકે પરંતુ અચિત્ત હોવા છતાં તેને શંકા થાય કે આ પાણી મારા માટે પથ્ય છે કે કેમ ? તો તે પાણીનું આસ્વાદન કરી [આખી] તપાસીને પછી જ ભિક્ષુ ગ્રહણ કરે ગૃહસ્થને ઘરે આ રીતે આખીને નિર્ણય કરવામા સાધુને દૂષણ લાગતું નથી ॥ ૭૭ ॥

થોવમાસાયણદ્વાણ હત્થગંમિ દલાહિ મે ।

મા મે અચ્ચંવિલં પૂઅં નાલં તણં વિણિત્તણ ॥૭૮॥

તં ચ અચ્ચંવિલં પૂયં નાલં તણં વિણિત્તણ ।

દિત્તિઅં પડિઆઙ્ગલે, ન મે કપ્પડ્ડ તારિસ ॥૭૯॥

પદાર્થાન્વય - આસાયણદ્વાણ [આસ્વાદન ને માટે] થોવં (થોડું પાણી) મે [મને] હત્થગમ્મિ [હાથમા - અજલીમા] દલાહિ [આપો] અચ્ચંવિલં (અત્યંત ખાટું) પૂઅં (કોહેલું - બગડી ગયેલું) તણં [તૃષાને] વિણિત્તણ (છિપાવવાને) નાલં (અસમર્થ છે) તેથી આ પાણી- મે [મને] મા [અનૂકુલ નહિ થાય] ચ [અને] તં (તે) અચ્ચંવિલં [અતિ ખાટું] પૂઅં (બગડેલું) તિણં વિણિત્તણ (તૃષા છિપાવવામાં) નાલં [અસમર્થ છે] દિત્તિઅં (આપનાર વ્યક્તિને) પડિઆઙ્ગલે (કહી દે કે) મે [મને] તારિસં [આ પ્રકારનું પાણી] ન કપ્પડ્ડ (કલ્પે નહિ)

ભાવાર્થ:- તે વખતે લિશ્તુક દાતારને કહે-આખવા માટે મારા હાથમાં જલ આપો. (હાથમાં પાણી લીધા પછી) જો જ્યાલ આવે કે આ પાણી અતિ ખાટું કે કોહી (બગડી) ગયેલું છે, તેમ જ પોતાની તૃષા છિપાવવા માટે પર્યાપ્ત નથી તો તે દેનાર જોનેને કહે કે આ પાણી કોહેલું કિંવા ખાટું હોવાથી મારી તૃષા દૂર કરવા માટે યોગ્ય નથી. માટે મને તે કદપનીય નથી કોઈ પણ ભોજન કે પાણી શરીરને અપચ્ચ હોય તે ચીજ લિશ્તુએ ન લેવી કારણ કે તેમ કરવાથી શરીરમાં વ્યાધિ થવાનો ભય રહે અને રોગિષ્ઠ થવાથી ચિત્તસમાધિમા હાનિ પહોંચે ॥ ૭૮ ૭૯ ॥

તં ચ દોજ્ઞ અકામેણં વિમણેણં પઢિચ્છિઅં ।

તં અપ્પણા ન પિવે, નોવિ અન્નસ્સ દાવણ ॥૮૦॥

પદાર્થાન્વય - ચ [અને] અકામેણં. (ઇચ્છા વગર) વિમણેણ [ધ્યાનવિના] તં (કદાચિત્ તે પાણી) પઢિચ્છિઅં (અહુણ કરી લીધું હોય તો) તં [ત જલને] અપ્પણા (સ્વયં-પોતે) ન પિવે [પીએ નહિ] અન્નસ્સ વિ (અન્નને પણ) નો દાવણ [પીવડાવે નહિ.]

ભાવાર્થ:- કદાચિત ઇચ્છા વગર કે ધ્યાન ન રહેવાથી તેવું પાણી કોઈ દાતારે બ્હોરાવી લીધું હોય તો તે પોતે પણ ન પીએ કે અન્ય લિશ્તુને પણ પીવા માટે આપે નહિ ॥ ૮૦ ॥

एगंतमवक्कमित्ता अचित्तं पडिलेहिआ ।

जयं परिट्ठविज्जा परिट्ठप्प पडिक्कमे ॥८१॥

પદાર્થાન્વય :- એગંતં [એકાન્ત સ્થાનપર] અવક્કમિત્તા (જઈને) અચિત્તં [જીવરહિત-જગ્યાને] પડિલેહિઆ [પ્રતિલેખન કરીને] જયં (યતનાપૂર્વક) પરિટ્ઠવિજ્જા (પરઠવીને) પડિક્કમે (ઇર્થાપધિકતુ ધ્યાન કરે) અર્થાત્ ઇનિયા-વહિયાનો કાઉત્સર્ગ કરે

ભાવાર્થ:- પરંતુ એકાતમા લઈ જઈને પ્રાસુક [પ્રાણુ ખીજ નહિત] સ્થાન જોઈને તે પાણી યતના પૂર્વક ત્યાગી દે [પરઠવી દે] અને તે જલ નાખી લીધા પછી લિશ્તુ પાછો ફરે, ઉપાશ્રયમાં બેસી એકચિત્તે કોઈ જીવને દુખ થયું હોય તેની માફી માગે અર્થાત્ ઇરિયાવહિયાનો કાચોત્સર્ગ કરે. ॥ ૮૧ ॥

सिआ अ गोचरगगओ, इच्छिज्जा परिभुत्तुअ ।

कुट्टगं भित्तिमूलं वा, पडिलेहित्त ण फासुअं ॥८२॥

अणुन्नविनु मेहावी, पडिच्छन्नम्मि संवुहे ।

इन्धगं संपमज्जित्ता, तत्थ भुंजिज्ज संजण ॥८३॥

પદાર્થાન્વય :- ગોચરગગઓ [ગોચરી ગયેલો સાધુ] સિઆ (કદાચિત્) પરિભુત્તુઅં [ભોજન કરના] ઇચ્છિજ્ઞા [ઇચ્છે] ચ [તો] કુટ્ટમં [શૂન્ય ગૃહ આદિમાં] વા (અથવા) મિત્તિમૂલં [મઠ આદિની દિવાલના મૂળમાં] ફાસુઅં [પ્રાસુક-છાવ રહિત સ્થાનની] પહિલેહિતાણં (પ્રતિલેખના કરીને) મેહાવી (ખુદ્ધિમાન) સંજણ (સાધુ) અણુન્નવિત્તુ [ગૃહસ્થની આજ્ઞા લઈને] પહિચ્છિન્નમ્મિ (પ્રતિચ્છાદન કરેલ-તૃણ આદિ ઢાંકેલા સ્થાનમાં) હત્થગં [રમેહરણ દ્વારા શરીરના હસ્ત પાદાદિ અવયવોને] સંપમજ્જિત્તા (સમ્યક્ પ્રકારથી પ્રમાજન કરી - સાફ કરીને) સંવુદે [ઉપયોગ પૂર્વક - સાવધાની થી] તત્થ (ત્યાં = તે જગ્યામાં) મુંજિજ્ઞ (ભોજન કરે.)

ભાવાર્થ.- ગોચરી ગયેલો સાધુ [તપશ્ચર્યાદિક રોગાદિ કારણથી પોતાને સ્થાને પહોંચવા ક્ષુધાથી પીડાઈને અસમર્થ હોવાથી ત્યાજ ભોજન કરવાને ઇચ્છે તો શૂન્યગૃહ કે કોઇ ભીંતના મૂળ પાસે છવરહિત સ્થાન તપાસી લે ઉપરથી ઢાંકેલા કે છંત્રવાળા તે સ્થાનમાં મેઘાવી સાધુ તેના માલિકની આજ્ઞા લઈને પોતાના હાથ વગેરેને સાફ કરીને પછી ત્યાં આહાર કરે. ॥ ૮૨ ૮૩ ॥

તત્થ સે મુંજમાણસ્સ, અટ્ઠિઅં કંટઓ સિઆ ।

તળકટ્ઠસક્કરં વાવિ, અન્નં વાવિ તહાવિહં ॥૮૪॥

તં ઉક્કિલ્લવિત્તુ ન નિલ્લિલ્લવે, આસણ ન છહ્હણ ।

હત્થેણ તં ગહેઝ્ઞણ, ઇગંતમવક્કમે ॥૮૫॥

ઇગંતમવક્કમિત્તા, અચિત્તં પહિલેહિઆ ।

જયં પરિટ્ઠવિજ્ઞા, પરિટ્ઠપ્પ પહિક્કમે ॥૮૬॥

પદાર્થાન્વય :- તત્થ [ત્યાં પૂર્વોક્ત શુદ્ધ સ્થાનમાં] મુંજમાણસ્સ (ભોજન કરતાં) સે (તે સાધુના આહારમાં) અટ્ઠિઅં (ઠળીયા) કંટઓ (કંટક) વાવિ [અને] તળકટ્ઠસક્કરં (તૃણ - કાષ્ઠ - કાંકરા) વા [તથા] અન્નં વાવિ (અન્ય કોઇ પણ) તહાવિહં [તથાવિધ-તેના પ્રકારના કચરા] સિઆ [આવી જાય તો] તં (તેને) ઉક્કિલ્લવિત્તુ (હાથમાં લઈને) ન નિલ્લિલ્લવે (જ્યાં ત્યાં ન ફેંકે) તથા આસણ (મેઢાથી પણ) ન છહ્હણ [ન ઉડાડે - ન ફેંકે] પરંતુ હત્થેણ (હાથથી) તં [તેને સારી રીતે] ગહેઝ્ઞણ [ગ્રહણ કરીને] ઇગંતં [એકાન્ત સ્થાનમાં] અવક્કમે [જાય] ઇગંતં (એકાન્તમાં) અવક્કમિત્તા (જઈને) અચિત્તં (અચિત્ત ભૂમિની - નિર્દોષ ભૂમિની) પહિલેહિઆ [પ્રતિલેખના કરીને] જયં [ચતનાથી] પરિટ્ઠવિજ્ઞા [પરિઠવે - મૂકે] અને પરિટ્ઠપ્પ (પરઠવીને) પહિક્કમે [પાછો ફરે અને ત્યાર પછી પ્રતિક્રમણ કરે - ધરિયા વહિનો કાર્યોત્સર્ગ કરે.]

ભાવાર્થ.- ઉપરની વિધિથી આહાર કરતા મુનિને ભોજનમાં ગોઠ્ઠી, કંટક તૃણ, કાષ્ઠનો

કટકો કે કાકરો અથવા તેવા પ્રકારનો કોઈ કચ્ચો નીકળે તો તેને (ત્યાં બેઠા બેઠાજ) હાથથી ન્યા ત્યા દૂર ફેંકે નહિ કે મોઢથી ઉછાળાને ફેંકે નહિ પરંતુ તેને હાથમા ચક્રણ કરી એકાતમાં નાચ અને ત્યા એકાંતમાં જઈ નિર્જીવ જમ્યા તપાસીને ચતનાપૂર્વક તે વસ્તુને ત્યાં મૂકી દે અને ત્યા મૂકીને પાછો ફરી ધર્મપથિક ક્રિયા પ્રતિક્રમે [ધર્મા એટલે માર્ગ, માર્ગમા જતાં કંઈ દોષ થયો હોય તેનું નિવારણ કરી લેવું] ॥ ૮૨, ૮૫, ૮૬ ॥

સિઆ ય ભિક્ષુ ઇચ્છિજ્ઞા, સિજ્ઞમાગમ્મ મુત્તુઅં ।

સર્પિંડપાયમાગમ્મ, ઉડુઅ પહિલેહિઆ ।

॥૮૭॥

પદાર્થાન્વય — સિઆ (કદાચિત્) ભિક્ષુ (સાધુ) મિજ્ઞં [ઉપાશ્રયમાં] આગમ્મ (આવીને જ) મુત્તુઅં । ભોજન કરવાની] ઇચ્છિજ્ઞા [ઇચ્છા કરે તો] સર્પિંડપાયં (તે શુદ્ધ લિક્ષા સહિત) આગમ્મ [આવીને] ઉડુઅં (ભોજન કરવાની ભૂમિને) પહિલેહિઆ (પ્રતિરોધે) .

ભાવાર્થ — અને જો પોતાના સ્થાને પહોંચ્યા પછી લિક્ષા વાપરવાની ઇચ્છા રાખે તો ભોજન સહિત આવીને તે પહેલા ભોજન કરવાની જગ્યા [નિર્જીવ છે કે કેમ તે] તપાસી લે અને પછી તેને [રજોહરણથી] સ્વચ્છ કરે (દરેક જૈન લિક્ષુ પાસે રજોહરણ હોય છે તે એવું કોમળ હોય છે કે તેથી સૂક્ષ્મ જીવો મરે નહિ પણ બાજુ પર થઈ નાચ છે. ॥ ૮૭ ॥

વિણણં પવસિત્તા, સગાસે ગુરુણો મુણી ।

ઈરિયાવહિયમાયાય, આગઓ અ પાંડક્રમ્મે

॥૮૮॥

પદાર્થાન્વય — મુણી [મુનિ] વિણણં [વિનયથી], પવસિત્તા [ઉપાશ્રયમા પ્રવેશ કરીને] ગુરુણો (ગુરુશ્રીના) સગાસે [સમીપે] ઈરિયાવહિયં [ધરિયાપથિક સૂત્રને] આયાય [લણીને] અ (તથા) આગઓ (ગુરુની પાસે) પાંડક્રમે (કાયોત્સર્ગ કરે)

ભાવાર્થ — પછી વિનયપૂર્વક તે સ્થાનમા પ્રવેશ કરીને બહારથી આવેલો તે લિક્ષુ ગુરુની સમીપ આવી આહાર મૂકી પછી માર્ગના દોષ નિવારવા ધર્મપથિકી ક્રિયા પ્રતિક્રમે એટલે કે કાયોત્સર્ગ કરે [સ્થાનમા પ્રવેશ કરતાં મુનિશ્રી “નિચીડી” કહી ગુર્વાદિકને ‘મત્યાણ્ણ વદામિ’ એમ કહે છે ॥ ૮૮ ॥

આમોડત્તાણ નીસેસં. અડઆરં જહકમં ।

ગમણાગમણે ચેવ. મત્તપાણે વ સંજણ

॥૮૯॥

પદાર્થાન્વય — સંજણ [સાધુ] ગમણાગમણે (ગમનાગમનની ક્રિયામાં) ચેવ (અને આ પ્રમાણે) મત્તપાણે (આહાર પાણી બેહોગ્વામા લાગેલા) નિસેસં [સંપૂર્ણ] અડઆરં (અતિ-

આરોને) જદ્દકમં [અનુક્રમથી] આમોદ્તાણ (બાણીને હૃદયમા સ્થાપન કરે)

ભાવાર્થ :- પછી તે ભિક્ષુ આહાર પાણી લેવા જતાં કે ત્યાંથી પાછા ફરતાં જે કંઈ અતિચાર કર્યા હોય તે બધાને ક્રમપૂર્વક યાદ કરી લે. ॥ ૮૯ ॥

उज्जुप्पन्नो अणुव्विग्गो, अव्वन्निखत्तेण चेअसा ।

आलोए गुरुसगासे, जं जहा गहिअं भवे ॥९०॥

પદાર્થાન્વય — ઉજ્જુપ્પન્નો [સરલ બુદ્ધિવાળો] તથા અણુવ્વિગ્ગો (ઉદ્ભવેગ રહિત મુનિ) જં (જે પદાર્થ) જહા [જે પ્રમાણે] ગહિઅં (ગ્રહણ કર્યા) ભવે (હોય તેને તેવા પ્રકારથી) અવ્વન્નિચ્છેણ [અવ્યાક્ષિપ્ત] ચેયસા [ચિત્તથી] ગુરુસગાસે [ગુરુ સમીપે] આલોએ (આલોચના કરે - કહે)

ભાવાર્થ :- આવી રીતે કાયોત્સર્ગ કરી પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ નિવૃત્ત થયા બાદ સરલ બુદ્ધિવાળો શાત ચિત્તવાળો તે મુનિ આહાર પાણી કેવી રીતે મેળવ્યા ? ઇત્યાદિ બધું વ્યાકુળતા રહિત ગુરુ સમક્ષ સ્પષ્ટ કહે ॥ ૯૦ ॥

न सम्ममालोइअं हुज्जा पुव्वि पच्छा व जं कडं ।

पुणो पडिक्कमे तस्स, वोसट्ठो चिन्तए इमं ॥९१॥

પદાર્થાન્વય — જં (જે અતિચાર) સમ્મં [સમ્યક્ પ્રકારથી] આલોઇઅં (આલોચિત) ન હુજ્જા [ન થાય તો] વ (અથવા) પુવ્વિ (પૂર્વે તથા) પચ્છાકડં (પશ્ચાત્) કડં (કર્યું હોય) તસ્સ (તેને) પુણો [પુન પુન] પડિક્કમે [પ્રતિક્રમણ કરે] વોસટ્ઠો [કાયોત્સર્ગમા] ઇમં (આ પ્રમાણે) ચિન્તણ [ચિંતન કરે]

ભાવાર્થ - પહેલા કે પછી થયેલા દોષોની કદાચિત્ તે વખતે બરાબર આલોચના ન થઈ હોય તો ફરીથી તેનું પ્રતિક્રમણ કરે અને તે કાયોત્સર્ગ કરી આવું ચિંતન કરે કે ॥ ૯૧ ॥

अहो ! जिणेहिं असावज्जा, वित्ती साहूण देसिआ ।

मुखमाहणहेउस्स, साहुदेहस्स धारणा ॥९२॥

પદાર્થાન્વય - અહો (આશ્ચર્ય છે કે) જિણેહિં [જિનેશ્વરોએ] સાહૂણ [સાધુઓને માટે] અસાવજ્જા (અમાવધ - પાપ રહિત) વિત્તી [ગોચરી રૂપ વૃત્તિ] દેસિઆ (દેખાડેલ છે) મુક્કસાહણહેઉસ્સ [તે મોક્ષ - સાધનના કારણભૂત] સાહુદેહસ્સ (સાધુના શરીરને) ધારણા (ધારણ કરવા માટે છે)

ભાવાર્થ - અહો ! શ્રી જિનેશ્વરોએ મોક્ષના સાધન જ્ઞાન-દર્શન ચારિત્રના આધારભૂત સાધુ પુરૂષના દેહના ધારણ કરવા માટે કેવી નિર્દોષવૃત્તિ દેખાડી છે ? આવી નિર્દોષ ભિક્ષા-વૃત્તિથી સંયમના આધારભૂત શરીરનું પણ પોષણ થાય છે અને મોક્ષની પણ સાધનામાં વિઘ્ન થતું નથી ! ૬૨ ॥

णमुक्कारेण पारित्ता करित्ता जिणसंथवं ।

सज्झायं पट्टवित्ताणं वीसमेज्ज खणं सुणी

॥९३॥

પદાર્થાન્વય - ણમુક્કારેણ [નમસ્કાર મંત્રથી] પારિત્તા [કાચોત્સર્ગ પારીને] જિણસંથવં [જીન સંસ્તવન - અર્થાત્ લોગસ્સ] કરિત્તા [બોલીને] અને સજ્ઝાયં [સ્વાધ્યાયને] પટ્ટવિત્તાણં [સંપૂર્ણ કરી] સુણી (સુનિ) સ્ખણં (ક્ષણમાત્ર) વીસમેજ્જ (વિશ્રામ લે)

ભાવાર્થ :- કાચોત્સર્ગમાં ઉપરનું ચિંતન કરી નમસ્કારનું ઉચ્ચારણ કરી કાચોત્સ થી નિવૃત્ત થઈ તેમજ પછી જિનેશ્વર દેવોની સ્તુતિરૂપ લોગસ્સનો પાઠ કરી પછી અલ્પ સ્વાધ્યાય કરીને ભિક્ષુ ક્ષણવાર વિશ્રાંતિ લે. ॥ ૬૩ ॥

वीसमंतो इमं चिन्ते हियमट्ठं लाभमट्ठिओ ।

जइ मे अणुग्गहं कुज्जा, साहू हुज्जामि तारिओ ॥९४॥

પદાર્થાન્વય :- લાભમટ્ઠિઓ (નિર્જરાના લાભનો અર્થો સાધુ) વીસમંતો [વિશ્રામ કરતો] હિયમટ્ઠં (હિતાર્થો - હિતનો અર્થો) ઇમં (આ પ્રમાણે) ચિન્તે [ચિંતન કરે કે] જઈ (જે કોઈ) સાહુ (સાધુ) મે [મારા ઉપર] અણુગ્ગહં [આહાર લેવાનો અનુગ્રહ] કુજ્જા (કરે તો હું) તારિઓ (ભવસમુદ્રથી તરી) હુજ્જા (જઈ)

ભાવાર્થ - અને વિશ્રામ લઈને [નિર્જરારૂપ] લાભનો અર્થો તે સાધુ પોતાના કલ્યાણ માટે આ પ્રમાણે ચિંતન કરે કે “ ખીજા સુનિવરો મારા ઉપર અનુગ્રહ કરીને આ મારા આહાર-માથી થોડું લે તો હું સંસારસમુદ્રથી તરી જઈ ? ” ॥ ૬૪ ॥

साहवो तो चियत्तेणं निमंतिज्ज जहकमं ।

जइ तत्थ केड इच्छिज्जा, तेहिं सद्धिं तु भुंजए

॥९५॥

પદાર્થાન્વય - તઓ [ત્યારપછી] સાહવો [સાધુઓને] ચિયત્તેણં (પ્રીતિ પૂર્વક) જહકમં (યથાક્રમ - અનુક્રમે) નિમંતિજ્જ (નિમંત્રણ કરે) જઈ (જો) તત્થ [તે નિમંત્રિત સાધુઓમાથી] કેડ (કોઈ) ઇચ્છિજ્જા [ભોજન કરવાનું ઇચ્છે તો] તેહિં સદ્ધિં (તેઓની સાથે) ભુંજણ (ભોજન કરે)

ભાવાર્થ :- આ પ્રમાણે વિચારીને સૌથી પ્રથમ પ્રવ્રજ્યા-દીક્ષા વૃધ્ધને પછી તેનાથી નાના મુનિજીને એમ ક્રમશઃ. બધા સાધુજીઓને આમંત્રણ કરે, આ પ્રમાણે આમંત્રણ કરતાં જો કોઈ સાધુ આહાર કરવાની ઇચ્છા કરે તો તેની સાથે જ આહાર કરે (સૌથી પહેલાં દીક્ષા વડીલ સાધુને આમંત્રણ કરવાનું પ્રયોજન વિનય ધર્મ જાળવવાં માટે છે) ॥ ૯૫ ॥

અહ કોઈ ન ઇચ્છિજ્ઞા, તઓ મુજિજ્ઞા એકઓ ।

આલોષ માયણે સાહુ, જય અપરિસાહિયં ॥૯૬॥

પદાર્થાન્વય :- અહ (જો આગ્રહ સહિત નિમંત્રણ કરવા છતાં પણ) કોઈ (કોઈ સાધુ) ન ઇચ્છિજ્ઞા [આહાર લેવાની ઇચ્છા ન કરે] તઓ (ત્યાર પછી) સાહુ (તે નિમંત્રણ કરનાર સાધુ) એકઓ [એકલો જ] આલોષ (પ્રકાશયુક્ત) માયણે (પાત્રમાં તથા) જયં [યતના પૂર્વક] અપરિસાહિયં (હાથ તથા મુખથી ન વેરતા) મુજિજ્ઞા [ભોજન કરે]

ભાવાર્થ :- જો કોઈ સાધુ આહાર કરવા ન ઇચ્છે તો સચમી પોતે એકલો જ રાગ અને દ્રેષને દૂર કરી પહોળા મુખવાળા પ્રકાશિત ભોજનમા યતનાપૂર્વક નીચે ન વેરાય તેવી રીતે આહાર કરે ॥ ૯૬ ॥

તિત્તગં વ કઢુઅં વ કસાયં,

અંવિલં વ મહુરં લવણં વા ।

અલ્લદ્ધમન્નત્થ - પડત્તં,

મહુઘયં વ મુંજિજ્ઞા સંજણ ॥૯૭॥

પદાર્થાન્વય :- સંજણ (યતનાવાન સાધુ) અ (આ પ્રકારના) લ્લદ્ધ [આગમોક્ત વિધિથી મળેલ] અન્નત્થ પડત્તં (અન્યને માટે બનાવેલ) તિત્તગ (તિક્ત) વ [અથવા] કઢુઅં [કટુક] વ (તથા) કસાય (કષાય) વ [તથા] અંવિલં [અમ્લ-ખાટું] વા (અથવા) મહુરં [મધુર] લવણં (ક્ષાર આદિ પદાર્થોને) મહુઘયં વ [મધુઘૃતની જેમ - પ્રવ્રજતાની સાથે] મુજિજ્ઞા (ભોગવે)

ભાવાર્થ :- ગૃહસ્થે પોતાને માટે બનાવેલું અને વિધિ પૂર્વક મેળવેલું તે ભોજન તીખું, કડવું કસાયેલું ખાટું મધુર કે ખાટું ગમે તેવું હોય પરંતુ સંયમી લિશ્તુ તેને મધ કે ઘીની માફક પ્રેમપૂર્વક આરોગે ॥ ૯૭ ॥

અરસં તિરસં વાવિ, સુહઅં વા અસુ અં ।

ઉહં વા જડ વા મુક્કં. મંથુકુમ્માસમોઅણં ॥૯૮॥

ઉપ્પણં નાઈહીલિજ્જા અપ્પં વા વહુ ફાસુઅં ।

મુહાલ્હં મુહાજીવી, મુંજિજ્જા દોસવજ્જિઅં

॥૧૯॥

પદાર્થાન્વય — ઉપ્પણં (વિધિથી પ્રાપ્ત કરેલ આહાર) અરસં [રસરહિત] વાવિ [અથવા] વિરસં (વિરસ આહાર — શીત અન્નાદિ) વા (અથવા) સૂઝયં (વ્યજનાદિથી યુક્ત આહાર) અથવા અસૂઝયં [વ્યજનાદિથી રહિત આહાર] વા (અથવા) ઉલ્લ (આર્દ્રતર આહાર) વા (અથવા) સુક્કં (શુષ્ક આહાર) અથવા મંથુ [બદરી ફલનું ચૂર્ણ અથવા] કુમ્માસમોયણં (અડદના બાક-બાનો-આહાર) અથવા અપ્પં (અલ્પ આહાર) વા (અથવા) વહુ [ઘણો નીરસ આહાર હોય તો પણ] નાઈહીલિજ્જા (તેની અવહેલના ન કરે) પરંતુ મુહાજીવી [જાતિ કુલ આદિ દેખાડ્યા વિના આહાર લેનાર — અનિદાનજીવી સાધુ] મુહાલ્હં [મત્ર-તંત્રાદિ કૃત્રિયાઓ કર્યા વિના મેળવેલ] ફાસુઅં (પ્રાસુક આહાર) દોસવજ્જિઅં [સયોજનાદિ દોષોથી રહિત] મુંજિજ્જા [પ્રસન્નતાથી સેવન કરે]

ભાવાર્થ — મળેલો આહાર રસ (વધાર) રહિત હોય કે જૂના ધાન્યનો હો [ઉત્તમ પ્રકારની શાક વગેરે સામગ્રીથી મહિત હો કે રહિત હો, સ્નિગ્ધ [ઘી વગેરે સહિત] હો કે શુષ્ક-દુષ્ખો હો બોરકુટ હો કે અડદના બાકબાનું ભોજન હો, તેમજ ભોજન અલ્પ મળે કે બહુમળે પરંતુ મળેલા આહારની કે દાતારની નિંદા ન કરે પરંતુ તે મુધાજીવી (કેવળ સયમનું ધ્યેય રાખીને જ જીવનાર) ભિક્ષુ અચિત્ત, નિર્દોષ અને સહજ મળેલા આહારને નિઃસ્વાર્થ ભાવે શાંતિ પૂર્વક આરોગે ॥ ૯૮ ૯૯ ॥

દુલ્લહા ઉ મુહાદાઈ મુહાજીવી વિ દુલ્લહા ।

મુહાદાઈ મુહાજીવી દોઽવિ ગચ્છન્તિ સુગઈં

॥૧૦૦॥

પદાર્થાન્વય — મુહાદાઈ (નિઃસ્વાર્થ બુધ્ધિથી દેનાર) તિવેમિ (નિશ્ચયથી) દુલ્લહા (દુર્લભ છે) તથા મુહાજીવી વિ (નિઃસ્વાર્થ બુધ્ધિથી લેનાર સાધુ પણ) દુલ્લહા [દુર્લભ છે એથી] મુહાદાઈ (મુધાદાતા) અને મુહાજીવી (મુધાજીવી) દોઽવિ (બન્ને આત્મા) સુગઈં [સુગતિને] ગચ્છન્તિ (પ્રાપ્ત કરે છે) તિ વેમિ (આ પ્રમાણે હું કરું છું)

ભાવાર્થ — મહાપુરૂષો કહે છે કે આ દુનિયામાં કોઈ પણ બદલાની આશા વિના કેવળ નિઃસ્વાર્થ ભાવથી ભિક્ષા આપનાર દાતા અને કેવળ સંયમના નિર્વાહ માટે નિઃસ્વાર્થ ભાવે ભિક્ષા લેનાર ભિક્ષુ, એ બંને મળવા દુર્લભ છે. જે નિઃસ્વાર્થી દાતા અને નિઃસ્વાર્થી ભિક્ષુ, હોય છે તે બંને ઉત્તમ ગતિને મેળવે છે

સરળ માર્ગમાં ગમન, પોતાના ઉપયોગી કાર્યમાજ સાવધાન, જતાં આવતા માર્ગમાં રહેતાં સૂક્ષ્મ જીવોની પણ લક્ષ્યપૂર્વક રક્ષા, ખીજા ભિક્ષુકોને જરા પણ દુઃખ કે આઘાત ન પહોંચે અને

દાતાની પ્રસન્નતા બરાબર જળવાઈ રહે તેવી વિશુદ્ધ ભિખાની ગવેષણા, દાતાર ગફલત ન કરે કે ન દુભાય તેનો સતત ઉપયોગ, સંપૂર્ણ નિર્ભય ખાન પાનના શોધન માટે બરાબર જાગરૂકદશા, ભિક્ષાવૃત્તિનું ચિંતન, ઇતર સાધકા માથે સહ ભોજનવૃત્તિ અને અનાસક્ત ભાવે પ્રાપ્ત થયેલા પિંડનું ભોજન કરવું, આ ભાવને સમજીને વર્તનારો ભિક્ષુ એજ આદર્શ ભિક્ષુ છે અને તે ભિક્ષુની ભિક્ષાવૃત્તિ દાતારના દિલમાં સયમ અને ત્યાગના સસ્કાર જન્માવે છે

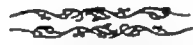
આવી ભિક્ષાવૃત્તિથી નયમી જીવનનો નિર્વાહ કરવો તેજ પિંડેશણાનું રહસ્ય છે અને કોઈ પણ પ્રકારના ભૌતિક સ્વાર્થ વિના કે કીર્તિની કામના વિના નિઃસ્વાર્થ ભાવે આપવું તે દાતાનું કર્તવ્ય છે. અને તે જ જાવ આધ્યાત્મિક વિકાસમાં તેને પ્રેરે છે ॥ ૧૦૦ ॥

સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું - જેમ ભગવાન મહાર્જી પાસેથી સાભળ્યું છે તેમ હું કહું છું

—: પ્રથમ ઉદ્દેશ સમાપ્ત):—

★

પંચમ અધ્યયન — દ્વિતીય ઉદ્દેશ.

પટિગ્ગઢં સંલિહિત્તાણં, લેવમાયાણ સંજણ ।

દુર્ગંથં વા સુર્ગંથં વા સર્વં મુંજે ન છઙ્ગણ

॥૧॥

પદાર્થાન્વય - સંજણ (મયમી સાધુ) પટિગ્ગઢં (પાત્રને) લેવમાયાણ (લેપનાત્ર પર્યંત) સંલિહિત્તાણં (અંગુલીથી લૂછીને) દુર્ગંથં [દુર્ગંધિત] વા (અથવા) સુર્ગંથં [સુગન્ધિત પદાર્થ હોય તે] સર્વં [સર્વને] મુંજે [ભોગવે પરંતુ] ન છઙ્ગણ (વિચિત્રમાત્ર પણ છોડે નહિ)

ભાવાર્થ - સયમી ભિક્ષુ બધો આહાર, પછી તે સુગંધી [મોદક વગેરે] હો કે ગંધરહિત (અર્થાત્ તદ્દન મદો) આહાર હો, તેને પાત્રાને છેલ્લો લેપ લાગ્યો હોય ત્યાં સુધીનું બધું અંગુલીથી માફ કરીને ખાઈલે પણ છેડી ન દે [છેલ્લો લેપ સુધ્ધા ન છોડે એમ કહીને ઉપન્ના શ્લોકમાં અપરિચ્છિતા અને સ્વચ્છતાનો આદર્શ આપ્યો છે

સેજ્ઞા નિસીદિયાણ, સમાવન્નો અ ગોઅરે ।

અયાવયટ્ઠા મુચ્છાણં, જહ્ તેણં ન સંથરે

॥૨॥

તથો કારણમુપ્પણ્ણે, મત્તપાણં ગવેસણ ।

વિહિણા પુવ્વઉત્તેણં, ઇમેણ ઉત્તરેણ ય

॥૩॥

પદાર્થાન્વય :- સેજા [ઉપાશ્રયમા અથવા] નિસીદિયાણ (સ્વાધ્યાય કરવાની ભૂમિમાં જેઠેલો સાધુ] ગોચરે [ગોચરીમાં] સમાવન્નો [લાવેલો આહાર ભે] અયાવયદ્વા (અપર્યાપ્ત હોય) અ (તો) મુચ્ચાણં (ભોજન કરીને) જહ (ભે) તેણં [તે આહારથી] ન સંથરે (નિર્વાહ ન થઈ શકે તો) તઓ [ત્યાર પછી] કારણં [આહારનું કારણ] ઉત્પણે [ઉત્પન્ન થવાપર] પુન્નઉત્તેણં [પૂર્વોક્ત] ય (અને) ઇમેણં [આ] ઉત્તરેણ (ઉત્તર) વિદિણા (વિધિથી) - મત્તપાણં (અન્ન પાણીની) ગવેસણ [ગવેષણા કરે]

ભાવાર્થ.— ઉપાશ્રયમાં કે સ્વાધ્યાય કરવાના સ્થાનમાં જેઠેલ સાધુ ગોચરીમાં મેળવેલ ભોજન ભોગવતા અપર્યાપ્ત થાય તો અને વિશેષ આહારની જરૂર જણાય તો અર્થાત્ ક્રુધા શાન્ત ન થાય તો અથવા ખીજા કોઈ કારણથી વધુ આહાર લેવાની આવશ્યકતા ઊભી થાય તો પૂર્વોક્ત (પ્રથમ ઉદ્દેશકમા દેખાડેલી) વિધિથી તથા આ નીચે કહેવામા આવશે તે વિધિથી અન્નપાણીની ગવેષણા [શોધ] કરે

કાલેણ નિવ્વલ્લમે મિવ્વલ્લુ, કાલેણ ય પડિક્કમે ।

અકાલં ચ વિવજ્જિત્તા, કાલે કાલં સમાયરે ॥૪॥

પદાર્થાન્વય :- મિવ્વલ્લુ [સાધુ] કાલેણ [જે ગામમા લિક્ષાને જે સમય હોય તે સમયમા] નિવ્વલ્લમે [લિક્ષાને માટે જાય] ય (વળી) કાલેણ (સ્વાધ્યાય આદિના સમયે) પડિક્કમે (પાછો ફરે) ચ [અને] અકાલં [અકાલને] વિવજ્જિત્તા : [છોડીને] કાલે [કાલના સમય] કાલં [કાલયોગ્ય કાર્યનું] સમાયરે (સમાચરણ કરે)

ભાવાર્થ - લિક્ષુ લિક્ષા મળી શકે તેવા સમયે લિક્ષાને કાળ જાણીને ગોચરી માટે નીકળે જે કંઈ અલ્પ કે પરિમિત આહાર મળે તે ગ્રહણ કરીને લિક્ષાકાળ પૂર્ણ થતા જ સ્થાનક તરફ પુન પાછો ફરે અકાળ [સમય વિનાના કાર્ય] ને છોડીને જે સમયે જે કાર્ય કરવાનું હોય તે સમયને યોગ્ય કાર્ય કરે [કયા સમયે શું કરવું તેનો લિક્ષુએ સતત ઉપયોગ રાખવો જોઈએ]

અકાલે ચરસી મિવ્વલ્લુ, કાલ ન પડિલેહસિ ।

અપ્પાણં ચ કિલામેસિ, સનિવેસં ચ ગરિહસિ ॥૫॥

પદાર્થાન્વય :- મિવ્વલ્લુ (હે મુને ! તું) અકાલે (અકાલમાં) ચરસિ (ગોચરી માટે જઈશ અને) કાલ (લિક્ષાના કાલને) ન પડિલેહસિ (જોઈશ નહિ તો) અપ્પાણં (પોતાના આત્માને) કિલામેસિ (પીડા આપીશ - અર્થાત્ હું ખી થઈશ) ચ [અને] ભગવાનની આજ્ઞાભંગ કરીને સંનિવેસ [ગામની પાશુ] ગરિહસિ [નિન્દા કરીશ]

ભાવાર્થ:- મહાપુરુષો કહે છે કે- અહો સાધુ ! કોઈ ગ્રામાદિ સ્થાનમાં તું સમય જોયા વિના લિક્ષાર્થે જઈશ અને સમયને ઓળખીશ નહિ તો તારા આત્માને ખેદ થશે અને ખોરાક ન મળવાથી તું ગામની પણ નિંદા કરીશ ” ગામમાં ભોજન વપરાઈ ગયા પછી ગોચરી એ જાય અને આહાર ન મળે તો પોતે દુઃખી થાય અને ગામ-કેવું ખરાબ છે કે અહિં ખોરાક સુધ્યા મળતો નથી એવા અનિષ્ઠ સંકલ્પો થવા સંભવ છે.

સહ કાલે ચરે મિક્ષુ કુજ્ઞા પુરિસકારિઅં ।

અભામુત્તિ ન સોઝ્જા, તવુત્તિ અહિઆસણ

॥૬॥

પદાર્થાન્વય - મિક્ષુ [ભિક્ષુ] કાલે [લિક્ષા યોગ્ય કાળના] સહ [હોવાપર] ચરે (લિક્ષાને માટે જાય) પુરિસકારિઅં (પુરુષકાર - પરાક્રમ) કુજ્ઞા [કરે] અભામુત્તિ [અલાભ થવાપર - આહાર લાભ ન થવાપર] ન સોઝ્જા (શોક ન કરે) પરન્તુ તવુત્તિ [અનશનાદિ તપ થયો એવો શુભ વિચાર કરીને ક્ષુધાદિ પરીષદને] અહિઆસણ [સહન કરે]

ભાવાર્થ - માટે લિક્ષાનો સમય થાય ત્યારે જ ભિક્ષુએ લિક્ષાર્થે ઉદ્યમ કરવો જોઈએ લિક્ષા સમયે નીકળવા છતાં કવચિત્ લિક્ષા ન મળે તો પણ દીનહીન થઈને શોક ન કરતાં આજે મહેજે તપ થયો એમ માનીને તે ક્ષુધાના સંકટને સમભાવે સહન કરે ।

તદેવુચ્ચાવયા પાળા, મત્તટ્ઠાણ સમાગયા ।

તં ઉજ્જુઅ ન ગચ્છિજ્ઞા, જયમેવ પરક્કમે

॥૭॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ (તેમજ) (ગોચરીએ જતા મધુને કોઈ સ્થાને) મત્તટ્ઠાણ [અન્ન પ્રાણીને માટે] સમાગયા (એકત્ર થયેલા) ઉચ્ચાવયા પાળા [ઉચ્ચ અને નીચ પ્રાણીઓ હોય તો] તં ઉજ્જુઅં (તેઓની સન્મુખ થઈને) ન ગચ્છિજ્ઞા (ન ચલે) પરન્તુ જયમેવ [ચાલે તો યતના પૂર્વક] પરક્કમે [ગમન કરે]

ભાવાર્થ - ભિક્ષુ નાના મોટા પશુ પક્ષીઓ ખોરાકમાટે કે ચણા માટે એ ઠાં થયેલા હોય તેની સન્મુખે ગમન ન કરે પણ ઉપયોગ પૂર્વક ખીજે જ માર્ગેથી ગમન કરે અથવા ખીજે માર્ગ ન હોય તો પાછો ફરે (સામે જવાથી તે પ્રાણીઓને ભય થાય તેથી ઉડી જાય તેમજ ચણુ-ચણુવામા અતરાય પડે.)

ગોઅરગ્ગપવિટ્ઠો અ, ન નિમીડજ્ઞ કત્થઈ ।

કહં ચ ન પવધિજ્ઞા, ચિટ્ઠિત્તાણ વ સંજણ

॥૮॥

પદાર્થાન્વય - ગોઅરગ્ગપવિટ્ઠો અ (ગોચરીએ ગયેલો) સંજણ [સાધુ] કત્થઈ (કોઈ

પણ સ્થળે) ન નિસીડ્ઝ (બેસે નહિ) ન (તથા ત્યાં) ચિદ્વિજ્ઞા [ઉભારહીને - કે બેસીને]
કહં ચ [કથા-કરવાનો] ન પવંધિજ્ઞા (વિશેષ પ્રશ્ન-કરે નહિ)

ભાવાર્થ - ગોચરીને માટે સાધુ ગૃહસ્થને ઘેર જાય ત્યારે ત્યાં ધર્મકથાનો વિસ્તાર પૂર્વક પ્રશ્ન-કર ન કરે અને બેસે પણ નહિ કોઈ ભાવુક આત્મા પ્રશ્ન કરે તો જવાબ સંક્ષેપથી ઉભા રહીને આપે (જો ગૃહસ્થને ઘેર બેસે તો સયમનો ઉપધાત થાય અને એપણા સમિતિની વિરાધના થાય)

અગલં ફલિહં દારં કવાહ વાવિ સંજણ ।

અવલંવિઆ ન ચિદ્વિજ્ઞા ગોઅરગગઓ મુળી

॥૧॥

પદાર્થાન્વય - ગોઅરગગઓ (ગોચરીને માટે ગયેલા) સંજણ [જીવાજીવની પૂર્ણ ચતના કરનારા] મુળી [મુનિ] અગલં (અર્ગલાને) ફલિહં [કમાડને બધ કરનાર સ્તોતર-ફલકને] દારં (દારને) વા [તથા] કવાહંવિ [કમાડ આદિને પણ] અવલંવિઆ (અવલંબન લઈને ટિંગાઈને) ન ચિદ્વિજ્ઞા (ઉભો ન રહે)

ભાવાર્થ:- ગોચરીએ ગયેલો સંયમી કોઈ ગૃહસ્થના ઘરની લોગળ, કમાડનું પાટિયું ખારણું કે કમાડનો ટેકો દઈને (તેનું અવલંબન લઈને) ઉભો રહે નહિ [કદાચ એમ ટેકો દઈને ઉભા રહેતા ખારણું વગેરે હકી જવાથી પડી જવાનો ભય રહે છે]

સમણ માદ્દણં વાવિ, કિવિણ વા વળીમગં ।

ઉવસંકમત મત્તદ્ઠા પાણદ્દાણ વ સંજણ

॥૧૦॥

તમદ્દકમિત્તુ ન પવિસે, ન ચિદ્દે ચક્કુગોઅરે ।

પગતમવકમિત્તા, તત્થ ચિદ્વિજ્ઞ સજણ

॥૧૧॥

પદાર્થાન્વય - મત્તદ્ઠા [અન્નને માટે] વ [અથવા] પાણદ્દાણ [પાણીને માટે] ગૃહસ્થના દ્વાર પર ઉવસંકમતં [આવતા અને જતા] સમણં [શ્રમણ] વાવિ [અથવા પણ] માદ્દણં (ગ્રાહણ) કિવિણ (કૃપણ) વા (અથવા) વળીમગ [દરિદ્ર કોઈ હોય] તં (તેને) અદ્દકમિત્તુ [ઉદ્ધ ધન કરીને] સંજણ (સાધુ) ન પવિસે (ગૃહસ્થના ઘરમા પ્રવેશ ન કરે) તથા ચક્કુગોઅરે (ગૃહસ્થામીને દ્રષ્ટિગોચર થાય તેવી રીતે) ન ચિદ્દે (ઉભો પણ ન રહે) પગતં (એકાન્ત સ્થાનમા) અવકમિત્તા [જઈને] તત્થ [ત્યાં] ચિદ્વિજ્ઞા (ઉભો રહી જાય) મિ (જે સમયે કોઈ દાનાદિ દેતા હોય તેની સામે પણ જઈને ઉભો ન રહે)

ભાવાર્થ - ગોચરી ગયેલો સંયમી બીજા ધર્મના અનુચારી શ્રમણ ગ્રાહણ કૃપણ કે ભિખારી જો ગૃહસ્થના દ્વારની સન્મુખ ભોજનને માટે કે પાણીને માટે આવી ઉભા હોય તો તેને

ઓળગીને ગૃહમાં પ્રવેશ ન કરે તેમજ તેમની દષ્ટિ પડે તેવા સ્થાને ઊભો પણ ન રહે પરંતુ એકાંતમાં (એક બ જુ) જઈને જ ઉભો રહે

વળીમગસ્સ વા તસ્સ, દાયગસ્સુભયસ્સ વા ।

અપ્પત્તિઅં સિઅ હુજ્જા, લહુત્તં પવયણસ્સ વા ॥૧૨॥

પદાર્થાન્વય - સિઆ [કદાચિત્ એમ ન કરવાથી] તસ્સ [તે] વળીમગસ્સ [યાચકને] વા [અથવા] દાયગસ્સ (દાતારને) વા (અથવા) ઉભયસ્સ (દાતા અને યાચક બંનેને) અપ્પત્તિઅં [અપ્રીતિ] વા [અથવા] પવયણસ્સ (લગવત - પ્રવચનની) લહુત્ત [લઘુતા] હુજ્જા (થશે)

ભાવાર્થ - કારણકે તેમ કરવાથી તે લિખારી કિંવા દાયક નાખુશ થાય અથવા બંને નાખુશ થાય તેમજ પોતાના ધર્મની પણ લઘુતા દેખાય [મારામાં રહેને ભા । પડાવશે તેવું] મની લિખારીનું હૃદય હુલાય અથવા આપનારની લાગણી હુલાય અને લિખારી ॥ આવી હરિ-કાર્થ થઈ જતા પોતાની કદર પણ લિખારી જેવી થવાથી જૈન શાસનની મહત્તા ઘટે.)

પડિસેહિણ વ દિન્ને વા, તઓ તમ્મિ નિયત્તિણ ।

ઉવસકમિજ્જ મત્તદ્ઠા પાણદ્ઠાણ વ સંજણ ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય - દિન્ને (દાન દેવાપર) વ [અથવા] પડિસેહિણ (નિષેધ કરી દેવા પર) તઓ [તે દ્વાર આદિ સ્થાનેથી] તમ્મિ (તે યાચકો) નિયત્તિણ (પાછા ફરી જવા પર) સંજણ (સાધુ) મત્તદ્ઠા [આહારને માટે] વ (તથા) પાણદ્ઠાણ [પાણીમાટે] ઉવસંકમિજ્જ (ગૃહ-સ્થના ઘરમાં જાય]

ભાવાર્થ - સંસારના માગનાર યાચકોની જે સ્થિતિ હોય છે એક તો ઉદાર દાતા યથોચિત દાન આપીને વિસર્જન કરે અથવા કોઈ અનુદાર દાતા તિરસ્કાર કરી ખરીખોટી ગાડી આપીને રવાના કરે આ બંને સ્થિતિમાંથી કોઈ એક સ્થિતિને પામીને યાચકો દ્વારપરથી પાછા ફરે ત્યાર પછી જ સંયમી સાધુ યતનાપૂર્વક અન્નપાણીને માટે તે ગૃહસ્થના ઘર પ્રવેશ કરે

ઉપ્પલં પુમં વાવિ, કુમુઅં વા મગદંતિઅં ।

અન્નં વા પુપ્ફસચ્ચિત્તં, તં ચ સલંચિઆ દણ ॥ ૧૪ ॥

તં ભવે મત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅ ।

દિત્તિઅ પડિઆહકલે, ન મે કપ્પડં તારિસં ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય - ઉપ્પલં (નીલોત્પલ કમળ) પડમં [પદ્મ કમલ] વાવિ (અથવા) કુમુઅં (ચન્દ્રવિકાશી શ્વેત કમલ) મગદંતિઅં [મગદન્તિકા - માલતી પુષ્પ] વા (અથવા) અન્નં (અન્ય કોઈ) પુષ્પસચ્ચિત્તં (અચિત્ત પુષ્પો હોય) તં [તેને] સંલુંચિઆ [છેદન કરતી હોય = ચૂટીને] દણ [આહાર પાણી આપે] તુ (તો) તં (તે) મત્તપાણં (અન્ન-પાણી) સંજયાણં (સાધુઓને માટે) અકપ્પિઅં [અકલ્પનીય] ભવે (હોય છે તેથી સાધુ) દિંતિઅં [દેનારી] પહિઆઈક્ખે (પ્રત્યે કહે કે) તારિસં (તેવી જાતનો આહાર) મે [મને] ન કપ્પઈ (કલ્પે નહિ)

ભાવાર્થ - નીલોત્પલ - લીલુકમળ, પદ્મ - લાલકમળ, ચન્દ્રવિકાશી - શ્વેતકમળ અથવા માલતી મોગરાનું કે તેવું બીજું કોઈ પણ ફૂલ - ચૂટીને કોઈ લિક્ષ્ણા આપે તો તે ભોજન અને પાણી સયમીને અકલ્પ્ય - અગ્રાહ્ય છે માટે આપનાર પ્રત્યે કહે કે આ આહાર પાણી મને ગ્રાહ્ય નથી

ઉપ્પલં પડમં વાવિ, કુમુઅં વા મગદંતિઅં ।

અન્નં વા પુષ્પસચ્ચિત્તં, ત ચ સંમદિઆદણ ॥ ૧૬ ॥

તં ભવે મત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।

દિંતિઅં પહિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૧૭ ॥

પદાર્થાન્વય - [બે દાતાર સ્ત્રી] ઉપ્પલ [નીલોત્પલકમલ] વાવિ (અથવા) પડમં [પદ્મકમલ] વા [અથવા] કુમુઅં (ચન્દ્રવિકાશી કમલ) વિ [તથા] મગદંતિઅં (માલતીના પુષ્પ) અન્નં [અન્ય કોઈ] પુષ્પસચ્ચિત્તં [અચિત્ત પુષ્પ હોય] તં [તેને] સમદિઆ [સમર્થન કરીને] દણ (આહાર-પાણી આપે) તુ (તો) તં [તે] મત્તપાણં [અન્નપાણી] સંજયાણ [સાધુઓને] અકપ્પિઅં (અકલ્પનીય) ભવે [હોય છે, એવી] દિંનિઅ (દેનારી) પહિઆઈક્ખે (પ્રત્યે કહે કે) મે (મને) તારિસં [તેવી જાતના આહાર-પાણી] ન કપ્પઈ (કલ્પે નહિ)

ભાવાર્થ - લીલું કમળ, લાલકમળ, ચન્દ્રવિકાશી શ્વેતકમળ અથવા મોગરાનું કે તેવું બીજું કોઈ પણ ફૂલ કચરીને, છેદીને કોઈ સ્ત્રી લિક્ષ્ણા બહારાવે તો તે ખાન-પાન સયમીને કલ્પે નહિ તેથી સયમી સાધુ દેનાર પ્રત્યે કહે કે તે અન્ન-પાન મારામાટે કલ્પ્ય નથી.

ઉપ્પલં પડમં વાવિ, કુમુઅં વા મગદંતિઅં ।

અન્નં વા પુષ્પસચ્ચિત્તં ત ચ સંઘટ્ટિયા દણ ॥ ૧૮ ॥

તં ભવે મત્તપાણં તુ, સંજયાણ અકપ્પિઅં ।

દિંતિઅં પહિઆઈક્ખે, ન મે કપ્પઈ તારિસં ॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- કોઈ સ્ત્રી ઉપ્પલં (ઉત્પલ કમલ) વા (અથવા) પડમં [પદ્મ કમલ] વા (અથવા) કુમુઅં (અંદ્ર-વિકાસી કમલ) વિ (તથા) મગદંતિઅં (માલતી પુષ્પ) વા (અથવા) અન્નં [અન્ય કોઈ] પુષ્પસચ્ચિત્તં (સચિત્ત પુષ્પ હોય) તં (તેને) સંઘટ્ટિયા [સ ઘટ્ટિત કરીને] દણ્ [આહાર-પાણી આપે] તુ (તો) તં [તે] મત્તપાણં (આહાર પાણી) સંજયાણં [સયમીને માટે] અરુપ્પિઅં [અકલ્પનીય] ભવે (હોય છે) એથી દિંતિઅ (દેનારી) પહિઆઙ્કલે [પ્રત્યે કહે કે] તારિસં [તેવા પ્રકારના આહાર] મે [મને] ન કપ્પહ્ [કલ્પે નહિ]

ભાવાર્થ — જો કોઈ સ્ત્રી સૂત્રોક્ત નીલોત્પલ આદિ મચિત્ત પદાર્થોને સ ઘટ્ટન કરીને આહાર-પાણી આપે, તો સાધુને કલ્પે નહિ તેથી દેનારી પ્રત્યે કહે કે મને આ જાતના આહાર-પાણી ન કલ્પે

સાલુઅં વા વિરાલિઅં, કુમુઅં ઉપ્પલનાલિઅં ।

મુણાલિઅં સામવનાલિઅં, ઉચ્છુઅં અનિવ્વહં ॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય - અનિવ્વહં (જે શસ્ત્રથી પરિણત થયા નથી તેવા) સાલુઅં [કમલના કંદને] વા (અથવા) વિરાલિઅં [પલાશ ના કંદને] અથવા કુમુઅં [અંદ્રવિકાસી કમલની નાલને] અથવા ઉપ્પલનાલિઅં (નીલોત્પલ કમલની નાલને, અથવા) મુણાલિઅં (કમલના તન્તુને અથવા) સામવનાલિઅં [સરસવતી નાલને અથવા] ઉચ્છુઅં (ઇક્ષુળ ડને) સાધુ ગ્રહણ ન કરે

ભાવાર્થ — કમલનો કંદ, પલાશનો કંદ, શ્વેતકમલની નાલ, નીલ કમલની નાલ, કમલના તન્તુ, નરમવોની નાલ, અને શેરડીના ટુકડા, એ સર્વે મચિત્ત પદાર્થ સાધુને માટે અગ્રાહ્ય છે

તરુણગ વા પવાલં, રુક્ષસ્સ તણગસ્સ વા ।

અન્નસ્સ વાવિ હરિઅસ્સ, આમગ પરિવજ્જણ ॥ ૨૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- વિશુદ્ધ સયમધારી સાધુ રુક્ષસ્મ [વૃક્ષના] વા (અથવા) તણગસ્સ [તૃણન] વાવિ (અથવા) અન્નસ્સ (અન્ય કોઈ ખીજ) હરિઅસ્સ [હરિતકાય - લીલી વનસ્પતિ ।] આમગં (કાચા) તરુણગ વા પવાલ (નવીન પ્રવાલ) પરિવજ્જણ [ઝોડી દે-ગ્રહણ ન કરે]

ભાવાર્થ — વૃક્ષના, તૃણના તથા અન્ય કોઈ ખીજ વનસ્પતિના, તરૂણ પ્રવાલ - નવીન કૂ પળેા જો કાચી હોય તો - શસ્ત્ર પરિણત થયા ન હોય તેવાને સ ત ગ્રહણ ન કરે

તરુણિઅ વા હિવાહિં. આમિઅં મજ્જિઅં સહં ।

દિંઅં પહિઆઙ્કલે, ન મે કપ્પહ્ તારિમં ॥ ૨૨ ॥

પદાર્થાન્વય - સાધુને જો કોઈ તરુણિયં (તરુણ - જેમાં હજુ યુધી ખીજ-ખંધાયેલા નથી) તેવી છિવાઈ (કોમળ ચોળા - મગની શીંગો અથવા મગફળી) આમિયં (કાચી હોય) વા (અથવા) સફ [એકવાર] મજ્જિયં [ભુંજેલી હોય = શેકેલી હોય તો,] દિતિયં પહિઆફ્ફે (દેનારપ્રત્યે કહે કે) તારિસં મે ન કપ્પફ [તેવી જાતનો આહાર મને કલ્પે નહિ.]

ભાવાર્થ - તેમજ જેનું ખીજ ખંધાયું નથી તેવી કોમળ ચોળા મગની ફૂલીઓ - શીંગો અથવા મગફળી એક વાર શેકેલી હોય અથવા કાચી હોય તો તે આપનાર પ્રત્યે સ્વયમી કહે કે મને તેવી જાતનો આહાર કલ્પે નહિ

તદા કોલમણુસ્સિન્નં, વેલુઅં કામવનાલિયં ।

તિલપ્પહગં નીમં, આમગં પરિવજ્જણ

॥ ૨૩ ॥

પદાર્થાન્વય - તદા [તેમજ] અણુસ્સિન્નં [અગ્નિ આદિથી અપકવ] આમગં (કાચા) કોલં (અદરી ફળ) વેલુઅં [વશ કારેલા] તથા કામવનાલિયં (શ્રીપર્ણિવૃક્ષના ફળ) તિલ-પ્પહગ (તલપર્પટ = તિલપાપડી) નીમં (નીમ જૂઠાના ફલને પણ) પરિવજ્જણ (છોડી દે)

ભાવાર્થ - બેર, બશકારેલાં, શ્રીપર્ણિનું ફળ, નાળિયેર, તલપાપડી અથવા વાલ પાપડી અથવા પાકી લીમડાની લીંબોળી આ બધી ચીજો રાંધ્યા અથવા અગ્નિ તથા પિનાતી હોય તો તે સ્વયમીને ગ્રાહ્ય નથી તેથી તે છોડી દે

તદેવ ચાઉલં પિટ્ઠં, વિઅહં વા તત્તડનિવ્વુહં ।

તિલપિટ્ઠપૂફ્ફિન્નાગં, આમગં પરિવજ્જણ

॥ ૨૪ ॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ [તેમજ] ચાઉલં [ચોખાનો] પિટ્ઠં (માટો) તથા વિઅહં [શુદ્ધોદક - ધોવણ] વા (અથવા) તત્તડનિવ્વુહં [તપ્ત-નિવૃત્ત જલ - જે અપકવ જલ - જે જલ ગરમ હોય તે મર્યાદાથી બહાર થવાને કારણે ઠંડુ થઈ ગયું હોય તેથી મગ્નિ થઈ જાય છે] તિલપિટ્ઠં (તલનો અટો, તથા) પૂફ્ફિન્નાગં (અરમવનો ખોળ તે સર્વે) આમગં (કાચા પદાર્થ હોય તો સાધુ) પરિવજ્જણ [અર્થા છોડી દે]

ભાવાર્થ - તેમજ ચોખાનો તથા તલનો આટો તેમજ અરમવનો ખોળ તથા અપકવ પાણી વગેરે કાચુ હોય અથવા મિશ્ર પાણી હોય તો ભિક્ષુ તેને પણ ગ્રાહ્ય ન કહે

કવિટ્ઠં માઉલ્લિગં ચ, મૂલગં મૂલગત્તિઅ ।

આમં અસત્થપરિણયં, મણસાવિ ન પત્થણ

॥ ૨૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- આમં (અપકવ) તથા અસત્થપરિણયં (અશસ્ત્ર - પરિણત) કવિદ્વં
[૬ ઠક્કલની] માઝલિંગં (ખિન્નેરુ) મૂલગં (મૂળો) ચ (અને) મૂલગત્તિઅં [મૂળાની
કાતરી] મળસાવિ [મનથી પણ] ન પત્થણ (ધર્યા ન કરે)

ભાવાર્થ :- અપકવ કોટુ, ખિન્નેરુ, પાદડા સહિત મૂળો કે મૂળાની કાતરી વગેરે કાચા
કિંવા શસ્ત્રપરિણત ન હોય તો મુનિ મનથી પણ ન ધર્યે

તહેવ ફલમંથૂણિ, વીયમંથૂણિ જાણિયા ।

વિહેલગં પિયાલં ચ, આમગ પરિવજ્જણ ॥ ૨૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- તહેવ [તેમજ] ફલમંથૂણિ (બદરીફલ - બેર આદિના ફલોનુ ચૂર્ણ)
વીયમંથૂણિ [ખીન્નેનુ ચૂર્ણ] વિહેલગં (ખિલીતક - બહેડા) ચ [તથા] પિયાલં [પ્રિયાલ-
રાયણુ ના ફળ] આમગં [કાચા - સચિત્ત] જાણિયા [જાણીને] પરિવજ્જણ (છોડી દે)

ભાવાર્થ - તે જ પ્રમાણે ફળોનુ ચૂર્ણ, ખીન્નેનુ ચૂર્ણ બહેડાં તથા રાયણુના ફળ વગેરે
કાચા હોય તો સચિત્ત જાણીને તેને ગ્રહણ ન કરે.

સમુઆણં ચરે મિક્ખૂ, કુલમુચ્ચાવયં સયા ।

નીયં કુલમદ્દકમ્મ. ઝસઠં નામિધારણ ॥ ૨૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- મિક્ખૂ (સાધુ) સમુઆણ (શુદ્ધ ભિક્ષાનો આશ્રય કરીને) સયા (સદા)
મુચ્ચાવય (ઉચ્ચ અને નીચ કુળોમા) ચરે [આહારને માટે જાય] પરન્તુ નીયં-કુલં (ગરીબ વરને-
નીચ કુળને) અદ્દકમ્મ [ઉલ્લ ધન કરીને] ઝસઠં (ઉચ્ચ કુળમા - ધનવાન કુળમા) નામિધારણ
[જાય નહિ].

ભાવાર્થ - હુમેશા ભિક્ષુ સામુદાનિક-ધનવાન અને નિર્ધન એ બંને સ્થળે સમાન ભાવે
ગોચરી કરે નિર્ધન કુળનુ ધન જાણી તેને ઉલ્લ ધીને શ્રી 'તને ઘેર ન જાય (શ્રીમત હો કે
ગરીબ હો તપસ્વી ભિક્ષુ બંને પર સમદષ્ટિ રાખે, ગણ રહિત થઈ પ્રત્યેક ઘેર ગોચરી અર્થ
ગમન કરે

અદીણો વિત્તિમેસિજ્ઞા, ન વિમીડજ્ઞ પંડિણ ।

અમુચ્છિઓ મોયણમિ, માયણે એસણારણ ॥ ૨૮ ॥

પદાર્થાન્વય - પંડિણ (પડિત સાધુ) અદીણો (દીનતાથી અર્થથા રહિત થઈને) વિત્તિ
(પ્રાણુતિર્વાહક વૃત્તિની) એસિજ્ઞા [ગવેષણા કરે] ન વિમીડજ્ઞ (આહાર ન મળે તો વિધા

ન કરે) અને મોયળંમિ (સરસ ભોજનમા) અમૃચ્છિઓ [મૃચ્છિત ન થાય] માયળે [આહાર-
ની માત્રા જાણનારો પ્રવીણ મુનિ] એસળારણ (જે આહાર મર્યાદા નિર્દોષ હોય તેના રત રહે)

ભાવાર્થ :- નિર્દોષ ભિક્ષાની ગવેષણા કરવામા રત અને આહારની મર્યાદાને જાણનાર પંડિત
ભિક્ષુ ભોજનમાં આસક્તિ નહિ રાખતા તથા દીનપણુ ધારણ નહિ કરતા ભિક્ષાવૃત્તિ કરે, તેમ
કરતા કદાચિત્ આહાર મળે નહિ તો પણ ખેદ ન કરે

बहु परधरे अत्थि, विविहं खाडम माडमं ।

न तत्थ पंडिओ कुप्पे, इच्छा दिज्ज परो न वा ॥ २९ ॥

પદાર્થાન્વય :- પરધરે (ગૃહસ્થના ઘરમા) વહુ (ઘણા) વિવિહ [નાના પ્રકારના] સ્વાડમં
[ખાદ્ય] તથા સાડમં [સ્વાદ્ય] અત્થિ (હોય છે) જે ગૃહસ્થ સાધુને તે પદાર્થો ન આપે તો
પંડિઓ [વિદ્વાન સાધુ] તત્થ (તે ગૃહસ્થ ઉપર) ન કુપ્પે (ક્રોધ ન કરે પરંતુ વિચાર કરે કે)
પરો [ગૃહસ્થ] ઇચ્છા (ઇચ્છા હોય તો) દિજ્જ (આપે) વા (અથવા) ન [ઇચ્છા ન હોય
તો ન આપે]

ભાવાર્થ - ગૃહસ્થને ઘેર લિન્ન લિન્ન પ્રકારના મેવા મુખવાસ ઇત્યાદિ ભોજન હોય છતા
તે ગૃહસ્થ આપે કે ન આપે એ તેની ઇચ્છા પર નિર્ભર છે. પણ પંડિત ભિક્ષુ તેના ઉપર ક્રોધ ન કરે.

सयणासणवत्थं वा, भत्तपाणं च संजए ।

अदितस्म न कुप्पिज्जा, पच्चक्खे वि अ दीसओ ॥ ३० ॥

પદાર્થાન્વય - સજણ [માધુ] સયણ [શયન] આઞ્ઞ [આમન] વત્થં (વસ્ત્ર) વા
[અથવા] મત્તં (આહાર) ચ (અને) પાણ [પાણી] પચ્ચક્ખેવિ અ (પ્રત્યક્ષ) દીસઓ
(દેખાતા હોવા છતા પણ) અદિતસ્સ (ન આપનાર ગૃહસ્થ પ્રત્યે) ન કુપ્પિજ્જા [ક્રોધ ન કરે]

ભાવાર્થ - શય્યા, આસન, વસ્ત્ર, ભોજન, પાણી વગેરે ગૃહસ્થને ત્યા પ્રત્યક્ષ દેખાતા હોવા
છતા પણ જો તે ન આપે તો સયમી તેના પર ક્રોધ ન કરે

इत्थिअं पुरुसं वावि, उहरं वा महल्लग ।

वन्दमाण न जाडज्जा, नो अणं फरुसं वए ॥ ३१ ॥

પદાર્થાન્વય - વન્દમાણં (વંદના કરનારા) ઇત્થિઅં (સ્ત્રીજન પાસેથી) વાવિ
(અથવા) પુરુસં (પુરુષ પાસેથી અથવા) ઉહરં (તરણ પાસેથી) વા (અથવા) મહલ્લગં

(વૃદ્ધ પાસેથી) ન નાહજ્ઞો (કોઈ પ્રકારની યાચના કરે નહિ) તેમજ અ ણં [અને આહાર ન આપનારાઓને] ફરુસં [કઠોર વચન પણ] નો વણ (કહે નહિ.)

ભાવાર્થ:- સ્ત્રી, પુરૂષ, બાળક કે વૃદ્ધ નમસ્કાર કરતા હોય તે વખતે તેની પાસેથી કોઈ વસ્તુની યાચના કરે નહિ તેમજ આહાર નહિ દેનાર પ્રત્યે કઠોર શબ્દો પણ બોલે નહિ.

જે ન વંદે ન સે કુપ્પે, વંદિઓ ન સમુક્કસે ।

એવમન્નેસમાણસ્સ, સામણમણુચિદ્દહ

॥ ૩૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે (જે ગૃહસ્થ) ન વંદે (વંદના કરે નહિ) સે [તેનાપર] ન કુપ્પે [કોપ કરે નહિ] વંદિઓ [વંદના કરે તો] ન સમુક્કસે [અહંકાર કરે નહિ] એવ [એ પ્રમાણે] અન્નેસમાણસ્સ (જિનાશા પ્રમાણે ચાલનારા સાધુનું) સામણં (સાધુપણું) અણુચિદ્દહ [અખંડ રહે છે]

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં સાધુવત્તિનું એક ઉત્કૃષ્ટ લક્ષણ પ્રતિપાદન કરેલ છે જે કોઈ ગૃહસ્થ સાધુને વંદના કરે નહિ તો તેના ઉપર કોપ કરે નહિ તથા રાજા વગેરે મોટા પુરૂષો સત્કાર સન્માન વંદના વગેરે કરે તો અહંકાર કરે નહિ આ પ્રમાણે બન્ને અવસ્થાઓમાં સમભાવ પૂર્વક જિનાશાનું પાલન કરનાર મુનિનું સાધુત્વ અખંડ રહી શકે છે તાત્પર્ય એ છે કે વંદના અવંદનાની જરા માત્ર ચિંતા ન કરે અને પોતાની વૃત્તિમાં સમ્યક્તાથી રહે તો સયમક્રિયાનું સાધન કરે, જેનાથી પૂર્ણતયા આત્મકલ્યાણ થઈ શકે

સિઆ એગ્ગઓ લહ્હં, લોમેણ વિણિગૂહ્હં ।

મામેયં દાહ્હં સંતં, દદ્દહ્હં સયમાયણ

॥ ૩૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- સિઆ [કદાચિત્] એગ્ગઓ [કોઈ એ લો સાધુ] લહ્હં (સરસ આહાર પ્રાપ્ત કરીને) લોમેણ (લોભથી) વિણિગૂહ્હં (નીરસ આહારથી તેને ગોપવે છે) મેયં (કારણ કે તે વિચારે છે કે મને મળેલો આ આહાર) દાહ્હં સંતં (ગુરૂને જો દેખાડીશ તો) દદ્દહ્હં (જોખને) મા સયમાયણ [સ્વયં ગ્રહણ કરી નહિ લ્યેને ? મને નહિ આ પે તો ?]

ભાવાર્થ - કદાચે કોઈ (તુરંત મધિવાળો) સાધુ સ્વયં સુદર લિક્ષા મેળવીને “ હું એમલોજ ઉપલોગ કરીશ, જો હું બીજાને દેખાડીશ તો બીજા મુનિ અથવા આચાર્ય તે સ્વયં ગ્રહણ કરી લેશે એમ માનીને લોભથી છુપાવે છે

અત્તદ્દાગુરુઓ હુહ્હો, વહ્હં પાવં પકુવ્વહ્હં ।

દુત્તોસઓ અ સે હોહ્હં, નિવ્વાણં ચ ન ગચ્છહ્હં

॥ ૩૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- અત્તદ્વાગુસઓ [પેટલરો મોટો સ્વાથી] લુહો (હુમ્મ સાધુ) બહુ પાવં [અધિક પાપને] પક્કુવડ (ઉપાર્જન કરે છે) અ [અને] સે [તે] દુત્તોસઓ (સંતોષ ભાવથી રહિત) હોઈ (હોય છે) નિવ્વાણં ચ [નિર્વાણ-મોક્ષપણ] ન ગચ્છડ [પ્રાપ્ત કરતો નથી]

ભાવર્થ.- તે જિહ્વાલોહુપ તથા સ્વાથી (પેટલરો) સાધુ ઘણુ પાપ ઉપાર્જન કરે છે અમન્તોષશીલ અને છે અને નિર્વાણને પામી શકતો નથી.

સિઆ ઇગડઓ લહું વિવિહં પાણમોયણં ।

મદ્દગં મદ્દગં મોચ્ચા, વિવન્ન વિરસમાહરે ॥ ૩૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- સિઆ [ક્ષતિયિત] ઇગડઓ [એકાકી સાધુ] વિવિહ (વિવિધ પ્રકારના) પાણમોયણં (અન્ન અને પાણી) લહું [પ્રાપ્ત કરીને] મદ્દગ મદ્દગં [ત્રાંસે ત્રાંસે] મોચ્ચા [ભોગવીને] વિવન્ન [વર્ણ રહિત] વિરસં (રસ રહિત નિકૃષ્ટ આહાર) આહરે (ઉપાશ્રયમા લઈ આવે)

ભાવર્થ.- વળી કોઈ સાધુ વિવિધ પ્રકારના સુંદર સરસ આહાર મેળવીને રક્તામાન્ય ભોગવી લે અને વધેલો વિવર્ણ-રૂપરંગ રહિત સ્વાદરહિત આહાર ઉપાશ્રયમા લઈ આવે

જાણંતુ તા ઇમે સમણા આયયટ્ટી અયં મુળી ।

સતુટ્ટો સેવણ પંતં, લૂહવિત્તો સુતોસઓ ॥ ૩૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- ઇમે [આ ઉપાશ્રયમા રહેલા] સમણા [સાધુઓ] તા (નિશ્ચયથી) જાણંતુ [જાણે કે] અયં (આ) મુળી [મુનિ] સંતુટ્ટો [સતોષવૃત્તિવાળો છે] સુતોસઓ [ભારે સતોષી છે] લૂહવિત્તો (રૂક્ષ વૃત્તિવાન-અનાસક્ત છે કે) પંતં (આ પ્રકારના અસાર પદાર્થો) સેવણ [સેવન કરે છે માટે] આયયટ્ટી [ખરેખર આ મુનિ આત્માર્થી-મોક્ષાર્થી છે.]

ભાવર્થ - કારણકે તેમ કરવાથી બીજા ગ્રમણો એમ જાણે કે “ આ મુનિ ખૂબ આત્માર્થી અને રૂપવૃત્તિથી છુવનાગે સતોષી ભિક્ષુ છે કે જે અતુષ્ટ થઈને હુખો સુકો આહાર સેવે છે

પૂયણટ્ટા જસોકામી માણસમ્માણકામણ ।

વહું પસવડ પાવ માયાસહં ચ કુવ્વડ ॥ ૩૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- પૂયણટ્ટા [પૂજનો ઇચ્છુક] જમોકામી [અશનો ઇચ્છુક] માણસમ્માણ-

કામણ (માન - સન્માનનો અભિલાષી એવો સાધુ) બહું પાવં [ઘણા પાપ કર્મોનો] પસવડ (જન્મ આપે છે) ચ [અને] માયાસહ (માયારૂપી શલ્યને પણ) કુવર્દ (કરે છે.)

ભાવાર્થ. — આવી રીતે દલથી જે પૂજા, કીર્તિ, માન, અને સન્માનનો ઇચ્છુક છે તે ઘણા પાપ ઉપાર્જિત કરે છે અને માયાશલ્યનું સેવન કરે છે. માયા અને દલ એ મને અનર્થના મૂળ છે તેનું જે સેવન કરે છે તે અધર્મ-પાપનો અગ્રય કરે છે. તેથી તે ઉચ્ચ સ્થિતિને ન પામતા નીચ ગતિમાં ગમન કરે છે.

સુરં વા મેરગં વાવિ, અન્ન વા મજ્જગં રસ ।

સસક્કલં ન પિવે ભિક્ખુ જસં સારક્કલમપ્પણે ॥ ૩૮ ॥

પદાર્થાન્વય. — ભિક્ખુ [સાધુ] અપ્પણો [પોતાને] જસં (અથ - સચમની) સારક્કલ (રક્ષા કરના) સસક્કલં [જેના પરિત્યાગમાં કેવળી ભગવાન સાક્ષી છે એવો સાધુ] સુરં [પિષ્ટાદિથી ખનાવેલ મદિરા] વા (અથવા) મેરગં [મહુડાની મદિરા] વિ [અને અન્ય પ્રકારની મદિરા] અન્નં વા (સુરા પ્રાચીન દ્રવ્યથી ઉત્પન્ન) મજ્જગં-રસં [માદક રસાદિકને] ન પિવે [પીએ નહિ]

ભાવાર્થ — પોતાના અથમરૂપી નિર્મળ યશનું રક્ષણ કરતો અને જેના ત્યાગમાં કેવળી પુરૂષોત્તી સાક્ષી છે, એવો સચમી ભિક્ષુ સુરા, દ્રાક્ષનો આસવ મહુડાનો રસ કે ખીબ્બ કોઈ પણ માદક રસને કદિપણ એવન ન કરે. ॥ ૩૮ ॥

પિયણ્ણ એગઓ તેણો, ન મે કોડ વિયાણડ ।

તસ્મ પસ્સહ દોસાઠં નિયહિં ચ સુણેહ મે ॥ ૩૯ ॥

પદાર્થાન્વય. — એગઓ [ધર્મથી રહિત અથવા એકાન્ત સ્થાનમાં] તેણો [ભગવાદ્ આજ્ઞા લોપક - ચોર સાધુ] પિયણ્ણ (મધ પિએ છે) મે (અને નિચાર કરે છે કે મને) કોડ (કોઈ પણ) નં વિયાણડ [જાણતું નથી] તસ્મ [તે સાધુ - મધપાત્રી ના] દોસાઠં [દોષોને] પસ્સહ (જુઓ) ચ (અને તેની) નિયહિં [માયારૂપ નિકૃતિને] મે [મારા પાસેથી] સુણેહ (સાલજો)

ભાવાર્થ — મને કોઈ દેખતું નથી તેમ માની જે કોઈ ભિક્ષુ એકાન્તમાં ચોરીથી માદક રસ પીએ છે તેના દોષોને અને માયાને જુઓ અને હું તે વર્ણવું છું માટે આલજો ॥ ૩૯ ॥

વહ્દઈ સુંહિઆ તસ્સ માયામોસં ચ ભિક્ખુણો ।

અગસો અ અનિવ્વાણં, સયયં ચ અસાહુઆ ॥ ૪૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- તસ્સ [તે મદિરા પીનારા] મિત્રવૃણો [ભિક્ષુની] સુહિઆ (આસકિત) વડ્દઈ [વધતી રહે છે] માયામોસં ચ (અને માયા અને મૃષાવાદ પણ વધે છે) અયસો અ [તેનો અપયશ પણ સર્વત્ર ફેલાય જાય છે] ચ [બળી સતત મદિરાપાનના પ્રભાવથી] અન્નિવ્રાણં (અતૃપ્તિની પણ વૃદ્ધિ થયા કરે છે) સયયં [સતત-નિરંતર] અસાધુઆ (અસાધુતાજ વધતી રહે છે)

ભાવાર્થ :- તેના ભિક્ષુની આસકિત વધે છે અને છળકપટ તથા અસત્યાદિ દોષો પણ વધે છે. આ લોકમાં અપકીર્તિ પ્રસરે છે. તેમજ પારલૌકિક શાંતિ પણ તે પામતો નથી અને સાધુ-પણથી બંચિત થઈ સતત અસાધુતાનેજ પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૪૦ ॥

નિચ્ચુવ્વિગ્ગો જહા તેણો અત્તકમ્મેહિં દુમ્મઈ ।

તારિસો મરણંતેવિ ન આરાહેઙ સંવરં ॥ ૪૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- જહા [જેમ] તેણો [ચોર] નિચ્ચુવ્વિગ્ગો [મદા ઉદ્વિગ્ન-ગભરાયેલો] દુમ્મઈ (તે દુર્બુદ્ધિવાળો સાધુ) અત્તકમ્મેહિં [પોતાના દુષ્ટ કર્મોથીજ] તારિસો [તપી જાતનો] મરણંતેવિ (મરણાંત દશામાં પણ) સંવરં [સંવર ધર્મની] નારાહેઙ [આરાધના કરી શકતો નથી]

ભાવાર્થ :- જેમ ચોર પોતાના દુષ્ટકર્મોથી ઉદ્વિગ્ન ચિત્તવાળો રહે છે, તેમ દુર્બુદ્ધિ ભિક્ષુ પણ પોતાના દુષ્ટકર્મોથી અસ્થિર ચિત્ત વાળો રહે છે. તેવો મુનિ મૃત્યુના અંતસુધી પણ સંવર-ધર્મની આરાધના કરી શકતો નથી. જેનું ચિત્ત ભોગોમાં આસક્ત રહે છે તે કદી સયમમાં દત્તચિત્ત રહી શકતો નથી ॥ ૪૧ ॥

આયરિણ નારાહેઙ સમણે આવિ તારિસો ।

ગિહ્તથા વિ ણં ગરિહંતિ જેણ જાણંતિ તારિમ્મં ॥ ૪૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- તારિસો [તે મદિરા પીનાર સાધુ] આયરિણ [આચાર્યની] નારાહેઙ (આરાધના કરતો નથી) સમણે આવિ [સાધુઓની પણ આરાધના કરતો નથી.] ગિહ્તથા વિ [ગૃહસ્થો પણ] ણં [તેની] ગરિહંતિ [નિંદા કરે છે] જેણ [કારણ કે તેઓ] તારિસં [તેને દુષ્ટ ચારિત્ર વાળો] જાણંતિ [જાણે છે]

ભાવાર્થ :- તે માત્ર વેશધારી મદિરા પીનાર સાધુ પોતાના આચાર્યોને કે બીજા શ્રમ-ણોને આરાધી શકતો નથી મહાપુરુષોના ઉપદેશની તેના પર કશીય અસર થતી નથી ત્રણી ગૃહસ્થ પણ તેની નિંદા કરે છે કારણ કે તે બધા તેની આવી અસાધુતાને સ્પષ્ટ સમજી શકે છે ॥ ૪૩ ॥

एवं तु अगुणप्पेही गुणाणं च विवज्जए ।

તારિસો મરણંતેવિ ન આરાહેઙ સંવર

॥ ૪૪ ॥

પદાર્થાન્વય - એવં તુ [આ પ્રકારથી] અગુણપ્પેહી [અવગુણોને જોનારો અર્થાત્ ધારણ કરનારો] ચ (અને) ગુણાણં [ગુણોને] વિવજ્જણ [ત્યાગનારો] તારિસો (તેના પ્રકારનો સાધુ) મરણંતેવિ [મૃત્યુના સમયમાં પણ] સંવરં [સંવરની] ણ આરાહેદ્ [આરાધના કરી શકતો નથી]

ભાવાર્થ - આ પ્રમાણે દુર્ગુણોને સેવનારો અને ગુણોને છોડી દેનાર સાધુ મરણના અ તે પણ સાચા સંવરધર્મને આરાધી શકતો નથી જે ક્રિયા દ્વારા સદ્ગુણો વ્યક્ત-પ્રગટ થાય નહિ તે વાસ્તવિક આરાધના કે ધર્મક્રિયા કહેવાય નહીં ॥ ૪૪ ॥

તવં કુવ્વદ્ મેઘાવી પળીઅં વજ્જણ રસ ।

મજ્જપ્પમાયવિરઓ તવસ્સી અદ્ ઉક્કસો ॥ ૪૫ ॥

પદાર્થાન્વય - મેઘાવી [બુદ્ધિમાન-મર્વાદાવર્તી સાધુ] તવં [ઉચ્ચત્તમ તપ] કુવ્વદ્ [કરે છે] પળીઅં [સ્નિગ્ધ-ખલબર્ધક] રસં [રસને] વજ્જણ [છોડે છે] મજ્જપ્પમાયવિરઓ (મદ્યપાનના પ્રમાદથી રહિત) તવસ્સી [તપસ્વી] અદ્ ઉક્કસો [અત્યન્ત શ્રેષ્ઠ હોય છે]

ભાવાર્થ - જે બુદ્ધિમાન સાધક સ્નિગ્ધ અને સ્વાદિષ્ટ ઉચ્ચ રસવાળા રસિક ભોજનોને છોડી દઈ તપશ્ચર્યા કરે છે જે મદ, અભિમાન તથા પ્રમાદથી નિવૃત્ત થઈ જાય છે તે તપસ્વી બની વિકાસને માર્ગે અગ્રેસર થાય છે, શ્રેષ્ઠ સાધુ કહેવાય છે ॥ ૪૫ ॥

તસ્મ પસ્સહ કલ્લાણં અણેગસાહુપૂઢઅં ।

વિઝલં અત્થસાજુત્તં, કિત્તડસ્સં સુણેહ મે ॥ ૪૬ ॥

પદાર્થાન્વય - તસ્મ [તે માધુની] અણેગસાહુપૂઢઅં [અનેક સાધુઓથી પૂજિત] વિઝલં (મોક્ષના અવગાહન કરવાથી વિપુત્ર) અત્થસાજુત્તં [મોક્ષના અર્થથી યુક્ત] કલ્લાણં (કલ્યાણને) પસ્સહ (જુઓ) કિત્તડસ્સં [તેના ગુણોનું કીર્તન કરીશ] મ (મારાવડે) સુણેહ [માલગો]

ભાવાર્થ - તે ભિક્ષુના કલ્યાણ રૂપ અયમ તરફ નજર કરો કે જે અનેક ભિક્ષુઓથી પૂજાય છે તથા વિસ્તીર્ણ મોક્ષના અર્થથી યુક્ત બને છે તેનું હું ગુણ કથન કરીશ કહેતા એવા મને માલગો ॥ ૪૬ ॥

એવં તુ સ ગુણપ્પેહી અગુણાણં ચ વિવજ્જણ ।

તારિસો મરણંતેવિ, આરાહેદ્ સંવરં ॥ ૪૭ ॥

પદાર્થાન્વય - એવં તુ [એવા પ્રકારથી] સ (તે) ગુણપ્પેહી (ગુણોને જોનાર) ચ [તથા] અગુણાણં [અવગુણોને] વિવજ્જણ [છોડનાર] તારિમો (તેવો શુદ્ધાચારી સાધુ) મરણંતેવિ

(મૃત્યુના સમયે પણ) સંવર [સવર ધર્મની] આરાહેડ (આરાધના કરે છે)

ભાવાર્થ :— ઉપરોક્ત પ્રમાણે સદ્ગુણોનો ઇચ્છુક અને દુર્ગુણોનો ત્યાગી ભિક્ષુ મરણના છેડાસુધી સતત સંવર ધર્મનું આરાધન કરે છે. ॥ ૪૭ ॥

આયરિણ આરાહેડ સમણે આવિ તારિસો ।

ગિદ્દત્થા વિ ણં પૂયતિ જેણ જાણંતિ તારિસં ॥ ૪૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- તારિસો [તેવો ગુણવાન સાધુ] આયરિણ (આચાર્યોની) આરાહેડ [આરાધના કરે છે] સમણે આવિ [મામાન્ય સાધુઓની પણ આરાધના કરે છે તથા] ગિદ્દત્થા વિ (ગૃહસ્થ લોકો પણ) ણ [તે પવિત્ર સાધુને] પૂયતિ [પૂજે છે] જેણ (કે ૧ કે ગૃહસ્થો) તારિસં [તાદૃશ-શુદ્ધ ધર્મીને] જાણંતિ (જાણે છે.)

ભાવાર્થ :- તેવો શ્રમણ આચાર્યોને તથા બીજા સાધુઓને પણ આરાધે છે અને તેને તેવો ઉત્તમ ભિક્ષુ જાણીને ગૃહસ્થો પણ તેની પૂજા કરે છે. ॥ ૪૮ ॥

તવતેણે વયતેણે, રૂવતેણે ય જે નરે ।

આચારભાવતેણે ય કુવ્વઙ્ગ દેવકિવ્વિસ ॥ ૪૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે (જે) નરે (મનુષ્ય) તવતેણે (તપનો ચોર) વયતેણે (વચનનો ચોર) ય (તથા) રૂવતેણે (રૂપનો ચોર) ય (તથા) આચારભાવતેણે (આચાર અને ભાવનો ચોર હોય છે) તે દેવકિવ્વિસં (કિલ્બિષ દેવત્વની) કુવ્વઙ્ગ (પ્રાપ્તિ કરે છે) અર્થાત્ અત્યંત નીચ કિલ્બિષ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે

ભાવાર્થ - જે તપનો, વાણીનો, રૂપનો અને આચાર ભાવનો ચોર હોય છે તે દેવોમાં પ્રાપ્ત થવા છતાં કિલ્બિષ જાતનો-હલકી જાતનો દેવ બને છે. ॥ ૪૯ ॥

સાધુ તપ આદિનો ચોર કેવી રીતે થાય છે, તેનું સ્પષ્ટીકરણ આ પ્રમાણે છે-

તપચોર - કોઈ સાધુ સ્વભાવથી દુબલો, પતળો અને નિર્બલ શરીરવાળો છે, કોઈ ભાવિક ગૃહસ્થે તેને જોઈને પુછ્યું કે- હે ભગવન ! શું તે માસક્ષયણ આદિ મહાન તપસ્યાના કરવાવાળા આપજ તપોમૂર્તિ અણુગાર છે ? ત્યારે સાધુ જો પોતાની પૂજાની ઇચ્છાથી એમ કહે કે- ‘હા’ તે તપસ્વી હું છું. તો તે સાધુ તપનો ચોર છે કેમકે તે ક્યારેય “માસ ક્ષયણ” આદિ તપ તો કરતો નથી પરંતુ અસત્ય ભાષા બોલીને જોટો તપસ્વી મનવા ઇચ્છે છે અથવા એમ કહે કે- હા ભાઈ ! તપ કરવું એ તો સાધુનું કર્તવ્યજ છે સાધુઓને તપનું શું પુછવું !

વચસ્તેન — કોઈ સાધુ વ્યાખ્યાન દેવામાં બહુ નિપુણ છે. તેની સમાજમાં મોટી પ્રશંસા છે. પરંતુ ક્યારેક બીજા વ્યાખ્યાની સાધુ કોઈ અપરિચિત સ્થાનમાં ગયા અને લોક તે પ્રસિદ્ધ વ્યાખ્યાની સાધુના ભ્રમથી પૂછે કે શું અમુક શાસ્ત્રવિશારદ — વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ સાધુ આપજ છો ? ત્યારે મુનિ ઉત્તરમાં બે એમ કહે કે — ‘હા હું તે જ છું’ અથવા ‘સાધુ વ્યાખ્યાનીજ હોય છે’ અથવા મૌન ધારણ કરે તો તે સાધુ વચનનો ચોર છે.

રૂપચોર — કોઈ રૂપવાન રાજકુમાર દીક્ષિત થઈ ગયો, ત્યારે તેના રૂપની સમાન કોઈ અન્ય સાધુને કોઈ પૂછે કે ‘શું તે રાજકુમાર આપજ છો ? ત્યારે સાધુ ઉત્તરમાં સ્પષ્ટ કહે અથવા વાક્ય-છલથી કહે ગૌરવની સામે રાજ્યનૈલવ શું વસ્તુ છે ? અથવા મૌન રહી જાય તો તે સાધુ રૂપનો ચોર છે.

આચારચોર — કોઈ સાધુ વ્યવહાર માત્રથી બાહ્ય આચારમાં તત્પર રહે છે, ત્યારે કોઈ પશ્ચ કહે કે ‘હે ભગવાન, શું અમુક આચાર્યના ક્રિયાપાત્ર શિષ્ય આપજ છો ? ત્યારે સાધુ ઉત્તરમાં કહે કે ‘સાધુ સ્ત્રીકૃત ક્રિયાનું પાલન કરે જ છે અથવા સ્પષ્ટ હા કહે અથવા મૌન વલ-બન કરી કંઈક એવું વ્યક્ત કરે તો તે સાધુ આચારનો ચોર થાય છે.

ભાવચોર — કોઈ સાધુના હૃદયમાં કોઈ શાસ્ત્રનો ગૂઢાર્થ ન બેસે તેથી ને કોઈ અન્ય સાધુને પૂછે કે ‘આ પદનો આપ શું અર્થ કરો છો ? ત્યારે તે મુનીએ જે કંઈ તેનો ભાવ હોતો તે બતાવી દીધો ફરી તે પૃચ્છક મુનિ આદમ્ ભાવથી કહે કે — હા, મારા હૃદયમાં પણ તેનો આ અર્થ બેઠો છે આ તો હું આપની પરીક્ષા લઈ રહ્યો હોતો તો તે પૃચ્છક સાધુ ભવચોર હોય છે તાત્પર્ય એ છે કે પોતાની પૂર્ણ પ્રતિષ્ઠા માટે અન્યનું નામ છુપાવી અસત્ય વચન બોલવું અથવા મૌનાવલંબન કરી લેવું તથા વાક્ય-છલથી ઉત્તર દેવો તે બધા ચોરીના અવાન્તર બેઠો છે, આનો સાધુ મરી કિલ્લિષ દેવોમાં જાય છે.

लङ्घूण त्रि देवत्तं उवन्नो देवकिञ्चिसे ।

तत्थावि से न याणाइ, किं मे किञ्चा इमं फलं ॥ ५० ॥

પદાર્થાન્વય — દેવકિલ્લિચે (કિલ્લિષ દેવ જાતમાં) ઉવન્નો (ઉત્પન્ન થયેલા) દેવત્તં [દેવત્વને] લઙ્ઘૂણત્રિ [પ્રપ્ત કરીને પણ] મે (તે) તત્થાવિ [તે જાતિનો દેવ થયો હોવા છતાં પણ] ન યાણાઈ (બાણુનો નથી કે) મે (હું) કિં કિચ્ચા [શું કરીને] ઇમં ફલં [આ ફળને પામ્યો છું]

ભાવાર્થ — કિલ્લિષ જાતના હલકા દેવોમાં ઉત્પન્ન થયેલો તે સાધુ દેવપણું પામીને પણ “કયા મર્મથી મારી આ ગતિ થઈ તેને બાણી શકતો નથી,” ઉચ્ચ કોટીના દેવોજ ઉત્તમ પ્રકારના ભોગ, મુખો પામે છે તેમજ પૂર્વકાળના જીવનને બાણી શકે તેવી શક્તિ તેજ મેળવે છે ॥ ૫૦ ॥

તત્તોવિ સે ચઙ્ગાણં લઘ્મઙ્ગ્ એલમૂઞ્ચં ।

નરગ તિરિક્ષજોણિ વા વોહી જત્ય સુદુલ્લહા ૫૧ ॥

પદાર્થાન્વય - તત્તોવિ (ત્યાથી પણ) સે (તે આધુદેવ) ચઙ્ગાણં [ચ્યુત થઈને] એલમૂઞ્ચં (મૂકલાવી બકરાના ભવને અથવા મનુષ્ય જન્મને) લઘ્મઙ્ગ્ [પ્રાપ્ત કરશે] વા [અથવા] નરગં તિરિક્ષણં [નરક તિર્થ ચ યોનિને પ્રાપ્ત કરશે] જત્ય (જ્યા) વોહી (જૈન ધર્મની પ્રાપ્તિ , સુદુલ્લહા (અતિ દુર્લભ છે)

ભાવાર્થ — તે કિલ્લિષ દેવ ત્યાથી આવીને મુંગા (ન બોલી શકે તેવા) બકરાની યોનિને પામે છે અને પછી નરક યોનિમા કે તિર્થ ચ યોનિમા ગમન કરે છે. કે જ્યા સદ્ગુણોધ નમ્ય-દ્રત્વની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે ॥ ૫૧ ॥

एअं च दोसं दट्ठणं नायपुत्तेण भासिय ।

अणुमायपि मेहावी मायामोसं विवज्जए ॥ ५२ ॥

પદાર્થાન્વય - મેહાવી [મર્યાદાવર્તી માધુ] નાયપુત્તેણ [જાતપુત્ર વડે] ભાસિયં (ભાષિત) એઅંચ (આ પૂર્વોક્ત) દોસં (દોષને) દટ્ઠણં [દેખીને] અણુમાયંમપિ (સ્તોત્રમાત્રપણુ) માયામોસં / છલ કપટપૂર્વક અસત્ય ભાષણુ) વિવજ્જએ (ત્યાગે.)

ભાવાર્થ — જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન્ મહાવીરે કહેલ આ પ્રકારના દોષને જાણી બુદ્ધિમાન્ માધક લેશ માત્ર પણ માયા કે અસત્યને ત્યાગે ॥ ૫૨ ॥

सिक्खिऊण भिक्खेसणसोहिं, संजयाण बुद्धाण सगासे ।

तत्थ भिक्खु सुप्पणिहिइन्दिए तिव्वलज्जत्ति वेमि गुणवं विहरिज्जासि ॥ ५३ ॥

પદાર્થાન્વય - સુપ્પણિહિન્દિએ (ભણી રીતે ઇન્દ્રિયોને વશમા કરનાર) તિવ્વલજ્જ (અનાચારથી અત્યાત લબ્ધવાન) ગુણવં (ગુણવાન) ભિક્ખુ [સાધુ] બુદ્ધાણ (તત્ત્વના જાણનાર) સંજયાણ ગીતાર્થ સાધુઓની) સગાસે [સમીપમા] ભિક્ખેસણસોહિં (ભિક્ષેણુ ની શુદ્ધિને) સિવ્વિહિજ્જાણ (સારી રીતે શીખીને) તત્થ (તે એવળાસમિતિના વિષયમા) વિહરિજ્જાસિ (વિચરણુ કરે છે) તિવ્વેમિ (આ પ્રમાણે કહુ છુ)

ભાવાર્થ — આ પ્રમાણે સર્વેની ગુરુઓ પામેથી ભિક્ષાની ગવેષણા-શુદ્ધિને શીખીને તથા ઇન્દ્રિયોને સમાધિમા રાખીને તીવ્ર મયમી અને ગુણવાન્ ભિક્ષુ મયમના વિચરે (એમ હુ કહુ છુ) ॥ ૫૩ ॥

બીજો ઉદ્દેશ સમાપ્ત

॥ પિણ્દેપણા ધ્યયન સમાપ્ત ॥

અધ્યયન છઠું

છટ્ટજ્ઞયણ મહાયારકહા

[મહાયાર કથા]

નાણદંસણસંપન્નં, સંજમે ય તવે રયં ।

ગણિમાગમસંપન્નં, ઉજ્જાણમ્મિ સમોસઢં ॥ ૧ ॥

રાયાણો રાયમચ્છા ય, માહણા અદુવ સ્વત્તિયા ।

પુચ્છંતે નિહુઅપ્પાણો, કહં મે આયારગોયરો ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય — રાયાણો (રાજાઓ) ય (અને) રાયમચ્છા (રાજપ્રધાનો) માહણા (ગ્રાહણો) અદુવ (અથવા) સ્વત્તિયા (ક્ષત્રિયવર્ગ) નિહુઅપ્પાણો (નિશ્ચલાત્મા થઈને) નાણ-દંસણ-સંપન્નં (જ્ઞાન, દર્શનથી સંપન્ન) સંજમે (સયમમાં) ય (અને) તવે (તપમાં) રયં (રત) આગમસંપન્નં (આગમ-સિદ્ધાન્તના જ્ઞાતા) ઉજ્જાણમ્મિ (ઉદ્યાનમાં) સમોસઢં [બિરાજિત] ગણિ [આચાર્યશ્રીને] પુચ્છતિ (પૂછે છે) મે [આપ જૈન સાધુઓના] આયારગોયરો [આચાર-ગોચર] કહં [કેવા પ્રકારનો છે ?]

ભાવાર્થ — રાજા, રાજપ્રધાનો, ગ્રાહણ તથા ક્ષત્રિય આદિ લોકો નિશ્ચલ ચિત્તથી જ્ઞાન, દર્શન સંપન્ન, સયમ અને તપની ક્રિયાઓમાં પૂર્ણપણે રત, આગમજ્ઞાની, ઉદ્યાનમાં પધારેલ [બિરાજિત] આચાર્યશ્રીને પૂછે છે કે— ભવન ! આપના આચાર — (સહાચાર) અને ગોચર — (ભિક્ષાવૃત્તિ) ના કય કલાપ કેવા પ્રકારનાં છે ? તે અમોને કૃપા કરીને કહો. જેથી અમે કૃતાર્થ થઈએ તે કાળમાં વિશેષતઃ મુનિઓ નગર સમીપના ઉદ્યાનમાં વનપાળની આજ્ઞા લઈને સમોસઢતા હતા ત્યાં રાજા તથા મંત્રીઓ તથા નગરજનો ધર્મપ્રવચન સાંભળવા માટે આવતા અને ધર્મચરણ કરવા દત્તચિત્ત રહેતા. ॥ ૧ - ૨ ॥

તેસિં સો નિહુઓ દત્તો, સવ્વભૂઅસુઢાવહો ।

મિક્કલાણ સુસમાઉત્તો, આયકલ્હ વિયક્કણો ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય — નિહુઓ [ભયથી રહિત - અમબ્રાન્ત] દંતો (ઇન્દ્રિયે ને દમનાર) સવ્વભૂઅસુઢાવહો [સર્વ પ્રાણીને સુખાવહ] મિક્કલાણ (ગ્રહણ અને આસેવન રૂપ શિક્ષાથી) સુસમાઉત્તો [સારી રીતે અચુકત] વિયક્કણો (પરમ વિચક્ષણ) સો (તે આચાર્ય) તેસિં [તે રાજાદિ પ્રશ્નકર્તાઓને] આયકલ્હ પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કહે છે ,

ભાવાર્થ :- ધર્મિયોનું દમન કરનાર. જીવમાત્રનું સુખ ઈચ્છનાર અને નિશ્ચલમનવાળા તે વિચક્ષણ મહાત્મા શિક્ષાથી યુક્ત થઈને ઉત્તર આપે છે. શિક્ષાના બે પ્રકાર :- ૧) યદુણ શિક્ષા-જ્ઞાનાભ્યાસ વગેરે (૨) આસેવન શિક્ષા = સમજણ પ્રમાણે વર્તન - તદનુસાર વર્તન ॥ ૩ ॥

હંદિ ધમ્મત્થકામાણં, નિગ્ગંથાણં સુણેહ મે ।

આચારગોચર મીમાં, સયલં દુરહિટ્ઠિયં

॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- હંદિ (હે રાબદિ લોકો તમે) ધમ્મત્થકામાણં [ધર્મ અર્થ કામનાવાળા-ધર્મરૂપ પ્રયોજનની ઈચ્છાવાળા] નિગ્ગંથાણં (નિર્ગંથોના) મીમાં (ભયંક - કઠિન કર્મરૂપ શત્રુઓ સામે ભયકર) અને દુરહિટ્ઠિયં (કાયર પુરુષોદ્વાર વહન કરવામા દુષ્કર એવા) સયલં (સમગ્ર) આચારંગોચર (આચાર-ગેચરને) મે [મારી પાસેથી] સુણેહ [સાંભળો]

ભાવાર્થ :- આચાર્ય કહે છે- હે શ્રોતાઓ ! ધર્મના પ્રયોજન રૂપ મોક્ષની ઈચ્છાવાળા નિર્ગંથોના અતિ કઠિન અને સામાન્યજનોથી અસાધ્ય ગણાતા એવા સપૂર્ણ આચાર-ગોચરનું હું સંક્ષિપ્તમા વર્ણન કરીશ તે વર્ણન મારી પાસેથી શાંતચિત્તે સાંભળો. ॥ ૪ ॥

નન્નત્થ ઇરિસં વુત્તં, જં લોણ પરમદુચ્ચરં ।

વિરલદ્વાણમાહસ્સ, ન ભૂયં ન ભવિસ્સડ

॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય - અહો ભયો ! અન્નત્થ (જૈન શામનથી ભિન્ન અન્ય મતોમા) ન- ઇરિસં વુત્તં (આ પ્રમાણે ઉગ્ર આચરનું કથન કરેલ નથી) જં (જે) લોણ (લોકમા) પરમદુચ્ચરં (અત્યંત દુષ્કર છે અર્થાત્ જેનું પાલન કરવું કઠિન છે એવા) વિરલદ્વાણમાહસ્સ [વિપુલ સ્થાનના સેવનાર સાધુઓનો આચાર] ન ભૂય (અન્ય મતમા ગતકાળમા ન હતો) અને ન ભવિસ્સડ (અગામી કાળમા હશે નહિ) ઉપલક્ષણથી વર્તમાન કાળમા છે નહિ

ભાવાર્થ આ લોકમા જેનું પાલન કરવું અતિ કઠિન છે તેવું દુષ્કર વ્રત- આયો કઠિન આચાર એકાત મોક્ષના ભાજન રૂપ ગણાતા અને સયમના સ્થાનરૂપ વીતરાગના માર્ગ સિવાય (સાખ્ય, જૈન ઇત્યાદિ કોઈ અન્ય દર્શનોમા) આવા કઠિન આચરણ કરવાની પ્રતિજ્ઞાઓ પાલવાની હોતા નથી, કોઈ અન્ય સ્થાને દેખાડેલ નથી અને દેખાડશે પણ નહિ ॥ ૫ ॥

સરુહ્મગવિયત્તાણં, વાહિયાણં ચ જે ગુણા ।

અરુહંડફુડિયા કાયવ્વા, ત સુણેહ જહા તહા

॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે [જે] ગુણા [ગુણો અર્થાત્ નિયમો] સરુહ્મગવિયત્તાણં [સત્ત્વ આબોલ

વૃદ્ધોને) વાહિયાણં ચ (અસ્વસ્થાને કે સ્વસ્થોને રોગીને કે નીરોગીને) અત્તંડફુડિયા અખંડ એમજ અસ્કુષ્ટિત રૂપથી] કાયવ્યા (ધારણ કરવા બેઠએ) ત્ત [તે નિયમો] જહા (જેમ છે) તહા [તેમ મારી પાસે થી] સુણેહ (સાંભળો)

ભાવાર્થ :- વયમાં બાલકે (શારીરિક અને માનસિક શક્તિમાં અપકવ) વ્યક્ત (શારીરિક અને માનસિક શક્તિમાં પરિપકવ) કિંવા વૃદ્ધ એટલે જરાજીર્ણ તથા રોગિષ્ઠને પણ જે ગુણો અખંડ રીતે આરાધવાનાં હોય છે તે પૂર્વના મહાપુરુષોએ જે સ્વરૂપે કહ્યા છે તે સ્વરૂપેજ કહું છું. તમે સાંભળો. (જે સ્થાનો નીચે કહેવામાં આવશે તે સ્થાનો લઘુથી માંડી વૃદ્ધ સુધીના સૌ કોઈ નિર્ગ્રંથોને પરિપૂર્ણ રીતે પાળવાનાં છે, કારણ કે તેજ સાધુ દશાનું મૂળ છે, તેમાં કોઈ વ્યક્તિને અપવાદ હોઈ શકે નહિ. ગમે તેવા સંયોગોમાં તેનું યથાર્થ પાલન કરવું તે શ્રમણોનું કર્તવ્ય છે.)

દસ અઢ ય ઠાણોઈં જાઈં વાલોઽવરજ્ઞઈં ।

તત્થ અન્નયરે ઠાણે, નિર્ગંથત્તાઓ મસ્સઈં

॥ ૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- વાલો [જે અજ્ઞાની સાધુ] જાઈં [જે આ] દસ-અઢ ય ઠાણોઈં [અઠાર સ્થાનોનો] અવરજ્ઞઈં [અપરાધ કરે છે] તત્થ [તે અઠાર સ્થાનોમાથી] અન્નયરે ઠાણે [કોઈ પણ એક સ્થાનમા પ્રમાદથી વર્તે છે તે] નિર્ગંથત્તાઓ [નિર્ગંથપણથી] મસ્સઈં [બ્રહ્મ થઈ જાય છે]

ભાવાર્થ :- આ આચારના નીચે પ્રમાણે પ્રધાન અઠાર સ્થાનો છે. જે અજ્ઞાની માધક તે પૈકીના એકની પણ વિરાધના કરે તો તે નિર્ગંથ શ્રમણભાવથી બ્રહ્મ થાય છે. ॥ ૭ ॥

વયછક્કં કાયછક્કં, અકપ્પો ગિહિમાયણં ।

પલિયંકાનિસજ્જા ય, સિણાણં સોદ્ધવજ્જણં

॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- સાચો સાધુ વયછક્કં [છ વ્રતોનું પાલન કરે તથા] કાયછક્કં (ષટ કાય) અકપ્પો (અકલ્પનીય પદાર્થ) ગિહિમાયણં (ગૃહસ્થોના પાત્રોમા ભોજન કરવું) પલિયંક (પલ ગ પર બેસવું) ય [તથા] નિસજ્જા [ગૃહસ્થના ઘેર તેના આસન ઉપર બેસવું] સિણાણં [સ્નાન] એમજ સોદ્ધવજ્જણં (શરીરની શોભાને સર્વથા ત્યાગે)

ભાવાર્થ :- (તે અઠાર સ્થાનો આ પ્રમાણે છે -) છ વ્રતો (પાચ મહાવ્રત તથા છઠું રાત્રિભોજનનો નિષેધ) નું પાલન કરવું, પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વનસ્પતિ, વાયુ અને ત્રસ-હાલતા ચાલતા જીવો એમ છ પ્રકારના પ્રાણીઓ પર દયા રાખવી, અકલ્પ્ય [દૂષિત] આહાર પાણી ન લેવા ગૃહસ્થના ભોજનમા ન જમવું, તેના પલંગ ઉપર ન બેસવું, કે તેની બેઠક ન વાપરવી,

સ્નાન તથા શરીરની શોભાનો ત્યાગ કરવો. [સાધુજનોને શરીરની શોભા વધારવા માટે સ્નાન, (ગંધ, લાલી, લીપ્સ્ટીક વગેરે પ્રસાધનો વાપરવા ના જોઈએ. તેમજ ગૃહસ્થના વાસણ, પલંગ, આસન, પણ વાપરવા ન જોઈએ. તે વાપરવાથી વિલાસ કરવાની વિકૃત લાવના થાય છે. તેથી પરતંત્રતા આવે તેથી ત્યાં સંયમ અને સ્વાલંબનનો વિનાશ થાય.] ॥ ૮ ॥

તત્થિમં પદમં ઠાણં, મહાવીરેણ દેસિઅં

અહિંસા નિરુણા દિદ્ધા, સન્નભૂષસુ સંજમ.

॥ ૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- તત્થિમં (તે અઠાર સ્થાનકોમાંથી) પદમં [પ્રથમ] ઠાણં (સ્થાનક) મહાવીરેણ [ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ] દેસિઅં (એના સેવનદ્વારાથી ઉપદેશિત કરેલ છે) અહિંસા (જીવ હયા) નિરુણા (નિપુણ અનેક પ્રકારના સુખોને દેનારી) દિદ્ધા [દેખી છે] આટલા માટે, સન્નભૂષસુ (સર્વ પ્રાણીઓના વિગ્રહમાં) સંજમો [સંયમ રાખવો જોઈએ]

ભાવાર્થ :- પ્રથમ સ્થાન :- બધા જીવો સાથે સંયમ પૂર્વક વર્તવું. તેજ ઉત્તમ પ્રકારની અહિંસા છે અને ભગવાન મહાવીરે તેનેજ અઠાર સ્થાનકોમાં પ્રથમ સ્થાને દર્શાવેલી છે. (સંયમ એજ અહિંસા બીજ છે, અહિંસાનો ઉપાસક જેમ જેમ આગળ વધતો જાય તેમ તેમ સંયમ આવતો જાય છે.) ॥ ૯ ॥

જાવંતિ લોષ પાણા, તસા અદુચ યાવરા ।

તે જાણમજાણં વા, ન હણે જો વિ ઘાયણ

॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- લોષ [લોકમાં] જાવંતિ (જોડલા) તસા [ત્રસ] અદુચ (અથવા) યાવરા [સ્થાવર] પાણા [પ્રાણીઓ છે] સાધુ તો તે [સર્વજીવોનો] જાણમજાણં વા (જાણતા કે અજાણતા) ન હણે (સ્વયં હણે નહિ) જો વિ ઘાયણ (બીજ પાસે હણાવે નહિ અને હણતા હોય તેની અનુમોદના પણ ન કરે.)

ભાવાર્થ :- સયમી સાધક આ લોકમાં જોડલા [હાલતા ચાલતા] ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓ છે તેઓને જાણતાં કે અજાણતાં હણે નહિ, હણાવે નહિ કે હણનારને અનુમોદે પણ નહિ ॥ ૧૦ ॥

સન્ને જીવા વિ ઇચ્છંતિ, જીવિડં ન મરિજ્જિડં ।

તમ્હા પાણિવહં ઘોર, નિગ્ગંથા વજ્જયતિ જં

॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- સન્નેવિ [સર્વે] જીવા (જીવો) જીવિડં (જીવવાની) ઇચ્છંતિ [ઇચ્છા કરે છે] ન મરિજ્જિડં (મરવાની કોઈ ઇચ્છા કરતા નથી) તમ્હા (તે માટે) નિગ્ગંથા

[નિર્ઞન્ધ-સાધુ] ઘોરં [ભયંકર] પાણિવહં (પ્રાણીવધને) વજ્જયંતિ (વહુંદે-છોડી દે છે) ણં [વાક્યાલંકાર માટે છે]

ભાવાર્થ :- શા માટે જીવોને હણે નહિ, તેનું કારણ સમજાવે છે :- જગતના નાના કે મોટા સર્વે જીવો જીવનને ચાહે છે, કેઈ પણ પ્રાણી મૃત્યુને ચાહતું નથી માટેજ એ ભયંકર પાપરૂપ પ્રાણીહિંસાને નિર્ઞન્ધ પુરૂષો સર્વથા ત્યાગી દે છે. ॥ ૧૧ ॥

અપ્પણદ્વા પરદ્વા વા, કોદ્દા વા જડ્દ વા મયા ૧

હિંસગં ન મુસં વૂઆ, નોવિ અન્નં વયાવણ ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- સાધુ અપ્પણદ્વા (પોતાના માટે) વા (અથવા) પરદ્વા [ખીજના માટે] કોદ્દા [ક્રોધ થી] વા (માન-માયા અને લોભથી) જડ્દ વા [અથવા] મયા (ભયથી) હિંસગં [પર ને પીડાકારી] મુસં (મૃષાવાદ) ન વૂઆ (સ્વયં બોલે નહિ) તથા અન્નંવિ [ખીજને પણ] નો વયાવણ (બોલાવે નહિ)

ભાવાર્થ :- ખીજુ સ્થાન - સંયમી પોતાના સ્વાર્થ માટે, અન્યના માટે, ક્રોધથી અથવા ભયથી પરને પીડા ઉત્પન્ન કરે તેવી હિંસાજનક અસત્ય ભાષા બોલે નહિ, ખીજ પાસે બોલાવે નહિ અને ખીજે કોઈ બોલતો હોય તો તેને અનુમોદન પણ આપે નહિ. ॥ ૧૨ ॥

મુસાવાઓ ઉ લોગમ્મિ, સવ્વસાહૂદિં ગરિહિઓ ૧

અવિસ્સાપો અ મૂઆણં, તમ્હા મોસં વિવજ્જણ ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- મુસાવાઓ ઉ [મૃષાવાદ] લોગમ્મિ [લોકમા] સવ્વસાહૂદિં [સર્વ સાધુઓવડે] ગરિહિઓ (ગર્હિત છે - નિંદાયેલ છે) અ [તથા મૃષાવાદી] મૂઆણં (પ્રાણીમાત્રનો) અવિસ્સાપો [અવિશ્વસનીયથાય છે] તમ્હા (તે માટે) મોસં [મૃષાવાદને] વિવજ્જણ (ખૂંટી રૂપે છોડી દે)

ભાવાર્થ :- કારણ કે આ લોકમા મૃષવાદને સર્વ સાધુ પુરૂષોએ નિંદેલ છે, અસત્યવાદી પુરુષ પ્રત્યેક જીવોનું અનિશ્વાસપાત્ર બની રહે છે માટે સાધુઓને અસત્યનો સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ ॥ ૧૩ ॥

ચિત્તમંતમચિત્તં વા, અપ્પ વા જડ્દ વા વહું ૧

દંતસોહણમિત્તં વિ, ઉગ્ગહસિ અજાહ્યા ॥ ૧૪ ॥

તં અપ્પણા ન ગિણ્હતિ, નો વિ ગિણ્હાવણ પર ૧

અનં વા ગિણ્હમાણંવિ, નાણુજાણંતિ સંજયા ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- ચિત્તમંતં [સચેતન પદાર્થ] વા (અથવા) અચિત્તં [અચેતન પદાર્થ] અર્પં વા (અલ્પ મૂલ્યવાન,) જડ વા (અથવા) વહું (બહુ મૂલ્યવાન પદાર્થ) અધિક તો શુ દંતસોઢણમિત્તંવિ [દાંત ખોતરવાની સળીમાત્ર પણ] ઉગ્ગહંસિ (જે ગૃહસ્થના અધિકારમાં હોય તેની) અજાડ્યા (યાચના કર્યાવિના) સંજયા (સાધુ) તં (તે અદત્ત પદાર્થોને) ન અપ્પણા ગિણંતિ [સ્વયં ગ્રહણ કરે નહિ] નોવિ પર ગિણ્હાવણ (અન્ય પાસે ગ્રહણ પણ કરાવે નહિ) વા [તથા] અન્નં (અન્ય) ગિણ્હમાણં [ગ્રહણ કરતા] [હોય તેમાં] નાણુજાણતિ (રહે જાણે નહિ) ‘ વિ ’ શબ્દ અહિંસા સમુચ્ચય અર્થનો દ્યોતક છે.

ભાવાર્થ — ત્રીજુ સ્થાન :- સજીવ વસ્તુ કે નિર્જીવ વસ્તુ, અલ્પ મૂલ્ય કે બહુ મૂલ્ય, અલ્પ પ્રમાણમા કે બહુ પ્રમાણમા, વધારે તો શું પરંતુ એક દાંત ખોતરવાની સળી પણ માલિકની રજા મેળવ્યા વિના સયમી પુરુષો સ્વયં ગ્રહણ કરતા નથી, બીજા દ્વારા ગ્રહણ કરાવતા નથી કે અદત્ત ગ્રહણ કરનારને અનુમોદન પણ આપતા નથી ॥ ૧૪-૧૫ ॥

અવંમચરિઅં ઘોરં, પમાયં દુરહિદ્ધિઅં ।

નાયરંતિ મુળી લોણ મેઆયયણવજ્જિણો

॥ ૧૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- મેઆયયણવજ્જિણો [જે લેદસ્થાનક ત્યાગનાર પાપભીરુ] મુળી (મુનિ) લોણ [તે લોકમાં રહ્યા છતાં પણ] દુરહિદ્ધિઅં (હુ સેવ્ય તથા) પમાયં [પ્રમાદ ભૂત] ઘો (રૌદ્ર-ભયંકર) અવંમચરિઅં (અપ્રહસ્યર્થનુ) નાયરંતિ (આચરણ કરતા નથી)

ભાવાર્થ :- ચોથુ સ્થાન - સંયમનો લેદ કરાવે તેવા સ્થાનોથી દૂર રહેનારા, ચારિત્રમા સાવધાન, પાપભીરુ મુનિઓ સાધારણ લોકોથી હુ સાધ્ય, પ્રમાદના સ્થાનભૂત અને મહા ભયકર એવા અપ્રહસ્યર્થનુ કદિ આચરણ કરતા નથી ॥ ૧૬ ॥

મૂલમેયમહમ્મસ્સ, મહાદોસસમુસ્સયં ।

તમ્હા મેહુણસંસગ્ગં, નિગંથા વજ્જયતિ ણં

॥ ૧૭ ॥

પદાર્થાન્વય - અહમ્મસ્સ [આ અપ્રહસ્યર્થ અધર્મનુ] મૂલં (મૂળ છે તથા) મહાદોસ-સમુસ્સયં (મહાદોષોનો સમૂહ છે) તમ્હા (તેટલા માટે) નિગંથા (નિર્ગંથ) ઇયં [આ] મેહુણસસગ્ગં [મૈથુનના સસગ્ગને] વજ્જયંતિ (છોડી દે છે) ણં [આ શબ્દ વાક્યાલકાર માં છે]

ભાવાર્થ — કારણકે આ અપ્રહસ્યર્થ અધર્મનુ મૂળ છે મૈથુન મહાદોષનુ ભાજન છે માટે

મૈથુન સ સર્ગને નિર્મથો ત્યાગી દે છે (મહાપુરુષો અહ્યયર્ષ વ્રતને સર્વ વ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ-જ્યેષ્ઠ ગણે છે. કારણ કે બીજા વ્રતો પાળવાં સહેલા છે. અહ્યયર્ષ પાળવું અતિ કઠિન છે.) ॥ ૧૭ ॥

વિહમુઞ્ઞેદ્મં લોણં, તિલ્લં સર્પિષ્ ચ ફાણિઅં ।

ન તે સંનિહિમિચ્છંતિ, નાયપુત્તવઓરયા

॥ ૧૮ ॥

પદાર્થાન્વય :— નાયપુત્તવઓરયા (લગવાન જ્ઞાતપુત્રના પ્રવચનોમાં રક્ત રહેનાર સાધુ) તે [તેઓ] વિહં (બિડ-લવણ તથા) ઉઞ્ઞેદ્મં (સામુદ્રિક-સમુદ્રના પાણીથી પાકતું લવણ) છોણં [લવણ-મીઠું] તિલ્લં [તેલ] ચ (તથા) સર્પિષ્ [ઘૃત] ફાણિઅં (દ્રવીભૂત-ગોળ-આદિ પદાર્થોને) સંનિહિં [સંચય કરીને રાત્રિમા રાખવાની] ન ઇચ્છતિ [ઇચ્છા કરતા નથી]

ભાવાર્થ :— પાંચમું સ્થાન - જે જ્ઞાતપુત્ર લગવાન મહાવીરના વચનમાં અનુરક્ત મહોમુનિ હોય છે તેઓ બલવણ (બળેલુ મીઠું) અથાણું વગેરેનું સામાન્ય મીઠું આદિ, તેલ, ઘી, ગોળ ઇત્યાદિ કે તેવી કોઈ પણ ખાદ્ય સામગ્રીને રાત્રિસુધી સંગ્રહ કરીને રાખતા નથી. તેમ સંચય કરવાની ઇચ્છા પણ ધરાવતા નથી ॥ ૧૮ ॥

લોહસ્સેસ અણુફાસે, મન્ને અન્નયરામવિ ।

જે સિયા સન્નિહિંકામે, ગિહી પવ્વડ્ડે ન સે

॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય :— ણ્ણ (ચારિત્ર-વિશ્વકારી આ સંચય) લોહસ્સ (લોહનોજ) અણુફાસે (અનુસ્પર્શ છે-મહિમા છે) એથી મન્ને [તીર્થંકરાદિ માને છે - તીર્થંકર દેવ વગેરેનું કથન છે કે] જે (જે કોઈ સાધુ) અન્નયરામવિ [સ્તોક માત્ર પાણી] સંનિહિં (ઉપરોક્ત ચીજોને સંચય કરવાની) સિયા (કદાચિત) કામે [ઇચ્છા કરે તો] સે [તે સાધુ] ગિહી (ગૃહસ્થ છે) પરંતુ ન પવ્વડ્ડે [પ્રવ્રજિત-સાધુ નથી.]

ભાવાર્થ :— આ પ્રમાણે સંચય કરવો તે એક યા બીજા પ્રકારના લોહનોજ અનુસ્પર્શ (અનુભવ) છે અર્થાત્ આવી સંચય કરવાની ભાવનાથી લોહની વૃદ્ધિ થાય છે તેથી તીર્થંકર પ્રભુની આજ્ઞા છે કે જે કોઈ સાધુ સંગ્રહ કરવાની ઇચ્છા રાખશે તે સાધુ નથી પરંતુ ગૃહસ્થજ છે [આવો સાધુ ગૃહસ્થ કરતાં પણ પતિત છે કારણ કે ગૃહસ્થે તો તેવા ત્યાગની પ્રતિજ્ઞા કરી નથી ત્યારે સાધુએ તો અપૂર્ણ ત્યાગી સયમીનું બિરુદ ધારણ કર્યું છે, તેથી તે બમણો ગુન્હેગાર કહેવાય છે] ॥ ૧૯ ॥

જંપિ વત્થં વ પાયાં વા, કંવલં પાયપુંછણં ।

તાંપિ સંજમલજ્જઢા, ધારતિ પરિહરંતિ અ

॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય — જંપિ (સાધુ જે પણ) વસ્ત્ર (વસ્ત્ર) વ [અથવા] પાત્ર [પાત્ર] વા [અથવા] કંબલ (કંબલ) તથા પાયપુંછણ (રનેહરણ રાખે છે) તંપિ (તે પણ) સંજમ-લજ્જદ્વા [સયમની લજ્જને માટેજ] ધારંતિ [ધારણ કરે છે] ચ (અને) પરિહરંતિ (પહેરે છે.)

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં શંકા-સમાધાન કરેલ છે શિષ્ય પ્રશ્ન કરે છે કે— હે ભગવન્ ! જ્યારે આપ મનિધિનો અર્થ પદાર્થોને રાત્રિમાં રાખવા એમ કરો છો તો શું જે સાધુ વસ્ત્ર, પાત્ર ઇત્યાદિ ઉપકરણ રાત્રિમાં રાખે છે તે સાધુ ન કહેવાય ? આ શંકાનું સમાધાન કરતા આચાર્ય મહારાજ કહે છે કે— હે શિષ્ય ! જે સાધુ વસ્ત્ર, પાત્ર આદિ ઉપકરણ રાખે છે તે એકાંત સયમના નિર્વાહને માટે તથા લજ્જના પાલન માટે જ રાખે છે, મમતાથી પ્રેરિત શ્રદ્ધ ને નહિ ॥ ૨૦ ॥

ન સો પરિગ્ગહો વુત્તો, નાયપુત્તેણ તાઙ્ણા ।

મુચ્છા પરિગ્ગહો વુત્તો, ઇઅ વુત્ત મહેસિણા ॥ ૨૧ ॥

પદાર્થાન્વય — તાઙ્ણા [જીવોની રક્ષા કરનાર] નાયપુત્તેણ [જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન્ મહાવીર-સ્વામીએ] સો (આ વસ્ત્ર પાત્રાદિને) પરિગ્ગહો [પરિગ્રહ] ન વુત્તો [કહ્યો નથી] પરંતુ મુચ્છા પરિગ્ગહો વુત્તો (મૂર્છા-આસક્તિના ભાવને પરિગ્રહ કહ્યો છે) ઇઅ (આ પ્રમાણે) મહેસિણો [મહર્ષિઓ ગણધર દેવોએ] વુત્તં (કથન કરેલ છે)

ભાવાર્થ — તેને જગતના જીવોના રક્ષક જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન્ મહાવીર દેવે પરિગ્રહ કહ્યો નથી પરંતુ તેમા સયમ ધર્મ બતાવ્યો છે પરંતુ તે વસ્ત્રાદિક કોઈ પણ વસ્તુ પર જે મૂર્છા હોય તોજ તે પરિગ્રહ છે, એમ તે ઋષીશ્વરે દર્શાવ્યું છે [સયમના આધારને આસક્તિથી ભોગવવા તેમા ધર્મ છે કારણ કે તે સંયમની વૃદ્ધિના હેતુભૂત છે પરંતુ જ્યારે તેજ આસક્તિના બંધન રૂપ થાય ત્યારે તે ત્યાજ્ય બને છે આથી સયમ તે વસ્ત્ર ધારણ કે વસ્ત્ર ત્યાગમાં નથી પણ ભાવનામા છે] ॥ ૨૧ ॥

સવ્વત્થુવહિણા બુદ્ધા, સંરક્ષણપરિગ્ગહે ।

અવિ અપ્પણોવિ દેહમિ, નાયરંતિ મમાદ્દય ॥ ૨૨ ॥

પદાર્થાન્વય — બુદ્ધા [તત્ત્વને જાણનાર] સવ્વ-થુવહિણા (સર્વ પ્રકારની ઉપાધદ્વારા) સંરક્ષણપરિગ્ગહે [ષટ્ત્રાયના જીવોની રક્ષામાટે] (જે ઉપધિ પરિગૃહીત છે તેના વિષયમા) અવિ [તથા] અપ્પણોવિ (પોતાના) દેહમિ (દેહના વિષયમા પણ) મમાદ્દયં [મમતા ભાવનું] નાયરંતિ [આચરણ કરતા નથી]

ભાવાર્થ — આથી સર્વ વસ્તુ [વસ્ત્ર, પાત્ર ઇત્યાદિ ઉપધિ] તથા સંયમના ઉપદ્રવોનું

ભાવાર્થ — રાત્રિ ભોજનના દોષો બતાવે છે - પૃથ્વી ને વિષે એવા ત્રસ અને સ્થાવર સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓ હોય છે કે જે રાત્રિને વિષે [અધારામાં] ભેઈ શકતા નથી તેથી રાત્રિના સમયે આહારની શુદ્ધ ગવેષણા કેવી રીતે થઈ શકે ? (રાત્રે ખોરાક લેવાથી અનેક સૂક્ષ્મ જીવોની હિંસા થાય તથા ખોરાકમાં જવાથી અનેક રોગોની ઉત્પત્તિનો સંભવ રહે છે શારીરિક અને ધાર્મિક બન્ને રીતે અનેક દોષોની ઉત્પત્તિ હોવાથી સાધુઓને માટે રાત્રિભોજનનો પ્રતિબંધ કરેલ છે. તેજ રીતે ગૃહસ્થે પણ કરવું ઘટે) ॥ ૨૪ ॥

ઉદડહં વીઅસંસત્તં, પાળા નિવહિયા મહિં ।

દિઆ તાઈ વિવજ્જિજ્જા, રાઓ તત્થ કહ ચરે ? ॥ ૨૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- ઉદડહં (પાણીથી ભીજાયેલ) વીઅસંસત્તં (બીજેથુકત આહાર) મહી (પૃથ્વીઉપર) નિવહિયા (પડેલા) પાળા [પ્રાણીઓ] દિઆ (દિવસે) તાઈ (તેઓને) વિવજ્જિજ્જા [વળું દે છે] રાઓ [રાત્રિમાં તો] તત્થ (ત્યા) કહં (કેવી રીતે) ચરે (જીવોની રક્ષા કરતા સંચરણ કરી શકે ?)

ભાવાર્થ — પાણીથી ભિંભાયેલી પૃથ્વી હોય કેવા પૃથ્વીપર બીજ વેરાયા હોય તેમજ બીજાં કીડી, કુચુવા વગેરે ઘણા પ્રાણીઓ માર્ગમાં આવ્યા જતા હોય છે તેઓને દિવસે તો ભેઈ શકાય અને હિંસાથી બચી શકાય પરંતુ રાત્રે ન દેખાવાથી કેમ ચલી શકાય ? [કારણકે હિંમોનો સભવ છે] ॥ ૨૫ ॥

एअ च दोसं दट्ठणं, नायपुत्तेण भासिअं ।

सच्चाहार न भुंजंति, निग्गथा राइभोअणं ॥ २६ ॥

પદાર્થાન્વય :- નાયપુત્તેણ [જ્ઞાતપુત્ર પ્રભુ મહાવીરે] ભાસિઅં [કથન કરેલકે] एअ (આ પૂર્વોક્ત પ્રાણી-હિંસાક્રમ) दोस [દોષને] च (તથા આત્મવિરાધનાદિ દોષને) दट्ठ-
ट्ठणं [સ્વયં વિચાર બુદ્ધિથી અથવા નેત્રોથી દેખીને] निग्गथा (સાધુઓ) सच्चाहारं [આર્ય પ્રકારે સર્વ પ્રકારના] राइभोअणं [રાત્રિભોજન] न भुंजंति (ભોગવતા નથી)

ભાવાર્થ — આવા આવા અનેક દોષો [માર્ગશુદ્ધિ તેમજ આહારશુદ્ધિ બંને ન રહે તેવા દોષો] થવાનું જાણીને જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન મહાવીરે કહ્યું છે કે નિર્ઘ્રથ પુરુષો રાત્રિએ-ગત્રિના સમયે કોઈ પણ પ્રકારના આહાર કે પાણી ઇત્યાદિને ભોગવતા નથી ॥ ૨૬ ॥

पुढविकाय न हिंसंति, मणसा वयसा कायसा ।

तिविहेणं करणजोएण, संजया सुसमाहिआ ॥ २७ ॥

પદાર્થાન્વય - सुसमाहिआ [શ્રેષ્ઠ નમાધિવળા] संजया (સાધુ) पुढविकायं [પૃથ્વી-
કાયની) मणसा [મનથી] वयसा (વચનથી) અને कायसा [કાયાથી] तिविहेणं
(ત્રણ પ્રકારના) करणजोएण [કરણ તથા યોગથી] न हिंसंति (હિંસા કરતા નથી)

ભાવાર્થ — માતમુ સ્થાન — સુઅમાધિવત સચમી પુરુષો મન, વચન, અને કાયાની પૃથ્વીકાયના જીવો ને હણતા નથી, હણાવતા નથી કે હણનારને અનુભોદન આપતા નથી. ॥ ૨૭ ॥

પુઠવિકાયં વિહિંસંતો, હિંસડ ઉ તયસ્સિણ ૧

તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્કુસે અ અચક્કુસે ॥ ૨૮ ॥

પદાર્થાન્વય - પુઠવિકાયં [પૃથ્વીકાયની] વિહિંસંતો (હિંસા કરનારો મનુષ્ય) તયસ્સિણ [પૃથ્વીકાયને આશ્રયે રહેલા] તસે (ત્રસ લેવોની) અ [તથા] વિવિહે પાણે [વિવિધ પ્રકારના સ્થાવર લેવોની] તથા ચક્કુસે (ચક્ષુઓદ્વારા જોઈ શકાય તેવા) અ (તથા) અચક્કુસે [ચક્ષુઓદ્વારા ન જોઈ શકાય તેવા અગ્રાક્ષુષ લેવોની પણ] હિંસડ ઉ (હિંસા કરે છે)

ભાવાર્થ - પૃથ્વીકાયની હિંસા કરનાર સાધક પૃથ્વીને આશ્રયે રહેલા દ્રષ્ટિએ દેખાય તેવા અને ન દેખાય તેવા ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના અનેક ત્રસ અને સ્થાવર લેવોની પણ હિંસા કરે છે. ॥ ૨૮ ॥

તમ્હા એઅ વિઆણિત્તા દોસં દુગ્ગઙ્ગવહ્ણં ૧

પુઠવિકાયસમારંભં, જાવજીવાઙ્ગ વજ્જણ ॥ ૨૯ ॥

પદાર્થાન્વય - તમ્હા (તે માટે) એઅ [આ] દુગ્ગઙ્ગવહ્ણં [દુર્ગતિને વધારનાર] દોસં (દોષને) વિઆણિત્તા [જાણીને] સાધુ પુઠવિકાયસમારંભ [પૃથ્વી કાયના સમારંભને] જાવજીવાઙ્ગ (જીવજીવ સુધી) વજ્જણ (છોડી દે)

ભાવાર્થ - માટે તે દોષ દુર્ગતિને વધારનાર છે તેવું જાણીને પૃથ્વીકાયના સમારંભ [સચિત્ત પૃથ્વીની હિંસા થાય તેવું કાર્ય] ને સાધુ પુરુષ જીવન પર્યંત ત્યાગી દે. ॥ ૨૯ ॥

આહકારા ન હિંસં ત, મણસા વયમા કાયસા ૧

તિવિહેણ કરણજોણ, સંજયા સુસમાદિયા ॥ ૩૦ ॥

પદાર્થાન્વય - સુસમાદિયા (સુસમાધિવંત) સંજયા [સાધુ] આહકારાં [અપકાયની] મણસા વયમા કાયસા [મનથી, વચનથી તથા કાયાથી] તિવિહેણ કરણજોણ (ત્રણ દ્રણ અને ત્રણ યોગથી) ન હિંસંતિ [હિંસા કરતા નથી]

ભાવાર્થ - આ સુ સ્થાન - સુસમાધિવંત સયમી પુરુષો મન, વચન અને કાયાથી જલકાયના લેવોને હણતા નથી, હણાવતા નથી કે હણનાર ને અનુભોદન આપતા નથી ॥ ૩૦ ॥

આહકારા વિહિંસંતો, હિંસડ ઉ તયસ્સિણ ૧

તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્કુસે અ અચક્કુસે ॥ ૩૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- આડકાયં [અપકાયના જીવેની] વિહિસંતો [હિંસા કરતા] તયસ્મિણ (તદાશ્રિત) તસે (તસ જીવેની) અ (અને) વિવિહે પાણે (વિવિધ પ્રકારના સ્થાવર જીવેની) ચક્ષુસે (આક્રુષ જીવેની) અ [અને] અચક્ષુસે (અઆક્રુષ જીવેની પણ) દ્વિસદ્ [હિંસા કરે છે] ઉ (આ શબ્દ અવધારણુ અર્થનો વાચક છે)

ભાવાર્થ :- કારણ કે જળકાયની હિંસા કરનાર તેની હિંસા કરતો કરતો જલને આશ્રયે રહેલા દૃષ્ટિએ દેખાતા અને ન દેખાતા તેવા ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના અનેક ત્રય અને સ્થાવર જીવેની પણ હિંસા કરી નાખે છે. ॥ ૩૧ ॥

તમ્હા એઅં વિયાણિત્તા, દોસં દુર્ગાવ્હ્વણં ।

આડકાયમમારંભં, જાવજીવાઈં વજ્જણ

॥ ૩૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- તમ્હા [તે માટે] એઅ [આ] દુર્ગાવ્હ્વણં [દુર્ગતિને વધારનાર] દોસં (દોષને) વિયાણિત્તા [બાણીને] આડકાયમમારંભં (આડકાયના સમારંભને) જાવ જીવાઈં [જીવન સુધી] વજ્જણ (ત્યાગી દે)

ભાવાર્થ :- માટે તે પાપ દુર્ગતિને વધારનાર છે, તેમ બાણીને સાધુ પુરુષે જીવન પર્યન્ત માટે જળકાયના સમારંભને ત્યાગી દેવો જોઈએ. ॥ ૩૨ ॥

જાયતેઅ ન ઇચ્છતિ, પાવગં જલ્હત્તણ ।

તિક્કલમન્નયરં સત્થં, સવ્વઓ વિ દુરાસય

॥ ૩૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- પાવગં (જે પાપ રૂપ છે) તિક્કલં [તીક્ષ્ણ છે] અન્નયરં સત્થં [આરેય બાજુથી ધારવાળા શસ્ત્રની સમાન છે] સવ્વઓવિ (સર્વસ્થળોમા) દુરાસયં [અતિ કષ્ટ થી પણ સહન ન થઈ શકે તેવા] જાયતેઅં (અગ્નિને) જલ્હત્તણ [પ્રગટ કરવાને] ન ઇચ્છંતિ (સાધુ મનથી પણ ઇચ્છા કરતા નથી)

ભાવાર્થ — નવમુ સ્થાન :- સાધુ પુરુષો અગ્નિને પ્રજ્વલિત કરવામાટે ઇચ્છે નહિ કારણ કે તે પાપકારી અને લોભ ડશાઓ કરતા અદ્વિતીય તેમજ અતિ તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર છે અને તેને કોઈપણ બાજુથી સહન કરવું તે સર્વથા દુષ્કર છે ॥ ૩૩ ॥

પાઈણં પહિણં વાવિ, ઉહ્હ અણુદિસામવિ ।

અહે દાદિણઓ વાવિ, દહે ઉત્તરઓ વિ અ

॥ ૩૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- આ અગ્નિ પાર્ણ [પૂર્વ દિશામાં] વાવિ (તથા) પલ્લિણં (પશ્ચિમ દિશામાં) ઉર્લ્લં [ઉર્ધ્વ દિશામાં] તથા અણુદિસામવિ [વિદિશાઓમાં] અદે [અધોદિશામાં] વાવિ [અથવા] દાહિણઓ (દક્ષિણ દિશામાં) અ (તથા) ઉત્તરઓ વિ [ઉત્તર દિશામાં પણ] દદે [જીવોને દગ્ધ કરે છે.]

ભાવાર્થ :- અગ્નિ પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર અને દક્ષિણ એમ ચાર દિશાઓ, ચાર વિદિશાઓ, ઉપર અને નીચે એમ દશે દિશામાં દરેક વસ્તુને જાળી ને ભસ્મ કરી નાખે છે. ॥ ૩૪ ॥

ભૂઆણમેસનાઘાઓ, દ્વવાહો ન સંસઓ ।

તં પર્વપયાવદ્ધા, સંજયા કિંચિ નારમે

॥ ૩૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- એસં (આ) દ્વવાહો [અગ્નિ] ભૂઆણં (પ્રાણીઓને) આઘાઓ (આઘાત પડોચાડનારી છે) સંસઓ ન (એમાં સશય નથી) સંજયા [માટે સંયમીઓ] તં (તેને) પર્વપયાવદ્ધા [પ્રદીપ અથવા આતાપના માટે] કિંચિ [કિંચિત્ માત્ર પણ] નારમે (આરભ કરે નહિ)

માવાર્થ — અગ્નિ પ્રાણીઓનો નાશ કરનાર (શસ્ત્ર છે) તેમાં લેશ માત્ર શકાને સ્થાન નથી માટે સંયમી પુરુષો પ્રકાશમાટે અથવા તાપ લેવામાટે પણ કદી જરામાત્ર પણ અગ્નિ-કાયનો આરંભ કરે નહિ ॥ ૩૫ ॥

તમ્હા એવ ત્રિઆણિત્તા, દોસં દુર્ગાવ્વદ્ધણં ।

તેઉકાયસમારંમં, જાવજીવાઈં વજ્જણ

॥ ૩૬ ॥

પદાર્થાન્વય - તમ્હા (તે માટે) એવં [આ] દુર્ગાવ્વદ્ધણં [દુર્ગતિને વધારનાર] દોસા (દોષને) ત્રિઆણિત્તા (સારી રીતે જાણીને) તેઉકાયસમારંમં [અગ્નિકાયના સમારભને] જાવજીવાઈ [જીવન પર્યંતને માટે] વજ્જણ (છોડી દે)

ભાવાર્થ — માટે તે પાપ દુર્ગતિને વધારનાર છે તેમ જાણીને માધુ પુરુષ જીવન પર્યંત અગ્નિકાયના સમારભને ત્યાગી દે ॥ ૩૬ ॥

અણિલસ્સ સમારંમ, વુદ્ધા મન્નંતિ તારિસં ।

સાવજ્જવહુલ ચેવં, નેવં, તાર્હિં સેવિઅં

॥ ૩૭ ॥

પદાર્થાન્વય - વુદ્ધા (તીર્થ કં દેવ) એવં ચ [આ પ્રમાણે] સાવજ્જવહુલ (સાવધથી

બહુલ અતિ પાપકારી) અણિલસ્સ (વાયુકાયના) સમારંભં [આરંભને] તારિસં [અગ્નિકા-
યના આરંભ સમાન] મન્નંતિ (માને છે) તાર્કિં (પટકાય સંરક્ષક મુનિઓ) ઇઅં [આ વાયુ-
કાયના આરંભને) ન સેવિઅં [સેવ્યું નથી]

ભાવાર્થ — દશમું સ્થાન — બહુ પાપકારી વાયુકાયના આરંભને પણ જાની પુરુષો
અગ્નિકાયના આરંભ જેવો દૂષિત માને છે તેથીજ છ કાયના રક્ષક મંત્રીઓએ વાયુકાયનું સેવન
કર્યું નથી, કરતા નથી. ॥ ૩૭ ॥

તાલિઅંટેણ પત્તેણ, સાદા વિહુઅણેણ વા ।

ન તે વીઝુમિચ્છતિ, વીઆવેઝણ વા પરં ॥ ૩૮ ॥

પદાર્થાન્વય — તે (તે સાધુ) તાલિઅંટેણ [તાલના પંખાથી] પત્તેણ (પત્રથી) વા
[અથવા] સાદાવિહુઅણેણ [વૃક્ષની શાખાથી] વીઝું [પવન કરવાની] ન ઇચ્છંતિ (ઇચ્છા
કરતા નથી) વા (અને) પરં [બીજા પાસે] વીઆવેઝણ [પવન કરાવવાને પણ ઇચ્છતા નથી]
પવન કરતા હોય તેમાં સાડ પણ જાણતા નથી

ભાવાર્થ — માટે તાડપત્રના પંખાથી, સામાન્ય વીંજાણાથી કે વૃક્ષની શાખા હલાવીને
સ યમી પુરુષો પોતે પવન નાખતા નથી, બીજાની પાસે પવન ન ખાવતા નથી કિંવા કોઈ પવન કરતો
હોય તો તેને અનુમોદન પણ આપતા નથી ॥ ૩૮ ॥

જંપિ વત્થં વ પાયં વા કંવલ પાયપુંછણં

ન તે વાયમુર્રંતિ, જયં પરિહરંતિ અ ॥ ૩૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- જપિ [જે પણ] વત્થં (વસ્ત્ર) વ [તથા] પાયં (પાત્ર) વા [તથા]
કંવલ [કબલ તથા] પાયપુંછણં [પાદપ્રોછનાદિ ઉપકરણ છે, તેના વડે] તે (તે સયમીઓ)
વાયં [વાયુકાયની] ન ઉર્રંતિ (ઉદ્ધરણા કરતા નથી) પરંતુ જયં (યતનાપૂર્વક)
પરિહરંતિ [વાપરે છે ધારણ કરે છે] અ [‘ ય ’ શબ્દ મમુચ્ચય અર્થમાં છે.]

ભાવાર્થ — તેમજ સયમીઓ પોતાની પાસે રહેલા, વસ્ત્ર, પાત્ર, કબલ રત્નોહરણાદિ
(સયમના સાધનો) વડે પણ વાયુની ઉદ્ધરણા (વાયુ ઉત્પન્ન થાય તેવી ક્રિયા) કરતા નથી પરંતુ
તેને ઉપયોગ પૂર્વક સયમ રક્ષણાર્થે ધારણ કરે છે ॥ ૩૯ ॥

તમ્હા ઇઅ વિઆણિત્તા દોસં દુગ્ગઈવંહણં ।

વાલકાયસમારંભં, જાવજીવાઈં વજ્જણ

॥ ૪૦ ॥

પદાર્થાન્વય - તમ્હા [તે માટે] એં [આ] દુગ્ગઢ્વહ્ણં (દુર્ગતિ વધારનાર]
 દોસં (દોષને) વિઆણિત્તા (જાણીને) સાધુ જાવજીવાઈં (જીવન પર્યંત) વાડકાયસમારંભં
 [વાયુકાયના સમારભને] વજ્જણ (ત્યાગી દે)

ભાવાર્થ - આવી રીતે આ દોષ દુર્ગતિને વધારનાર છે. એમ જાણીને સંયમીઓ
 જીવન પર્યંત વાયુકાયનો સમારભ ન કરે. ॥ ૪૦ ॥

વળસ્સઈં ન હિંસતિ, મળસા વયસા કાયસા ।

તિવિદ્દેણ કરણજોણ, સંજયા સુસમાહિયા ॥ ૪૧ ॥

પદાર્થાન્વય - સુસમાહિયા (સુસમાધિવંત) સંજયા (સંયતિઓ) મળસા વયસા
 કાયસા [મન, વચન, કાયાથી] તિવિદ્દેણ કરણજોણ [ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગ થી] વળ-
 સ્સઈં (વનસ્પતિ કાયની) ન હિંસતિ [હિંસા કરતા નથી]

ભાવાર્થ - અગિયારમું સ્થાન - સુસમાધિવંત સયમી પુરુષો મન, વચન, અને
 કાયાથી વનસ્પતિકાયની હિંસા કરતા નથી, કરાવતા નથી, કરતા હોય તેમાં અનુમોદના આપતા
 નથી ॥ ૪૧ ॥

વળસ્સઈં વિહિંસંતો, હિંસઈં ઉ તયસ્સિણ ।

તસે અ વિવિદ્દે પાણે ચક્કુસે અ અચક્કુસે ॥ ૪૨ ॥

પદાર્થાન્વય - વળસ્સઈં [વનસ્પતિ કાયની] વિહિંસંતો (હિંસા કરનારા) તય-
 સ્સિણ (તેને આશ્રયે રહેલા) તસે અ (તસ અને) વિવિદ્દે પાણે [વિવિધ પ્રકારના સ્થાવર
 વગેરે પ્રાણીઓની -] તથા ચક્કુસે અ અચક્કુસે (આક્રુષ જીવો તથા અચાક્રુષ જીવોની પણ)
 હિંસઈં [હિંસા કરે છે]

ભાવાર્થ - કાનુ કે વનસ્પતિની હિંસા કરનારા તે જીવ વનસ્પતિના આશ્રયે રહેલા
 દૃષ્ટિથી દેખી શકાય તેવા તથા ન દેખી શકાય તેવા પણ અનેક પ્રકારના પ્રાણીઓની હિંસા
 કરી નાખે છે ॥ ૪૨ ॥

તમ્હા એં વિઆણિત્તા, દોસા દુગ્ગઢ્વહ્ણં ।

વળસ્સઃસમારંભં, જાવજીવાઈં વજ્જણ ॥ ૪૩ ॥

પદાર્થાન્વય - તમ્હા (તે માટે) એં (આ) દુગ્ગઢ્વહ્ણં (દુર્ગતિને વધારનાર)

દોસં (દોષને) વિઆણિત્તા [જાણીને] વણસ્સઙ્ગમારંભં (વનસ્પતિ કાયના આરંભને) જાવ-
જીવાઈં (જીવન પર્યંત) વજ્જણ [ત્યાગી દે]

ભાવાર્થ — માટે આ દોષ દુર્ગતિને વધારનારો છે તેવું જાણીને સાધુ પુરુષ જીવન
પર્યંત વનસ્પતિકાયના આરંભનો પણ ત્યાગ કરે. ॥ ૪૩ ॥

તસકાયં ન હિંસંતિ, મણસા વયસા કાયસા ।

તિવિહેણ કરણજોણ, સંજયા સુસમાહિયા ॥ ૪૪ ॥

પદાર્થાન્વય — સુસમાહિયા [સુસમાધિવંત] સંજયા (સંયમી) મણસા વયસા
કાયસા [મન વચન અને કાયાથી] તિવિહેણ કરણજોણ (ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગ થી) તસ-
કાયં [ત્રસ કાયની] ન હિંસન્તિ (હિંસા કરતા નથી)

ભાવાર્થ — બારમું સ્થાન — સુસમાધિવંત પુરુષો મન, વચન, અને કાયાથી ત્રસ કાયના
જીવોની હિંસા કરતા નથી, હિંસા કરાવતા નથી, અને તેવા જીવોની હિંસા કરનારને અનુમેદન
પણ આપતા નથી (ત્રસકાય એટલે હાલના ચાલતા જીવો તેમાં બે ઇન્દ્રિય વાળાથી માડીને
૫ એ દ્રિયવાળા જીવોનો સમાવેશ થાય છે કૃમિ, કીડી, ભમરી, પશુ, મનુષ્ય ઇત્યાદિ સૌ ત્રસ
જીવો કહેવાય છે) ॥ ૪૪ ॥

તસકાયં વિહિંસંતો, હિંસઙ્ગ ઉ તયસ્સિણ ।

તસે અ વિવિહે પાણે, ચક્કુસે અ અચક્કુસે ॥ ૪૫ ॥

પદાર્થાન્વય — તસકાયં [ત્રસ કાયની] વિહિંસંતો [હિંસા કરતા] તયસ્સિણ [તદા-
શ્રિત । તસે [ત્રસ] અ (અને) વિવિહે પાણે [નાના પ્રકારના સ્થાવર પ્રાણી તથા] ચક્કુસે
[આકુષ] અ [અને] અચક્કુસે [અઆકુષ સર્વજીવોની] હિંસઙ્ગ ઉ (હિંસા કરે છે)

ભાવાર્થ — કારણ કે ત્રસકાયની હિંસા કરતો કરતો તે જીવ ત્રસકાયના આશ્રયે રહેલા દૃષ્ટિથી
દેખી શકાય તેવા તથા ન દેખી શકાય તેવા પણ વિવિધ પ્રાણીઓની હિંસા કરી નાખે છે ॥ ૪૫ ॥

તમ્હા એઅં વિઆણિત્તા, દોસં દુગ્ગઙ્ગહ્ઠણં ।

તસકાયસમારંભં, જાવજીવાઈં વજ્જણ ॥ ૪૬ ॥

પદાર્થાન્વય — તમ્હા [તે માટે] એઅં (આ) દુગ્ગઙ્ગહ્ઠણં [દુર્ગતિને વધારનાર]
દોમં (દોષને) વિઆણિત્તા [જાણીને] તસકાયસમારંભ (ત્રસ કાયના આરંભને) જાવ-

જીઝાઈં [યાવત્ જીવન-જીવન પર્યંત] વજ્જણ (ત્યાગી દે)

ભાવાર્થ :- માટે આ દોષ પણ દુર્ગતિને વધારનારો છે તેવું જાણીને સાધુ પુરુષ જીવન પર્યંત ત્રસ કાયની હિંસા ન કરે. (ઉપરનાં જે બાર સ્થાનો કહ્યાં તે સાધુ પુરુષોના મૂળ ગુણો છે, હવે છ ઉત્તર ગુણોનું વર્ણન કરે છે. ઉત્તર ગુણો મૂળ ગુણોની પુષ્ટિ માટે હોય છે.) ॥ ૪૬ ॥

જાઈં ચત્તારિં ૬ મુજ્જાઈં, ઇસિણાહારમાઈણિ ।

તાઈં તુ વિવજ્જંતો, સંજમં અણુપાલણ ॥ ૪૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- જાઈં (જે) ચત્તારિ (ચાર) આહારમાઈણિ [આહારઆદિ, પદાર્થ] ઇસિણા [સાધુઓએ] અમુજ્જાઈં (અલોચ્ય છે) તાઈં (તે આરેયને) તુ (નિશ્ચય કરીને) વિવજ્જંતો [છોડતો થકો] સંજમં (સંયમનું) અણુપાલણ (પાલન કરે)

ભાવાર્થ :- તેરમું સ્થાન :- આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર, તથા પાત્ર એ ચાર પ્રકારમાંથી કોઈ પણ વસ્તુ કે જે સાધુ પુરુષોને અકલ્પ્ય (નહિ ઉપયોગ કરવા યોગ્ય) હોય તેને સ્વિક્ષુ ગ્રહણ ન કરે અર્થાત્ તે પૈકીની જે અકલ્પ્ય વસ્તુ હોય તેનો ત્યાગ કરી સંયમી સંયમનું અનુપાલન કરે (હરિભદ્ર સૂરિ જે પ્રકારનો અકલ્પ્ય કહે છે) [૧] શિક્ષાસ્થાપના અકલ્પ્ય એટલે પિંડા નિર્ચુક્રિત તથા આહારાદિની એષણાની વિધિ જાણ્યા વિના આહાર ગ્રહણ કરે તેમાં દોષ થવાનો સભવ હોવાથી તે અકલ્પ્ય કહેવાય છે તથા [૨] ખીલો અકલ્પ્ય તે સ્થાપનાઅકલ્પ્યા આનો વિસ્તાર નીચેની ગાથાઓમા છે તેથી અકલ્પ્ય વસ્તુ કદી ન લેવી. ॥ ૪૭ ॥

પિંડં સિજ્જં ચ વત્થં ચ, ચરુત્થં પાયમેવ ચ ।

અકપ્પિઅં ન ઇચ્છિજ્જા, પહિગાદિજ્જ કપ્પિઅં ॥ ૪૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- પિંડ (આહાર) ચ (અને) સિજ્જં [શય્યા] ચ (તથા) વત્થં [વસ્ત્ર] ચ [તથા] એવ [આ પ્રમાણે] ચરુત્થં (ચતુર્થ) પાયં [પાત્ર] અકપ્પિઅં [અકલ્પનીય હોય તો] ન ઇચ્છિજ્જા (ગ્રહણ કરે નહિ), કપ્પિઅં (જે કલ્પનીય હોય તો) પહિ-ગાદિજ્જ [ગ્રહણ કરે]

ભાવાર્થ :- આહાર, શય્યા, વસ્ત્ર અને પાત્ર એમ ચારે વસ્તુઓ પૈકી જે સંયમી માટે અકલ્પ્ય (અગ્રાહ્ય) હોય તેને સંયમી સાધુ ન ઇચ્છે, પણ જે કલ્પનીય (ગ્રાહ્ય) હોય તેનેજ ગ્રહણ કરે. ॥ ૪૮ ॥

જે નિયાગ મમાયંતિ, કીઅમુદ્દેસિઆહં ।

વહં તે સમણુજાણંતિ, ઇઅ ઉત્ત મહેસિણા ॥ ૪૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે (જે કોઇ સાધુ) નિયાગં [નિત્ય આમંત્રિત આહાર તથા] કીઅં (ખરીદેલ આહાર તથા) ઉદ્દેસિ (યં) [ઔદેશિક આહાર તથા] આહટં (સાધુને માટે સન્મુખ લાવેલો આહાર) મમાયંતિ [ગ્રહણ કરે છે] તે (તે સાધુ) વહ (પ્રાણીવધની) સમણ- જાણંતિ [અનુમોદના કરે છે] ફઅ [આ પ્રમાણે] મહેસિણા (મહર્ષિએ) ઉત્તં (કહ્યું છે)

ભાવાર્થ :- [૧] નિયાગ (નિત્યક પિંડ) એટલે હમેશા એકજ ઘેરથી આમંત્રિત આહાર લેવો. [૨] ભિક્ષુને માટેજ ખરીદીને લવાયેલો આહાર લેવો. [૩] સાધુને ઉદ્દેશીનેજ ખનાવેલો આહાર લેવો. [૪] દૂર દૂરથી સાધુમાટે તેની પાસે લાવી આહાર આપે તે લેવો - આવા દૂષિત આહાર-પાણીને જે ભિક્ષુ લે છે તે ભિક્ષુઓ (આડકતરી રીતે) જીવ હિંસાનેજ અનુમોદન આપે છે, એમ ભગવાન મહાવીરે કથન કરેલું છે. ॥ ૪૯ ॥

તમ્હા અસણપાણાઈં, કીઅમુદસિઆહટં ।

વજ્જયંતિ ઠિઅપ્પાણો, નિગંથા ધમ્મજીવિણો ॥ ૫૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- તમ્હા [તે માટે] ઠિઅપ્પાણો (સ્થિર છે આત્મા જેઓનો એવા) ધમ્મ- જીવિણો [ધર્મપૂર્વક જીવન વ્યતીત કરનાર] નિગંથા [નિર્ઘંથ] કીઅં [ખરીદેલો તથા] ઉદ્દેસિય (સાધુને ઉદ્દેશીને ખનાવેલ) તથા આહટં [સાધુસન્મુખ લાવેલ] અસણપાણાઈં (અન્નપાણી આદિ આહારને) વજ્જયન્તિ (ગ્રહણ કરતા નથી)

ભાવાર્થ :- તેથી સયમમાં સ્થિર ચિત્ત વાળા ધર્મજીવી નિર્ઘંથ પુરુષો કીત, ઔદેશિક કે આહુત ઇત્યાદિ દોષવાળા આહાર પાણીને ગ્રહણ કરતા નથી ॥ ૫૦ ॥

કંસેસુ કંસપાણસુ, કુંડમોણસુ વા પુણો ।

મુંજંતો અમણપાણાઈં, આયારા પરિમસ્મઈ ॥ ૫૧ ॥

પદાર્થાન્વય - કંસેસુ (કાસાની કટોરીમાં) પુણો (તથા) કંસપાણસુ (કાસાની થાળીમાં) વા (તથા) કુંડમોણસુ [માટીના કુંડામાં] અમણપાણાઈં [અન્ન પાણી આદિ] મુંજંતો [ભોગવતો સાધુ] આયારા [પોતાના આચારથી] પરિમસ્મઈ [ભ્રષ્ટ થાય છે]

ભાવાર્થ :- ઔદમું સ્થાન :- ગૃહસ્થનાં કાંસુ ઇત્યાદિ ધાતુના ખ્યાલા, ખીજાં વાસણો (ભાજન-થાળી વગેરે) તથા માટીના લોટા કુંડા વગેરેમાં આહાર કરવા વાળો ભિક્ષુ પોતાના મંયમથી ભ્રષ્ટ થાય છે (ઉપરની સ્થૂલ દૃષ્ટિથી તપાસ કરીએ તો એમ લાગે છે કે આવી આમાન્ય

વાતમા પણ સંયમથી બ્રહ્મ થવાય છે તો સયમી કેવી રીતે જીવી શકે ? પરંતુ આજ વાત સૂક્ષ્મ દષ્ટિએ ગભીરતાથી વિચારતા જ્યાં આપે છે કે સામાન્ય દેખાતી સ્થલના પણ ક્રમશઃ અનેક ભૂલોનો જન્મ આપે છે અને આખિર સયમથી પતિ થવાય છે) ॥ ૫૧ ॥

સીઓદગસમારંમે, મત્તધોઅણછઙ્ગણે ।

જાઈ છંનંતિ ભૂઆઈ, દિદ્ધો તત્થ અસંજમો ॥ ૫૨ ॥

પદાર્થાન્વય :— સીઓદગસમારંમે [શીતજલના સમાર ભથી તથા] મત્તધોઅણછઙ્ગણે [પાત્ર ધોવાના કારણે પાણી નીચે પડવાથી] જાઈ (જે) ભૂઆઈ (પ્રાણીઓ) છંનંતિ [નાશ પામે છે] તત્થ [તેથી ગૃહસ્થના પાત્રોમા ભોજન કરવાના કેવળજ્ઞાનિઓએ] અસંજમો (અસયમ) દિદ્ધો [ભેથેલો છે]

ભાવાર્થ - (ગૃહસ્થના ભોજનમાં જમવાથી) તેના વાનણો ધોવા પડે તો સચિત્ત (સજીવ) પાણીની હિંમા થાય અને તે પાણીને ફેકવાથી ખીજ પણ ઘણા પ્રાણીઓનો નાશ થાય માટેજ તીર્થકરદિ દેવોએ તેમા અસયમ કહ્યો છે (ગૃહસ્થના પાત્રમા ભોજન કરવાથી ખીજ દોષો પણ સયમીમા ઉત્પન્ન થવાનો મ ભવ છે તેથી કાષ્ઠના, માટીના કે તેવા પોતાના પાત્રોમાજ ભોજન લેવાનું વિધાન કયું છે) ॥ ૫૨ ॥

પચ્છાકમ્મં પુરેકમ્મ, સિઆ તત્થ ન કપ્પડ ।

અ-દ્ઢં ન મુંજંતિ, નિગંથા ગિદ્ધિમાયણે ॥ ૫૩ ॥

પદાર્થાન્વય - તત્થ [ગૃહસ્થ ૧. પાત્રોમા ભોજન કરવું સાધુઓને] ન કપ્પડ [કલ્પે નહિ] કારણે કે સિઆ [કદાચિત્] પચ્છાકમ્મં [પશ્ચાત્-પાછળ થી દોષ લાગે] પુરેકમ્મં [અથવા પૂર્વ કર્મ લાગે - માધુને ગોચરી આપ્યા પહેલા દોષ લાગે) અયમદ્ઢં [એટલા માટે] નિગંથા (નિર્ઘંથ) ગિદ્ધિમાયણે [ગૃહસ્થના પાત્રમા] ન મુંજંતિ [ભોજન કરતા નથી]

ભાવાર્થ — ગૃહસ્થના વાનણમા જમવાથી પશ્ચાત્ કર્મ અને પુરાકર્મ એ બન્ને પ્રકારના દોષો થવાનો મ ભવ પણ છે તેથી સયમીઓએ તે પાત્રોમા ભોજન કરવું યોગ્ય નથી તેમ ધારી નિર્ઘંથો ગૃહસ્થના ભોજનમા ભોજન કરતા નથી ॥ ૫૩ ॥

આસદી-પલ્લિકેસુ, મંચમાસાલ્લણ્ણુ વા ।

અણાયરિઅમજ્ઞાણં, આમહત્તુ સહત્તુ વા ॥ ૫૪ ॥

પદાર્થાન્વય - અજ્ઞાણ [અર્થ ભિન્નુઓને] આસંદી પલ્લિકેસુ [આસદી અને પત્તંજ

ભાવાર્થ :— (સોળસુ સ્થાન -) ગોચરી માટે જઈ ગૃહસ્થાને ઘેર બેસવું યોગ્ય નથી, તેનાથી નીચે પ્રમાણે અનાચાર થવાનો સંભવ રહે છે અને મિથ્યાત્વ (અજ્ઞાન) ની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૫૭ ॥

વિવત્તી વંમચેરસ્સ, પાણાણં ચ વહે વહો ।

વળીમગપડિમ્માઓ, પડિકોહો અગારિણં ॥ ૫૮ ॥

પદાર્થાન્વય - ગૃહસ્થીઓના ઘર બેસવાથી વંમચેરસ્સ [બ્રહ્મચર્યનો] વિવત્તી [નાશ થાય] પાણાણં [પ્રાણીઓનો] વહે [વધ થાય] ચ (અને સાથે જ) વહો [સંયમનો ઘાત પણુ થાય] વળીમગપડિમ્માઓ [લિલાચરોને વિદ્વરૂપ બનાય] અગારિણં (ગૃહસ્થીઓને પણ) પડિકોહો (ક્રોધનું કારણ થાય છે)

ભાવાર્થ — ગૃહસ્થાના ઘર બેસવાથી કયા દોષો સંભવે છે તે દેખાડે છે બ્રહ્મચર્ય પાળવામાં વિપત્તિ ઉભી થાય છે. પ્રાણીઓનો વધ થવાથી સંયમ પણ નાશ પામે છે. યાચક યાચના કરવા આવ્યો હોય તેને વિદ્વ થાયછે તથા ગૃહસ્થાના ક્રોધનું કારણ બની જવાય છે. (ગૃહસ્થ સ્ત્રી કે પુરુષનો પરિચય થતા વિષયવાસના બળે અને બ્રહ્મચર્ય ભંગ થવાનો ભય રહે, ગૃહસ્થ રાગી થવાથી ખાન પાન બનાવે તેથી જીવ હિંસા થાય ઘરના માલિક ને આરિત્ર ઉપર શંકા થાય તેથી તેને ક્રોધ આવે અને ક્રોધ લિપ્તુક આગણે આવ્યો હોય તે પણ સંયમીને ભેધ પાછો ફરે માટે અતરાય રૂપ થવાય. આવા અનેક દોષોનું કારણ છે માટે સંયમીએ ગૃહસ્થને ઘેર બેસવું ન ભેધએ) ॥ ૫૮ ॥

અગુત્તી વંમચેરસ્મ ઇત્થિઓ વાવિ સંકળં ।

કુસીલવડ્ઢણ ઠાણં, દૂરઓ પરિવજ્જણ ॥ ૫૯ ॥

પદાર્થાન્વય - ઘરેમા બેસવાથી વંમચેરસ્સ [બ્રહ્મચર્યની] અગુત્તી (અગુપ્તિ થાય છે) વા [અને] ઇત્થિઓવિ [સ્ત્રીજનોથી પણ] સંકળં [શંકા ઉત્પન્ન થાય છે માટે] કુસીલવડ્ઢણ (કૃશીલ વધારનાર) ઠાણ [સ્થાનને] દૂરઓ [દૂરથીજ] પરિવજ્જણ (ત્યાગી દે)

ભાવાર્થ :— ગૃહસ્થને ઘેર બેસવાથી બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ થઈ શકતું નથી અને ગૃહસ્થ સ્ત્રી સાથેના પરિચયથી અન્ય જનોને માધુના આરિત્રપ્રત્યે શંકા થાયછે, માટે આવા દુનાચારને વધારનાર સ્થાનને સંયમી દૂરથીજ છોડીદે અર્થાત્ ગૃહસ્થને ત્યાં બેસે નહિ ॥ ૫૯ ॥

તિણ્ઠમન્નયરાગસ્સ, નિસિજ્જા જસ્સ કપ્પહ ।

જરાણ અમિસૂઅસ્સ, વાઢિઅસ્સ તવસ્મિણો ॥ ૬૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- તિળં [ત્રણમાથી] અન્નચરાગસ્સ અન્યતર-કોઈ એકને] જસ્સ (જેને) નિસિજ્જા [ગૃહસ્થના ઘેર બેસવાનું] કપ્પઙ્ગ [કલ્પે છે] જરાણ [વૃધ્ધાવસ્થાને કારણે] અભિભૂઅસ્સ [પરાલભ પામેલાને] વાહિઅસ્સ [વ્યાધિગ્રસ્તને] તથા તવસ્સિણો [તપસ્વીને] કારણકે, પૂર્વોક્ત દોષોની તેને સલાવના રહેતી નથી.

ભાવાર્થ — ગૃહસ્થને ત્યા બેસવાનો અપવાદ માર્ગ — એક તો જરાવસ્થાથી વીડિત લિક્ષુ હોય, બીજો રોગિષ્ઠ લિક્ષુ હોય અને ત્રીજો તપસ્વી હોય. (આ ત્રણ કારણોથી શરીર જેવું ક્ષીણ અને રૂક્ષ બની ગયું હોય તેથી ગોચરી લાવતા શ્રમ પડે અને બેસી જવું પડે તો અપવાદ માર્ગે બેસવાની છૂટ છે) આ ત્રણ પૈકી કેઈને પણ ગૃહસ્થને ઘરે કારણસર બેસવું પડે તો કલ્પે છે ॥ ૬૦ ॥

વાહિઓ વા અરોગી વા, સિણાણં જો ડ પત્થણ ।

બુક્કંતો હોઈ આચારો, જઢો હવઈ સંજમો ॥ ૬૧ ॥

પદાર્થાન્વય — વાહિઓ (રોગી) વા [અથવા] અરોગી વા (અરોગી) જો ડ [જે કોઈ સાધુ] સિણાણં [સ્નાનની] પત્થણ [ઇચ્છા કરે છે] આચારો [તેનો આચાર] બુક્કંતો [વ્યુત્કાન્ત - બ્રહ્મ] હોઈ [થાય છે] સંજમો [સયમ] જઢો [ક્ષીન-નષ્ઠ] હવઈ [થાય છે]

ભાવાર્થ — (સત્તરમું સ્થાન -) રોગી કે અરોગી કોઈ પણ લિક્ષુ સ્નાનની પ્રાર્થના કરે અર્થાત્ ઇચ્છે તો પોતાના આચારનું ઉદ્વેગન થાય છે અને તેથી સયમને હાનિ પહોચે છે (‘સ્નાન’ શ્રંગારનું મુખ્ય અંગ છે) તેનાથી કામવાસનાની વૃદ્ધિ થાય છે, માટે સયમીને વ્રતથી પતિત કરનાર છે તેમજ પાણીના જીવોની વિરોધના પણ થાય છે. આ કથન આ સ્થાન માટે શ્રંગારનું મુખ્ય અંગ હોવાથી સ્નાનનો જ નિષેવ કરેલ છે પરંતુ મત્તાદિની શુદ્ધિ માટે મલિન અંગવિશેષનું પ્રક્ષાલન કરવાની મનાઈ નથી અર્થાત્ સાફ કરી શકાય છે ॥ ૬૧ ॥

સંતિમે સુહુમા પાણા ઘસાસુ મિલગાસુ અ ।

જે અ મિક્ખૂ સિણાયંતો, વિયહેણુપ્પિલાવણ ॥ ૬૨ ॥

પદાર્થાન્વય - ઘસાસુ [ક્ષારવાળી છિદ્રયુક્ત ભૂમિમાં] અ (તથા) મિલગાસુ [ભૂમિની તિરોડામાં] ઇમે [જે ત્રસસ્થાવર] સુહુમા (સૂક્ષ્મ) પાણા (પ્રાણિઓ) સંતિ [છે] તેથી જે અ (જે) સિણાયંતો [સ્નાન કરનાર] મિક્ખૂ [સાધુ] વિયહેણુપ્પિલાવણ [પ્રાસુક જલદ્રારા સ્નાન કરે તોપણ તે જીવોને પીડા ઉત્પન્ન કરે છે]

ભાવાર્થ — કારણ કે ક્ષાર ભૂમિ અથવા તિરોડાવાળી ભૂમિમાં ઘણા સૂક્ષ્મ પ્રાણિઓ રહેલા હોય છે માટે જો લિક્ષુ ઉપણુ પાણીથી પણ સ્નાન કરે તો તે જીવોને પીડા પહોચાડે છે. ॥ ૬૨ ॥

તમ્હા તે ન સિણાયંતિ, સીણ ઉસિણેણ વા ।

જાવજીવં વયં ઘોરં. અસિણાણમહિટ્ઠગા ॥ ૬૩ ॥

પદાર્થાન્વય :— તમ્હા (તે માટે) તે [સંયમી] સીણ [શીતલ જલથી] વા [અથવા] ઉસિણેણ [ઉષ્ણ જલથી કદીપણુ] ન સિણાયતિ [સ્નાન કરતા નથી] જાવજીવં (જીવન પર્યાન્ત] ઘોરં (ઘોર) અસિણાણ [અસ્નાન નામના] વયં [વ્રતને] અહિટ્ઠગા [ધારણ કરનારા હોય છે.]

ભાવાર્થ :— તેમાટે શીતલ કે ઉષ્ણ (સજીવ કે નિર્જીવ) કોઈપણ પાણીથી (દેહભાવથી પર થનારા) સંયમી પુરુષો સ્નાન કરતા નથી, અને જીવનપર્યાંત તેવા કઠિન અસ્નાન વ્રતને ધારણ કરે છે ॥ ૬૩ ॥

સિણાણં અદુવા કકં લુદ્ધં પડમગાણિ અ ।

ગાયસ્સુવ્વટ્ટણઢાણ, નાયરંતિ કયાઙ્ગિ ॥ ૬૪ ॥

પદાર્થાન્વય — સિણાણં [સ્નાન] અદુવા [અથવા] કકં [કલક-ચંદનાદિ સુગંધી] લોદ્ધ [લોધ] પડમગાણિ (કુ કુમ-કેસર પ્રમુખ) અ (અને) ગાયસ્સુવ્વટ્ટણઢાણ (પોતાના શરીરના ઉદ્ધવર્તન માટે) કયાઙ્ગિ (કદીપણુ) નાયરંતિ (આચરણ કરતા નથી)

ભાવાર્થ — (અઠારમું સ્થાન —) સંયમી પુરુષ સ્નાન, સુગંધી ચંદન, લોધ કુ કુમ, પદ્મ કેસર વગેરે દ્રવ્યોથી કદીપણુ શરીરને વિલેપન કે મર્દન વગેરે કરે નહિ ॥ ૬૪ ॥

નગિણસ્સ વાવિ મુંડસ્સ, દીઠરોમનહંસિણો ।

મેહુણાઓ ઉવસંતસ્સ, કિં વિભૂસાઙં કારિઙં ॥ ૬૫ ॥

પદાર્થાન્વય — નગિણસ્સ [નગ] વાવિ [અથવા] મુંડસ્સ (શિરમુંડિત તથા) દીઠરોમનહંસિણો [દીર્ઘ રોમ નખ વાળા તથા] મેહુણાઓ (મૈથુન કર્મથી) ઉવસંતસ્સ [સર્વથા ઉપશાંત માધુને] વિભૂસાઙ [વિલૂપાથી] કિં કરિઙં [શુ કામ ?]

ભાવાર્થ :— પ્રમાણાપેત વસ્ત્રવાળા સ્થવિર કલ્પી અવસ્થાધારી અથવા નગન એવા નિન-કલ્પી અવસ્થાવાળા, દ્રવ્યથી તથા ભાવથી મુંડિત (કેશલુચન કરનારા), દીર્ઘરોમ તથા નખવાળા અને મૈથુનથી સર્વથા વિરકત થયેલા સંયમીને વિલૂપાનું પ્રયોજન શુ હોય ? અર્થાત્ દેહ-મૂર્છાધીન પર થયેલા અને મોહથી વિરમેલા સંયમીને વિલૂપાની આવશ્યકતા રહેતી નથી શરીરને સ્પર્શ અને અંગાન્ત તે તો બિશુવ રૂપણ છે ॥ ૬૫ ॥

વિભૂસાવત્તિઅં મિક્ખુ, વમ્મં વંધઈ ચિક્કણં ।

૫

સંસારસાયરે ઘોરે, જેણ પડઈ દુરુત્તરે

॥ ૬૬ ॥

પદાર્થાન્વય — મિક્ખુ [સાધુ] વિભૂસાવત્તિઅં [વિભૂષાના નિમિત્તે] ચિક્કણં (દારૂણ)
કમ્મં (કર્મ) વંધઈ [બાંધે છે] જેણ (જેનાથી) દુરુત્તરે (દુસ્તર) ઘોરે [ભયંકર]
સંસારસાયરે [સ સાર સાગરમા] પડઈ [પડે છે.]

ભાવાર્થ — (જે વિભૂષા કરે તો) વિભૂષાને નિમિત્તે ભિક્ષુ એવા ચિક્કણાં કર્મો બાંધે છે કે
જે કર્મોથી દુ બ કરીને મુક્ત થઈ શકાય એવો ભિક્ષુ ભય કર સ સાર રૂપી સાગરમા પડે છે. ॥ ૬૬ ॥

વિભૂસાવત્તિઅં ચેઅં, બુદ્ધા મન્નંતિ તારિસં ।

સાવજ્જવહુલં ચેઅં નેયં તાઈર્હિં સેવિઅં

॥ ૩૭ ॥

પદાર્થાન્વય — બુદ્ધા [તીર્થ કર દેવ] વિભૂસાવત્તિઅં (વિભૂષા નિમિત્તે) ચેઅં (ચિત્તને)
તારિસં [રૌદ્ર કર્મના બ ધનનુ હેતુ] મન્નંતિ (માને છે) ચ (અને) ઇઅં (એવી રીતે ચિત્ત
આત્મ ધ્યાનથી) સાવજ્જવહુલં [ઘણા પાપનું કારણ બને છે તેથી] તાઈર્હિં (છકાયના રક્ષક
સ યમીને) નેયં સેવિઅં (આ વિભૂષા આચરવા યોગ્ય નથી.)

ભાવાર્થ — કારણ કે જ્ઞાનીજનો વિભૂષા ન બધી સકલ્પ-વિકલ્પ કરનારા મનને બહુ
કર્મબાંધનો હેતુ માને છે અને તેથીજ સૂક્ષ્મ છવોનુ રક્ષણ કરનારા સંયમીઓ તેનુ મન દ્વારા
પણ સેવન કરતા નથી. ॥ ૬૭ ॥

સ્વંતિ અપ્પાણમમોહદંસિણો, તવે રયા સંજમ અજ્જવે ગુણે ।

ધુણંતિ પાવાઈ પુરે કડાઈ, નવાઈ પાવાઈ ન તે કરંતિ

॥ ૬૮ ॥

પદાર્થાન્વય — અમોહદંસિણો (વ્યામોહ રહિત તત્ત્વને દેખનારા) સંજમ અજ્જવે ગુણે
(સંયમ અને આર્જવ ગુણ સયુક્ત) તવે [તપમા] રયા [રક્ત] તે (તે, પૂર્વોક્ત અઢાર
સ્થાનોના પાલક સાધુ) પુરેકડાઈ [પૂર્વકૃત] પાવાઈ (પાપોને) ધુણંતિ [ક્ષય કરે છે]
નવાઈ [આગળ નવા] પાવાઈ [પાપકર્મોના બ ધ] ન કરંતિ (કરતા નથી) અપ્પાણં [જન્મ
જન્માતરના પાપોથી મલિન પોતાના આત્માને] સ્વંતિ (વિશુદ્ધ બતાવે છે.)

ભાવાર્થ :— મોહરહિત, વસ્તુસ્વરૂપને યથાર્થપણે જોનારા અને સયમ, સરલતા, તથા
તપમાં રક્ત નિર્મલ પૂર્વે કરેલાં પાપોને નાશ કરે છે અને નવા પાપોને ઉપાર્જન કરતા નથી
શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપને પામી જાય છે ॥ ૬૮ ॥

સઓવસંતા અમમા અર્કિચણા, સવિજ્જવિજ્જાણુગયા જસંસિણો ।

ઉત્પસન્ને વિમલેવ ચંદિમા, સિદ્ધિ વિમાણાઙ્ગ ઉવંતિ તાઙ્ગો ॥ ૬૯ ॥

પદાર્થાન્વય :— સઓવસંતા (સદા ઉપશાત) અમમા (મમત્વ રહિત) અર્કિચણા (પરિચ્છ રહિત) સવિજ્જવિજ્જાણુગયાં [પોતાની આધ્યાત્મિક વિદ્યાના — પારગામી] તાઙ્ગો [જગત્ના જીવોની પોતાના આત્માની સમાન રક્ષા કરનાર] જસંસિણો [યશસ્વી તથા] ઉત્પસન્ને (ઋતુ પ્રસન્ન થવાપર = શરદ ઋતુમા પ્રસન્ન થનાર) ચંદિમાઙ્ગ [ચંદ્રમાની સમાન] વિમલે (પૂર્ણ નિર્મળ સાધુ) 'સિદ્ધિ' [મુક્તિને] ઉવંતિ [પ્રાપ્ત કરેછે અને] વિમાણાઙ્ગ [કર્મ શેષ રહી જાય તો ગૈમાનિક ગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે] ત્તિ વેમિ [આ પ્રમાણે હું કહું છું]

સાવાર્થ :— હુમેંશા ઉપશાત, મમતારહિત, અપરિચ્છી, આધ્યાત્મિક વિદ્યાને પ્રાપ્ત થયેલા, યશસ્વી તથા દરેક નાનામોટા જીવોનું પોતાની સમાન રક્ષણ કરનારા તેવા સંયમીઓ શરદ ઋતુના નિર્મળ ચંદ્રમાની સમાન કર્મમળથી વિશુદ્ધ થઇને સિદ્ધ ગતિ પામે છે અથવા સ્વદેય કર્મ શેષ રચા હોય તો ઉચ્ચ પ્રકારના દેવલોકના વિમાનોને પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૬૯ ॥

સુધર્મા ગણુધર પોતાના શિષ્ય જ બૂસ્વામીને કહે છે કે મેં જે પ્રમાણે સાલજીયું હતું તે પ્રમાણે હું કહું છું

— :/ પષ્ટાઞ્ચયન સમાપ્ત.) :—

અધ્યયન સાતમું

અહ સુવક્સુદ્ધી ણામ-સત્તમંઅર્જુનયણં

સુવાક્ય શુદ્ધિ.

ચઉળંં યલુ ભાસાણં, પરિસંઘાય પન્નવં ।
 ઢુળહ તુ વિણયં સિક્કલે, ઢો ન ભાસિજ્જ સન્વસો ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય — પન્નવં [પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુ] ચઉળંં યલુ [સત્યાદિ-ચાર] ભાસાણં [ભાષાઓનાં સ્વરૂપને] પરિસંઘાય (સર્વ રીતે જાણીને) ઢુળહ તુ (જે ભાષાઓનો) વિણયં [વિનય-શુદ્ધ પ્રયોગ] સિક્કલે [શીખે અને શેષ] ઢો (જે ભાષાઓનો) સન્વસો (સર્વથા) ન ભાસિજ્જ [પરિત્યાગ કરે અર્થાત્ જોડે નહિ]

ભાવાર્થ — શુરુદેવ જોડ્યા — પ્રજ્ઞાવાન્ ભિક્ષુ સત્ય, અસત્ય, મિશ્ર અને વ્યવહાર આ ચારેય પ્રકારની ભાષાના સ્વરૂપને જાણીને તે પૈકી જે પ્રકારની [સત્ય અને વ્યવહાર] ભાષાવડે વિનય શીખે, અર્થાત્ જે પ્રકારની ભાષાનો વિવેક પૂર્વક ઉપયોગ કરે. પરંતુ અસત્ય અને મિશ્ર આ જે પ્રકારની ભાષાને સર્વથા નજ જોડે ॥ ૧ ॥

જા ય સચ્ચા અવત્તવ્વા, સચ્ચામોસા અ જા મુસા ।
 જા ય બુદ્ધેહિં નાહન્ના, ન તં ભાસિજ્જ પન્નવં ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય — જા ય [જે ભાષા] સચ્ચા [સત્ય છે પરંતુ] અવત્તવ્વા [પાપકારી હોવાથી જોડવા યોગ્ય નથી] જા [અને જે] સચ્ચામોસા (સત્યામૃષા-મિશ્ર છે) અ [તથા] મુસા [મૃષા છે] ય [તથા] જા [જે ભાષા] બુદ્ધેહિં (તીર્થ કર-દેવોદ્વારા) નાહન્ના [અનાચરિત છે] તં [તે ભાષાને] પન્નવં [પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુ] ન ભાસિજ્જ [ભાષણુ ન કરે.]

ભાવાર્થ — (સત્ય ભાષા જોડવા યોગ્ય છે છતાં પણ કેવા પ્રકારની જોડવી તે સ્પષ્ટ કરે છે -) પ્રજ્ઞાશીલ સયમી સત્ય ભાષા પણ જો જોડવા યોગ્ય ન હોય તો જોડે નહિ જેમકે :- કોઈ હિંસક વ્યક્તિના પૂછવા પર કહેવું “ પેલા મૃગ આ દિશામાં ગયા ? ” તેમજ મિશ્ર ભાષા-અર્થ સત્ય અને અર્થ અસત્ય-અને મૃષા — બિલકુલ અસત્ય આ ભાષાઓને તીર્થ કરોએ ત્યાજ્ય ભાષા કહી છે માટે તેવી ભાષાને બુદ્ધિમાન્ સાધુઓ જોડે નહિ ॥ ૨ ॥

અસચ્ચમોસં મચ્ચં ચ, અણવજ્જમકક્કસં ।

સમુપ્પેહમસંદિધ્દં, ગિરં ભાસિજ્જ પન્નવં ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય — પન્નવં [પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુ] અણવજ્જં [પાપથી રહિત] અકક્કસં [અક-

કર્કશ એવં] અસંદિદ્ધં [અસ દિગ્ધ] અસચ્ચમોસં ગિરં [અસત્યામૃષા-વ્યવહાર ભાષાને] ચ (અને)
સચ્ચં [સત્ય ભાષાને] સમુપ્પેહં [સારીરીતે વિચારીને] માસિજ્જ [બોલે]

ભાવાર્થ :— બુદ્ધિમાન્ ભિક્ષુ અસત્યામૃષા [વ્યવહાર] ભાષા તથા સત્યભાષા પણ પાપરહિત, અર્કશ (કોમળ) અને સંદેહ રહિત હોય તેજ વિચારીને બોલે. સાધુની ભાષા એવી સીધી, સાધારણ અને સર્વથા સ્પષ્ટ હોવી જોઈએ કે, જે ભાષાથી સાધારણથી સાધારણ બુદ્ધિવાળા પણ સમજી શકે અને તદનુસાર પ્રવૃત્તિ કરી શકે. બોલવાના સમયે વિચારપૂર્વક અને ઉપયોગ સહિત બોલવું જોઈએ. જે વચનો, વિચારની કસોટીમાં સઘર્ષિત થઈને પૂર્ણ ઉજ્જવલ થયા હોય છે તેજ વચનો જનતાને શાન્તિના માર્ગપર લાવી શકે છે. માટે સંયમીના મુખમાંથી ઝરતી વાણી મધ સમાન મીઠી અને કર્તાવ્ય સૂચક હોવી જોઈએ ॥ ૩ ॥

एअं च अट्टमन्न वा, जं तु नामेइ सासयं ।

स भासं सच्चमोसं च, तंपि धीरो विवज्जए ॥ ४ ॥

પદાર્થાન્વય :— સ (તે) ધીરો [ધૈર્યવાન્-સાધ] ઇઅં [પૂર્વોક્ત સાવધ તથા કર્કશ-ભાષારૂપ] અટ્ટં (અર્થને) વા (અથવા) અન્નં ચ (આ પ્રકારના અન્ય અર્થને આશ્રિત કરીને) જ તુ (જે અર્થ નિશ્ચયજ) સાસયં [શાશ્વત સ્થાન મોક્ષને] નામેइ [પ્રતિકૂલ કરનાર છે] સચ્ચમોસં ભાસં [સત્યાસત્ય ભાષા રૂપ હોય તથા] ચ (સત્યભાષા રૂપ હોય) તંપિ [તો પણ તે ભાષાને] વિવજ્જए [વિશેષ રૂપથી છોડી દે.]

ભાવાર્થ — બુદ્ધિમાન્ સાધુને યોગ્ય છે કે જે ભાષા સાવધ અને કઠોર છે તથા તેવા પ્રકારની કોઈપણ ભાષા અનર્થ કારણી હોય, જે શાશ્વત મુખથી પરાઙ્ગમુખ બનાવે તેવી હિંસક અને પરપીડા-કારી હોય તે ભાષા ન બોલે પછી ભલે તે તથ્ય હોય કંઈક સત્ય અને કંઈક અસત્ય એવી મિશ્ર ભાષા પણ ન બોલે. [આવી ભાષામાં સત્યનો અશ હોવાથી શ્રોતાઓ વધારે ભરમાય છે અને વક્તા પોતાને સત્ય સ્પષ્ટવક્તા કહેવડાવી શકે તે પણ એક પ્રકારની દંભવૃત્તિ થાય છે તે બન્ને બોલનાર અને સાંભળનાર માટે હિતાવહ નથી] ॥ ૪ ॥

वित्तह पि तहामुत्ति, जं गिरे भासए नरो ।

तम्हा सो पुट्ठो पावेण, किं पुणं जो मुसं वए ॥ ५ ॥

પદાર્થાન્વય — નરો (જે મનુષ્ય) તહામુત્તિ [સત્ય વસ્તુના આકાર ઉપર સ્થિત થયેલ હોય] વિત્તહંપિ [એવા અસત્ય ને પણ] જં (જે) ગિરં (સત્ય રૂપ ભાષામાં) ભાસए [ભાષિત કરે-કહે છે] તમ્હા (તેથી) સો [બોલનાર - વક્તા] પાવેણ (પાપવડે) પુટ્ઠો [ખરડાય છે-અર્થાત્ પાપથી સ્પૃષ્ટ થાય છે] તો પછી જો [જે પુરુષ] મુસં (કેવળ અસત્ય ભાષાનું) વए [ભાષણ કરે છે] કિં પુણં (તેના માટે તો શુ કહેવું ?)

ભાવાર્થ .— સત્ય પદાર્થના આકાર - વેષને ધારણ કરનાર અસત્ય પદાર્થને સત્ય રૂપે પણ

જે સાધક બોલે છે તે પાપકર્મથી બંધાય છે. તો જાણી જોઈને જુદું બોલે તેના પાપનું તો પૂછવું જ શું ? જેમ કોઈ સ્ત્રીએ પુરુષનું રૂપ ધારણ કર્યું હોય તેને કોઈ પુરુષ કહે તો પણ તે વાસ્તવિક દષ્ટિએ પાપમય પ્રયોગ ગણાય તો પછી જુદું બોલવું તે પાપ હોય તેમાં આશ્ચર્ય શું ? ॥ ૫ ॥

તમ્હા ગચ્છામો વવસ્વામો, અમુગં વા જે ભવિસ્સઈ ।

અહં વા જં કરિસ્સામિ, एसो વા જં કરિસ્સઈ ॥ ૬ ॥

एवमाइ उ जा भासा, एसकाळमि संकिया ।

संपयाइअमट्टे वा, तंपि धीरो विवज्जए ॥ ७ ॥ यु०

પદાર્થાન્વય — તમ્હા (આ પાપબંધનના કારણ) ગચ્છામો [કાલે અમે અવશ્ય જઈશું] વવસ્વામો [વ્યાખ્યાન કરીશું] વા [અથવા] જે (અમારું) અમુગં (અમુક કાર્ય) ભવિસ્સઈ (થશે) વા (અથવા) અહ [હું] જં [આ કાર્ય] કરિસ્સામિ [કરીશ] વા (અથવા) एसो (આ સાધુ) જં (અમારું આ કાર્ય) કરિસ્સઈ (કરશે) एवमाइ उ [ઇત્યાદિ] भासा (ભાષા) जा (જે) एसकाळमि [ભવિષ્ય કાલમા] વા (અથવા) संपयाइ अमट्टे [વર્તમાન કાળમાં અથવા અતીત કાળમા] संकिया (શંકિત હોય) तंपि [તેવી ભાષાનો પ્રયોગ કરવાનું] धीरो (ધૈર્યવાન સાધુ) विवज्जए (ત્યાગી દે)

ભાવાર્થ — (હવે નિશ્ચયાત્મક ભાષાનો પણ ત્યાગ કરવો ઘટે, તે સંબંધમાં કહે છે :-) અમે અવશ્ય આવતા કાળે જઈશું અમે કહીશુંજ, અમારું અમુક કાર્ય થશેજ અથવા અમુકજ થવાનું છે, હુંજ તે કરીશ અથવા આ માણસજ તે કરશે વગેરે વગેરે ભાષાઓ કે જે ભવિષ્ય કે વર્તમાનમાં શંકાસ્પદ છે તેવી ભાષાને પણ નિશ્ચયાત્મક રીતે સંબંધી ન બોલે મારાશ એજ છે કે સંબંધી બહુ સાવધાની પૂર્વક ચોતાના પદની જવાબદારી સમજી ભાષાનો પ્રયોગ કરે ॥ ૬-૭ ॥

अईअमि अ कालमि, पच्चुप्पणमणागए ।

जमट्टं तु न जाणिज्जा, एवमेअंति नो वए ॥ ८ ॥

પદાર્થાન્વય .— અઈઅમિ કાલમિ [અતીત કાલ સંબંધી] અ (તથા) પચ્ચુપ્પણમણાગए (વર્તમાન કાળ અને ભવિષ્ય કાલ સંબંધી) જં (જે) अट्टं [અર્થ અથવા વસ્તુને] न जाणिज्जा [જાણતો ન હોય] तु (તો તેને) एवमेअंति (આ વસ્તુ આવા પ્રકારનીજ છે એ પ્રમાણે) नो वए (બોલવું ન જોઈએ) .

ભાવાર્થ . તેમજ ભૂતકાળ વર્તમાનકાળ તથા ભવિષ્યકાળ સંબંધી જે પદાર્થના સ્વરૂપને જાણતો ન હોય, તેના વિષયમાં “ આ આવું જ છે ” આ રીતે માધુએ કયાંતેય કથન કરવું ન જોઈએ. ॥ ૮ ॥

अईअमि अ कालमि, पच्चुप्पणमणागए ।

जन्थ संका भवे तं तु, एवमेअंति नो वए ॥ ९ ॥

દશગૈકાલિક

પદાર્થાન્વય :— અર્હઅમિ કાલમિ [અતીત કાલમાં] અ (અને) પચ્ચુપ્પણમનાગણ
[વર્તમાન કાલમાં તથા ભવિષ્ય કાલમાં] જત્થ [જે પદાર્થના વિષયમાં] સંકા (શંકા) મવે
[હોય] તુ (તો) તં [તે પદાર્થના વિષયમાં] એવમેઅંતિ (આ આવા પ્રકારનું છે એમ)
નો વણ (ખોલે નહિ.)

ભાવાર્થ :— તેમજ ભૂતકાળ, ભવિષ્યકાળ અને વર્તમાનકાળને વિષે જે કાર્ય પરત્વે શંકા
હોય (અર્થાત્ જે વિષયને નિશ્ચિતરૂપે બાણતા ન હોય) તે સંબંધમાં ' તે એમજ છે '
એવું વચન ન કહે ॥ ૯ ॥

અર્હઅમિ અ કાલમિ, પચ્ચુપ્પણમનાગણ ।

નિસ્સંકિઅં મવે જં તુ, એવમેઅં તિ નિદિસે

॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય :— અર્હઅમિ કાલમિ [અતીતકાલ સંબંધી] અ [તથા] પચ્ચુપ્પણમ-
નાગણ [વર્તમાન કાલ અને અનાગત કાલ સંબંધી] જં [જે પદાર્થ] નિસ્સંકિઅં [નિઃશંકિત]
મવે (હોય) તુ [તો તેના-વિષયમાં] એવમેઅંતિ (આ પદાર્થ આવા પ્રકારનો છે) એમ
નિદિસે (કહે)

ભાવાર્થ :— પરંતુ ભૂત ભવિષ્ય તથા વર્તમાનકાળમાં જે વસ્તુ (કાર્ય) સંશય રહિત
હોય અને અદ્વિષિત હોય તેનેજ ' આ પદાર્થ આમ છે ' અથવા ' તેમ છે ' વગેરે વગેરે કહે.
અર્થાત્ પરિમિત ભાષા દ્વારા તે સત્ય વાતને વ્યક્ત કરે ॥ ૧૦ ॥

તહેવ ફરુસા માસા, ગુરુભૂઓવવાઈળી ।

સચ્ચા વિ સા ન વત્તવ્વા, જઓ પાવસ્સ આગમો

॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય — તહેવ [તેમજ જે] માસા [ભાષા] ફરુસા (કઠોર હોય) તથા
ગુરુભૂઓવવાઈળી (ઘણા પ્રાણીઓને આઘાત પહોચાડનારી હોય) સા [તે ભાષા] સચ્ચાવિ
(સત્ય હોવા છતાં પણ) ન વત્તવ્વા [અવકતવ્ય છે] જઓ [જે ભાષાથી] પાવસ્સ [પાપનું]
આગમો (આગમન થાય છે)

ભાવાર્થ — બીજા જીવોની લાગણી દુભાય તેવી હિંસક તથા કઠોર ભાષા સત્ય હોય તો
પણ તે ન ખોલે, કારણ કે તેવી વાણીથી પાપનું આગમન થાય છે ॥ ૧૧ ॥

તહેવ કાળં કાળત્તિ, પંડગં પંડગત્તિ વા ।

વાહિઅં વાવિ રોગિત્તિ, તેણં ચોરત્તિ નો વણ

॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય — તહેવ (તેમજ) કાળં [કાળાને] કાળત્તિ (કાણું છે એમ) વા

[તથા] પંડગં (નપુસકને) પંડગત્તિ [નપુંસક છે] વાવિ (અથવા યજ્ઞ) વાહિઅં [વ્યાધિ-વાળાને] રોગિત્તિ (આ રોગી છે એમ) અથવા તેણં (ચોરને) ચોરત્તિ (ચોર છે એમ) નો વણ [કહે નહિ]

ભાવાર્થ :- કાણાને એ કાણા, નપુસકને એ નપુંસક, રોગીને એ રોગી અને ચોરને એ ચોર, એવી ભાષા સત્ય હોવા છતાં પણ ન બોલે વાત સત્ય હોવા છતાં તેમ કહેવાથી માત્રી વ્યક્તિની લાગણી દુભાય છે. અને લાગણી દુભાવવી તે એક પ્રકારની હિંસા છે. માટે સત્ય અને નિર્દોષ ભાષા બોલવી જોઈએ. ॥ ૧૨ ॥

एएणन्नेण अट्ठेणं, परो जेणुवहम्मइ ।

आयारभावदोसन्नु, न तं भासिज्ज पन्नवं ॥ १३ ॥

પદાર્થાન્વય :- एएण [આ] अट्ठेण (અર્થની) अट्ठेण (અન્ય) जेण (જેનાથી) परो [ખીજા પ્રાણી] उवहम्मइ [ખીડિત થાય છે] तं (તે અર્થને) आयारभावदोसन्नु (આચાર-ભાવના દોષોને જાણનારા) पन्नव (પ્રજાવાન માધુ) न भासिज्जा [ભાષણ ન કરે]

ભાવાર્થ — આચાર અને ભાવના ગુણ દોષોને જાણનારા વિવેકી પ્રજ્ઞાશીલ સાધુ આ રીતે અથવા ખીજી રીતે સામા પ્રાણીની ઘાત થાય કે હૃદય દુભાય તેવી ભાષા બોલે નહિ. ॥ ૧૩ ॥

तदेव होले गोलित्ति. साणे वा वसुलित्ति अ ।

दमए दुहए वावि, नेवं भासिज्जं पन्नवं ॥ १४ ॥

પદાર્થાન્વય - तदेव (તેમજ) होले [મૂર્ખ !] तथा गोलित्ति (જાસ્થી ઉત્પન્ન થયેલ માટે હે ગોલ !) साणे (હે શ્વાન !) वसुल [હે છીનાળવા !] इत्ति (આ પ્રમાણે) दमए [હે ક ગાળ ભીખારી] दुहए [હે દુર્ભાગ્ય] पन्नव [પ્રજાવાન માધુ] नेवं [આ પ્રમાણે નહિ] भासिज्ज (બોલે)

ભાવાર્થ :- બુદ્ધિમાન માધુ, જે દેશમાં જે નીચતા વાચક શબ્દ, મંબોધન કરવામાં આવે છે તેવા શબ્દોથી કોઈને બોલાવે નહિ, જેમકે - હે મૂર્ખ ! હે ગોલ ! હે શ્વાન ! (કૂતરા !) હે વસુલ-છીનાળવા ! હે દ્રમક ! હે દુર્ભાગી ! ઇત્યાદિ હવકા એવાં દુઃખકારી શબ્દોથી કોઈને બોલાવવા જોઈએ નહિ હોલ આદિ શબ્દો નિષ્કુરતાવાચક છે તાત્પર્ય એજ છે કે જે શબ્દ કઠોર હોય અથવા મંતાપકારી હોય તે શબ્દો નહીં કદાપિ કોઈને સંબોધિત કરવા ન જોઈએ ॥ ૧૪ ॥

अज्जिए पज्जिए वावि, अम्मो माउसिअत्ति अ ।

પિઝસિષ્ ભાયણિજ્જત્તિ, ધૂણ્ણ નત્તુણિઅત્તિ અ ॥ ૧૫ ॥

હલે હલિત્તિ અન્નિત્તિ, મટ્ટે સામિણિ ગોમિણિ ।

હોલે ગોલે વસુલિત્તિ, ઇત્થિઅં નેવમાલવે ॥ ૧૬ ॥

પદાર્થ-વચ — અજ્ઞિણ (હે આર્યિકે = દાદી !) અથવા પજ્ઞિણ [હે પ્રાર્યિકે = મોટી દાદી] વાવિ (અથવા) અમ્મો [હે અમ્મા !] અ (અથવા) માઝસિઅત્તિ [હે માસી !] અથવા પિઝસિષ્ણ [હે ફૈણા !] અથવા ભાયણિજ્જત્તિ [હે ભાણેણ !] અથવા ધૂણ્ણ (હે પુત્રી !) અ [અથવા] નત્તુણિઅત્તિ [હે પૌત્રી ! હલેહલેત્તિ [હે હલે અલી ! એમ] અથવા અન્નિત્તિ [હે અન્ને ! એમ] મટ્ટે (હે ભટે !) અથવા સામિણિ (હે સ્વામિનિ !) ગોમિણિ (હે ગોમિનિ !) અથવા હોલે (હે મૂળા !) ગોલે (હે ગોલી !) વસુલેત્તિ (હે છિનાળવી !) ઇત્થં (આ પ્રકારના સંબોધન વચનોથી સાધુ) ઇત્થિઅ (સ્ત્રીને) નં આલવે (બોલાવે નહિ)

ભાવાર્થ — આ ગાથાયુગ્મમા આ વાતનો પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો છે કે કેઈ સાધુને કેઈ સ્ત્રી સાથે વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ આવે તો તે સ્ત્રીની સાથે નીચે લખેલ આમંત્રણો દ્વારા વાતચીત ન કરાય. જેમકે — હે દાદી ! મોટી દાદી ! હે માતા ! હે માસી ! હે ફૈ ! હે ભાણેણ ! હે બેટી ! હે પૌત્રી ! તેમજ અરે ફલાણી, અલી ! અરે સખી ! અરે છોકરી ! તથા અરે ચાકરડી અરે શેઠાણી ! અરે ગોમિની ! રે મૂળા ! રે લપટ ! રે દુરાચારિણી ! વગેરે આવાં તોછડાં વચનોથી નજ સંબોધે કે બોલાવે આવા વચનોથી સામાના હૃદયમા આઘાત ઉત્પન્ન થાય છે તેમજ સંબોધવાચક શબ્દથી બોલાવાથી મોહ જન્મે છે માટે મોહયુક્ત અવિવેકી ભાષા સચમી પુરુષ માટે ત્યાજ્ય છે ॥ ૧૫ - ૧૬ ॥

નામધિજ્જેણ નં વૂઆ, ઇત્થિગુત્તેણ વા પુણો ।

જહારિહમભિગિજ્જ, આલવિજ્જ લવિજ્જ વા ॥ ૧૭ ॥

પદાર્થ-વચ — નં [તે સ્ત્રીને] નામધિજ્જેણ (નામથી) વૂઆ (બોલાવે) વા [અથવા] પુણો (પુનઃ) ઇત્થી — ગુત્તેણ (તે સ્ત્રીનું જે ગોત્ર હોય તે ગોત્રથી બોલાવે) જહારિહં (અથવા ઉચિત શબ્દોથી) અભિગિજ્જ [ગુણદોષ નો વિચાર કરીને] આલવિજ્જ (એક વાર બોલાવે) વા (અથવા) લવિજ્જ [વાર વાર બોલાવે]

ભાવાર્થ — આવશ્યકતા હોય ત્યારે કેમ બોલવું તે કહે છે — સ્ત્રીની સાથે ન્યારે વાર્તા-લાપનો પ્રસંગ પડે ત્યારે મધુર ભાષામા તેનું નામ લઈને અથવા (નામ ન આવડતું હોય તો)

યોગ્યતા પ્રમાણે તેના ગોત્રરૂપ સંબોધન કરીને તેને એકવાર અથવા જરૂર પડે તો બહુવાર
લિખુ તેની સાથે બોલે અર્થાત્ સામી વ્યક્તિની લઘુતા ન થાય તેવી રીતે ઉચિત ભાષાથી
સંબોધીએ બોલવું જોઈએ ॥ ૧૭ ॥

અજ્ઞાં પજ્ઞાં વાવિ, વપ્પો ચુલ્લપિત્તિ અ ।

માડલો માઙ્ગિજ્જત્તિ, પુત્તે ણત્તુણિઅત્તિ અ ॥ ૧૮ ॥

હે મો દલિત્તિ અન્નિત્તિ, મદ્દે સામિઅ ગોમિઅ ।

હોલ ગોલ વસુલિત્તિ, પુરિસં નેવમાલવે ॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય — અજ્ઞાં (આર્યક - દાદા) પજ્ઞાં (દાદાના દાદા) વાવિ (અથવા)
વપ્પો [પિતા] અ (તથા) ચુલ્લપિત્તિ [કાકા] માડલો (મામા) માઙ્ગિજ્જતિ (ભાણેજ)
પુત્તે [પુત્ર] અ (અથવા) ણત્તુણિઅત્તિ [પૌત્ર] તથા હે [હે] મો [ભો-અરે] દલિત્તિ
(હલે-એમ) અન્નિત્તિ [અન્ને એમ] મદ્દે (હે ભદ્ર) સામિઅ (સ્વામિન્) ગોમિઅ
[ગોમિક] હોલ [મૂર્ખ] ગોલ [હે લ પટ] વસુલિત્તિ [હે દુરાચારી] એવં (આ પ્રમાણે)
પુરિસં (કોઈ પણ ગૃહસ્થને) ન આલવે [બોલાવે નહિ]

ભાવાર્થ :— તેજ પ્રમાણે પુરુષ સાથે પણ ‘ હે દાદા ! મોટા દાદા ! કાકા, પિતા, મામા,
ભાણેજ, પુત્ર, પૌત્ર ’ આ પ્રમાણે મોહ ઉત્પાદક સંબંધ વાચક વિશેષણોથી અથવા તુચ્છ શબ્દોથી
જેમકે — હે ! અરે ! રે ક્ષાણા ! રે સ્વામી ! હે ગોમિક ! હે મૂર્ખ ! હે લ પટ ! રે દુરાચારી !
વગેરેથી સંબોધી પુરુષો બોલાવે નહિ ॥ ૧૮ - ૧૯ ॥

નામધિજ્જેણ ણં વૂઆ, પુરિસગુત્તેણ વા પુણો ।

જહારિદ્દમભિગિજ્જ, આલવિજ્જ લવિજ્જ વા ॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય — નામધિજ્જેણ [પુરુષના નામથી] વા પુણો (અથવા) પુરિસગુત્તેણ
[પુરુષના ગોત્રથી] ણ (તે પુરુષને) વૂઆ (મોક્ષાવે) તથા જહારિદ્દં (યથાયોગ્ય) અભિગિજ્જ
[શુભ દેવોને વિચાર કરીને] આલવિજ્જ [એકવાર] વા [અથવા] લવિજ્જ [વારંવાર બોલાવે]

ભાવાર્થ — પરંતુ યોગ્યતા અનુસાર તેનું નામ લઈને અથવા ગોત્રપ્રમાણે સંબોધન કરીને
આવશ્યકતાનુસાર એક વાર અથવા વારંવાર બોલાવે ॥ ૨૦ ॥

પંચિદિયાણ પાણાણં એસ ડત્થી અયં પુમં ।

જાવ ણ ન વિજાણિજ્ઞા તાવ જાહિત્તિ આલવે ॥ ૨૧ ॥

પદાર્થાન્વય :— પંચિન્દ્રિયાણ [૫ ચેન્દ્રિય] પાણાણં (ગ્રાણીઓને દૂરથી જોધને) જાવ [જ્યાં સુધી] એસ (આ) ફેન્થી [સ્ત્રી છે અથવા] અયં પુમં [આ પુરુષ છે] જં [તે નિશ્ચ-
યાત્મક] ન વિજાણિજ્ઞા (જાણે નહિ) તાવ [ત્યાં સુધી સાધુ] જાહ્તિ (જાતિને આશ્રિત
કરીનેજ) આલવે [ખોલાવે]

ભાવાર્થ - તેમજ મનુષ્ય સિવાય ઈતર પણ ૫ ચેન્દ્રિય વાળા ગ્રાણીઓ પૈકી જ્યાં સુધી
આ નર છે કે માદા છે તેવો નિશ્ચય ન થાય ત્યાં સુધી તે અમુક જાતિના છે તેવુંજ કહે પણ
આ નર છે કે આ માદા સ્ત્રી છે તેવું કશું ચોક્કસ ન કહે. ॥ ૨૧ ॥

તદેવ માણસં પસું, પક્ષિં વાવિ સરીસવં ।

ધૂલે પમેડલે વજ્જે, પાયમિત્તિ અ નો વણ ॥ ૨૨ ॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ (તેમજ) માણસં (મનુષ્યોને) પસું (પશુને) પક્ષિં (પક્ષીને)
વા [તથા] સરીસવં વિ (સર્પ આદિને જોધને ધૂલે [આ સ્થૂલ છે.] પમેડલે (આ વિશેષ-
મેઢવાળો છે) વજ્જે [વધ કરવા યોગ્ય છે] અ (તથા] પાયમિત્તિ (પકાવવા યોગ્ય છે એમ)
માધુ નો વણ [કદાપિ ન ખોલે]

ભાવાર્થ - તેમજ મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી, કે સરીસૃપને જોધને આ જાડો છે, એના શરીરમા
માત્ર ખૂબ છે માટે વધ કરવા યોગ્ય છે કે પકાવવા યોગ્ય છે. એવું હિંસાજનક વચન પણ
ન ખોલે. ॥ ૨૨ ॥

પરિવૃદ્ધત્તિ જં વૂઆ, વૂઆ ઉવ ચચત્તિ અ ।

સંજાણ પીણિણ વાવિ, માહકાયત્તિ આલવે ॥ ૨૩ ॥

પદાર્થાન્વય - જં (પૂર્વોક્ત પશુ, પક્ષી આદિ ને) પરિવૃદ્ધત્તિ (પરિવૃદ્ધ, બલવાન આરેય-
ખાતુથી વૃદ્ધિ પામેલ છે એમ) વૂઆ [ખોલે] અ (તથા) ઉવચ્ચિત્તિ [આ માંસથી ઉપચિત-
છે એમ] વૂઆ (કહે) વાવિ (તથા આ પ્રમાણે) સંજાણ આ સબત છે સારો ઉછેરેલો છે)
પીણિણ [પુષ્ટ છે તૃપ્ત છે] માહકાયત્તિ [આ મહાકાય છે - મોટા શરીર વાળો છે.] એમ
આલવે (કહે)

ભાવાર્થ - પરંતુ તે સંબંધમા કહેવાનું ખાસ પ્રયોજન પડે તો તેને વૃદ્ધ દેખી તે બહુ
વૃદ્ધ છે. સુદર છે, પુષ્ટ છે નિરોગી છે પ્રૌઢ શરીરવાળો છે એ પ્રમાણે નિર્દોષ વચન ખોલે.
(સાવચ ભાષા ન ખોલે.) ॥ ૨૩ ॥

તહેવ ગાઓ દુઝ્ઝાઓ, દમ્મા ગોરહગત્તિ અ ।

વાહિમા રહજોગિત્તિ, નેવં માસિજ્જ પન્નવં ॥ ૨૪ ॥

પદાર્થાન્વય -- તહેવ [તેમજ] ગાઓ [જે ગાયો] દુઝ્ઝાઓ (દોહવા યોગ્ય છે) અ [તથા] ગોરહગા (આ વૃષભ બળદ) દમ્મા (દમન કરવા યોગ્ય છે) વાહિમા [ભારવહન-કરવા યોગ્ય છે] રહજોગિત્તિ (રથમા ભેડવા યોગ્ય છે) एवं (આ પ્રમાણે) પન્નવં (પ્રજાવાન-સાધુ) ન માસિજ્જ [ભાષણ ન કરે]

ભાવાર્થ - તેજ પ્રમાણે યુદ્ધિમાન્ લિશ્તુ ગાયોને ભેઇને આ દોહવા યોગ્ય છે તથા નાના વાછરડાઓને ભેઇને આ નાથવા યોગ્ય (દમન કરવા યોગ્ય) છે અથવા [અશ્વોને ભેઇને] આ રથમા ભેડવાયોગ્ય છે, આવી સાવધ ભાષા ન બોલે. ॥ ૨૪ ॥

જુવં ગવિત્તિ ણં વૂઆ, ધેણું રસદયત્તિ અ ।

રહસ્સે મહલ્લે વાવિ, વણ સંવહણિ ત્તિ અ ॥ ૨૫ ॥

પદાર્થાન્વય - ણં [દમન યોગ્ય બળદને] ભેઇને બોલવું પડેતો જુવં ગવિત્તિ [આ-બળદ યુવાન છે] અ [તથા] ધેણું [દોહવા યોગ્ય ગાયને દેખીને] રસદયત્તિ (આ ગાય-રમાળ છે રસદેનારી છે) અ [તથા] રહસ્સે (નાના બળદને નાનો) [બળદ છે એમ] વા [તથા] મહલ્લે વિ (મોટા બળદ ને વૃદ્ધ વૃષભ છે એમ) તથા અ યોગ્ય બળદ ને અથવા-અશ્વને] સંવહણિત્તિ (આ બળદ અથવા અશ્વ સંબંધન છે) વૂઆ [આવી નિરવધ-ભાષા બોલે]

ભાવાર્થ - પરંતુ ખાસ બોલવાનો પ્રસંગ પડેતો લિશ્તુ તેને આ બળદ તરૂણ છે આ ગાય રમાળ [દુઝ્ઝી] છે અથવા આ બળદ નાનો અથવા મોટો છે અને આ અશ્વ કે બળદ સંબંધન છે, એમ કહે ॥ ૨૫ ॥

તહેવ ગંતુમુજ્જાણં. પવ્વયાણિ વણાણિ અ ।

રુક્ખા મહલ્લ પેહાણ, નેવં માસિજ્જ પન્નવં ॥ ૨૬ ॥

પદાર્થાન્વય - તહેવ (તેમજ) ઉજ્જાણ (ઉદ્યાનમા) પવ્વયાણિ (પર્વતો) અ [તથા] વણાણિ વનોમા) ગંતુ (જઈને, જતા) મહલ્લ (મોટા મોટા) રુક્ખા [વૃક્ષોને] પેહાણ [ભેઇન] પન્નવં [પ્રજાવાન મુનિ] એવ (આ પ્રમાણે) ન માસિજ્જ [ન બોલે]

ભાવાર્થ :— તેમજ ઉદ્યાન, પર્વતો કે બનમાં ગયેલો (અથવા જઈ રહેલો) બુદ્ધિમાન સંયમી ત્યાં મોટા મોટા વૃક્ષોને જોઈને આ પ્રમાણે ન બોલે. ॥ ૨૬ ॥

અલં પાસાય-સ્વંભાણં, તોરણાણિ ગિહાણિ અ ।

ફલિહગ્ગલનાવાણં, અલં ઉદગદોણિણં ॥ ૨૭ ॥

પદાર્થાન્વય — પાસાય-સ્વંભાણં [પ્રાસાદ અને તેના થાલલા બનાવવા યોગ્ય છે] અ (તથા) તોરણાણિ [નગરદ્વારના તોરણો, અથવા] ગિહાણિ [ગૃહો બનાવવા માટે તથા] ફલિહગ્ગ-લનાવાણં [ભોગળ-આગળિયો અને નાબ માટે] અલં [યોગ્ય છે] તથા ઉદગદોણિ (ઉદક-દોણી-હોડી કે અરહટ્ટ-જલધારિકા બનાવવા માટે) અલં (યોગ્ય છે) આ પ્રમાણે સંયમી બોલે નહિ.

ભાવાર્થ — મહેલના થાંભલા, ઘરોનાં તોરણો, બારસાળ, ભોગળ, વહાણો અથવા પાણી-યારા-રેંહટ વગેરે બનાવવા યોગ્ય છે ॥ ૨૭ ॥

પીઠ્ઠ ચંગવેરે અ, નંગલે મઙ્ગલં

જંતલટ્ટી વ નામી વા, ગંડિઆ વ અલ સિઆ ॥ ૨૮ ॥

પદાર્થાન્વય — આ વૃક્ષતું કાષ્ઠ પીઠ્ઠ (બાજોઠ ને માટે) અ (તથા) ચંગવેરે [કથરોટ ને માટે] નંગલે [હળને માટે] તથા મઙ્ગલં (મયિક નામતું પાત્ર જે વાવેલા બીજને ઢાંકવામાં આવે છે તેને માટે) વ (અથવા) જંતલટ્ટી [ચત્રની લાકડી] વા (અથવા) નામી [ચક્રની નાભિ ને માટે] વ (અથવા) ગંડિઆ (એરણુને માટે) અલં સિઆ (યોગ્ય છે એમ ન કહે)

ભાવાર્થ — તેમજ, આ વૃક્ષ બાજોઠ, કથરોટ, [કાષ્ઠપાત્રી] હળના દાતા, ખેતરમાં અનાજના ઢગલાને ઢાંકવાના લાકડાનાં ઢાકણ, ઘાણીનો લાટ, (ચત્રની લાકડી) ગાડીના પૈડા વગેરેની નામી કે ચરખાનો લાટ અને સોનાની એરણુ કરવા માટે યોગ્ય છે, આ પ્રમાણે પણ ન બોલે ॥ ૨૮ ॥

આસણં સયણં જાણં, હુજ્જા વા કિંચુવસ્સણ 。

ભૂઓવઘાડણિં માસં, નેવં માસિજ્જ પન્નવં ॥ ૨૯ ॥

પદાર્થાન્વય — આસણં (આમન) સયણં [શય્યા] જાણં (રથ આદિ) વા (અથવા) કિંચ [અન્ય કોઈ વસ્તુ] વસ્સણ [ઉપાશ્રય ને યોગ્ય] હુજ્જા [છે] એવં [એમ] — વઘાડણિં [પ્રણિ મહાર કારિણી] માસં (ભાષાને) પન્નવં [પ્રજ્ઞામયન સયમી પુરુષ] ન માસિજ્જ (બોલે નહિ)

ભાવાર્થ — આ વૃક્ષ ખેસવાના આસન માટે, સુવાના પાટ આદિ માટે કે ઘરની નિસરણી વગેરે બનાવવા માટે યોગ્ય છે, તેવી હિસાકારી ભાષાને બુદ્ધિમાન્ લિક્ષુ કદાપિ બોલે નહિ. આવી ભાષા બોલવાથી લીધું વૃક્ષ રખેને કોઈ કાપે । અને તે વૃક્ષ કપાય તો લિક્ષુને હિસાનો દોષ લાગે ॥ ૨૯ ॥

તદેવ ગંતુમુજ્જાણં, પવ્વયાણિ વણાણિ અ ।

રુક્ખા મહલ્લ પેહાણ, एवं भासिज्ज पन्नवं ॥ ૩૦ ॥

પદાર્થાન્વય — તદેવ [તેમજ] ઉજ્જાણં (ઉદ્યાનમાં) પવ્વયાણિ (પર્વતોમાં) અ (તથા) વણાણિ [બનોમા] ગંતું [જઈને] મહલ્લ [મોટા મોટા] રુક્ખા [વૃક્ષો ને] પેહાણ [બેઠા ને] પન્નવં [પ્રસાવાન્ સાધુ] एवं (આ પ્રમાણે) ભાસિજ્જ (ભાષણ કરે)

ભાવાર્થ — ઉદ્યાન, પર્વતો અથવા વનોમા ગયેલો બુદ્ધિમાન્ લિક્ષુ ત્યા મોટા મોટા વૃક્ષોને બેઠા ને બોલવાનો પ્રસંગ હોય તો આ પ્રમાણે બોલે કે :— ॥ ૩૦ ॥

જાદ્દમંતા ઇમે રુક્ખા, દીહવટ્ટા મહાલયા ।

પયાયસાલા વહિમા, વણ દરિસણિત્તિ અ ॥ ૩૧ ॥

પદાર્થાન્વય — ઇમે (આ) રુક્ખા [વૃક્ષો] જાદ્દમંતા (ઉત્તમ જાતિનાં છે) દીહ (દીર્ઘ છે) વટ્ટા (ગોળાકાર છે) મહાલયા (મોટા વિસ્તારવાળા છે) પયાયસાલા (મોટી મોટી ફેલાયેલી શાખાવાળા છે) વહિમા [નાની નાની શાખા વાળા છે] તથા દરિસણિત્તિ (દર્શનીય છે આ પ્રમાણે) વણે [બોલે]

ભાવાર્થ — આ અગોકાદિ વૃક્ષો ઉત્તમ જાતિવાળા છે આ નાળિયેરના વૃક્ષો બહુ મોટા છે, આ આખા વગેરે વૃક્ષો વર્તુલાકારે છે, (ગોળાકાર છે) વડ વગેરે વૃક્ષો વિસ્તારવાળા છે તથા તે બધા શાખા પ્રશાખાઓથી વ્યાપ્ત રમણીય અને દર્શનીય છે એવી અદ્વિત ભાષા પ્રસંગ પડે તો બોલે ॥ ૩૧ ॥

તદ્દા ફલ્લાડં પક્કાડં, પાયસજ્જાડં નો વણ ।

વેલ્લોચયાઈ ટાલાડ, વેહિમાઈત્તિ નો વણ ॥ ૩૨ ॥

પદાર્થાન્વય — તદ્દા (તેમ) ફલ્લાડં [આ ફળો] પક્કાડં [પાકી ગયા છે] તથા પાય-
સજ્જાડ (પકાવીને ખાવા યોગ્ય છે) નો વણ [આ પ્રમાણે આધુ બોલે નહિ] વેલ્લોચયાઈ [અતિ પાકીગયા છે તેથી તોડવા યોગ્ય છે] ટાલાડ [ગોઠત્રી બધાણી નથી કોમળ છે] વેહિમાઈ [બે વિલાગ

ઠરવા યોગ્ય છે) ત્તિ [આ પ્રમાણે પણ સંયમી] નો વણ (ખોલે નહિ)

ભાવાર્થ :- તેમજ કેરી વગેરે ફળો પાકી ગયાં છે, અથવા પરાળ વગેરેમાં પકાવીને ખાવા યોગ્ય છે. અથવા અતિ પાકી ગયા છે માટે તોડવા યોગ્ય છે. જો તોડશે નહિ તો સડી જશે. હમણાજ તેઓનો વિભાગ કરવો યોગ્ય છે, આવી હિંસામય પાપકારી ભાષા સંયમી ખોલે નહિ. ॥ ૩૨ ॥

અસંથડા इमे अंवा, बहुनिव्वडिमा फळा ।

वइज्ज बहुसंभूआ, भूअरूवत्ति वा पुणो ॥ ३३ ॥

પદાર્થ-વચ :- इमे [આ] अंवा (આમ્રવૃક્ષો) असंथडा [ફલોનો ભાર સહવાને અસમર્થ છે] बहुनिव्वडिमा फळा (ઘણી ગોઠડીવાળા ફળો છે તથા) बहुसंभूआ (પરિપકવ ફળો યુક્ત છે.) वा पुणो (અથવા) भूअरूवत्ति [અખદ્ધસ્થિફળો યુક્ત છે. ગોઠડી ખંધાયા વિનાના ફળો યુક્ત છે] આ પ્રમાણે પ્રયોજન પડે તો વइज्ज [ખોલે.]

ભાવાર્થ :- ખાસ ખોલવાનું પ્રયોજન પડે તો આ પ્રમાણે કહેડે આ- આમ્રવૃક્ષો ઘણા ફળોવાળાં છે, તે ફળોનો ભાર વહન કરવામા અસમર્થ છે આ વૃક્ષોમા ફળો પરિપકવ છે, અથવા તે વૃક્ષોમાં એવી જાતના ફળો છે જેમા ગોઠડી હજી ખંધાઈ નથી. આવી નિર્દોષ ભાષા ખોલે ॥ ૩૩ ॥

तहेवोसहिओ पक्काओ, नीळिआओ छवीड अ ।

लाइमा भज्जिमाउत्ति, पिहखज्जत्ति नो वण ॥ ३४ ॥

પદાર્થ-વચ - तहेव (તેમજ) ओसहिओ (આ ઔષધિઓ-ઘાન્યો) पक्काओ (પાકી ગઈ છે) तथा नीळिआओ [આ ચોળા પ્રમુખની શીંગો લીલી છાલ વાળી છે] तेथी लाइमा (લણુવા યોગ્ય છે) भज्जिमाउत्ति (આ ભુજવા યોગ્ય શેકવા યોગ્ય છે) पिहखज्जत्ति [આ અગ્નિમા શેકીને ખાવા યોગ્ય છે અર્થાત્ ચોળા પોક પાડવા યોગ્ય છે] એ પ્રમાણે નો વણ (ન ખોલે.)

ભાવાર્થ :- વળી અનાજના વેલાઓ કે છોડ ઉપર આવેલી શીંગો જોઈને આ શીંગો પાકી ગઈ છે તેની છાલ લીલી થઈ ગઈ છે. એ કેમળ-કુણી છે ને તે લણુવા યોગ્ય છે. કિંવા શેકવા યોગ્ય છે. આ અનાજના ચોળા કે પોક કરીને ખાવા યોગ્ય છે, સયમી પુરુષ એવું આવધ વચન ન ખોલે ॥ ૩૪ ॥

रुढा बहुसंभूआ, थिरा ओसदा वि अ ।

गट्ठिअओ पसूआओ, संसाराओ त्ति आलवे ॥ ३५ ॥

પદાર્થાન્વય - આ ઔષધિઓ રૂઢા (ઉત્પન્ન થયેલી છે) વહુસમ્ભૂઆ [પ્રાયઃ નિષ્પન્ન થયેલી છે] થિરા (પૂર્ણ નિષ્પન્ન થયેલી છે) વિઅ [તેમજ] ઓમઢા (ઉપધાતથી નીકળેલી છે) ગન્મિઆઓ (ગર્ભમાંથી બહાર નીકળેલ નથી) પસૂઆઓ (ગર્ભમાંથી બહાર આવી છે) તથા સંસારાઓ (પરિપક્વ બીજોવાળી થયેલી છે) આલ્લવે [આ પ્રમાણે બોલે]

ભાવાર્થ -- બોલવાનું આવશ્યક થઈ પડે તો આ પ્રમાણે બોલવું જોઈએ, જેમકે -- આ ધાન્ય અંકુર રૂપે ઉત્પન્ન થયેલ છે અધિકાંશમા નિષ્પન્ન થયેલાં છે. આ ધાન્ય બહારની ઋતુ-સખંધી ઉપદ્રવો સહીને બહાર નીકળી છે, તેના ઉપર મોર, ટીસી વગેરે ઉત્પન્ન થયાં છે, તેને હીમ વગેરેનો ભય ન લાગે તેવી છાલ થઈ ગઈ છે. કણો ગર્ભમાં છે કિંવા બહાર નીકળ્યાં છે તેનાં ગર્ભમાં દાણાં બંધાયા નથી અથવા ચોખા વગેરેના દાણા બંધાયા છે આ રીતે નિર્દોષ ભાષા બોલે, જેનાથી કોઈ પ્રકારના આરભ-સમારભનું અનુમોદન ન હોય કે પ્રેરણા ન મળે ॥ ૩૫ ॥

તદેવ સંઘર્ષિં નચ્ચા, કિચ્ચં કજ્જંતિ નો વણ ।

તેણગં વાવિ વજ્જિત્તિ, સુતિત્થિત્તિ અ આવગા ॥ ૩૬ ॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ [તેમજ] સંઘર્ષિં (કોઈને ત્યા જમણુવારી છે એમ) નચ્ચા (જાણીને) કિચ્ચં [આ પુણ્યનું કાર્ય] કજ્જંતિ [કરવા યોગ્ય છે એમ] વાવિ (અથવા) તેણગં (ચોરને) વજ્જિત્તિ [આ વધ કરવા યોગ્ય છે] અ (અથવા) આવગા [આ] નદીઓ સુતિત્થિત્તિ [સરળતાથી તરવા યોગ્ય છે, એમ] નો વણ [ન બોલે]

ભાવાર્થ -- વળી કોઈને ત્યા જમણું હોય તો તેને જોઈને આ કરવા યોગ્ય છે, પુણ્યકાર્ય છે, સુદર કાર્ય છે, એમ ન કહે વળી ચોરને જોઈને આ ચોર વધ કરવા યોગ્ય છે એમ પણ ન કહે તથા નદીઓને જોઈને આ સુદર કાઠાવાળી છે આ નદીઓ સહેલાઈથી તરવા યોગ્ય કે કીડા કરવા યોગ્ય છે, એવી સાવધ ભાષા સંયમી ન બોલે ॥ ૩૬ ॥

સઘર્ષિં સંઘર્ષિં વૂઆ, પણિઅદ્ધત્તિ તેણગં ।

વહુસમાણિ તિત્થાણિ, આવગાણ વિઆગરે ॥ ૩૭ ॥

પદાર્થાન્વય - સઘર્ષિં (જમણુવારીને) સંઘર્ષિં [જમણુવારી છે] તેણગં (ચોર ને જોઈ) પણિઅદ્ધત્તિ [પોતાના પ્રાણને કષ્ટમાં નાખી સ્વાર્થ સાધક છે] વૂઆ [એમ કહે] આવગાણં [આ નદીઓના] તિત્થાણિ [કાઠાઓ] વહુસમાણિ ચિ (બહુ સમ છે એમ) વિઆગરે (વિચારીને બોલે)

ભાવાર્થ -- અર્પતું પ્રસંગ થવાપર બોલવું પડે તો જમણું જમણું કહે, ચોરને ધનમાટે

સંકટ સહન કરીને કાર્ય કરનાર છે એમ કહે તથા આ નદીઓના કાંઠા સમાન છે તેટલું અને તેવું જ પરિમિત વચન બોલે. ॥ ૩૭ ॥

તદા નર્દઓ પુન્નાઓ, કાયતિજ્જતિ નો વણ ।

નાવાર્હિ તારિમાઉત્તિ, પાણિપિજ્જતિ નો વણ ॥ ૩૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- તદા (તેમજ) નર્દઓ (આ નદીઓ) પુન્નાઓ [જલથી પૂર્ણ ભરેલી છે] કાયતિજ્જ તિ (હુબઓદ્ધારા તરી શકાય છે એમ) નો વણ [ન બોલે] નાવાર્હિ (આ નાવ દ્વારા) તારિમાઉત્તિ (તરવા યોગ્ય છે એમ) પાણિપિજ્જ (પાણીઓ વડે કિનારા ઉપરથી પાણી પીવા યોગ્ય છે) તિ [એમ] નો વણ (ન બોલાય)

ભાવાર્થ :- નદીઓને જલપૂર્ણ બેઠને સંયમી પુરુષ આ નદીઓ કાયાથી તરવા યોગ્ય છે, નાવદ્વારા ઉતરવા લાયક છે કે આનું પાણી કિનારા ઉપરથી પીવા યોગ્ય છે ઇત્યાદિ સાવધ અને કદાચિત્ અનર્થકારી વચન ન બોલે ॥ ૩૮ ॥

વહુ વાહડા અગાઠા, વહુસલિલુપ્પિલોદગા ।

વહુવિત્થહોદગા આવિ, એનં માસિજ્જ પન્નં ॥ ૩૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- પન્નં [પ્રજાવાન્ સાધુ નદીઓને બેઠને] વહુવાહડા [પ્રાય ઘણા પાણીથી ભરેલી છે] અગાઠા [ઉડી છે, અગાધ છે] વહુસલિલુપ્પિલોદગા (અન્ય નદીઓના પ્રવાહને પાછળ હુકાવનારી છે) આવિ (તથા આ નદીનું પાણી) વહુ વિત્થહોદગા (ઘણા વિસ્તાર વાળું છે) એનં [આ પ્રમાણે] માસિજ્જ (ભાષણ કરે)

ભાવાર્થ :- પરંતુ બોલવાનો પ્રસંગ પડે તો બુદ્ધિમાન સાધુ આ નદીઓ અગાધ છે, જળના કદ્યોલથી તેનું પાણી ખૂબ ઉછળે છે અને ઘણા વિસ્તારમાં તેનું પાણી વહે છે એવું એવું નિર્દોષ બોલે ॥ ૩૯ ॥

તદેવ સાવજ્જં જોગં, પરસ્સટ્ટા અ નિટ્ઠિઅં ।

કીરમાણં તિ વા નચ્ચા, સાવજ્જં ન લવે મુણી ॥ ૪૦ ॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ (તેમજ) સાવજ્જ [પાપ યુક્ત] જોગ (યોગ વ્યાપાર) પરસ્સટ્ટા અ [કોઈ વ્યક્તિ અન્ય ને માટે] નિટ્ઠિઅં (ભૂતકાળમાં કરેલ હોય) કીરમાણં (વર્તમાને કરાય છે) વા (અથવા ભવિષ્ય કાળમાં કરશે) તિ (આ પ્રમાણે) નચ્ચા (બાણીને) મુણા [મુનિ] સાવજ્જં [પાપ યુક્ત ભાષા] ન લવે. (બોલે નહિ)

ભાવાર્થ — તેમજ કોઈ વ્યક્તિ— કોઈપણ જાતની પાપકારી ક્રિયા કોઈને માટે કરી હોય કે કરી રહ્યો હોય અથવા કરવનો હોય તેમ જાણીને કે જોઈને આ ઠીક કર્યું છે, એવી પાપકારી ભાષા મુનિ ન બોલે ॥ ૪૦ ॥

સુકલિતિ સુપક્તિ, સુચ્છિન્ને સુદ્ધે મહે ।

સુનિદ્રિણ સુલલિતિ, સાવજ્જં વજ્જણ મુળી ॥ ૪૧ ॥

પદાર્થાન્વય — સુકલિતિ [સારી રીતે કરાયેલું છે] સુપક્તિ (સારી રીતે પકાવેલું છે) સુચ્છિન્ને [સારી રીતે છેદન કરેલ છે] સુદ્ધે [સારી રીતે હરણ કરતા આવડ્યું છે] મહે [મરી ગયું તે સાફ થયું] સુનિદ્રિણ [નદ્ર થઈ ગયું તે સાફ] સુલલિતિ (કન્યા ધણી સુદર વિવાહ કરવા યોગ્ય છે) સાવજ્જં (એવા પાપકારી વચનોનો પ્રયોગ) મુળી [મુનિ] વજ્જણ (ત્યાગે)

ભાવાર્થ — કોઈ પાપની ક્રિયા થતી હોય તો આ સુદર કર્યું છે અથવા લેજન તૈયાર થયું હોય તો તે ઠીક પકાવ્યું છે આ શાક ઠીક સુધાર્યું છે, કૃપણનું ધન હરાયું તે ઠીકજ થયું છે, પેસો પાપી મરી ગયો તે સાફ થયું, આ ખિલ્ડીંગ સુદર બનાવી છે તથા આ કન્યા વિવાહ યોગ્ય થઈ ગઈ છે. આવા આવા પાપકારી વચનો સંયમી પુરુષ સર્વથા બોલે નહિ ॥ ૪૧ ॥

પયત્તપક્કતિ વ પક્કમાલવે, પયત્તલ્લિન્નતિ વ લ્લિન્નમાલવે ।

પયત્તલલ્લિતિ વ કમ્મહેઉઅં, પદારગાહતિ વ ગાહમાલવે ॥ ૪૨ ॥

પદાર્થાન્વય — પક્ક (પરિપકવ તેલ વગેરેને) પયત્તપક્કતિ વ [આ પ્રયત્ન પૂર્વક પકાવેલ છે] આલવે (એમ બોલે) વ [તથા] લ્લિન્ન [છેદન કરેલ વનાંફને] પયત્તલ્લિન્નતિ [પ્રયત્ન પૂર્વક છેદાયું છે] આલવે (બોલે) વ [તથા સુદર કન્યા માટે] પયત્તલલ્લિતિ [આ કન્યાનું પાલન પ્રયત્ન પૂર્વક થયું છે નીકા દેવા યોગ્ય છે] કમ્મહેઉઅં (આ શ્રુ ગારાદિ ક્રિયાઓ કર્મ બધનના કારણે છે) વ (તથા) ગાહ [ગાહ પ્રકારને] પદારગાહતિ (આ પ્રકાર ગાહ છે) આલવે (એમ બોલે]

ભાવાર્થ — મ યમીને ખાસ જોડવાનો પ્રયત્ન પડે તો આ પ્રમાણે બોલે— પકાવેલા તેલ કે અન્નાદિને કોડે કે આ પ્રયત્નપૂર્વક પકાવ્યું છે, છેદન કરાયેલાં શાક પત્રાદિ પ્રયત્નથી છેદાયાં છે. સુદર કન્યાને જોઈને કન્યાનું સંભાળપૂર્વક લાલન પાલન કર્યું છે તે સાધવી થવાને લાયક છે શ્રુ ગારાદિ નો કર્મબધનના કાર્યો છે તથા ઘાયલ થયેલાઓને જાડુ ઘાયલ થયેલો છે એમ નિર્દોષ વાક્ય બોલે. જેનાથી કોઈ આવડ ક્રિયાની અનુમોદના ન હોય ॥ ૪૨ ॥

સવ્વુક્કસં પરમ્મ વા, અડલં નત્થિ ઇરિસં ।

અવિક્કિઅમવત્તવ્વં, અચિઅત્તં ચેવ નો વણ

॥ ૪૩ ॥

પદાર્થાન્વય — સવ્વુક્કસં [આ વસ્તુ સર્વોત્કૃષ્ટ છે.] વા (અથવા) પરમ્મ (આ વસ્તુ બહુમૂલ્યવાન છે) અડલં [આ વસ્તુ અતુલ છે — અનુપમ છે] નત્થિ ઇરિસં [આની સમાન અન્ય વસ્તુ નથી] અવિક્કિઅં [અસંસ્કૃત છે, વેચવા યોગ્ય નથી] અવત્તવ્વં (અવકતવ્ય છે) ચ [અને આ વસ્તુ] અચિઅત્તં [અપ્રીતિકારી છે] ઇવ (આ પ્રમાણે) નો વણ (ન બોલે)

ભાવાર્થ — આમ નગરાદિમા વિચરતા મુનિરાજો પાસે કોઈ વ્યક્તિ પ્રશ્ન કરે ત્યારે સ્વયં નિચે પ્રમાણે વ્યવહારના વિષયમાં ભાષણ ન કરે, જેમકે — “ સર્વ પદાર્થોમા અમુક વસ્તુ સર્વ-કરતા ઉત્કૃષ્ટ છે, તેથી તાત્કાલિક ખરીદવા યોગ્ય છે અથવા આ પદાર્થ સમાન અન્ય પદાર્થ નથી, આ પદાર્થ અસંસ્કૃત છે, સર્વ સ્થળે મળી શકે છે, આ વેચવા યોગ્ય નથી, આ પદાર્થના ગુણ એવા છે કે છૂલ્લા વડે કહી શકાય નહિ તેથી અવર્ણનીય છે આ પદાર્થ અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનાર છે તો આ પદાર્થ પ્રિય લાગે તેવો છે વગેરે. ”

ઉપરોક્ત ભાષણ કરવાથી અધિકરણ અને અંતરાયના મોટા દોષો લાગે છે સાધુના કહેવા-પ્રમાણે કોઈ ગૃહસ્થ વ્યાપારાદિ ક્રિયા કરવામા લાગી જાય તો ઘણાજ અનર્થો થવાની સંભાવના રહે છે ॥ ૪૩ ॥

સવ્વમેઅં વહ્સસામિ, સવ્વમેઅંતિ નો વણ ।

અણુવીઙ્ઠ સવ્વં સવ્વત્થ, एवं માસિજ્ઞ પન્નવં

॥ ૪૪ ॥

પદાર્થાન્વય — સવ્વમેઅં [તમારો સમ્પૂર્ણ સંદેશ તેમને અવશ્ય] વહ્સસામિ (કહી દઈશ) તથા સવ્વમેઅંતિ [એજ વધું છે અથવા આ મારો સર્વ સંદેશ એમને કહેલો] નો વણ (એમ બોલે નહિ) પરન્તુ પન્નવ (પ્રજ્ઞાવાન સાધુ) સવ્વત્થ [સર્વત્ર] સવ્વ [સર્વ વાતોને] અણુવીઙ્ઠ (પૂર્વાપરનો વિચાર કરીને) ઇવ (જ) માસિજ્ઞ (ભાષણ કરે)

ભાવાર્થ — કોઈ ખીજને કહેવા માટે કોઈપણ સંદેશ આપે તો સચમી એમ ન કહે કે તમારો યથાતથ્ય સર્વ સંદેશ આપી દઈશ અને મારો આ સઘળો સંદેશ એમને આપી દેજો કારણ કે આમ કહેવાથી સ્વર, વ્યજનાદિ યુક્ત જે રીતે જે વ્યક્તિ કહે તે રીતે સર્વ કંઈ કહી શકાતુ નથી માટે અસત્યનો દોષ લાગે છે, તેથી બુદ્ધિમાન સચમી પુરુષો સર્વત્ર સ્થાને પૂર્વાપરનો સંપૂર્ણ વિચાર કરીને બોલે ॥ ૪૪ ॥

સુક્કીઅં વા સુવિક્કીઅં. અકિજ્ઞં કિજ્ઞમેવ વા ।

इमं गिण्ह इमं मुच, पणीयं नो विआगरे

॥ ૪૫ ॥

પદાર્થાન્વય - સુવક્રીઅં [આ પદાર્થ ખરીદ કર્યો તે સારું કર્યું] વા (અથવા) સુવિક્રીઅ [અમુક પદાર્થ વેચી દીધા તે સારું કર્યું] વા [અથવા] અકિજ્જં [આ ખરીદવા યોગ્ય નથી] અથવા કિજ્જં (આ પદાર્થ ખરીદવા યોગ્ય છે) રૂમં [આ] પણિઅં [કરિયાણું] ગણહ (ખરીદો-ગ્રહણ કરો) રૂમં (આ કરિયાણું) મુચ (વેચી દો) एवं [આ પ્રમાણે નો વિચારે (ખોલે નહિ)]

ભાવાર્થ -- આ ગાથામા વ્યાપાર વિષયક વર્ણન કરેલ છે, જેમકે -- કોઈ વ્યક્તિ મુનિને અમુક પદાર્થ દેખાડે ત્યારે સાધુ તેને આ પ્રમાણે ન ખોલે કે - તમે આ માલ ખરીદો તે ઠીક કર્યું, આ વસ્તુ વેચી તે ખરાબર કર્યું, આ માલ ખરીદવા યોગ્ય છે અથવા ખરીદવા યોગ્ય નથી, આ વસ્તુમા લાભ થશે અથવા નહિ થાય, લાભ થશે તેથી ખરીદી લો, અથવા વેચી નાખો (એવા એવા વચનો વ્યાપારી ને ન કહે) આવા વચનોથી અપ્રતીતિ તેમ અધિકરણાદિ દોષો ની ઉપસ્થિતિ થાય છે. માટે સચમી પુરુષ આમ ખોલે નહિ ॥ ૪૫ ॥

અપ્પગ્ધે વા મહગ્ધે વા, કણ વા વિક્કણ વિ વા ।

પણિઅદ્દે સમુપ્પન્ને, અણવજ્જં વિઆગરે ॥ ૪૬ ॥

પદાર્થાન્વય - અપ્પગ્ધે (અદ્ય મૂલ્યવાન) વા [અથવા] મહગ્ધે વા [બહુમૂલ્યવાન] પણિઅદ્દે (કરિયાણાને) કણ વા [ખરીદવાના વિષયમા] વા [અથવા] વિક્કણવિ (વેચવાના વિષયમાં પણ કદાપિ) સમુપ્પન્ને [પ્રસંગ ઉત્પન્ન થાય તો] અણવજ્જં [નિરવધ વચન ને] વિઆગરે [ખોલે]

ભાવાર્થ -- અદ્ય મૂલ્યવાન અથવા બહુમૂલ્યવાન કરિયાણા સબધમા કેઈ પૂછે તો સચમ ધર્મમા હાનિ ન પહોંચે તેમ લિશ્તુએ નિરવધ વચનથી ઉત્તર આપવો જેમકે - ‘ નાધિકારો ડત્ર તપસિનાં વ્યાપારાભાવાદિતિ ’ આ વ્યાપારથી સાધુએ નિવૃત્ત થયેલ હોવાથી તે સબધમા અમને ખોલવાને અધિકાર નથી ધાર્મિક વિષયમા જો પૂછે તો પ્રમત્તનાપૂર્વક ધાર્મિક-વ્યાપાર ની વાનો જાણીએ છીએ, તે તમોને સલાખાવીએ ॥ ૪૬ ॥

તહેવાસજયં ધીરો, આમણિ કરેહિ વા ।

સય ચિટ્ઠ વયાહિ ત્તિ, નેવં માસિજ્જ પન્નવં ॥ ૪૭ ॥

પદાર્થાન્વય -- તહેવ [તેમજ] પન્નવ (પ્રજવાન) ધીરો (ધૈર્યવાન સાધુ) અમં-જયં (અમંચમી ગૃહસ્થને) આસ [અહિંયા ખેમો] ણહિ-(અહિં આવો) કરેહિ (આ પાર્ય કરો) સય [અહિંયા સહ જઓ] ચિટ્ઠ (ઊભા રહો) વા (અથવા) વયાહિ [અમુક સ્થાન પર જઓ] ત્તિ (એમ) નેવં માસિજ્જ [ઝહે નહિ]

ભાવાર્થ :-- મુનિરાજને યેાગ્ય છે કે ગૃહસ્થાને અહિંયા આવો, અહિંયા ખેસો, સૂવો, ત્યા જાઓ ઇત્યાદિ શબ્દોનો વ્યવહાર કરે નહિ. કારણકે આ શબ્દ આદેશ સૂચક છે તેમજ ગૃહસ્થ-લોકો ઉક્ત ક્રિયા કરતા સમયે યતના જાળવતા નથી હોતા તેથી કોઈ પ્રાણીના વધનું કારણ બની જાય. તે પાપના ભાગી સંજમી બની જાય માટે આવી ભાષા પણ ન બોલે ॥ ૪૭ ॥

વહવે ઇમે અસાહ, લોણ વુચ્ચંતિ સાહુળો ।

ન લવે અસાહું સાહુત્તિ, સાહું સાહુત્તિ આલવે ॥ ૪૮ ॥

પદાર્થાન્વય - વહવે [ઘણા] ઇમે (આ) અસાહ (અસાધુઓ) લોણ [અંસારમા] સાહુળો [સાધુ] વુચ્ચંતિ [કહેવાય છે] પરંતુ અસાહું (અસાધુને) સાહુત્તિ (સાધુ છે એમ) ન લવે (ન કહે) સાહું [સાધુનેજ] સાહુત્તિ [આ સાધુ છે એમ] આલવે [કહે]

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં અસંત્યત્યાગના વિષયમાં ઉપદેશ કર્યો છે આ લોકમાં ઘણા અસાધુઓ પણ સાધુ કહેવાય છે. તેવા અસાધુઓને સાધુ ન કહે પરંતુ સાધુતાના ધારકનેજ સાધુ કહે માધુપદની જવાબદારી ભોગી હોય છે. સાધુઓ, સાધુના ગુણ ન હોવા છતાં કોઈ વ્યક્તિને સાધુ કહે તો તેમના વચનોપર વિશ્વાસ રાખી જનતાં ભરમાય અને તે સંજમી પણ જ્યારે કુસાધુને સાધુ તરીકે માને તેમજ સર્ગ વધુ કરે તો તેના દુર્ગુણનો વારસો કદાચ પોતાના ઉતરે ભવિષ્યમાં લેવાનું કારણ બની જાય માટે ઉપરની પ્રવૃત્તિ ત્યાજ્ય ગણાય છે ॥ ૪૮ ॥

નાણદંસણસંપન્નં, સંજમે અ તવે રયં ।

एव गुणसमाउत्तं, संजयं साहुमालवे ॥ ૪૯ ॥

પદાર્થાન્વય - નાણદંસણસંપન્નં (જ્ઞાન અને દર્શનથી સંપન્ન તથા) સંજમે [અયમમા] તવે (તપમા) રયં (પૂર્ણ અનુરક્ત) एवं [આવા પ્રકારના] ગુણસમાઉત્ત (ગુણોથી યુક્ત) સંજયં [સાધુનેજ] સાહું (સાધુ) આલવે [કહે]

ભાવાર્થ -- (સાધુ કોણ ?) અમ્યગ્ જ્ઞાન અને અમ્યગ્ દર્શનથી સંપન્ન તથા અયમ અને તપમા રક્ત આવા ગુણોની મૌરભથી સુગંધિત-સચિતનેજ સાધુ કહેવાય અને અયમી તેનેજ સાધુ કહે ॥ ૪૯ ॥

देवाणं मणुआणं च, तिरिआणं च वुग्गहे ।

अमुगाणं जओ होइ, मा वा होउत्ति नो वए ॥ ૫૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- દેવાણં [દેવતાઓના] ચ (તથા) મણુઆણં [મનુષ્યોનાં] ચ [તથા] તિરિઆણં (તિર્થોઓના) વુગ્ગહે (યુધ્ધમા) અમુગાણં (અમુક પક્ષવાળાનો) જઓ [જય] હોડ (થાઓ) વા [અથવા અમુક પક્ષવાળાનો] મા હોડ (જય ન થાઓ) ત્તિ (એમ) નો વણ [સાધુ ન ખોલે]

ભાવાર્થ — દેવો, મનુષ્યો કે તિર્થોઓમા પારસ્પરિક યુદ્ધ થતો હોય ત્યાં અમુક પક્ષનો જય થાઓ અથવા થવો જોઈએ તેમજ અમુક પક્ષનો હાર ન થાઓ અથવા હાર થવી જોઈએ એમ પણ ભિક્ષુ ન ખોલે ॥ ૫૦ ॥

વાઓ વુટ્ટં ચ સીડણં, ચેમં ધાય સિવંતિ વા ।

કયાણુ હુજ્જણાણિ, મા વા હોડત્તિ નો વણ ॥ ૫૧ ॥

પદાર્થાન્વય — વાઓ (વાયુ] વુટ્ટં (વર્ષા) ચ (અને) સીડણં [ઠંડીકે ગરમી] ચેમ (રોગાદિ ઉપદ્રવની શાંતિ) ધાયં (સુકાળ) વા [અથવા] સિવંતિ [કલ્યાણ] ણાણિ (આ સર્વે) કયાણુ (ક્યારે) હુજ્જ (થશે) વા [અથવા] મા હોડ (આ કાર્ય હુમણા ન થાય) ત્તિ (આ પ્રમાણે) નો વણ (સાધુ ન ખોલે)

ભાવાર્થ — જે કાર્યો સ્વાભાવિક થનારા હોય છે તેના વિષયમાં સાધુએ વિવેક પૂર્વક ખોલવું જોઈએ, જેમકે :- ગ્રીષ્મઋતુમા ગરમી આદિથી પીડાએલા સંયમી પુરુષો આ રીતે ન ખોલે કે આ વાગરો, વરસાદ, ઠંડી, તાપ, ક્ષેમ, (સારી રીતે રક્ષણ) સુકાલ, ઉપદ્રવરહિતપણું ઇત્યાદિ ક્યારે થશે ? અથવા વાગરા બિગેરે ન થાઓ આવું જો ખોલે તો અધિકરણાદિ દોષ તથા વાગરા બિગેરે થવાથી પ્રાણીઓને પીડાની પ્રાપ્તિ થતા આર્તધ્યાનાદિ દોષોની પ્રાપ્તિ થાય છે ॥ ૫૧ ॥

તહેવ મેહં વ નહં વ માગવ, ન દેવ દેવત્તિ ગિર વડ્ડજ્ઞા ।

સંમુચ્છિણ ઉન્નણ વા પઓણ, વડ્ડજ્ઞ વા વુટ્ટ વલાહયત્તિ ॥ ૫૨ ॥

પદાર્થાન્વય — તહેવ [તેમજ] મેહં (મેઘને) વ [અથવા] નહં [આકાશને] વ (અથવા) માગવં (કોઈ મનુષ્યને) દેવદેવત્તિ (આ દેવ છે આ દેવ છે આ પ્રમાણે) ગિર (ભાષા) ન વડ્ડજ્ઞા (ન ખોલે) પરંતુ મેઘને જોઈને પઓણ [આ મેઘ] સંમુચ્છિણ (ચઢ્યા છે) વા (તથા) ઉન્નણ (ઊઠ્યો થયેલ છે) વા (અથવા) વુટ્ટવલાહય (આ વાદળ વરસી ચૂક્યું છે) ત્તિ [એમ] વડ્ડજ્ઞ (ખોલે)

ભાવાર્થ — વાદળ, આકાશ કે રાજા જેવા માનવને આ દેવ છે એવું કહે નહિ. પરંતુ મેઘને દેખીને કહે કે આ મેઘ ચઢેલ છે હાથે ઘેરાઈ રહ્યો છે અથવા જળ આપનાર છે

અથવા વરસે છે. એમ કહે પરન્તુ વર્ષાદિ, આકાશ અને રાખને દેવ કહેવાથી મિથ્યા પણુ તથા લઘુ-
ત્વાદિ દોષોની પ્રાપ્તિ થાય છે. ॥ ૫૨ ॥

અંતલિવર્ણંતિ ણં વૂઆ ગુજ્ઞાણુચરિઅત્તિ અ ।

રિદ્ધિમંતં નરં દિસ્સ, રિદ્ધિમંતં તિ આલવે ॥ ૫૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- ણં [આકાશ પ્રતિ] અંતલિવર્ણંતિ [અન્તરિક્ષ] અ (તથા)
ગુજ્ઞાણુચરિઅત્તિ [દેવોથી સેવિત છે એ રીતે] વૂઆ (કહે) તે રીતે રિદ્ધિમંતં (ઋદ્ધિ-
શાળી) નર [મનુષ્યને] દિસ્સ [જ્ઞેધને] રિદ્ધિમંતં તિ (આ ઋદ્ધિવાળો છે એમ)
આલવે (કહે)

ભાવાર્થ --- મુનિઓ પ્રયોજન હોય તો આકાશને અન્તરિક્ષ અથવા દેવોથી સેવિત
(દેવોનો આગવા-જ્ઞાનો માર્ગ) છે, તેમ કહે અને ઋદ્ધિશાળી મનુષ્યને જ્ઞેધને તે ઋદ્ધિ-
શાળી છે તેમ કહે ॥ ૫૩ ॥

તહેવ સાવજ્જણુમોઅણી ગિરા,

ઓઠારિણી જા અ પરોવઘાઙ્ગી ।

સે કોઠ લોઠ મય હાસ માણયો,

ન હાસમાણો વિ ગિરં વડજ્ઞા ॥ ૫૪ ॥

પદાર્થાન્વય - તહેવ (તેમજ) જા [જે] ગિરા (ભાષા) સાવજ્જણુમોઅણી
[પાપ કર્મની અનુમોદના કરનાર] ઓઠારિણી (નિશ્ચયકારિણી) અ (અને સશય કારિણી તેમજ)
પરોવઘાઙ્ગી (પશુઓને પીડા ઉત્પન્ન કરનાર) સે (તેને) માણવો [મનનશીલ આધુ] કોઠ
લોઠ મય હાસ (ક્રોધ, લોભ, ભય અને પરિહાસથી) હાસમાણો વિ (હુમતો પણુ) ગિરં
(વાણી) ન વડજ્ઞા [ન જોડે]

ભાવાર્થ — તેમજ ક્રોધ, લોભ, ભય કે હાસ્યને વશ થઈને પણુ પાપકારી, નિશ્ચયકારી,
પશુઓ માટે પીડાકારી ભાષા આધક હાસી કે મનકમા પણુ ન જોડે ॥ ૫૪ ॥

સુવક્કસુદ્ધિ સમુપેઢિઆ મુળી,

ગિરં ચ દુદ્દં પરિવજ્જણ સયા ।

મિઅં અદુદ્દે (દં) અણુવીડ માસણ,

સયાણ મજ્ઞકે લહડ પસંસણ ॥ ૫૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- સુવક્કસુદ્ધિ (શ્રેષ્ઠ વચનની શુદ્ધિને) સમુપેદિઆ (સારી રીતે આલો-
ચના કરીને) સયા [સદા] દુદ્ધં [દુધ] ગિરં [ભાષાને] પરિવજ્જણ (સર્વથા છોડી દે)
ચ [અને] મિઅં (પરિમિત) અદુદ્ધં (દુષ્ટતા રહિત શુદ્ધ વચન) અણુવીહ [વિચારપૂર્વક]
માસણ [ખોલે] તે મુળી (મુનિ) સયાણ મજ્જે [સતપુરુષોની મધ્યમાં] પસંસણં (પ્રશંસા)
લહ્હ (પ્રાપ્ત કરે છે.)

ભાવાર્થ — આવી રીતે મુનિ વાક્યશુદ્ધિ, અને વાક્યની સુંદરતા સમજીને હમેશા દૂષિત
વાણીથી દૂર રહે. જે સાધક વિવેકપૂર્વક ચિંતન કરીને પરિમિત અને અદૂષિત ભાષા ખોલે છે
તેજ સતપુરુષોમાં પ્રશંસા પામે છે ॥ ૫૫ ॥

માસાઢ દોસે અ ગુણે અ જાણિઆ,
તીસે અ દુદ્ધે પરિવજ્જણ સયા ।

છસુ સંજણ સામણિણ સયા જણ,
વહ્જ્જ વુદ્ધે દિઅમાણુલોમિઅં ॥ ૫૬ ॥

પદાર્થાન્વય - છસુ [ષટકાયના વિષયમાં] સંજણ (યત્ન કરનાર તથા) સામણિણ
[શ્રમણ ભાવમાં] સયા [હમેશા] જણ (યત્નાશીલ રહેનાર) વુદ્ધે [જ્ઞાની સાધુ] માસાઢ
(ભાષાના) દોસે (દોષોને) અ (તથા) ગુણે અ [ગુણોને] જાણિયા (જાણીને) અ
(તત્પશ્ચાત્) તીસે (તે) દુદ્ધે (દુષ્ટ ભાષાને) સયા [હમેશ માટે] પરિવજ્જણ (છોડે અને)
દિઅમાણુલોમિઅં [હિતકારી તથા બધા પ્રાણિઓને અનુકૂળ ભાષા] વહ્જ્જ (ખોલે)

ભાવાર્થ :- છ જીવનિકાયને વિષે સયમવાન્ અને ચારિત્રમાં નિરંતર ઉદ્યમવાન્ સાધુ
ભાષાના ગુણુ અને દોષોને જાણી સદૌષ ભાષાનો નિરંતર ત્યાગ કરે અને હિતકારી તથા મધુર
ભાષા ખોલે ॥ ૫૬ ॥

પરિવખમાસી સુસમાદિહંદિણ,
ચઠ્ઠકસાયાવગણ અણિસિણ ।

સ નિહુણે ધુન્નમલં પુરેકહં,
આરાહણ લોગમિણં તહા પરં ॥ ૫૭ ॥ ત્તિ વૈમિ ।

પદાર્થાન્વય - પરિવખમાસી [પરીશ્રાપૂર્વક વચન ખોલનાર તથા] સુસમાદિહંદિણ
(સમન્ત ઈન્દ્રિયોને વશમાં રાખનાર) ચઠ્ઠકસાયાવગણ [ચારે કષાયોને વશમાં રાખનાર]

અણિસ્સિણ [પ્રતિબંધ રહિત] સ (તે સાધુ) પુરેકહં [પૂર્વકૃત] ધુન્નમલં [પાપમલને]
નિધ્દુણે (નષ્ટ કરી) ઇણં [આ] લોગં (લોકની) તથા [તથા] પરં [પર લોકની] આરાહણ
[આરાધના કરે છે]

ભાવાર્થ :— પરીક્ષાપૂર્વક બોલનાર, વશેન્દ્રિય, ચારે કષાયો પર છૂત મેળવનાર, એવા
અપ્રતિબંધ વિચરનાર સાધુ પૂર્વોપાર્જિત કર્મમલને દૂર કરી, આ લોક અને પરલોકની
આરાધના કરે છે. ॥ ૫૭ ॥

આ પ્રમાણે સુધર્માસ્વામી પોતાના શિષ્ય જંબૂસ્વામીને કહેછે.

* સુવાક્યશુદ્ધિ અધ્યયન સમાપ્ત. *

અધ્યયન આઠમું

અહ આચારપ્પણિહિ ણામં અટ્ટમજ્જકયણં આચારપ્રણિધિ.

આચારપ્પણિહિં લહું, જહા કાયવ્વ મિક્કણુણા ।

તં મે ઉદાહરિસ્સામિ, આણુપુન્નિ સુણેહ મે ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય — આચારપ્પણિહિં (આચાર ૩૫ ઉત્કૃષ્ટ નિધિને) લહું (પામીને) મિક્કણુણા
[માધુને] જહા (જે પ્રમાણે) કાયવ્વ [કરવા યોગ્ય ક્રિયા છે] ત [તે] મે [તમાને]
ઉદાહરિસ્સામિ [હું કહીશ] આણુપુન્નિ [અનુક્રમે] મે (મારાવડે) સુણેહ [સાલણે]

ભાવાર્થ — પ્રારભમા સાવધાન કરવાને માટે સૂત્રકાર મહારાજ કહે છે કે, હે શિષ્યો !
જે લિક્ષુએ આચાર ૩૫ નિધિને પ્રાપ્ત કરી લીધેલ છે (હસ્તગત કરેલ છે), તેઓએ પોતાના ક્રિયા-
કલાપમાં કેવી રીતે વર્તન કરવું જોઈએ, તે તમારી સમક્ષ હું કમશ કહીશ તે તમે
મને સાલણો ॥ ૧ ॥

પુદ્ધવિદગઅગ્ગિમારુઅ — તણરુક્ખસ્સ વીયગા ।

તસા અ પાણા જીવત્તિ, ડડ ઉત્તં મહેસિણા ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- પૃથ્વી (પૃથ્વીકાય) દગ (અપ્કાય) અગ્નિ (અગ્નિકાય) મારુઅ [વાયુકાય] તથા તણસ્કલસ્સ વીયગા (તૃણ, વૃક્ષ, અને ધીજ રૂપ વનસ્પતિકાય) અ [તથા] તસા પાળા (ત્રસ પ્રાણી એ સર્વે) જીવત્તિ (જીવ છે) હૈં [એ પ્રમાણે] મહેસિણા (મહર્ષિ-ઓએ) વુત્તં [કહ્યું છે]

ભાવાર્થ :- આ ગાથામાં પટ્કાયના જીવોના અસ્તિત્વનું વિધાન કરેલ છે. જેમ :- પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેજ.કાય, વાયુકાય, તથા વનસ્પતિકાય એ પાંચ સ્થાવરકાય છે અને બેઇન્દ્રિય આદિ સર્વ ત્રસકાય છે તેથી ત્રસ અને સ્થાવર સર્વે જીવ છે એમ મહર્ષિ (સર્વજ્ઞ પ્રભુ) એ કહ્યું છે. અર્થાત્ સમસ્ત સ સારી જીવો પટ્કાયમાજ સમાવિષ્ટ થઈ જાય છે ॥ ૨ ॥

તેસિં અચ્છળજોણ, નિચં હોયવ્યં સિઆ ।

મળસા કાયવકેળ, એવં હવહ સંજણ ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- મહાવ્રત ધારી મુનિ ને મળસા [મનથી] વકેળ (વચનથી) કાય (કાયાથી) તેસિં [પૂર્વોક્ત છકાય જીવોની સાથે] નિચં (નિત્ય) અચ્છળજોણ [અહિંસક વૃત્તિથી જ] હોયવ્યં સિઆ (વર્તન કરવું જોઈએ) કારણકે એવં [આ રીતે વર્તનથી] સંજણ (થનનાવાન સાધુ) હવહ [થવાય છે]

ભાવાર્થ :- તે જીવો પ્રત્યે નિત્ય અહિંસક વૃત્તિથી રહેવું જોઈએ જે મન, વાણી, કાયાથી અહિંસક રહે છે તે સાધક તે પ્રમાણે કરવાથી આદર્શ સધમી બને છે. ॥ ૩ ॥

પુઠ્ઠિ મિત્તિ સિલં લેલું, નેવ મિદે ન સંલિહે ।

તિવિદેળ કરણજોણ, સંજણ સુસમાદિણ ॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- સુસમાદિણ (શુદ્ધભાવ વાળા) સંજણ [સાધુ] તિવિદેળ કરણજોણ [ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગ થી] પુઠ્ઠિ (શુદ્ધ પૃથ્વીને) મિત્તિ (ભીતને) સિલં [શિલાને] લેલું (પત્થર આદિના ટુકડાને-ઢેકાને) નેવ મિદે (ભેદન કરે નહિ) અને ન સંલિહે [ખોતરે નહિ થએ નહ.]

ભાવાર્થ :- પૂર્વ ગાથામાં આમાન્ય પ્રકારથી અહિંસક ભાવ દેખાડેલ છે પરંતુ આ ગાથામાં વિસ્તારપૂર્વક અહિંસક ભાવ દર્શાવ્યો છે. જેમકે :- જે સાધુ, શુદ્ધભાવોથી યુક્ત છે અને મહાકાલ ગમાધિ માર્ગમા ઉઘન રહે છે તેને ઉચિત એજ છે કે તે ખાણુ આદિની શુદ્ધ માટી, નદી તટની માટી, પથ્થરનીશિલા, તથા સચિત્ત પત્થર ઢેકા નો ટુકડો વગેરે મચિત્ત પૃથ્વીનું ભેદન કરે નહિ તેના ઉપર દેખા આદિ કાઢે નહિ, પરંપર ઘર્ષણ વગેરે પણ કરે નહિ. તે પણ ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી, કરે નહિ કરાવે નહિ તથા અનુમોદે પણ નહિ. ॥ ૪ ॥

સુદ્ધપૃથ્વીં ન નિસીષ, સસરવર્ણમિ અ આસણે ।

પમજ્જિત્તુ નિસીઝ્જા, જાઝ્જા જસ્સ ડગ્ગહં ॥ ૫ ॥

પદ્યાર્થાન્વય :- સુદ્ધપૃથ્વીં (શુદ્ધ પૃથ્વીપર) સસરવર્ણમિ (સચિત્ત રજ્જી ભરેલા) આસણે [આસન ઉપર] ન નિસીષ (ખેંસે નહિ) અચિત્ત ભૂમિ બે હોય તો જસ્સ (જે ભૂમિ જેની હોય તેની) ડગ્ગહં [અવગ્રહ-આજ્ઞા] જાઝ્જા [યાચીને] અ (તથા) પમજ્જિત્તુ (પ્રમાર્જન કરીને) નિસીઝ્જા [ખેંસે]

ભાવાર્થ — તેમજ સજીવ પૃથ્વીપર કે સજીવ ધૂળથી ખરડાયેલા આસન ઉપર ખેંસે પણ નહિ. પરંતુ આવશ્યકતા હોય તો જેની માલિકીની અચિત્ત વસ્તુ હોય તેની આજ્ઞા થાય ત્યારબાદ રજેહરણથી પ્રમાર્જન કરીને તેના ઉપર ખેંસે. ॥ ૫ ॥

સીઓદગ ન સેવિજ્જા, સિલાડટ્ટં હિમાણિ અ ।

ઉસિણોદગં તત્તપ્પામુઅં, પટિગાહિજ્જ સંજણ ॥ ૬ ॥

પદ્યાર્થાન્વય :- સંજણ [સાધુ] સીઓદગં (શીતોદકનું) સિલાડટ્ટં [વરસેલા કરા] અ [અને] હિમાણિ (હિમ-ખરડેનું પણ) ન સેવિજ્જા [સેવન કરે નહિ પરંતુ] તત્તપ્પામુઅં (તપ્ત પ્રામુક) ઉસિણોદગ (ઉષ્ણ જલનેજ આવશ્યકતા હોય તો) પટિગાહિજ્જ [ગ્રહણ કરે.]

ભાવાર્થ — પૃથ્વીકાય પથ્થાત્ સૂત્રકાર અપ્કાયની ચતના વિષે ફરમાવતા કહે છે કે, નિરન્તર ચતનાશીલ લિપ્તુ પૃથ્વીથી ઉત્પન્ન થયેલા સચિત્ત પાણી તથા આકાશમાંથી વરસતાં કરાનું પાણી તથા ખરડે આદિ યાવન્-માત્ર સચિત્ત જલ કદાપિ ગ્રહણ ન કરે પરંતુ અગ્નિથી પૂર્ણ તપાવેલું તથા ધોવણું નિર્જીવ થયેલું પ્રામુક પાણીજ ગ્રહણ કરે અને વાપરે ॥ ૬ ॥

ઉદડલં અપ્પણો કાય નેવ પુંછે ન સંલિહે ।

સમુપ્પેહ તહામ્મૂઅં, નો ન સંઘટ્ટણ મુણી ॥ ૭ ॥

પદ્યાર્થાન્વય - મુણી [સાધુ] ઉદડલ (સચિત્ત જલથી લિંબાયેલી) અપ્પણો કાય (પોતાની કાયને) નેવ પુંછે [હુંછે નહિ] ન સંલિહે (મચળે નહિ) તહામ્મૂઅં (તેવા ભીંજાયેલા દેહને) સમુપ્પેહ [બેઠેને] ન સંઘટ્ટણ [સ્તોક માત્ર પણ ઘર્ષણ કરે નહિ]

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં પણ જલકાય વિષયક વર્ણન કરેલ છે. જેમકે કોઈ સમયે બિહારાદિ પ્રવૃત્તિ માગર્જમા આવેલ નરી ઉતરવાથી અથવા વર્ષા આદિ વરસવાથી શરીર ભીંજાઈ જાય તો તે આર્દ્ર શરીરને વસ્ત્રથી ન લૂછે કે હાથથી ન મસળે આટલું માત્ર નહિ પરંતુ તેવી જાતના

ભીજાયેલા શરીર ને જોઇને આણુમાત્ર પણ સ્પર્શ કરે નહિ. કારણ કે સ્પર્શાદિ દ્વારા અપૂકાયની વિરાધના થાય છે માટે જ્યાં સુધી શરીર સ્વયં સૂકાઈ ન જાય ત્યાંસુધી અન્ય ક્રિયા કદાપિ ન કરે. ॥ ૭ ॥

इंगालं अगणि अर्चि, अलायं वा सजोइअं ।

न उजिज्जा न घट्टिज्जा, नो णं निव्वावए सुणी ॥ ८ ॥

પદાર્થાન્વય - મુણી (મુનિ) ઇંગાલં (અંગારાની અગ્નિને) અગણિં (લોહ પિંડ ગત અગ્નિને) અર્ચિં (તુટિત જ્વાળાની અગ્નિને) ; વા (અથવા) સજોइअं [અગ્નિ સહિત] અલાયં (કાષ્ઠ આદિને) ન ઉજિજ્જા [સળગાવે નહિ] ન ઘટ્ટિજ્જા [પરસ્પર સંઘર્ષણ કરે નહિ તેમજ] ણં [તે અગ્નિને નો નિવ્વાવણ (ખુઝાવે નહિ)]

ભાવાર્થ — બુદ્ધિમાન્ સાધુને યોગ્ય છે કે તે અગ્નિકાયના જીવોની રક્ષા કરતાં નીચે પ્રમાણેની ચેષ્ટાઓ કદાપિ ન કરે. યથા - અંગાર-જ્વાલા રહિત અગ્નિ, લોહપિંડની અંદર વ્યાપ્ત થયેલી અગ્નિ, તુટતી અગ્નિની જ્વાળા, ઉખાડાની અગ્નિ - ઇત્યાદિ અગ્નિને પ્રજ્વલિત ન કરે. તેમજ પરસ્પર ઘર્ષણ ન કરે તથા જલ આદિથી ન ઠારે કારણ કે અગ્નિ સંબંધી આ સર્વ ક્રિયાઓ સાર સિદ્ધ હોવાથી મુનિ માટે સર્વથા ત્યાજ્ય છે. ॥ ૮ ॥

तालिअंटेण पत्तेण, साहाए विहुणेण वा ।

न वीइज्ज अप्पणो कायं, बाहिरं वावि पुग्गलं ॥ ९ ॥

પદાર્થાન્વય - અપ્પ (પોતાના) કાયં (શરીરને) વા [અથવા] બાહિર (બહારના) પુગ્ગલં વિ (ઉણ્ણુ દુધ આદિ પદાર્થોને) તાલિઅંટેણ [તાલવૃક્ષના પખાથી] પત્તણ [પાદડા થી] સાહાए (વૃક્ષની શાખાથી) વા (અથવા) વિહુણેણ [સામાન્ય પખાથી] ન વીइज्ज [વીંઝે નહિ]

ભાવાર્થ — તેજ કાયની પશ્ચાત્ હવે સૂત્રકાર વાયુકાયની રક્ષાના વિષયમાં કહે છે બુદ્ધિ-માન્ સાધુ ગરમીના કારણે પોતાના શરીર માટે તથા ઉણ્ણુઆદિ પદાર્થોને ઠંડા કરવા માટે તાલ-વૃક્ષના પખાથી, કમરના પત્તાથી, વૃક્ષની શાખાઓથી તથા મોરપીંછના પખાથી, ૫૧ પખાથી પવન ન કરે કારણ એ છે કે, પખાની હવા અન્ય વાયુની વિરાધના નું કારણ બની જાય છે માટે સાધુએ પખાથી કદિ હવા કરવી ન જોઈએ વાયુકાયની ચતના કઈ હવા કરવાસુધીજ નથી પરંતુ સાધુ જીવનના પ્રત્યેક કાર્યોમાં ઉઠવું, ખેડવું, વસ્ત્ર ખખેરવું વગેરે સર્વ ક્રિયાઓમાં ચતના કરવી જોઈએ ॥ ૯ ॥

तणरुखं न छिदिज्जा, फलं मूलं च कस्सइ ।

आमगं विविहं वीअं, मणसावि ण पत्थए ॥ १० ॥

પદાર્થાન્વય - તળરુક્ષં (ચત્નાવાન્ સાધુ તૃણ અને વૃક્ષોનું) ન છિદિજ્ઞા [છેદન કરે નહિ] કસ્સઈ [કોઈ વૃક્ષના] ફલં [ફલનું] ચ (અને) મૂલં (મૂળનું પણ છેદન ન કરે) વિવિહ [વિવિધ પ્રકારના] આમગં (સચિત્ત) વીઅં (ખીજોને) મળસાવિ (મનથી પણ) ન પત્થણ [ભોગવવાની ઇચ્છા ન કરે]

ભાવાર્થ - વાયુકાય પશ્ચાત્ વનસ્પતિકાયના વિષયમાં કહે છે કે યાવન્માત્ર તૃણ, વૃક્ષ તથા વૃક્ષોના ફલ યા મૂલ છે તેનું સાધુ કદાપિ છેદન કરે નહિ. તથા જેટલા સચિત્ત ખીજ છે તેને ભોગવવાની મનથી પણ ઇચ્છા ન કરે. કારણ એ છે કે, આ વનસ્પતિના જીવોની વિરાધનાથી સ્વીકૃત સયમ દૂષિત થઇ જાય છે ॥ ૧૦ ॥

ગહણેસુ ન ચિદ્વિજ્ઞા, વીણસુ હરિણસુ વા ।

ઉદગંમિ તદા નિચ્ચં, ઉત્તિગપણગેસુ વા ॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય - ગહણેસુ (વૃક્ષોની કુળોના વિષયમાં) વીણસુ (શાલી આદિ ખીજો ઉપર) વા (અથવા) હરિણસુ [લીલી વનસ્પતિ આદિ ઉપર] તદા (તેમજ) ઉદગંમિ [ઉદક નામની વનસ્પતિ ઉપર] વા [અથવા] ઉત્તિગપણગેસુ [ઉત્તિગ તથા પનક નામની વનસ્પતિ ઉપર સંયમી] નિચ્ચં (સદૈવ-કદીપણ) ન ચિદ્વિજ્ઞા (ભ્રમો ન રહે ,

ભાવાર્થ - વનસ્પતિકાયની રક્ષાને માટે સાધુઓ નીચે આપેલા સ્થાનોપર કદીપણ ભ્રમો ન રહે જેમ કે - વૃક્ષોના સમૂહમાં, કારણ કે ત્યાં સઘટો થઇ જવાનો સંભવ છે એવીજ રીતે જે સ્થાન ઉપર શાલી આદિ ખીજ, દૂર્વા આદિ હરિતકાય, કોઈ કોઈ ઉદકનામની વનસ્પતિ કહે છે તેના ઉપર, ઉત્તિગ (સર્પછત્રાદિ) રૂપ વનસ્પતિ વિશેષ અને પનક વનસ્પતિ વિશેષ-લીલ કૂલ ઇત્યાદિ વનસ્પતિ હોય તેના ઉપર સાધુ ભ્રમો રહે નહિ તેમજ ઉકે બેસે સૂવે નહિ. ॥ ૧૧ ॥

તસે પાણે ન હિંસિજ્ઞા, વાયા અદુવ કમ્મુણા ।

ઉવરજો સવ્વભૂણસુ, પાસેજ્ઞ વિવિહં જગં ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય - સવ્વભૂણસુ (સર્વ પ્રાણીઓના વિષયમાં) ઉવરજો (દંડનો પરિત્યાગ કરનાર સાધુ) વાયા [વચનથી] અદુવ (અથવા) કમ્મુણા (કર્મથી) તસે (ત્રસ) પાણે [પ્રાણીઓની] ન હિંસિજ્ઞા [હિંસા ન કરે-પરતુ] વિવિહં [વિચિત્ર સ્વરૂપ વાળા] જગં (જગતને) પાસેજ્ઞ [દેખે-જાણે]

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં ત્રસકાયના જીવોની રક્ષાનો ઉપદેશ આપેલ છે અને કહ્યું છે કે - સર્વ પ્રાણીઓની હિંસાથી વિરમ પામેલો સાધુ મન, વાણી કે કર્મથી ત્રસ-હલના

ચાલતા જીવેની પણ હિંસા ન કરે પરન્તુ આ વિશ્વમા નાના મોટા જીવોના જીવનની કેવી વિચિત્રતા - લિપ્તતા છે તેને વિવેક પૂર્વક જોઈને સયમમય વર્તન રાખે ॥ ૧૨ ॥

અટ્ટ સુહુમાઈં પેઢાણ, જાડ જાણિત્તુ સંજણ ।

દયાહિગારી ભૂણસુ, આસ ચિટ્ટ સણ્દિ વા ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય - સંજણ (ચત્તાવાન સાધુ) જાઈં (જેને) જાણિત્તુ [જાણીને] ભૂણસુ (જીવો ઉપર) દયાહિગારી [દયાના અધિકારી થાય છે] અટ્ટ (તે આઠ) સુહુમાઈં [સૂક્ષ્મ જીવોને] પેઢાણ (સારી રીતે દેખીનેજ) આસ [ખેસે] ચિટ્ટ [ઊભા રહે] વા (અથવા) સણ્દિ (શયન કરે)

ભાવાર્થ — હવે બિલકુલ સૂક્ષ્મ જીવોની દયા માટે આ ગાથામા કહે છે કે -- પ્રત્યેક જીવો પ્રત્યે દયા ધરાવનાર સયમી ભિક્ષુ આગળ કહેવાતા આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવોને વિવેક પૂર્વક સમજીને તથા તેને જોઈને પડીજ ખેસે, ઊભો રહે અથવા સૂએ. જેથી તેમની હિંસાથી બચી શકે ॥ ૧૩ ॥

કયરાડ અટ્ટ સુહુમાઈ, જાઈં પુચ્છિજ્જ સંજણ ।

ઈમાઈં તાઈં મેઢાવી, આડક્કિજ્જ વિઅક્કણો ॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય — જાઈં (જે સૂક્ષ્મ જીવો છે તેને માટે) સંજણ (સાધુ) પુચ્છિજ્જ [પૂછે કે] અટ્ટ સુહુમાઈં [આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવો તે] કયરાઈં (કોણ છે ?) મેઢાવી (શિષ્યના આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતા બુદ્ધિશાલી અને) વિઅક્કણો [વિચક્ષણુ ગુરુ] આડક્કિજ્જ (કહે કે) તાઈં [તે આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવો] ઈમાઈં [આ છે]

ભાવાર્થ — તે આઠ પ્રકારના કયા સૂક્ષ્મ જીવો છે ? એમ જ્ઞાને સયમી સાધુઓ પ્રશ્ન કરે ત્યારે વિચક્ષણુ અને મેઢાવી ગુરુ આ પ્રમાણે ઉત્તર આપે ॥ ૧૪ ॥

સિણેહં પુપ્ફસુહુમં ચ, પાણુત્તિંગ તહેવ ય ।

પળગં વીઅહરિઅ ચ, અંડસહુમં ચ અટ્ટમં ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય - સિણેહં (સ્નેહસૂક્ષ્મ) પુપ્ફસુહુમં (પુષ્પ સૂક્ષ્મ) ચ (અને) પાણ (પ્રાણી-સૂક્ષ્મ) ઉત્તિંગ (સૂક્ષ્મ કીડીયારા) ય [અને] તહેવ [તેમજ] પળગં [પતક સૂક્ષ્મ] વીઅ (બીજ સૂક્ષ્મ) હરિઅં [હરિત સૂક્ષ્મ) ચ [તથા] અટ્ટમં (આઠમું) અંડસહુમં (અડસૂક્ષ્મ)

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં ત્રસ અને સ્થાવર બન્ને રાશીઓમાથી જે સૂક્ષ્મ શરીરવાળા જીવ છે તેનું વર્ણન કરેલ છે, જેથી દયાધિકારી સાધુને તે જીવોની રક્ષા કરવાનો માર્ગ સુગમ થઈ જાય યથા — પ્રથમ સ્નેહ સૂક્ષ્મ — ઓસ, ધુવર, હિમ, કરા ઇત્યાદિ સૂક્ષ્મ જલને સ્નેહ સૂક્ષ્મ કહેવાય છે બીજો પુષ્પસૂક્ષ્મ — વડ અને ઉંબર આદિના સૂક્ષ્મ પુષ્પ, જે તદ્વર્ણ રૂપ હોવાથી તથા અત્યંત સૂક્ષ્મ હોવાથી સમ્યક્તયા સહસા દૃષ્ટિગોચર થતા નથી. ત્રીજો પ્રાણી સૂક્ષ્મ — કુથુવા આદિ જીવ, આ અનુદ્ધરી કહેવાય છે કારણ કે એટલા નાના હોય છે કે ચાલતા હોય તોજ જીવ તરીકે ઓળખાય, પણ ન ચાલે તો તેને ઓળખવો મુશ્કેલ થઈ પડે. ચોથો ઉત્તિંગ સૂક્ષ્મ :— કીડીનગરૂં (કીડીઆરૂં) તેમા કીડીઓ ઉપરાત અનેક પ્રકારના જીવો હોય છે. પાંચમો પનક સૂક્ષ્મ — તે પ્રાય વર્ષા ઋતુમા કાળ તથા જમીન ઉપર પાંચ વર્ણની લીલ જામે છે. છઠ્ઠો બીજ સૂક્ષ્મ — ડાગર વગેરે બીજના મુખ ઉપર જે કણિકા બાંહે છે તેને તુષમુખ પણ કહેવાય છે. સાતમો હરિત સૂક્ષ્મ :— લીલા અદ્રાઓ. આઠમો અડ સૂક્ષ્મ — કીડી, માખી, ગરોળી, પ્રાદ્મણી, કૃકલાસ વગેરે ના ઇંડા નાના હોય તે કહેવાય છે આ આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મ જીવો હોય છે ॥ ૧૫ ॥

एवमेआणि जाणित्ता, सव्वभावेण संजए ।

अप्पमत्तो जए निच्चं, सन्विदिअसमाहिण ॥ १६ ॥

પદ્યાર્થાન્વય — સન્વિદિઅસમાહિણ (સમસ્ત ઇન્દ્રિયોના વિષયમા રાગ દ્વેષ ન કરનારા) અપ્પમત્તો [અપ્રમત્ત] સંજણ (સાધુ) જણ [આ પ્રમાણે] જણાણિ (પૂર્વોક્ત આઠ પ્રકારના સૂક્ષ્મો ને) જાણિત્તા [જાણીને] સવ્વભાવેણ (સર્વ ભાવથી) નિચ્ચં (હિમે શા તેની) જણ (યત્ના કરે)

ભાવાર્થ — સર્વે ઇન્દ્રિયોને નિયમમા રાખનાર સચચી સત ઉપરના આઠેય સૂક્ષ્મ પ્રાણીઓને જાણીને તે ન હણાય જાય તેમ સર્વ પ્રકારે ઉપયોગ પૂર્વક વર્તે. ॥ ૧૬ ॥

धुवं च पडिलेहिज्जा, जोगसा पायकंवलं ।

सिज्जमुच्चारभूमिं च, संथारं अदुवासणं ॥ १७ ॥

પદ્યાર્થાન્વય — ધુવં [સાધુ નિત્યે] જોગસા (શક્તિપૂર્વક) પાયકંવલં [પાત્ર અને વસ્ત્રની તથા] સિજ્જ શય્યાની) ચ (તથા) ઉચ્ચારમૂર્મિ [ઉચ્ચાર ભૂમિની] સંથારં ચ [સસ્તારકની] અદુવ [અથવા] આસણં [આસનની] પડિલેહિજ્જા [પ્રતિલેખના કરે]

ભાવાર્થ — આ ગાથામા અપ્રમત્ત ભાવનુ દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે યથા — જે ભ ડોપકરણનું પ્રતિલેખન કાળ સૂત્રોમા પ્રતિપાદન કરેલ છે તે પ્રમાણે યથાશક્તિ પ્રતિલેખના કરે એટલે પ્રતિલેખનાનો અર્થ ચતુર્થી કોઈ જંતુ છે કે કેમ, તે જોઈ લેવું અને જીવજંતુઓ હોય તો તેને એક

બાનુ ઈન્ન ન પહોચે તેવી રીતે મુકવા સંયમી સિદ્ધુ નિત્ય ઉપયોગપૂર્વક સ્વસ્થ ચિત્ત રાખી એકાગ્રતા પૂર્વક પાત્ર, કંળલ, શય્યાસ્થાન, ઉચ્ચાર ભૂમિ, પથારી અથવા આમન આદિનું પ્રતિલેખન કરે. ॥ ૧૭ ॥

ઉચ્ચારં પાસવણં, સ્વેલં સિંધાણ જલ્હિઅં ।

ફામુઅં પહિલેહિત્તા, પરિદ્વાવિજ્જ સંજણ ॥ ૧૮ ॥

પદાર્થાન્વય — સંજણ [સાધુ] ફામુઅં [પ્રથમ પ્રાસુક સ્થાનિલ ભૂમિની] પહિલેહિત્તા [પ્રતિલેખના કરીને] ઉચ્ચાર [પુરીપ] પાસવણં [મૂત્ર] સ્વેલં [કફ] સિંધાણં [નાકનો મળ] જલ્હિઅં [પ્રસ્વેદ આદિ અશુચિ પદાર્થને] પરિદ્વાવિજ્જ [પરકે]

ભાવાર્થ — આ ગાથામા અપવિત્ર પદાર્થો ને કેવી રીતે ત્યાગ કરવો તેની વિધિ દેખાડેલ છે જે ભૂમિમા મલાદિ પદાર્થોનું નિસર્જન કરાય ને ભૂમિ નિર્દોષ હોવજ તુ રહિત હોવી જોઈએ આવી નિર્દોષ જગ્યા જોયા પછી સાધુ મલ, મૂત્ર, મુળનો મળ, કફ, નાકનો મળ, તથા અન્ય શરીરનો મળ વગેરે અશુચિ પદાર્થો ને યતનાપૂર્વક ત્યાગે સૂત્રકાન્તા કથનનો ભાવ એજ છે કે અપવિત્ર પદાર્થો એવી રીતે એકાન્ત પ્રાસુક સ્થાનમા ત્યાગવા જોઈએ કે જેનાથી સ્થાનસ્થ પૂર્વોક્ત સ્નેહ સૂક્ષ્મ આદિ હોવોનો વિનાશ ન થાય ખીનુ ફેકાયેલા પદાર્થોમા હોવોત્પત્તિ મંભગિત ન હોય ત્રીનુ અન્ય દર્શક લોકોના હૃદયમા ઘૂણા ન થાય ચોથુ ફેકેલા પદાર્થો રોગોત્પત્તિ તુ કારણ ન થાય ॥ ૧૮ ॥

પવિસિત્તુ પરાગારં, પાણટ્ટા મોઅણસ્મ વા ।

જયં ચિદ્દે મિઅં માસે, ન ય રૂવેસુ મણં કરે ॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય — પાણટ્ટા [પાણીને માટે] વા [અથવા] મોઅણસ્મ [ભોજનને માટે] પરાગારં [ગૃહસ્થના ઘરમા] પવિસિત્તુ [પ્રવેશ કરીને] જયં [યતનાથી] ચિદ્દે [ઊભો રહે] મિઅં [પરિમિત] માસે [બોલે] ય [તથા] રૂવે [સુન્દર-મનોહર રૂપોમા] મણ [મન] ન કરે [ચક્રાયમાન ન કરે]

ભાવાર્થ — જ્યારે સયમી, આહારાદિ માટે ગૃહસ્થના ઘેર જાય ત્યારે ત્યા યતનાપૂર્વક ઊભુ રહેવું જોઈએ, તથા પ્રમાણપૂર્વક અને આવશ્યકતાનુસાર બોલવું જોઈએ, તેમજ — ઘરમા રહેલા સ્ત્રી વર્ગ પરિવાર વગેરેના સૌંદર્ય ઉપર મન મુગ્ધ કરવું ન જોઈએ અર્થાત્ સયમમાથી મન ને વિચલિત કરીને વિષયાદિ મા વિકૃત બનાવાય નહિ તેની કાળજી રાખવી ઘટે ॥ ૧૯ ॥

વહુ મુણેદિ કન્નેદિ, વહુ અચ્છાદિ પિચ્છડ ।

ન ય દિદ્દં મુયં સવ્વં, મિક્ખુ અક્ખાઉમરિહ્ઠ્ઠ ॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય :— મિક્ષુ [લિશ્તુ] કન્નેર્હિ (કાનોથી) વહું (ઘણું સારું નરસુ) સુળેદિ [સાંભળે છે તેવીજ રીતે] અચ્છીર્હિ [આંખોથી] વહું [ઘણું સારું નરસું રૂપ] પિચ્છર્હિ [જુએ છે] દિદ્ધં [પરંતુ દેખેલું રૂપ] ય [તથા] સુયં [સાંભળેલા શબ્દો] સન્નં [સર્વ પ્રકારે અવશ્યાં] [પ્રકટ કરવાને માટે] ન અરિદ્ધં [યોગ્ય નથી]

ભાવાર્થ - ગૃહસ્થને ઘેર લિક્ષાર્થેજતા લિશ્તુ ઘણું પોતાના કાનેથી સારું નરસુ સાંભળે છે તથા આંખોથી સારું નરસુ રૂપ જુએ છે પરંતુ બધું જોયેલું કે સાંભળેલું ખીજને કહેવું તે તેને માટે યોગ્ય નથી ॥ ૨૦ ॥

સુઅં વા જહ વા દિદ્ધં, ન લવિજ્જોવઘાઈઅં ।

ન ય કેણ ઉવાણ, ગિદ્ધિજોગં સમાયરે ॥ ૨૧ ॥

પદાર્થાન્વય — ઉવઘાઈઅં [ઉપધાતથી ઉત્પન્ન થયેલ અથવા ઉપધાતને ઉત્પન્ન કરનાર] સુઅં વા [સાંભળેલ] જહ વા [અથવા] દિદ્ધં [દેખેલ હોય તે] ન લવિજ્જા સાધુ કોઈને કહે નહિ] ય [અને] કેણ ઉવાણ [કોઈ ઉપાયથી પણ] ગિદ્ધિજોગ [ગૃહસ્થની સાથે સમઘ કે વ્યાપારનુ] ન સમાયરે [આચરણ પણ ન કરે]

ભાવાર્થ — સારું નરસુ જે સાંભળેલું કે જોયેલું કહેવાથી ખીજને આઘાત ઉત્પન્ન થાય તેનું મનની પુરુષ કની ન જોતે તેમજ ગૃહસ્થને યોગ્ય વ્યવહાર સાધુ આચરે પણ નહિ ॥ ૨૧ ॥

નિદ્દાણં રસનિજ્ઞઢં, મદ્દગં પાવગ તિ વા ।

પુદ્ધો વાત્તિ અપુદ્ધો વા, લામાલામં ન નિદ્ધિસે ॥ ૨૨ ॥

પદાર્થાન્વય — પુદ્ધો [પૂછવાપર] વાત્તિ [અથવા] અપુદ્ધો [નહિ પૂછવાપર] નિદ્દાણ (સર્વ ગુણોથી યુક્ત આહારને) મદ્દગં આ લદ્ર છે] વા (અથવા) રસનિજ્ઞઢં (રસરહિત આહારને) પાવગંતિ [આ ખરાબ છે એમ તથા] લામાલામં વા ' આજે સુદર આહારનો લાભ થયો છે અથવા લાભ નથી થયો] ત્તિ [એમ] ન નિદ્ધિસે [કદાપિ નિર્દેશ કરે નહિ]

ભાવાર્થ — કોઈના પૂછવાથી કે અણપૂછે કદી પણ લિશ્તુ લિક્ષાના સમઘમા આ રમાળ છે ડિંવા રચહીન છે, આ ગામ સારું છે ડિંવા ખરાબ છે અથવા આ દાતાએ આપ્યું અને દલાણાએ ન આપ્યું બગેરે બગેરે કશું પણ ન જોલે ॥ ૨૨ ॥

ન ય મોઅણંમિ ગિદ્ધો, ચરે ઉંછ અયંપિરો ।

અપ્પાસુઅં ન મુજેજ્ઞા કીઅમુદ્દેસિ આદ્ધં ॥ ૨૩ ॥

પદાર્થ વચ - મોઅણંમિ [સરસ ભોજનમા] ગિદ્ધો [ગૃહ લાલાયિત થઇને કોઈ ધન-
સ પદ્મ ગૃહસ્થના ઘરમાં] ન ચરે [ન જાય] અયંપિરો (પરંતુ વ્યર્થ બોલ્યા વિના) ઉંછં (સર્વે
જ્ઞાત-અજ્ઞાત કુલોમા સમાન લાવથી ભિક્ષા માટે) ચરે [જાય] ચ [તથા] અફામુઅ
(અપ્રાસુક આહાર) કીઅં | સાધુ માટે ખરીદેલો આહાર | ઉદ્દેસિઅં (સાધુના ઉદ્દેશથી તૈયાર કરેલ
આહાર અને આહુતં (સન્મુખ લાવેલ આહારને પણ) ન મુંજિજ્ઞા (ન ભોગવે)

ભાવાર્થ — સયમી ભોજનમાં આસકત ન થાય અને ગરીબ કે તબંગર બન્નેને ત્યા
સમાન ભાગથી ગોચરી જાય દાતારના અંગુણો ન ગાય મૌનપણે જે કંઈ મળે તેમાં સતોષ
માને પરંતુ પોતાના નિમિત્તે ખરીદી કરીને લાવેલ ભિક્ષાદિ હોય તો તેમજ ઉદ્દેશિક તથા સન્મુખ
લાવેલ આહારાદિ હોય, તે અનેષશ્રીય આહારાદિ લાવીને ભોગવે નહિ. ॥ ૨૩ ॥

સંનિહિં ચ ન કુવિજ્ઞા, અણુમાયં પિ સંજણ ૧

મુહાજીવી અસંવદ્ધે, હવિજ્ઞ જગનિસ્સિણ ॥ ૨૪ ॥

પદાર્થાન્વય - સંજણ [સાધુ] અણુમાયંપિ (અણુમાત્ર પણ) સંનિહિં (સનિધિ-સચ્ચ)
ન કુવિજ્ઞા (ન કરે) મુહાજીવી [તે સદા સ વદ્ય વ્યાપારથી રહિત જીવન વ્યતીત કરનાર] અસંવદ્ધે
(ગૃહસ્થો સાથે અનુચિત સમય ન રાખનારા) ચ [અને] જગનિસ્સિણ (સર્વ જીવોની રક્ષા
કરનારા) હવિજ્ઞ (થાય)

ભાવાર્થ — સાધુએ અલ્પમાત્ર પણ અશનાદિ પદાર્થોનો ગત્રિમાં સંગ્રહ કરવો ન જોઈએ
અને કોઈ પદાર્થ પર મમત્ત્વ પણ રાખવું ન જોઈએ તેમજ ગૃહસ્થોની સાથે સમય કમલની સમાન
સદા નિર્લેપલાવે રાખવો જોઈએ તથા શત્રુ-મિત્ર, નિન્દક-સ્તોતા આદિ બધા ઉપર સમાન દષ્ટિ
રાખીને સર્વ જીવોની રક્ષા કરવી જોઈએ ॥ ૨૪ ॥

લહવિત્તી સુમંતુદ્ધે, અપ્પિચ્છે મુહરે સિયા ૧

આસુરત્તં ન ગચ્છિજ્ઞા, સુચ્ચા ણ જિણમાસણ ॥ ૨૫ ॥

પદાર્થાન્વય - લહવિત્તી [રક્ષવૃત્તિ વાળા] સુમંતુદ્ધે [મદા મતુષ્ટ રહેનાર] અપ્પિચ્છે
[અલ્પ ઇચ્છાવાન] મુહરે (મુખ પૂર્વક નિર્વાહ કરનાર) સિયા [હોય તથા] જિણમાસણ
[ક્રોધવિપાક પ્રતિપાદક જિન પ્રવચનોને] સુચ્ચા [સાલગીને] આસુરત્તં (ક્રોધીપણને) ન ગચ્છિજ્ઞા
[ન પ્રાપ્ત થાય] ણં (પાદ પૂર્તિ મટે છે)

ભાવાર્થ — કઠિન ત્રોનો પાત્ર, અલ્પ ઇચ્છુક અને ન તોપી જીવન ગાળનાર સાધુ
ત્રિન્દ્રોદાન નૌમ્ય વિશ્વવસ્ત્રમ શામનને સાલગીને કડીપણ આસુરત્ત્વ-ક્રોધી થાય નહિ કાચુ કે
આસુરી પ્રકૃતિને કચ્છી દંડી પ્રકૃતિઓને આરંધરી તે ધર્મશ્રવણુ દળ છે ॥ ૨૫ ॥

કન્નસુવ્હેર્હિ સદ્દેર્હિ, પેમં નામિનિવેસણ ૧

દારુણં કક્કસં ફાસં, કાણ અહિઆસણ ॥ ૨૬ ॥

પદાર્થાન્વય - કન્નસુવ્હેર્હિ (શ્રોત્રેન્દ્રિયને સુખ ઉત્પન્ન કરનાર) સદ્દેર્હિ [શબ્દોમા] પેમં (રાગભાવ) નામિનિવેસણ [સ્થાપન ન કરે તથા] દારુણં [અનિષ્ઠ અને] કક્કસં [કર્કશ] ફાસં (સ્પર્શને) કાણ (કાયા વડે) અહિઆસણ (સહન કરે)

ભાવાર્થ - જે શબ્દ કર્ણેન્દ્રિયને સુખરૂપ છે, તેઓને સાભળીને સાધુ રાગભાવ ન કરે, અને તેવીજ રીતે દ્વારુણ એવં કર્કશ સ્પર્શ થવાપર દ્વેષભાવ ન કરે અર્થાત્ કઠોર સ્પર્શોને સમભાવથી સહન કરે આ ગાથામાં પ્રથમ શ્રોત્રેન્દ્રિય અને પાચમી સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષયોમાં સમભાવ દેખાડવાથી એ સિદ્ધ થયું છે કે શેષ ત્રણેય ઇન્દ્રિયોના વિષયોમાં પણ સમભાવ ધારણ કરવો જોઈએ આરાશ એજ છે કે પાચેય ઇન્દ્રિયોના અનુકૂલ વિષયોમા રાગ ન કરે અને પ્રતિકૂલ વિષયોમા દ્વેષ ન કરે, પરંતુ મધ્યસ્થભાવપૂર્વક વિચરે ॥ ૨૬ ॥

સ્વહં પિવાસં દુસ્સિજ્જં, સીઉપ્પહં અરહં મયં ૧

અહિઆસે અવ્વહિઓ, દેહદુવ્વસં મહાફલ ॥ ૨૭ ॥

પદાર્થાન્વય - અવ્વહિઓ [અવ્યથિત-હીન ભાવથી રહિત સાધુ] સ્વહં (ભુખને) પિવાસં [પિપાસાને] દુસ્સિજ્જ (દુશચ્ચાને) સીઉપ્પહં [ઠડી અને ગરમીને] અરહં [અરતિને તથા] મયં [ભયને] અહિઆસે (સમભાવે સહન કરે કારણકે) દેહદુવ્વસં (સમભાવથી સહન કરેલા શારીરિક દુઃખ) મહાફલં (મોક્ષરૂપ મહાફળદાયક હોય છે)

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં પણ સમભાવનો ઉપદેશ આપેલ છે ભગવાન્ ઉપદેશ કરે છે કે અહો સાધુઓ ! જે સત અહીનભાવે ભૂખ, તૃષ્ણા, ઠડી, ગરમી, દુશચ્ચા વિષમ ભૂમિ, મોહનીય કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલ અરતિ (ચિંતા) તથા સિદ્ધ ઇત્યાદિ પશુઓ કિંવા માનવોથી ઉત્પન્ન થયેલો ભય, આ બધા કષ્ટોને પ્રસન્ન ચિત્તે મહી લે તે સાધુને મોક્ષરૂપ મહાફળની પ્રાપ્તિ થાય છે આ શરીર અમાર છે એનો શુ મોહ કરુ ? એક દિવસ અવશ્ય છોડવાનુજ છે તો પછી આ શરીરદ્વારા કઈક કનાણી કરી લઉં એવી ભાવનાદ્રાગ કષ્ટોની સામે ધૈર્ય ધાવણ કરવુ જોઈએ ॥ ૨૭ ॥

અત્થં ગયંમિ આઠ્ઠચ્ચે, પુરચ્છા અ અણુગ્ગણ ૧

આઠ્ઠારમાઠ્ઠં સવ્વં, મણસા તિ ણ પત્થણ ॥ ૨૮ ॥

પદાર્થાન્વય - આઠ્ઠચ્ચે [અર્ચના] અત્થંગયંમિ [અસ્ત થઈ જવાપર] અ [ત્યાર પછી] પુરચ્છા અણુગ્ગણ (પ્રાત કાલે સૂર્યના ઉદય થયા પહેલાં) સવ્વં [સર્વ પ્રકારના] આઠ્ઠારમાઠ્ઠં

[આહારાદિ પદાર્થોની] મળસાવિ [મન થી પણ] ન પત્યે [કામના ન કરે]

ભાવાર્થ :— સૂર્યાસ્ત થયા બાદ જ્યાંયુધી સૂર્યોદય ન થાય ત્યાંયુધી રાત્રિમા આહારાદિ પદાર્થોને ભોગવવાની ઈચ્છા સાધ્યો મનથી પણ ન કરે. ॥ ૨૮ ॥

અતિતિણે અચવલે, અપ્પમાસી મિઆસણે ।

દ્વિજ્જ ઉયરે દંતે, થોવં લહું ન સ્વિસે ॥ ૨૯ ॥

પદાર્થાન્વય — અતિતિણે (આહાર પ્રાપ્તિ ન થાય તો તણતણાટ કરનાર ન હોય) અચવલે [અપદતા રહિત હોય] અપ્પમાસી અલ્પભાષી ' મિઆસણે (પ્રમાણ પૂર્વક આહાર કરનાર હોય) ઉયરે દંતે તથા ઉદરનુ દમન કરનાર) દ્વિજ્જ (થાય) થોવં [અલ્પ આહારાદિ પદાર્થો] લહું [પ્રાપ્ત થવાપર] ન સ્વિસે (ગૃહસ્થની અથવા પદાર્થની નિન્દા કરે નહિ)

ભાવાર્થ :— સયમી ગુસ્સાથી શબ્દનો તણતણાટ ન કરે તેમજ અપદ, ભોજનમા પરિમિત, અલ્પભાષી અને ભોજન કરવામા દાનત બને કદાચ દાતા અલ્પ આહાર આપે તો તે થોડું મેળવીને તેની નિન્દા કરે નહિ ॥ ૨૯ ॥

ન વાદિરં પરિમવે, અત્તાણં ન સમુક્કમે ।

સુઅલામે ન મજ્જિજ્ઞા, જન્ના તવસ્સિ વુદ્ધિ ॥ ૩૦ ॥

પદાર્થાન્વય :— વાદિરં (પોતાનાથી ભિન્ન જીવનો) ન પરિમવે (તિસ્કાર કરે નહિ) અત્તાણં [પોતાના આત્માને] ન સમુક્કમે [બધાથી મોટો પણ ન માને—અભિમાની ન થાય] સુઅલામે (જ્ઞાન અથવા આહારાદિનો યથેચ્છ લાભ હોવાપર) જન્ના [જાતિથી] તવસ્સિ [તપથી] વુદ્ધિ (બુદ્ધિથી) ન મજ્જિજ્ઞા [આહાર ન કરે, મદ ન કરે]

ભાવાર્થ :— સાધુ કેઈ પણ વ્યક્તિનો તિસ્કાર ન કરે અને પોતાની પ્રશંસા પણ કદી ન કરે તેમજ શાસ્ત્રજ્ઞાન અથવા અન્ય વસ્તુને મેળવીને, તપશ્ચર્યા કરીને, ઉચ્ચ જ્ઞાતિનો, ઉત્તમ બુદ્ધિનો અભિમાન ન કરે ॥ ૩૦ ॥

સે જાણમજાણં વા, કરુદુ આદમ્મિઅં પયં ।

સંવરે સ્વિપ્પપ્પાણં, વીઅં તં ન સમાયરે ॥ ૩૧ ॥

પદાર્થાન્વય :— સે (તે સાધુ) જાણ [જાણતા] વા [કે] અજાણં (અજાણતા) આદમ્મિઅં [અવાર્મિક] પદં [કાર્યને] કરુદુ (કરીને) સ્વિપ્પં (શીઘ્ર અપ્પાણ (પોતાને)

સવરે [પાપથી હટાવી લે] વ્રીઝં (બીજી વાર) તં [તે પાપકાર્યનું] ન સમાયરે (આચરણ કરે નહિ.)

ભાવાર્થ :— જાણ્યે કે અજાણ્યે અધાર્મિક ક્રિયા - ધર્મિષ્ઠ સાધકને યોગ્ય ન હોય તેવું વર્તન થઈ જાય તો તે પાપને નહિ છૂપાવતા પ્રાયશ્ચિત્ત દ્વારા તત્કાળ પાપની વિશુદ્ધિ કરે અને પોતાના આત્માને કુમાર્ગથી હટાવી લે તથા બીજી વાર તેવા પાપકાર્યનું આચરણ કરે નહિ અર્થાત્ સાવધાન રહે. - ॥ ૩૧ ॥

અણાયારં પરક્કમ્મ, નેવ ગૂઢે ન નિહ્નવે ।

સુઈ સયા વિયડભાવે, અસંસત્તે જિઈંદિણ ॥ ૩૨ ॥

પદાર્થાન્વય — સુઈ (પવિત્ર મતિવાળા) સયા (સદા) વિયડભાવે [પ્રકટ ભાવ ધારણ કરનારા] અસંસત્તે (આસક્તિ ન રાખનારા) જિઈંદિણ [ઇન્દ્રિયોને જીતનારા] અણાયારં (અનાચારનું) પરક્કમ્મ [સેવન કરીને ગુરૂ સમક્ષ આલોચના કરે, ત્યારે દોષોને] નેવ ગૂઢે (થોડું કહીને છુપાવે નહિ) ન નિહ્નવે (અપલાપ પણ ન કરે-સર્વથા શુભ પણ ન જ રાખે)

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં આત્માની વિશુદ્ધિનું વર્ણન કરેલ છે જે સાધુની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ છે, જેના હ્રમેશા પવિત્ર ભાવ પ્રકટ રહે છે એટલું જ નહિ પરંતુ જે અપ્રતિબદ્ધ છે અને વિતેન્દ્રિય પણ છે એવા સચ્ચી પુરુષોથી કોઈ કર્મયોગથી અનાચાર અર્થાત્ કુકૃત્યનું સેવન થઈ જાય તો તેને છૂપવી ન રાખે પરંતુ હિતૈવી ગુરૂજનની સમક્ષ પ્રગટ કરી તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લે જેનાથી નિપ્પાપ થવાય એ પાપની આલોચના કરતા સમયે અલ્પ દોષ કહીને કોઈ અશ શુભ ન રાખે તથા સર્વથા પણ શુભ ન રાખે અર્થાત્ જે પ્રકારનો દોષ સેચ્યો હોય તે યથાર્થ રૂપમાં સ્પષ્ટ કરી દે ॥ ૩૨ ॥

અમોહં વચણ કુજ્ઞા, આયરિઅસ્સ મહ્પ્પણો ।

તં પરિગિજ્ઞ વાયાણ, કમ્મુણા ઉવ્વાયણ ॥ ૩૩ ॥

પદાર્થાન્વય — મહ્પ્પણો [શ્રુતાદિ ગુણોથી શ્રેષ્ઠ મહાત્મા] આયરિઅસ્સ [આચાર્યના] વચણં (વચનને) અમોહં [મદ્દવી ભૂત] કુજ્ઞા (કરે) તં (તે આચાર્યના વચનને) વાયાણ [તક્તિ તથા તેમજ એવા વચનોથી] પરિગિજ્ઞ [ગ્રહણ કરીને] કમ્મુણા (કર્મથી-કાયા દ્વારા કાર્યને) ઉવ્વાયણ (સપાદન કરે-સફલ કરે)

ભાવાર્થ — શ્રુતાદિ ગુણોથી યુક્ત આચાર્ય મહારાજ કોઈ કાર્ય કરવાની આજ્ઞા પ્રદાન કરે તો શિષ્યને યોગ્ય છે કે, તેઓની આજ્ઞાને પ્રથમ તો ‘તથાગ્તુ’ આદિ સ્વીકૃતિ અચ્છેદ શબ્દોથી

નમ્રતા પૂર્વક સ્વીકાર કરે અને પછી કાયાદ્વારા તે કાર્ય ને શીઘ્રતાથી મુચ્ચાડે રૂપમા આજ્ઞાનુસાર સંપાદન કરે ॥ ૩૩ ॥

અમૃતં જીવિતં નચ્ચા, સિદ્ધિમર્ગં વિઆણિઆ ।

વિણિઅટ્ટિજ્જ મોગેસુ, આઉ પરિમિઅપ્પણો ॥ ૩૪ ॥

પદાર્થાન્વય — જીવિતં [જીવનને] અમૃત [અસ્થિર] નચ્ચા [જાણીને તથા] સિદ્ધિ-
મર્ગં [મોક્ષના માર્ગને] વિઆણિઆ (જાણીને તેમજ) અપ્પણો (પોતાનું) આઉં (આયુષ્ય)
પરિમિતં [પરિમિત-સ્વરૂપ જાણીને સાધુ] મોગેસુ (ભોગોમાંથી) વિણિઅટ્ટિજ્જ [નિવૃત્ત
થાય.]

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં શ્રી ભગવાન ઉપદેશ આપે છે કે- હે માધુર્યો ! આ તમારું
જીવન અસ્થિર છે તે ક્યારે અમાપ્ત થઈ જાય તેનો ચોક્કસ સમય નથી માટે જીવન ક્ષણભંગુર
છે, આયુષ્ય સ્વરૂપ છે એમ જાણીને સતતત્રયરૂપ મોક્ષમાર્ગ નિત્ય છે તેની આરાધના માટે કાન-
ભોગોથી નિવૃત્ત થવું જોઈએ ॥ ૩૪ ॥

વલ્લં થામં ચ પેઠાણ, સદ્ધામારુગમપ્પણો ।

સ્વેત્તં કાલં ચ વિન્નાય, તદ્ધવાણં નિજુંજણ ॥ ૩૫ ॥

પદાર્થાન્વય — અપ્પણો [પોતાની] વલ્લં [ઇન્દ્રિયોની શક્તિનો] થામ [શારીરિક
શક્તિનો] સદ્ધાં (શ્રદ્ધાનો) ચ (તથા) આરુગં (આરોગ્યનો) પેઠાણ [વિચાર કરીને]
તદ્ધ [તેમજ] સ્વેત્તં (ક્ષેત્રને) કાલં [કાલને] વિન્નાય [જાણીને] અપ્પણ [પોતાના
આત્માને] નિજુંજણ (ધર્મ કાર્યમાં નિયુક્ત કરે)

ભાવાર્થ — ધર્મકૃત્ય કરવામાંટે છ બળ પ્રાપ્ત થયેલ છે જેમકે — માનસિકબળ, શારી-
રિકબળ, આરોગ્ય - શરીરની સ્વસ્થતા, ધર્મ વિષયક પૂર્ણ નિષ્ઠા - શ્રદ્ધા, આર્યક્ષેત્રાદિ, નિવિદ્ય
અમય - કાળ ઇત્યાદિ નો આગ્રી રીતે વિચાર કરીને સત્યતા શોધક સાધકે, પોતાના આત્માને આબન
છોડીને ધર્મકાર્યમાં નિયુક્ત કરવો જોઈએ ॥ ૩૫ ॥

જરા જાત્ર ન પીઠેઠ, વાહી જાત્ર ન વઢ્ઢેઠ ।

જાવિંદિઆ ન દાયંતિ, તાત્ર થમ્મં સમાયરે ॥ ૩૬ ॥

પદાર્થાન્વય — જાત્ર (જ્યા સુધી) જરા [વૃદ્ધાવસ્થા] ન પીઠેઠ [પીડિત કરતી નથી]
જાત્ર [જ્યા સુધી] વાહી [શરીરમાં વ્યાધિ] ન વઢ્ઢેઠ (વધતી નથી) જાત્ર (જ્યા સુધી)

ઈંદિઆ (ઇન્દ્રિયો) ન હાયંતિ [હીન થઈ નથી] તાવ [ત્યાં સુધીમાં] ધમ્મં (ધર્મનું)
સમાયરે [આચરણ કરી લેવું]

ભાવાર્થ — ઘણા સાધકો શક્તિમાન અને સાધનસંપન્ન હોવા છતાં ધર્મરૂચિ ધરાવી શકતા નથી. તેઓને ઉદ્દેશીને મહાપુરુષો કહે છે કે — જ્યાંસુધી જરા આવી નથી, જ્યાંસુધી રોગનેા ઉપદ્રવ થયો નથી, જ્યાંસુધી બધી ઇન્દ્રિયો તથા અંગ ક્ષીણ થયા નથી ત્યાંસુધી મનુષ્યે અવશ્ય ધર્મનેા આચરણ કરી લેવો જોઈએ ॥ ૩૬ ॥

કોહં માણં ચ માયં ચ, લોભં ચ પાવવડ્ઢળં ।

વમે ચત્તારિ દોસે ઉ, ઇચ્છંતો હિઅમપ્પણો । ॥ ૩૭ ॥

પદાર્થાન્વય — અપ્પણો (પોતાના) હિઅ [હિતને] ઇચ્છંતો (ઇચ્છતો સાધુ) પાવ-
વડ્ઢળં (પાપને વધારનાર) કોહં [ક્રોધને] માણં [માનને] ચ [તથા] માયં
(માયાને) ચ (તથા) લોભં [લોભને] ચત્તારિ (એમ ચાર) દોસે [દોષોને] ઉ
[નિશ્ચય રૂપથી] વમે [ત્યાગી દે]

ભાવાર્થ — ધર્મક્રિયાનું ફળ સીધું આત્મા નાથે પરિણમે છે ધર્મિષ્ઠની પરીક્ષા બાહ્યચિન્હોથી નહિ પણ ગુણોથી થાય છે જેટલા અશે દોષોનું દફન તેટલા અશે ગુણોનું પ્રાગટીકરણ થાય છે (સર્વ દોષોનું મૂળ ચાર કષાયો છે) તેથી આ ગાથામા કહ્યું છે કે — સાધક જો પોતાના આત્માનું હિત ઇચ્છતો હોય તો ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એવા ચાર દોષોને નિશ્ચયરૂપથી છેડી દે ॥ ૩૭ ॥

કોહો પીડં પણાસેઠ્ઠ, માણો વિણયનાસણો ।

માયા મિત્તાણિ નાસેઠ્ઠ, લોભો સવ્વવિણાસણો ॥ ૩૮ ॥

પદાર્થાન્વય — કોહો [ક્રોધ] પીડં (પ્રીતિનો) પણાસેઠ્ઠ (નાશ કરે છે) માણો
[અભિમાન] વિણયનાસણો (વિનયનો નાશ કરે છે) માયા [માયા] મિત્તાણિ [મિત્રતાનો]
નાસેઠ્ઠ (નાશ કરે છે અને) લોભો [લોભ] સવ્વવિણાસણો [સર્વ શ્રેષ્ઠ ગુણોનો નાશ કરે છે]

ભાવાર્થ — આ ગાથામા ઉક્ત આગ્રેય દોષોનું ઐકલ્પીકિક ફલ દેખાડ્યું છે જેમકે — ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરનાર છે, માન વિનયનો નાશ કરનાર છે, માયા મિત્રતાનો નાશ કરનાર છે, લોભ તો સર્વ સદ્ગુણોનો વિધ્વસ કરનાર છે પ્રેમ એ જીવનનું અમૃત છે, વિનય એ જીવનની રમિકતા છે. મિત્રભાવ એ જીવનનું મીઠું મધૂરું રહસ્ય છે આવા આત્માના ગુણો ખીલવવામાટે સાધકે પ્રતિ-
ક્ષણ કેટલાદિ પ્રત્યે સાવધાન રહેવું જોઈએ ॥ ૩૮ ॥

ઉવસમેણ હણે કોહં, માણં મદ્વયા જિણે ।

માયં ચ અજ્જવમાવેણ, લોમં સંતોસઓ જિણે ॥ ૩૯ ॥

પદાર્થાન્વય - કોહં (કોધનો) ઉવસમેણ [ક્ષમાવડે] હણે [નાશ કરે] માણં (અભિમાનને) મદ્વયા (માર્દવથી) જિણે [જીતે] માયં [માયાને] અજ્જવમાવેણ [સરલતાથી] ચ [અને] લોમં [લોભનો] સંતોસઓ (સંતોષથી) જિણે [પરાજય કરે.]

ભાવાર્થ — આ ગાથામા ઉક્ત આર્ય દોષોને જીતવાના માર્ગનું પ્રતિપાદન કરેલ છે જેમ — ક્ષમાથી ક્રોધનો જય કરે, મૃદુભાવથી અભિમાનને જીતે, તથા પદાર્થોની ક્ષણક્ષણમાં થનાર અવસ્થાઓનું પુનઃ પુનઃ અનુપ્રેક્ષણ કરીને માનને નિર્મૂલ કરવું જોઈએ કારણકે જ્યારે ક્રોધપણ પદાર્થની કોઈ પૌદ્ગલિક પર્યાય એકમરૂપી નિત્ય રહેતી નથી તો અભિમાન કેવું કરવું ? મરલ-તાથી માયાનો નાશ કરવો જોઈએ અને સર્વસદ્ગુણોના નાશક એવા લોભને સંતોષરૂપ તીક્ષ્ણ શસ્ત્રથી જીતી લેવો જોઈએ

સૂત્રકારનો ભાવ એજ છે કે કલ્યાણકામી જીવને પ્રથમ તો આ કષાયોનો ઉદય થવાનું કોઈ કારણ થવું ન જોઈએ છતાં પણ દેવયોગે કદાચ તેનો ઉદય થઈ જાય તો ઉપરના ઉપાયોનું આલંબન કરીને તેના ઉદયનો નિરોધ અને ઉદય પ્રાપ્તને વિક્ષેપ કરી દેવું જોઈએ. ॥ ૩૯ ॥

કોદ્દો અ માણો અ અણિગ્ગહીઆ,

માયા અ લોભો અ પવહ્હમાણા ।

ચત્તારિ એ કાસિણા કસાયા,

સિચંતિ મૂલાહં પુણવ્મવસ્સ ॥ ૪૦ ॥

પદાર્થાન્વય - અણિગ્ગહીઆ [અનિગૃહીત-વશ નહિ કરેલ] કોદ્દો [ક્રોધ] અ (તથા) માણો અ (માન) પવહ્હમાણા (વધી ગયેલા) માયા [છલ-કપટ] અ (અને) લોભો અ (લોભ) એ (એ પ્રમાણે) ચત્તારિ [ચાર] કાસિણા (ઝિલ્લ-કઠોર) કસાયા [કષાયો] પુણવ્મવસ્સ (પુનર્જન્મ રૂપી સસાર વૃક્ષના) મૂલાહં (મૂળોનું) સિચંતિ (ચિંતન કરે છે)

ભાવાર્થ — ક્રોધાદિ કષાયોથી હાનિ શુ થાય છે તે કહે છે — ક્રોધ અને માનને વશ નહિ કરવાથી તથા માયા અને લોભને વધારવાથી આર્ય કષાયો પુનર્ભવરૂપ વૃથોના મૂળોને ચિંતન કરે છે

તાત્પર્ય એ છે કે આ આર્ય કષાયો ભલયલોકમા વિવિધ પ્રકારના બંધન, તાડન એવ ભર્ત્સનાદિ દુષ્ટોને આપનાર છે તે દુષ્ટોના હેતુભૂત પુનર્જન્મોને નિવારવા એજ જીવનનો હેતુ છે, માટે કષાયોને જીત્યા વિના સમાગ્ધી મુક્તિ કેવી રીતે સંભવે ? ॥ ૪૦ ॥

રાયણિણ્ણુ વિણયં પઠંજે,

ધુવસીલયં સયયં ન હાવજ્જા ।

કુમ્મુવ્વ અલીણપલીણગુત્તો,

પરક્કમિજ્જા તવસંજમંમિ

॥ ૪૧ ॥

પદાર્થાન્વય — રાયણિણ્ણુ (રત્નાધિક-જ્ઞાન સયમમા મોટાં આચાર્યાદિની પ્રત્યે) વિણયં [વિનયનો] પઠંજે (પ્રયોગ કરે) સયય (તથા નિરતર) ધુવસીલયં (ધ્રુવ શીલતાનો) ન હાવ-
જ્જા (હાસ ન કરે તેમજ) કુમ્મુવ્વ (ક્ષમની સમાન) અલીણપલીણગુત્તો (પોતાના અગોપા-
ગોને સારી રીતે પાપોથી રક્ષતા) તવસંજમંમિ [તપ સયમ] પરક્કમિજ્જા [પરાક્રમ કરે]

ભાવાર્થ — આ કાવ્યમાં રત્નાધિક ગુરુવર્યોની વિનયોપાસનાનું વિધાન કરેલ છે .—
જે સાધુ પોતાનાથી દીક્ષામા મોટા હોય તેની પ્રત્યે અભ્યુત્થાનાદિરૂપ વિનય કરે તથા અઢાર-
સહસ્ર-શીલાંગ જે બ્રહ્મચર્ય રૂપ ઉચ્ચ ચારિત્ર છે તેમા નિશ્ચય રહે સકટના સમયે પોતાની
પ્રતિજ્ઞામા દૃઢ રહે તેમજ કાચબાની પેઠે અગોપાગ-ઇદ્રિયાદિ વર્ગને ગોપવી તપ-સંયમમાં
પુરુષાર્થશીલ રહે ઉપર્યુક્ત ક્રિયાઓથી આત્મવિશુદ્ધિ થાય છે ॥ ૪૧ ॥

નિદં ચ ન વહુ મન્નિજ્જા, સપ્પહાસં વિવજ્જણ ।

મિદ્ધો કઠાદિં ન રમે, સજ્ઞાયંમિ રઓ સયા ॥ ૪૨ ॥

પદાર્થાન્વય — નિદં [નિદ્રાને] ન વહુ મન્નિજ્જા [બહુમાન ન આપે] (તથા)
સપ્પહાસ (અત્યંત હાસ્યને) વિવજ્જણ [છોડી દે] મિદ્ધો કઠાદિં (એવી રીતે પરસ્પર વિકથામા
તથા છુપી વાતોમા) ન રમે (રમે નહિ) સયા [મદા] સજ્ઞાયંમિ (સ્વાધ્યાયમા) રઓ
[ગત રહે]

ભાવાર્થ — સાધક નિદ્રાનો શોખ ન રાખે કારણ કે નિદ્રાને બહુ મન આપનાર સાધક
આળસુ થઈ જાય છે નિદ્રાનો હેતુ ફક્ત શ્રમનિવારણ માત્ર છે તથા હાસી મજાક ને પણ ત્યાગે
આ કુટેવો ક્યારેક પોતાને અને પરને પીડા ઉત્પન્ન કરાવે છે તેમજ સાધક કોઈની છાની વાતોમા
કે વિકથામા રમ ન લે આવી વિકથાઓ કરનાથી આંભળવાથી પોતાની વૃત્તિ દુષ્ટ ભાવવાળી અને
પાપિષ્ઠ બને છે માટે અતિ નિદ્રા, હાસી અને ગુપ્ત વાતોને ત્યાગીને જ્ઞાનનું આવરણ કરનાર
મલીનવૃત્તિ તોડવાને માટે હ્રમેંશા સાત્ત્વિક ધાર્મિક મનન, ચિંતન, સ્વાધ્યાયમા રક્ત રહે ॥ ૪૨ ॥

જોગ ચ સમણધમ્મંમિ જુજે અનલસો ધુવં ।

જુત્તો અ સમણધમ્મંમિ, અદ્દં લહ્હં અણુત્તરં ॥ ૪૩ ॥

પદાર્થાન્વય — ધ્રુવં (સદાકાલ) અનન્તસો [આલસ્યથી રહિત થઈને] સમણધર્મમંમિ [શ્રમણ ધર્મમાં] જોગં ચ (ત્રણેય યોગોને) જુંજે [જોડે] સમણધર્મમંમિ [કારણકે શ્રમણ ધર્મમાં] જુત્તો અ (યુક્ત સાધુ) અણુત્તરં [અનુત્તર] અટ્ટં [અર્થને] લહ્ઠ [પ્રાપ્ત કરે છે]

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં આલસ્યત્યાગ અને તેના ફલના વિષયમાં વર્ણન કરેલ છે. ભગવાન ઉપદેશ કરે છે કે — અહો સાધુઓ ! જરા માત્ર આલસ્ય કર્યા વગર તમારા ત્રણેય યોગોને ક્ષમા આજીવ આદિ રૂપ શ્રમણધર્મમાં જોડો. અર્થાત્ અનુપ્રેક્ષા ના કાળમાં મનો-યોગ, અધ્યયનકાળમાં વચન-યોગ અને પ્રત્યુપેક્ષણ કાળમાં કાય-યોગ આ પ્રમાણે આત્મવિશ્વાસી થઈને ઉત્સાહ પૂર્વક શ્રમણધર્મમાં નિશ્ચય બનીને યોગ જોડનાર સાધક ફલ સ્વરૂપે મર્યોત્કૃષ્ટ જ્ઞાનાદિ અર્થોની પ્રાપ્તિ કરે છે એવું મોક્ષમુખ પામે છે. ॥ ૪૩ ॥

इह लोपारत्तहिअं, जेण गच्छइ सुगइं ।

वहुस्सुअं पज्जुवासिज्जा, पुच्छिज्जत्थविणिच्छय ॥ ४४ ॥

પદાર્થાન્વય .-- જેણ [જેનાથી] इहलोगपारत्तहिअ [આ લોકમાં અને પરલોકમાં હિત થાય છે] सुगइं (સદ્ગતિને) गच्छइ (પ્રાપ્ત કરે છે એવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાને માટે સાધક) बहुस्सुअं (બહુશ્રુત મુનિની) पज्जुवासिज्जा (પથુપાસના કરે અને) अत्थविणिच्छय [અર્થના નિશ્ચયની] पुच्छिज्जा (પૃચ્છા કરે)

ભાવાર્થ — આ લોક તથા પરલોક બન્નેમાં હિત થાય અને જેનાથી સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય તેવા બહુશ્રુત જ્ઞાની પુરુષની સાધકે ઉપાસના કરવી ઘટે અને તેમના મત્યગથી પોતાની શંકાનું સમાધાન કરી અર્થનો નિશ્ચય કરી લેવો જોઈએ આ લોકમાં જ્ઞાનદાન મળવાથી હિત થાય જ્ઞાનના પ્રભાવે ઉત્તમ ચારિત્રનું ઘડતર થાય જ્ઞાની પુરુષના નિમિત્તથીજ અંત કરણની વિશુદ્ધિ થાય છે, જે વિશુદ્ધિ દ્વારા આત્મસાક્ષાત્કાર થઈ શકે એજ જીવોનું અમીષ્ટ છે આવી પવિત્રતાથી પ્રાપ્ત દિવ્યગતિ અથવા ઉત્તમ ગતિ પણ વધુને વધુ ને સાધકને આત્મવિકાસને પથે લઈ જાય છે ॥ ૪૪ ॥

हत्थं पायं च कायं च, पणिहाय जिइंदिए ।

अल्लीणगुत्तो निसिए, सगासे गुरुणो मुणी ॥ ४५ ॥

પદાર્થાન્વય - जिइंदिए [જિતેન્દ્રિય] मुणी (સાધુ) हत्थं [હાથને] च [તથા] पायं (પગને) च [તથા] काय [શરીરને] पणिहाय (મર્યાદિત કરીને) अल्लीणगुत्तो (ઉપયોગ પૂર્વક) गुरुणो [શુરની] सगासे (સમીપમાં) निसिए [બેસે]

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં ગુરુદેવની પર્યુપાસના કરવાની વિધિનું વિધાન કરેલ છે —
જિતેન્દ્રિય સાધુએ ગુરુદેવની સમક્ષ બેસતા સમયે પોતાના હાથ, પગ, વગેરે શારીરિક અવયવોને
સંકેત કરીને પૂર્ણ સભ્યતા પૂર્વક બેસવું જોઈએ. જેથી ગુરુદેવનો અવિનય ન થાય તેમજ ઇતર-
જનોને દર્શન કરવામાં વિદ્વ ન થાય તથા બેસતા સમયે ઉપયોગયુક્ત થવું જોઈએ જેનાવડે
પ્રત્યેક કાર્યમાં સાવધાનતા રહી શકે ॥ ૪૫ ॥

ન પક્ષઓ ન પરઓ, નેવ કિચ્છાણ પિટ્ઠઓ ।

ન ય ઝરું સમાસિજ્જ, ચિટ્ઠિજ્જા ગુરુણંતિણ ॥ ૪૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- કિચ્છાણં (આચાર્યોની) ન પક્ષઓ (પાર્શ્વભાગમાં નહિ તથા) ન
પરઓ [આગળ પણ નહિ] નેવ પિટ્ઠઓ (તથા પૃષ્ઠ ભાગમાં પણ નહિ) ય (તેમજ) ગુરુ-
ણંતિણ [ગુરુદેવની સમીપે] ઝરું સમાસિજ્જ [જ ઘા ઉપર જ ઘા રાખીને પણ] ન ચિટ્ઠિજ્જા
[બેસે નહિ]

ભાવાર્થ — આ ગાથામાં શરીરથી પર્યુપાસના કરવાની વિધિ દેખાડેલ છે — સાધુ,
આચાર્ય ગુરુવર્યોની બરાબર થઈને ન બેસે આ રીતે બેસવાથી અવિનયનું પ્રદર્શન થાય છે. તથા
તેઓની આગળ પણ ન બેસે, જેનાથી બંદન કરનારાઓને અતરાય થાય, તથા પીડ પાછળ પણ
ન બેસે, એમ બેસવાથી ગુરુદેવની કૃપાપૂર્ણદષ્ટિ પોતા ઉપર પડતી નથી અને ગુરુદેવની સામે
જ ઘા-સાથળ ઉપર જ ઘા ચઢાવીને પણ ન બેસાય તેમ બેસવાથી ગુરુદેવની આશાતના થાય

તાત્પર્ય એજ છે કે શિષ્યે ગુરુની સમીપે યથાયોગ્ય આમને વિનયપૂર્વક, અગોપાગ
યથાવસ્થિત ગોઠવીને બેસવું જોઈએ જોનારની દષ્ટિમાં વિનય ધર્મનું મૂલ્યાંકન થાય આ
કાય સળધી આચાર છે ॥ ૪૬ ॥

અપુચ્છિઓ ન માસિજ્જા, માસમાણસ્સ અંતરા ।

પિટ્ઠિમંસં ન ચાઙ્ગજ્જા, માયામોસં વિવજ્જણ ॥ ૪૭ ॥

પદાર્થાન્વય - અપુચ્છિઓ [આજ્ઞાકારી શિષ્ય ગુરુદેવદ્વારા પૂછ્યા વિના] માસમાણસ્સ
(તથા ગુરુદેવ બોલતા હોય ત્યારે) અંતરા (વચ્ચે) ન માસિજ્જા [બોલે નહિ] પિટ્ઠિમંસં (પિશુ-
નતા-પાછળથી નિંદા) ન ચાઙ્ગજ્જા (ન કરે) માયામોસં [અને કપટ તથા અસત્યને પણ] વિવ-
જ્જણ [ત્યાગે]

ભાવાર્થ — હવે વચન પ્રણિધિ દેખાડે છે — સંયમી પુરુષ અણપૂછ્યો કદી બોલે નહિ.
તેમજ કોઈ બોલતું હોય તે પૂર્ણ બોલી ન રહે તે પહેલા વચ્ચે બોલે નહિ ગુરુ બોલતા હોય તો
તેમની વચ્ચે પણ ન બોલે પીડ પાછળ કોઈની નિંદા કરે નહિ તેમજ માયા-કપટ અને અસત્ય

એ બન્ને ઝેરને સર્વથા ત્યાગી દે ॥ ૪૭ ॥

અપ્પત્તિઅં જેણ સિઆ, આસુ કુપ્પિજ્જ વા પરો ।

સવ્વસો તં ન માસિજ્જા, માસં અહિઅગામિણિ ॥ ૪૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- જેણ (જે ભાષા બોલવાથી) અપ્પત્તિઅં [અપ્રીતિ] સિઆ [થાય છે] વા (અથવા) પરો (સાંભળનારા અન્ય જન) આસુ (શીઘ્ર) કુપ્પિજ્જ (ક્રુપિત થાય) તં (તેવી) અહિઅગામિણિ [અહિત કરનારી] માસં [ભાષાને] સવ્વસો (સર્વ થા કોઈ પણ અવસ્થામાં) ન માસિજ્જા [બોલે નહિ]

ભાવાર્થ — પુન જે ભાષા બોલવાથી ખીન્નને અપ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય, જે વાણી બોલવાથી અન્યજન શીઘ્ર ક્રુપિત થાય તથા જે વાણીથી કોઇનું અહિત થાય તેવી ભાષાને સર્વથા ન બોલે. ॥ ૪૮ ॥

દિટ્ઠં મિઅં અસંદિદ્ધં પહિપુન્નં ત્રિઅંજિઅં ।

અયપિરમણુવ્વિગ્ગ, માસં નિસિર અત્તવં ॥ ૪૯ ॥

પદાર્થાન્વય — અત્તવં [આત્માવાન્ સાધુ] દિટ્ઠં [દેખેલી] મિઅં (પરિમિત) અસંદિદ્ધં [સંદેહ રહિત] પહિપુન્નં (પ્રતિપૂર્ણ) ત્રિઅં (પ્રગટ) જિઅં [પરિચિત] અયંપિરં (અજ્ઞાપન શીલ) અણુવ્વિગ્ગં [અનુદ્રિઅ] માસ (ભાષાને) નિસિર [બોલે]

ભાવાર્થ — આત્માર્થી વિચારશીલ સાધુને યોગ્ય છે કે - જે વસ્તુ જોઈ હોય તેનેજ પરિમિત અને સંદેહ રહિત, પૂર્ણ, સ્પષ્ટ અને અનુભવ યુક્ત વાણીમા બોલે. તેવી વાણી પણ વાચાળ પણુથી તથા અન્યને ખેદ થાય તેવા ભાવથી રહિત હોવી જોઈએ. ॥ ૪૯ ॥

આચાર-પન્નત્તિધરં, દિટ્ઠિવાયમહિજ્જગ ।

વાયવિક્કલિઅં નચ્ચા, ન ત ઉવહસે મુણી ॥ ૫૦ ॥

પદાર્થાન્વય — મુણી (સાધુ) આચારપન્નત્તિધરં (આચાર અને પ્રજ્ઞાના ધારક) દિટ્ઠિવાયમહિજ્જગ (દૃષ્ટિવાદના ભણુનાર એવા સાધુને) વાયવિક્કલિઅં (વચનથી સ્ખલિત થયેલા) નચ્ચા (જાણીને) તં (તેનો) ન ઉવહસે (ઉપહાસ કરે નહિ)

ભાવાર્થ — આચાર તથા પ્રજ્ઞાને ધારણ કરનાર અને દૃષ્ટિવાદને જાણનાર એવા જ્ઞાનીની પણ વાણીમાં કદાચિત્ સ્ખલના થઇ જાય- ભૂલી જાય તે બનવા યોગ્ય છે માટે

તેવું જાણીને સાધક મુનિ તેની હાંસી ન કરે. (આચારાંગ સૂત્રમાં શ્રમણના આચારો છે તથા ભગવતીમાં શ્રામણ્યનું લબ્ધજ્ઞાન છે. તે બન્નેને તથા દષ્ટિવાદ નામનું સૂત્ર કે જે હાલમાં ઉપલબ્ધ નથી. આવું મહાન જ્ઞાન પામ્યા પછી પણ ઉચ્ચાર કે વાણીમાં સ્ખલના થવી સંભવિત છે. તો તેવે સમયે “ આવા પણ ભૂલી ગયા ” એમ કાઢી તેની હાંસી કે મશ્કરી કરે નહિ. ॥ ૫૦ ॥

નક્ષત્રં સુમિત્રં જોગં, નિમિત્તં મંત્રમેસજં ।

ગિહિણો તં ન આઙ્ક્રવે, ભૂઆહિગરણં પયં ॥ ૫૧ ॥

પદાર્થાન્વય — નક્ષત્રં [નક્ષત્ર] સુમિત્રં (સ્વપ્ન) જોગં [વશીકરણ આદિ યોગ] નિમિત્તં [નિમિત્તવિદ્યા] મંત્રમેસજં (મંત્ર અને ઔષધ આદિ) તં [પ્રસિદ્ધ અયોગ્ય વાતો] ગિહિણો [ગૃહસ્થને] ન આઙ્ક્રવે (ન કહે, કાણુ કે એ સર્વે) ભૂઆહિગરણં પયં [પ્રાણીઓના અધિકરણનું સ્થાન છે અર્થાત્ જીવોની હિંસાનું કારણ છે.]

ભાવાર્થ :— સુયમી પુરુષોએ નક્ષત્રનો વિચાર, સ્વપ્નોના શુભાશુભ ફળ દેખાડનારી સ્વપ્ન-વિદ્યા, વશીકરણાદિ યોગ વિદ્યા, અતીતાદિ ફલ સૂચિકા નિમિત્તવિદ્યા, વૃશ્ચિકાદિ વિષહારિક મંત્રવિદ્યા, અતિસારાદિ રોગનિવારિકા ઔષધ વિદ્યા આદિ વિદ્યાઓ અસંયતોને—ગૃહસ્થોને કદાપિ કહેવાય નહિ. આ સાવધ વચ્ચનોનો ઉપદેશ કરવાથી પ્રાણી, ભૂત, જીવ, સત્ત્વોનો નાશ અથવા તેઓને સતાપ થાય છે ॥ ૫૧ ॥

અન્નટ્વં પગલં લયણં, મહજ્જ સયણાસણં ।

ઉચ્ચારભૂમિસંપન્નં, ઇત્થીપસુવિવજ્જિઅં ॥ ૫૨ ॥

પદાર્થાન્વય — અન્નટ્વં [અન્યને માટે] પગલં [બનાવેલ] ઉચ્ચારભૂમિસંપન્નં [ઉચ્ચાર ભૂમિયુક્ત તથા] ઇત્થીપસુવિવજ્જિઅં (સ્ત્રી અને પશુઓથી રહિત) લયણં [સ્થાનને તથા] સયણાસણં [શય્યા અને આમનાદિને] મહજ્જ (સેવન કરે)

ભાવાર્થ — મુનિજનોએ કયા સ્થાનમા રહેવું તેનો નિદેશ કરે છે — ગૃહસ્થજનોને નિમિત્ત બનેલા સ્થાન, શય્યા, અને આમનને મુનિ વાપરી શકે પરંતુ તેવું સ્થાન સ્ત્રી પશુથી રહિત એકાત હોવું જોગ્યું અને મૂત્રાદિ શરીર બાધા નિવારી શકાય તેવી ભૂમિકાની અનુકૂળતા હોવી જોઈએ ॥ ૫૨ ॥

વિવિત્તા અ મવે સિજ્જા, નારીણં ન લવે કહ ।

ગિહિસંથવં ન કુજ્જા, કુજ્જા સાહુદિ સંથવં ॥ ૫૩ ॥

પદાર્થાન્વય — સિજ્ઞા (જે ઉપાશ્રય) વિવિત્તા (અન્ય સાધુઓથી રહિત) મને [હોય]
અ [તો ત્યાં એકાકી રહી] નારીણ [સ્ત્રીઓની મધ્યમા] કહં (કથા-વાર્તા) ન લવે [ન કહે
તથા] ગિહિસંથનં (ગૃહસ્થનો પરિચય) ન કુજ્ઞા (ન કરે, પરંતુ) સાહુર્થિ (સાધુઓમાંથેજ)
સંથનં [સસ્તવ-પરિચય] કુજ્ઞા (કરે)

ભાવાર્થ — જે પૂર્વોક્ત સ્થાનમાં સાધુ એકાકી હોય, સાથેના સાધકો પાસે ન હોય ત્યારે
સ્ત્રીઓ સાથે વાર્તાલાપ કે કથાવાર્તા ન કરે ગૃહસ્થનો અતિપરિચય પણ ન કરે પરંતુ સાધુ-
ઓની સાથેજ પરિચય રાખે. એકાનમાં એકાકી સ્ત્રી સાથે વાર્તાલાપ કરવાથી અન્યને શકા ઉત્પન્ન
થવાનો ભય છે અને ગૃહસ્થ સાથેના પરિચયથી રાગબંધનનો સંભવ છે ॥ ૫૩ ॥

જહા કુક્કુડપોઅસ્સ, નિચ્ચં કુલલઓ મયં ।

एणं खु वंभयारिस्स, इत्थीविग्गहओ मयं ॥ ૫૪ ॥

પદાર્થાન્વય — જહા (જેમ) કુક્કુડપોઅસ્સ [કુકડાના બચ્ચાને] નિચ્ચં (હમેશા)
કુલલઓ (બિલાડીથી) મયં [ભય રહે છે] એવ (એ પ્રમાણે) [નિશ્ચયથી] વંભયા-
રિસ્સ [બ્રહ્મચારીપુરુષને] ઇત્થીવિગ્ગહઓ (સ્ત્રીના શરીરથી) મયં (ભય છે)

ભાવાર્થ — જેમ કુકડા । બચ્ચાને હમેશા બિલાડીથી ભય રહ્યો હોય છે તેજ પ્રમાણે
બ્રહ્મચારીને સ્ત્રીના દેહથી ભય રહે છે (સ્ત્રીના દેહથી ભય હોય છે એમ કહેવાનું કારણ એજ છે કે
સ્ત્રીનું શરીર મૃત હોય તો પણ બ્રહ્મચારીના નીલને લુપ્ત બનાવવામાં કારણ બને છે) ॥ ૫૪ ॥

चित्तमिच्छिं न निज्जाए, नारि वा सुअलंकिणं ।

भक्खर पिव दट्ठणं, दिट्ठिं पडिसमाहरे ॥ ૫૫ ॥

પદાર્થાન્વય — ચિત્તમિચ્છિં [દિવાલપર ચિત્રેલ સ્ત્રીના ચિત્રને] વા (અથવા) સુઅલંકિણં
(વસ્ત્ર આભૂષણથી ભૂષિત) નારિ (સ્ત્રીને) ન નિજ્ઞાણ [સાધુ કદી ન જુએ] મક્કલરં પિવ [ક્યાંકેક
સ્વતઃ એકાએક નારી જોવામાં અવી જાય તો સૂર્યની અમાન] દટ્ઠણં [દેખીને તરતજ] દિટ્ઠિં
(દેખિને) પડિસમાહરે [પછી હટાવી લે]

ભાવાર્થ — સાધક શ્રદ્ધાગારના ચિત્રવાળી દિવાલને અર્થાત્ નારીના ચિત્રો ઉપર ટીકીટીકીને
જુએ નહિ અને તેના સંબંધી ચિત્તન પણ કરે નહિ. તેમજ આભૂષણોથી ભૂષિત સ્ત્રીના અભિનય
તરફ દષ્ટિ કરીને જોવાનો કે ચિત્તવવાનો પ્રયત્ન કરે નહિ કદાચ અકસ્માત્ દષ્ટિ પડી જાય તો
સૂર્યની જેમ એટલે સૂર્યાસામે કોઈ વધુ અમય દષ્ટિ ટકાવી શકે નહિ તેમ પોતાની દષ્ટિને જલ્દીથી
પાછી ખેંચી લે સાધકની દષ્ટિજ એવી સુદર સુમધુર રીતે કેળવાઈ જવી જોઈએ કે કટાક્ષાદિ

અભિનય તથા શૃંગારાદિ જોવાનું મન થાય નહિ. તેવી રીતે સાધ્વી માટે પણ પુરુષ પ્રત્યેનું સમજી લેવું. ॥ ૫૫ ॥

હૃથપાયપલિચ્છિન્નં, કન્નનાસવિગ્નિષ્ણં ।

અવિ વાસસયં નારિં, વંમયારી વવજ્જણ ॥ ૫૬ ॥

પદાર્થનિબંધ:- વંમયારી (પ્રહાર્યારી સાધુ) હૃથપાયપલિચ્છિન્નં (જેના હાથ, પગ છેદન કરેલ છે તથા) કન્નનાસવિગ્નિષ્ણં (જેના કાન, નાક, કાપેલા છે તથા) વાસસયં અવિ [જે સો વર્ષની પૂર્ણ આયુ વાળી વૃદ્ધા હોય] નારિં (તેવી સ્ત્રીના સંસર્ગને પણ) વિવજ્જણ (દૂર રહે)

ભાવાર્થ:- પ્રહાર્યારી સાધકે જેના હાથ અને પગ છેદાઈ ગયેલા હોય, કાન, અને નાક કપાઈ ગયા હોય કે વિકૃત થઈ ગયા હોય તથા પૂરા સો વર્ષ થઈ ગયા હોય તેવી વૃદ્ધા અને કદરૂપી નારીનો પણ સંસર્ગ છોડવો જોઈએ એકાંત એ વિકાર વાસનાનું ઉત્તેજક નિમિત્ત છે વિકારરૂપી રાક્ષસ વચ્ચે કે સૌંદર્યનો વિચાર કરવા સ્તંભી શક્તો નથી ॥ ૫૬ ॥

વિભૂસા ઇત્થીસંસગ્ગો. પળીમં રસમોઞ્ઞં ।

નરસ્સત્તગવેસિસ્સ, વિસં તાલુડં જઠા ॥ ૫૭ ॥

પદાર્થનિબંધ:- અત્તગવેસિસ્સ (આત્મશોધક) નરસ્સ [મનુષ્યને] વિભૂસા (શરીરની શોભા) ઇત્થીસંસગ્ગો [સ્ત્રીનો સંસર્ગ તથા] પળીઅરસમોઞ્ઞં (સ્તિગ્ધ રસનું લોજન) તાલુડં વિસં જઠા (તાલપુટ નામના વિષની સમાન છે)

ભાવાર્થ:- આ ગાથામાં પ્રહાર્યારીની રક્ષા માટે શિક્ષા આપી છે જે પ્રહાર્યારી આત્મ-ગવેશી છે તેના માટે વસ્ત્રાદિવડે શરીરની વિભૂષા કરવી, સ્ત્રીનો સંપર્ક કરવો અને બલવર્ધક રમાણુ લોજન કરવા, એ સર્વે તાલપુટ - ભય કર એર મમાન છે. રસનેન્દ્રિયનો જનનેન્દ્રિય સાથે અતિ ગાઢ સબધ હોવાથી તીણા તમતમતા કે અતિ રસાણાં મિષ્ટાન્ન આદિ લોજનો વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરે છે તેમજ શરીરસૌંદર્ય અને ટાપટીપ ઉદ્દીપન ભાવ ઉત્પન્ન કરે છે અને ત્રીજો સ્ત્રીનો ગાઢ સંસર્ગ થતા મહાસમર્થ મનસ્વી મહાત્માઓનું પણ પતન થવા સંભવ છે, એર પીનાર કદી બચી શકતો નથી તેમ આ રીતે વર્તનાર પુરુષ પણ બચી શકતો નથી ॥ ૫૭ ॥

અંગપચ્ચંગમંઠાણં, ચારુલ્લવિઅપેદ્ધિમં ।

ઇત્થીણં તં ન નિજ્ઞાણ, કામરાગવિવદ્ધુણં ॥ ૫૮ ॥

પદાર્થનિબંધ:- ઇત્થીણં (સ્ત્રીઓના) અંગપચ્ચંગમંઠાણં (અંગ તથા પ્રત્યંગોના સંસ્થાન-

ને તથા) ચારુલ્લવિઅપેહિઅં [મનોહર વચન અને સૌમ્ય નિરીક્ષણો-કટાક્ષોને] ન નિજ્ઞાણ
[બ્રહ્મચારી કદાપિ ન જુએ, કારણ કે એ સર્વે] કામરાગવિવદ્ધણં [કામ રાગ ને વધારનાર છે.]

ભાવાર્થ — સ્ત્રીઓના અંગ પ્રત્યગ, આકાર, મધુરા વેણુ અને સૌમ્ય નિરીક્ષણો એ કામ-
રાગ-મનોવિકાર ને વધારવાનાજ નિમિત્તરૂપ છે માટે શાણો સાધક તેનું ચીંતન ન કરે. વિકારી
દૃષ્ટિથી સ્ત્રીના અંગોપાંગ જોવા એ પણ મહાન ભય કર દોષ છે ॥ ૫૮ ॥

વિસણ્ણુ મણુન્નેસુ, પેમં નામિનિવેસણ ।

અણિચ્ચં તેસિં વિન્નાય, પરિણામં પુગ્ગલાણ ઉ ॥ ૫૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- તેસિં [તે] પુગ્ગલાણ [પુદ્ગલોના] પરિણામં [પરિણામને] અણિચ્ચં
[અનિત્ય] વિન્નાય [જાણીને] મણુન્નેસુ (મનોજ) વિસણ્ણુ (વિષયોમા) પેમં (રાગ-
ભાવ) નામિનિવેસણ [સ્થાપન ન કરે] ઉ [‘તુ’ શબ્દ વિતર્ક અર્થમા વ્યવહૃત છે]

ભાવાર્થ — બધી પુદ્ગલ-જડ વસ્તુઓના પરિણામને અનિત્ય સ્વભાવવાળા જાણીને શાણો
સાધક મનોજ વિષયોમા (મનગમતી લિપ્ત લિન્ન પ્રકારની વસ્તુઓમા) આસક્તિ ન રાખે અને
અમનોજ પદાર્થો પર દ્રેષ પણ ન લાવે ॥ ૫૯ ॥

પોગ્ગલાણં પરિણામં, તેસિં નચ્ચા'જહા તહા ।

વિણીઅત્તિણ્ણો વિહરે, સીર્ઠ્ઠભૂણ અપ્પણા ॥ ૬૦ ॥

પદાર્થાન્વય - તેસિં તર્કન શીલ] પોગ્ગલાણ (પુદ્ગલોનુ) પરિણામં (પરિ-
ણામને) જહાતહા [યથાવત-જેમછે તેમ] નચ્ચા [જાણીને] વિણીઅત્તિણ્ણો [તૃષ્ણાથી રહિત અને]
સીર્ઠ્ઠભૂણ અપ્પણા [પ્રશાન્તાત્મા થઇને] વિહરે (વિચરણુ કરે)

ભાવાર્થ - મુનિ સદા પૌદ્ગલિક પદાર્થોના પરિણામ ને યથાર્થ રૂપે જાણીને, તૃષ્ણા
[લાલચથી] રહિત થઈ તથા પોતાના આત્માને શાંત રાખીને સયમ ધર્મમા વિચરે પદાર્થ
માત્ર પરિવર્તન શીલ છે આજે જે સુડોળ દેખાતુ હોય છે તે કાલે બેડોળ દેખાય છે સુરૂપ-કુરૂપ
બને છે, કુરૂપ ક્યારેક સુરૂપ બને છે આ રીતે બન્ને તરફ જોતા પુદ્ગલનુ વાસ્તવિક સ્વરૂપ
નજરમા આવે બધી સત્કાર તિચ્છારની બુદ્ધિ રહેતી નથી માટે સાધુ સમત્વને ભરે ॥ ૬૦ ॥

જાડ સદ્ધાઈ નિક્કલંતો, પરિઆયદ્ધાણમુત્તમં ।

તમેવ અણુપાલિજ્ઞા, ગુણે આયરિઅસંમણ ॥ ૬૧ ॥

પદાર્થાન્વય — જાઈ [જે] સદ્દાઈ [શ્રદ્ધાથી] નિક્ષલંતો (સંસારથી નિકળેલો છે)
 ઉત્તમં [પ્રધાન] પરિઆયદ્વાણં (પર્યાય સ્થાન — શ્રમભુપદ પ્રાપ્ત કરેલ છે) તમેવ [તેજ]
 આયરિઅસંમણ ગુણે [આચાર્યના સંમત ગુણોમાં રહી શ્રદ્ધાપૂર્વક] અણુપાલિજ્ઞા (નિરંતર
 પાલન કરે.)

ભાવાર્થ — બિશુ જે શ્રદ્ધા અને ગૈરાગ્યભાવથી પોતાના ઘરને છોડીને ઉત્તમ એવા ત્યાગની
 ભૂમિકાને પામ્યા છે તેજ શ્રદ્ધા અને દૃઢ ગૈરાગ્યથી મહાપુરુષોએ બતાવેલા ઉત્તમ ગુણોમાં રહી
 સંયમધર્મનું પાલન કરે. ॥ ૬૧ ॥

તવં ચિમં સંજમજોગયં ચ,

સજ્ઞાયજોગ ચ સયા અહિટ્ટણ ।

સૂરે વ સેનાઈ સમત્તમાડહે,

અલમ્પણો હોઈ અલં પરેસિ

॥ ૬૨ ॥

પદાર્થાન્વય — સેનાઈ [સેનાથી દેરાયેલ] સમત્તમાડહે (સંપૂર્ણ શસ્ત્રાસ્ત્રોવાળા) સૂરેવ
 (શૂરવીર પુરુષની સમાન) ઇમં [સૂત્રોક્ત] તવ [તપ] ચ [તથા] સંજમજોગયં (સંયમ
 યોગને) ચ [તથા] સજ્ઞાયજોગ (સ્વાધ્યાય યોગને) સયા (સદા) અહિટ્ટણ [ધારણ કરે]
 અપ્પણો (પોતાની રક્ષા કરવામાં) અલં [સમર્થ] હોઈ [હોય છે અને] પરેસિ [અન્ય શત્રુ-
 એને હરાવવામાં] અલં [સમર્થ હોય છે]

ભાવાર્થ :— સાધુ સંયમ યોગ, તપ અને સ્વાધ્યાયયોગનું જ મતત અનુષ્ઠાન કરતો હોય છે
 અને તેવા જ્ઞાન, સંયમ, તથા તપશ્ચર્યાના પ્રભાવે જેમ શસ્ત્રોથી સજ્જિત સેનાધિપતિ પોતાનું
 અને પોતાના સૈન્યનું રક્ષણ કરેછે તેમ સ્વપરનો ઉદ્ધાર કરવા માટે સક્રિયમાન બને છે (અહીં
 સદ્વિદ્યા, સંયમ અને તપ એ શસ્ત્રો છે, સાધક શૂરવીર યોદ્ધો છે, દોષો શત્રુ છે અને સદ્ગુણો એ
 પોતાની એના છે દોષોરૂપ શત્રુઓ સાથે યુદ્ધ કરીને પોતાનું સ્વરાજ્ય પ્રાપ્ત કરવા સમર્થ
 થાય છે ॥ ૬૨ ॥

સજ્ઞાય સજ્ઞાણરયસ્મ તાડણો,

અપાવભાવસ્સ તવે રયસ્મ ।

વિસજ્ઞઈ જંસિ મલ પુરેકહં,

સમીરિઅં રુપ્પમલં વ જોડિણા

॥ ૬૩ ॥

પદાર્થાન્વય — સજ્ઞાયસજ્ઞાણરયસ્સ (સ્વાધ્યાય અને સદ્ધ્યાનમા રત) તાઙ્ણો (પોત ની અને પરની રક્ષા કરનારા) અપાવમાવસ્સ (પાપથી રહિત ભાવવાળા) તવે (તપમાં) રયસ્મ (રક્ત) સિ [આ પૂર્વ ગુણુવિશિષ્ટ સાધુના] જં (જે) પુરેકહં (પૂર્વજન્મ કૃત) મલ્લં [કર્મભળ છે] જોઙ્ણા (અગ્નિવડે) સમીરિયં (તપાવેલ) રુપ્પમલ્લ [રૂપ્ય મલની સમાન] વિસુજ્ઞઙ [વિશુદ્ધ થાય છે]

ભાવાર્થ — સ્વાધ્યાય તથા સુધ્યાનમા રક્ત, સ્વ અને પર જીવોના રક્ષક, તપશ્ચર્યામા તદ્લીન તથા નિષ્પાપી તે માધકનુ પૂર્વકાલીન પાપકર્મ પણ જેમ અગ્નિથી ચાદીનો મેલ નાશ થાય તેમ નાશ પામે છે ॥ ૬૩ ॥

મે તારિસે દુઃખસહે જિંદિણ,

સુણ જુત્તે અમમે અક્કિચણે ।

વિરાયઈ કમ્મઘણંમિ અવગણ,

કસિણઘ્મપુડાવગમે વ ચંદિમા

॥ ૬૪ ॥

ત્તિ વેમિ ।

પદાર્થાન્વય — તારિસે [પૂર્વોક્ત ગુણુ વાળા] દુઃખસહે [પરીષ્કોને સહન કરનાર] જિંદિણ (ઇન્દ્રિયોને જીતનાર) સુણ જુત્તે [શ્રુતથી યુક્ત] અમમે (મમત્વ ભાવથી રહિત) અક્કિચણે [પરિચ્છેદથી રહિત] સ (તે આધુ) કમ્મઘણંમિ (કર્મ રૂપ શ્યામ વાદળાઓથી) અવગણ (અલગ થઈ જવા પર) કસિણઘ્મપુડાવગમે (સંપૂર્ણ અગ્નિ પટલથી મુક્ત થઈ જવાપર) ચંદિમા વ (ચંદ્રમા ની સમાન) વિરાયઈ [શોભા પામે છે]

ભાવાર્થ — પૂર્વ કથિત (લાભ દયાદિ) ગુણોને ધારણ કરનાર, સકટોને સમભાવે સહન કરનાર, શ્રુતવિદ્યાના ધારક, નિતેન્દ્રિય, નિર્મમત્વ તથા અપરિચ્છેદી સાધુ કર્મરૂપી વાદળોને હટાવીને શુદ્ધ સ્વરૂપે ગોભે છે જેમ અપૂર્ણ શ્યામ વાદળાઓ હટવાથી ચંદ્રમા શોભાને પામે છે તેમ અર્થાત જેવી રીતે વાદળોના સમૂહથી મુક્ત થયેલ ચંદ્રમા, પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપમા આવી જાય છે અને પદાર્થોનો પ્રકાશક થાય છે તેવીજ રીતે કર્મવાદળોથી વિમુક્ત થયેલ આત્મા લોકાલોકનો પ્રકાશક થાય છે ॥ ૬૪ ॥

સંપૂર્ણ અધ્યયનનુ સંક્ષિપ્તરૂપથી મનનીય એવ કરણીય તત્ત્વ એજ છે કે મોક્ષાભિલાષી મનુષ્યોએ જ્ઞાન પૂર્વક ક્રિયા કરવામા પુરુષાર્થશીલ રહેવું જોઈએ

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જંબૂ સ્વામીને કહેછે- હે વત્સ ! ભગવાન મહાવીર પ્રભુના સુખા-રવિન્દથી જે અર્થ આ આઠમા અધ્યયનના સાલગેલ છે તે પ્રમાણે મે સંભળાવ્યા છે મારી બુદ્ધિથી કંઈજ કહ્યું નથી

અષ્ટમાધ્યયન સમાપ્ત.

....અધ્યયન નવમું....

વિણયસમાહી ણામં ણવમજ્ઞયણં

વિનય સમાધિ

પ્રથમ ઉદ્દેશક

થંમા વ કોહા વ મયપ્પમાયા,
 ગુરુસ્સગાસે વિણયં ન સિવ્વે ।
 સો ચેવ ઉ તસ્સ અમૂહભાવો,
 ફલં વ કીઅસ્સ વહાય હોઈ ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય :— થંમા [અહંકારથી] વા [અથવા] કોહા [ક્રોધથી] મયપ્પમાયા (માયાથી અથવા પ્રમાદથી) ગુરુસ્સગાસે (ગુરુદેવની સમીપે) વિણયં [વિનયને] ન સિવ્વે [શીખે નહિ] સો ચેવ (તેજ) ઉ (નિશ્ચયે) તસ્સ [તે સાધુની] અમૂહભાવો [જ્ઞાનાદિ સંપત્તિના નાશ માટે છે અર્થાત્ પોતાનો નાશ નોતરે છે] વ [જેમ] કીઅસ્સ [વાસનું] ફલં [ફળ-સ્વયં વાસના] વહાય (નાશને માટે જ) હોઈ (હોય છે)

ભાવાર્થ :— ગુરુદેવ બોલ્યા - જે મુનિ ગર્વ, ક્રોધ, માયા યા પ્રમાદવશ ગુરુદેવની સમીપે રહીને વિનયની શિક્ષા લેતો નથી, તેજ વિનયની અશિક્ષા તેના વિનાશને માટે હોય છે, જેમ-વાસનુ ફળ પોતાના વિનાશ માટે હોય છે. ॥ ૧ ॥

જે યાવિ મંદિત્તિ ગુરું વિહત્તા,
 હરે ઇમે અપ્પસુઅ ત્તિ નચ્ચા ।
 હીલંતિ મિચ્છં પહિવજ્જમાણા,
 કરંતિ આસાયણ તે ગુરુણં ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે યાવિ (જે સાધુઓ) ગુરું [ગુરુને] મંદિત્તિ (આ મંદ છે એમ) વિહત્તા (જાણીને અથવા) ઇમે (આ) હરે (અલ્પ વયસ્ક છે,) અપ્પસુઅત્તિ [આ અલ્પ-શ્રુત છે એમ] નચ્ચા (જાણીને) હીલંતિ (ગુરુની અવહેલના કરે છે) તે [તે] મિચ્છં પહિવ-

જામાણા [મિથ્યાત્વને ગ્રહણ કરતા] ગુરૂણં (ગુરુઓની) આસાયણ [અશાતના] કરંતિ [કરે છે]

ભાવાર્થ — જે મુનિ ગુરુને આ મદ-પ્રજ્ઞાવિકલ છે, આ અલ્પવચસ્ક છે અને અલ્પશ્રુત છે. એમ જાણીને એમના ઉપદેશને મિથ્યા માનતા તેમની અવહેલના કરે છે તે ગુરુની આશાતના - અપમાન કરે છે. ॥ ૨ ॥

પર્ગડં મંદાવિ મર્ગંતિ એગે,

હરંરાવિ જે સુઅવુદ્ધોવવેઆ ।

આયારમંતો ગુણસુદ્ધિઅપ્પા,

જે હીલિઆ સિહિરિવ મામ કુજ્જા ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય — એગે (કોઈ એક વયોવૃદ્ધ માધુ) પર્ગડં [પ્રકૃતિથી] મંદાવિ [મંદ-બુદ્ધિ પણ] મર્ગંતિ (હોયછે) અ (તથા) જા [કોઈ એક] હરંરાવિ (અલ્પવચસ્ક પણ) સુઅવુદ્ધોવવેઆ (શ્રુત અને બુદ્ધિથી યુક્ત) મર્ગંતિ [હોય છે] આયારમંતો [તથા કોઈ એક આચારવાન અને] ગુણસુદ્ધિઅપ્પા [ગુણોમા સ્થિર આત્માવાળા હોય છે] જે (એવા આચાર્ય કે ગુરુવર્યોની) હીલિઆ [હીલણ કરવામાં આવે તો] સિહિરિવ (અગ્નિની સમાન) માસં [ગુણોને ભસ્મરૂપે] કુજ્જા [કરે છે]

ભાવાર્થ — કોઈ આચાર્ય વયોવૃદ્ધ હોવા છતાં પણ સ્વભાવથીજ મદ [પ્રજ્ઞાવિકલ] હોયછે, અને કોઈ અલ્પવચસ્ક હોવા છતાં પણ શ્રુત અને બુદ્ધિથી સંપન્ન હોય છે આચારવાન અને ગુણોમાં સુસ્થિતાત્મા આચાર્ય, ભલે પછી તે મંદ હોય ત્યાં પ્રાણ, પરંતુ વડીલ ગુરુવર્યોની અવજા કરનારા (શિષ્યો) ની ગુણરાશિ ભસ્મીભૂત થઈ જાય છે

દામા, તથા કંત્યાદિ સદ્ગુણોના ધાન્ક ગુરુવર્યો પોતે કોઈનું પણ અહિત કરવા ઇચ્છતા નથી પરંતુ સમભારી મંતોનું અપમાન કરનારા વાસ્તવિક પોતાના દોષથી પોતેજ દ હાય છે

કર્મનો અચળ કાયદો છે કે જેવી જાતના કર્તા કર્મ કર તેવી જાતના ફળ પામે આ ન્યાયે અપમાન કરનારુપ દુર્ગુણ-અગ્નિથી પોતાના સદ્ગુણોને બાળે છે.

જે આવિ નાગં હરંતિ નચા,

આનાયણ મે અદિઆય હોડ ।

પ્રચાયનિયંપિ દ્વ હીન્યંતો,

નિઅચ્છડ જાટપદં સુ મંદો ॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે આવિ (જે કોઈ અજ્ઞાની પુરુષ) નાગં (સર્પને) હરંતિ [નાનુ-
ખચ્યુ છે એમ] નચ્ચા [બાણીને] આસાયણ [તેની કદર્થના કરે છે] સે [તે ચિડાયેલો સર્પ]
અહિઆય (અહિતને માટે) હોઈ [હોય છે] ઈર્વ (એ પ્રમાણે) આયરિયંપિ [આચાર્યની પણ]
હીલયંતો [હીલણ કરનારો] મંદો [મૂર્ખ] સુ [નિશ્ચયે] જોઈપહ (એકેન્દ્રિયાદિ
બલિએના માર્ગમા) નિઅચ્છઈ [બાય છે]

ભાવાર્થ :— કોઈ મૂર્ખ માણસ સર્પને નાનો બાણીને કોપિત કરે તો તેનું તે સર્પદ્વારા
અહિત થાય છે. તેવીજ રીતે જે પોતાના અજ્ઞાનથી આચાર્યનું અપમાન કરે છે તે ખરેખર પોતાના
દુષ્કાર્યથીજ જન્મ મરણના ચક્રરમા કર્યા કરે છે ॥ ૪ ॥

આસીવિસો વાવિ પરં સુરુદ્ધો,

કિં જીવનાસોડ પરં નુ કુજ્જા ।

આયરિઅપાયા પુણ અપ્પસન્ના,

અવોદ્ધિ આસાયણ નત્થિ મુક્કલો ॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય — પરં (અત્યંત) સુરુદ્ધો [કુપિત થયેલો] આસીવિસો વાવિ [આશી-
વિષ સર્પ પણ] જીવનાસોડ [પ્રાણનાશથી] પરં [અધિક] કિં નુ કુજ્જા [શું કરી શકે છે-?]
પુણ [પરંતુ] આયરિઅપાયા (પૂજ્યપાદ આચાર્યને) અપ્પસન્ના [અપ્રમન્ન કરવામાં આવે તો]
અવોદ્ધિ [અબોધિની-મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે] આસાયણ (તેમની આશાતનાથી) મુક્કલો
[મોક્ષ] નત્થિ [થતો નથી]

ભાવાર્થ :— આ કાવ્યમા દેખાત અને દાર્શનિકનું મહદ્ અતર દેખાડેલ છે. આશી-
વિષ સર્પ જે કદાપિ કુપિત થાય તો પ્રાણનાશથી અધિક કંઈ કરી શકે નહિ પરંતુ જે આશાનાના
કરવાવડે પૂજ્ય આચાર્યદેવ અપ્રસન્ન થઈ જાય તો તેની અપ્રમન્નતાના કારણથી અજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ
થાય અજ્ઞાનથી મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ અને મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિથી આશાતનાકારક અનંત સસરિ-
ચક્રમા પરિભ્રમણ કરે તથા મોક્ષની પ્રાપ્તિથી દૂર થાય છે. સૂત્રકારે આશાતનાનું આ અબોધિક્ષણ
દેખાડી શિષ્યોની આખો બોલી છે અને કહ્યું છે કે મમસ્ત ક્રિયાકાંડ પણ ગુરુવૃત્તોની આશાતનાથી
નિષ્ફળ થાય છે. ॥ ૫ ॥

જો પાવગં જલિઅમચ્છમિજ્જા,

આસીવીસં વાવિ હુ કોવડજ્જા ।

જો વા વિસં સ્વાયદ જીવિઅદ્ધી,

एसोवमासायणया गुरुण

॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય :— જો [જે કોઈ] જલિઅ [પ્રત્યક્ષ] પાવગં [અગ્નિને] અવકમિજ્ઞા (મનથી અપક્રમણ કરે) વા [અથવા] આસીવીસં વિ [આશીવિષ સર્પને પણ] હુ [ખરેખર] કોવદ્વિજ્ઞા (ક્રોધિત કરે) વા [અથવા] જીવિઅટ્ટી (જીવનનો ઇચ્છુક) જો [જે કોઈ] વિસં [હાલાહલ વિષને] સ્વાયદ્ (ખાઈબય) एसोवमा [આ ઉપમાઓ] ગુરુણં (ગુરુઓની) આસાયણયા [આશાતના સાથે સંબંધ રાખનારી છે]

ભાવાર્થ :— જેમ કોઈ જીવન ઇચ્છુક આત્મા બળતી અગ્નિમા પ્રવેશ કરે છે દષ્ટિવિષ સર્પને કોપાવે છે અથવા વિષ ભક્ષણ કરે છે તો તે આત્મા કદાપિ બચી શકે નહિ અર્થાત્ મૃત્યુ પામી જાય તેમ સાધકજન ગુરુની આશાતના કરી સયમ જીવન જીવી શકે નહિ ॥ ૬ ॥

સિઆ હુ સે પાવય નો હદિજ્ઞા,
આસીવિસો વા કુવિયો ન ભવ્વે ।
સિઆ વિસં હાલહલં ન મારે,
ન આવિ મુક્કો ગુરુહીલણાણ ॥ ૭ ॥

પદાર્થાન્વય :— સિઆ (કદાચિત્) સે [તે] પાવય [પ્રત્યક્ષ અગ્નિ] હુ [ખરેખર] નો હદિજ્ઞા [દહન કરે નહિ] વા [અથવા] કુવિયો [કુપિત થયેલ] આસીવિસો (આશી-વિષ સર્પ) ન ભવ્વે [કરડે નહિ] વિ [એજ પ્રમાણે] સિઆ [કદાચિત્] સે (તે) હાલહલં (હાલાહલ નામનું ખાધેલુ તીવ્ર વિષ પણ) ન મારે [મારે નહિ પરંતુ] ગુરુહીલણાણ (ગુરુની હીલણા કરવાથી) ન આવિ મુક્કો (મોક્ષ કદી મળતો નથી)

ભાવાર્થ :— કદાચિત્ વિદ્યા કે મત્ર આદિના બળથી અગ્નિ પણ ખાળે નહિ, કોપાયમાન થયેલો દષ્ટિવિષ સર્પ પણ કરડે નહિ, તેમજ હાલાહલ વિષ પણ કદાચિત્ મારે નહિ. પરંતુ ગુરુનો કરેલ તિરસ્કાર તો નિષ્ફળ જાયજ નહિ, તેના કુળસ્વારુપે અવશ્ય મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્ત થાયજ નહિ અર્થાત્ સંયમથી બ્રહ્મ થાય ગુરુનો તિરસ્કાર મોક્ષપ્રતિબદ્ધક શત્રુ છે તેમા અપરાધને લેશમાત્ર સ્થાન નથી ॥ ૭ ॥

જો પવ્વયં સિરસા મેત્તુમિચ્છે,
સુત્તં વા સીહં પદિવોદ્વિજ્ઞ ।
જો વા દપ્ મત્તિઅગ્ને પદાર,
एसोवमा SS सायणया गुरुणं ॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે કોઈ પુરુષ] પવ્વય [પવંતન] સિરસા [મસ્તકથી] મેત્તું (શોડવાની ઇચ્છા કરે) વ (તથા) સુત્તં [સુતેલા] સીહ (ચિહ્નને) પદિવોદ્વિજ્ઞા

(પ્રતિબોધિત કરે-જગાડે) વા તથા । જે [જે કોઈ] સત્તિઅગે (શક્તિની ધારાપર-ભાલાની અણિઉપર] પહારં [હાથપગથી પ્રહાર] દણ (કરે) ઇસોવમા (આ ઉપમાઓ) ગુરુણં (ગુરુઓની) આસાયણયા (અશાતના સાથે સંબંધ ધરાવે છે.)

ભાવાર્થ — જેમ કોઈ મૂર્ખ વ્યક્તિ પોતાના મસ્તક વડે પર્વતને ભેદી નાખવાની ઇચ્છા કરે, તથા કોઈ સૂતેલા સિંહને જાગૃત કરવાની ઇચ્છા રાખે, તેમજ કોઈ ભાલાની અણી ઉપર લાતને પ્રહાર કરે તે સર્વે ક્રિયાઓ જેમ હાનિકારક છે, પોતાનેજ જીવનમુક્ત કરનાર નિંબડે છે, તેમ ગુરુનો તિરસ્કાર કરનાર વ્યક્તિની હાલત ઘણી દુઃખદ હોય છે. અવગણના માત્ર સાધકની મોક્ષ-દશામા બાધક બની રહે છે ॥ ૮ ॥

સિઆ હુ સીસેણ ગિરિંપિ મિંદે,

સિઆ હુ સીહો કુવિઓ ન ભવચે ।

સિઆ ન મિંદિજ્જ વ સત્તિઅગં,

ન આવિ મુવલો ગુરુહીલણા

॥ ૯ ॥

પદાર્થ-વચ — સિઆ [કદાચિત્] હુ (નિશ્ચયથી કોઈ) સીસેણ (મસ્તકથી) ગિરિંપિ [પર્વતને પણ] મિંદે [ભેદી શકે] સિઆ (કદાચિત્) કુવિઓ (કુપિત થયેલ) સીહો [મિંદુ પણ] હુ (ખરેખર) ન ભવચે [લક્ષણ કરે નહિ] વા [તથા] સિઆ (કદાચિત્) સત્તિઅગે (ભાલાના ધાર પણ) ન મિંદિજ્જ [હસ્તાદિને વિંધે નહિ, આ સર્વ વાતો કદાચિત્ બની જાય પરંતુ] ન આવિ મુવલો ગુરુહીલણા [ગુરુની કરેલ અવહેલનાના કારણે મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય નહિ]

ભાવાર્થ — કદાચિત્ કોઈ પોતાની શક્તિથી અથવા દૈવયોગે મસ્તકવડે પર્વતને ભેદીનાખે, કોપેલો સિંહ પણ કદાચ લક્ષણ કરે નહિ તથા ભાલાની અણીપણ કદાચ વિંધે નહિ, પરંતુ ગુરુનો કરેલો તિરસ્કાર કે તેની અવગણના તો ખરાખર સાધકના મોક્ષમાર્ગમા બાધક ઉત્પન્ન કરેજે. ॥ ૯ ॥

આયરિંપાયા પુણ અપ્પસન્ના,

અવોહિ આમાયણ નત્થિ મોવલો ।

તમ્મહા અણાવાદસુદ્ધામિકંચી,

ગુરુપ્પસાયાભિમુદ્ધો રમિજ્જા

॥ ૧૦ ॥

પદાર્થ-વચ — આયરિંપાયા [પૂજ્યપાદ આચાર્ય] અપ્પસન્ના (અપ્રસન્ન થયેલા હોય તો) અવોહિ (અબોધિકાન્ક થાય છે, તેથી નિષ્ચિત છે કે) આસાયણ (આશાતનાથી)

મોક્ષો (મોક્ષ) નત્થિ (થાય નહિ) તમ્હા (તે માટે) અણાવાદસુદામિકંચી [અનાયાધ મુક્તિના સુખના ઈચ્છુક લબ્યાત્માએ] ગુરુપ્પસાયામિમુદ્ધો (ગુરુની પ્રસન્નતાને માટે) રમિજ્ઞા [સચેષ્ટ રહેવું જોઈએ]

ભાવાર્થ — જે પૂજ્યપાદ આચાર્ય કેઈ કારણથી અપ્રસન્ન થઈ જાયતો શિષ્યને મિથ્યાત્વની પ્રાપ્તિ થાયછે. કારણ કે ગુરુદ્વારા સમ્યગ્ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યા વિના, શંકાઓ ઉત્પન્ન થાય, અને પુનઃ આત્મા મિથ્યાત્વ તરફ પ્રવૃત્તિ કરતો થઈ જાય, માટે અવ્યાયાધ સુખના ઈચ્છુક આત્માને યોગ્ય છે કે — ગુરુદેવોને પ્રસન્ન કરવામાટે સદૈવ પ્રયત્નશીલ રહે અર્થાત્ જે જે ક્રિયાઓ કરવાથી ગુરુદેવ પ્રસન્ન થઈને જ્ઞાનદાન આપતા રહે તે ક્રિયાઓ અવશ્ય શિષ્યોએ કરવા યોગ્યછે. કારણકે સદ્-ગુરુદેવ મોક્ષ-પથપ્રદર્શક છે ॥ ૧૦ ॥

જહાહિઅગ્ગી જલણં નમંસે,
નાણાહુઈમંતપયામિસિત્તં ।

एवायरिअं उवचिद्वज्जा,

अणंतनाणोवगओ वि संतो ॥ ११ ॥

પદાર્થાન્વય — જહા [જેમ] આહિઅગ્ગી (અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ) નાણાહુઈમંતપયા-મિસિત્તં [વિવિધ પ્રકારની આહુતિઓ અને મંત્ર-પદોથી અભિષિક્ત કરેલી] જલણં (અગ્નિને) નમંસે [નમસ્કાર કરે છે] એવ (આ પ્રમાણે) અણંતનાણોવગઓ વિ સંતો [અનંત જ્ઞાનધારી થઈ જવા પર પણ શિષ્ય] આયરિઅં [આચાર્યની] ઉવચિદ્વજ્જા (વિનય પૂર્વક સેવા ભક્તિ કરે)

ભાવાર્થ — જેમ અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ અગ્નિમા ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના ઘી મધ વગેરે પદાર્થોની આહુતિઓ આપી તથા વેદના મંત્ર-પદોવડે અભિષિક્ત કરી હોમાગ્નિને નમસ્કાર કરે છે તેમ શિષ્ય અનંતજ્ઞાનને પામવા છતાં પણ ગુરુદેવની વિનયપૂર્વક ભક્તિ કરે રાગદ્વેષના સંપૂર્ણ-ક્ષય થયા પછીજ સંપૂર્ણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાયછે. તેની ઉચ્ચ સ્થિતિ પામવા છતાં પણ ગુરુનો વિનય જળવવાનો વ્યવહાર દેખાડી શાસ્ત્રકરોએ વિનયનુ અપાર માહાત્મ્ય દર્શાવ્યું છે ॥ ૧૧ ॥

जस्संतिए धम्मपयाड सिक्खे,
तस्संतिए वेणइयं पउंजे ।

सक्काए सिरसा पंजलीओ

कायगिरा भो मणसा अ निच्चं ॥ १२ ॥

પદાર્થાન્વય — જસ્સંતિએ (જેના સમીપમા) ધમ્મપયાડ (ધર્મશાસ્ત્રો) સિક્ખે [શીખે]

તસ્મંતિષ્ (તે ગુરુદેવની સમીપે શિષ્ય સદા) વેણદ્યં [વિનયનો] પડંજો (પ્રયોગ કરે) મો
[વિનય કેવી રીતે કરાય તે વિધિ દેખાડતા ગુરુ દેવ કહે છે હે શિષ્ય !) પંજલીઓ [હાથ જોડીને]
સિરસા [મસ્તક વડે તથા] કાયગિરા (વચન અને શરીરથી) અ [તથા] મળસા (મન થી)
નિચ્ચ (સદાકાળ શિષ્ય, ગુરુનો) સકારણ [સત્કાર કરે.]

ભાવાર્થ --- શિષ્યનું કર્તવ્ય છે કે જે ગુરુની પાસેથી ધર્મશાસ્ત્રના ગૂઢ રહસ્યો શીખેલો
હોય તે ગુરુનો વિનય ભાવ યથાયોગ્ય કરે તેમજ મસ્તકે અંજલિ જોડી તેમને પ્રણામ કરે
વચનથી તેમનો સત્કાર કરે અને કાયાથી તેમની સેવા કરે; આ રીતે હંમેશા મન. વચન અને
કાયા એ ત્રણે યોગેથી ગુરુનો સત્કાર કરે ॥ ૧૨ ॥

લજ્જા દયા સંનમ વંમચેર,

કલ્લાણભાગિસ્સ વિસોદ્ધિઠાણં ।

જે મે ગુરુ સયયમણુસાસયંતિ,

તેહિ ગુરુ સયયં પૂઅયામિ

॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- કલ્લાણભાગિસ્સ [કલ્યાણ લાગી સાધુને] લજ્જા (લજ્જા) દયા (દયા)
સંનમ (અંનમ તથા) વંમચેરં (અહ્યચર્ય, એ સર્વે) વિમોદ્ધિઠાણં (વિશુદ્ધિનું-કર્મમલ દૂર
કરવાનું સ્થાન છે) જે (જે) ગુરુ (ગુરુ) મે (મને) સયયં [નિરન્તર] અણુસાસયતિ (હિત-
શિક્ષા આપે છે.) તેહિ ગુરુ [તે ગુરુઓની હું] સયયં (નિરન્તર) પૂઅયામિ [પૂજા કરૂં
છું, એમ ભાવ રાખે]

ભાવાર્થ --- સાધક કલ્યાણને ઇચ્છેલો હોય તો તેને માટે લજ્જા-અપવાદ ભયરૂપ, દયા-
અનુકંપારૂપ, સયમ-પૃથ્વી આદિના જીવોની-રક્ષારૂપ, અહ્યચર્ય-વિશુદ્ધ તપોડનુષ્ઠાન રૂપ, એ સર્વે
આત્મવિશુદ્ધિના સ્થાનો છે અર્થાત્ કર્મમલને દૂર કરવાના કારણો છે માટે મારા ઉપકારી ગુરુ સતત
આવી શિક્ષાઓ મને આપે છે તે મારા હિતરૂપ છે તેથીજ મારે અતત ગુરુવર્યની સત્કાર સેવા પૂજા
કરવી તેજ યોગ્ય છે ॥ ૧૩

જહા નિસંતે તવણચ્ચિમાલી

પમાસડં કેવલ મારહં તુ

एवायरिओ सुअसीलवुद्धिए,

विरायई सुरमज्जेव इंदो

॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય - જહા [જેમ] નિસંતે [રાત્રિના અતમા] તવણચ્ચિમાલા [પ્રકાશ કરતો

સૂર્ય પોતાના કિરણોથી] તુ (નિશ્ચયે) કેવલ મારહં (સમસ્ત ભારત વર્ષને) પ્રમાસં (પ્રકા-
શિત કરે છે) એવ [એજ પ્રમાણે] આયરિઓ [આચાર્ય] સુઅસીલવુદ્ધિ (શ્રુત શીલ અને
બુદ્ધિથી જીવાદિ પદાર્થોને પ્રકાશે છે તથા) વ (જેમ) સુરમજ્જે (દેવો મધ્યે) ઇંદો [ઇન્દ્ર ની
જેમ આચાર્ય પણ સાધુઓની મધ્યે] વિરાયડ (શોભા પામે છે)

ભાવાર્થ .— જેમ રાત્રિ વ્યતીત થવાપર ક્રમશઃ તપતો સૂર્ય સંપૂર્ણ ભરતક્ષેત્રમા પ્રકાશ
કરે છે તેજ પ્રમાણે આચાર્ય દેવ પોતાના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને બુદ્ધિથી જીવાદિ પદાર્થોને
પ્રકાશિત કરે છે અને જેમ દેવોમા ઇન્દ્ર શોભે તેમ સાધુગણમાં તે શોભા પામે છે. ॥ ૧૪ ॥

જઠા સસી કોમુડજોગજુતો,

નક્ષત્રતારાગણપરિવુડપ્પા ।

રે મોહડ વિમલે અઘ્મમુકે,

એવં ગણી સોહડ મિક્કુમજ્જે

॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય .— જઠા [જેમ] કોમુડજોગજુતો [કૌમુદી-ચન્દ્રિકાના યોગથી યુક્ત] નક્ષ-
ત્રતારાગણપરિવુડપ્પા (નક્ષત્ર અને તારાઓના સમૂહથી પરિવૃત) સસી (ચંદ્રમા) અઘ્મમુકે
[વાદળાઓથી રહિત] વિમલે (નિર્મળ-સ્વચ્છ) રે (આકાશમા) સોહડ (શોભા પામે છે)
એવં [આ પ્રમાણે] ગણી [આચાર્ય] મિક્કુમજ્જે [ભિક્ષુઓની મધ્યમા] સોહડ (શોભે છે)

ભાવાર્થ .— જેમ શરદ પૂર્ણિમાનો ચંદ્રમા ગ્રહ, નક્ષત્ર અને તારા ગણના પરિવારથી યુક્ત
થઈને વાદળાં રહિત સ્વચ્છ આકાશમા અતિ સુદર અને દેહીપ્યમાન દેખાય છે તેજ પ્રમાણે ગણને
ધારણ કરનારા આચાર્ય પણ સંઘડ્ડપી નિર્મળ આકાશમા પોતાના સુસાધુગણના પરિવારથી
શોભા પામે છે. ॥ ૧૫ ॥

મહાગરા આયરિઆ મહેસી,

સમાહિજોગે સુઅસીલવુદ્ધિ ।

સપાવિડ કામે અણુત્તરાહં,

આરાહણ તોસડ ધમ્મકામી

। ૧૬ ॥

પદાર્થાન્વય .— અણુત્તરાહ (સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાનાદિ રત્નોને) સંપાવિડકામે (પ્રાપ્ત કરવાની
ઇચ્છાવાળા) ધમ્મકામી (ધર્માભિલાષી સાધુ) મહાગરા (જ્ઞાનાદિ રત્નોની ખાણ તથા) સમાહિ-
જોગે સુઅસીલવુદ્ધિ [અભાધિયોગ શ્રુત, શીલ અને બુદ્ધિથી યુક્ત] મહેસી [મહર્ષિ] આય-
રિઆ [આચાર્યની] આરાહણ (આરાધના કરે તથા) તોમડ [વિનયાદિથી પ્રમન્ન કરે]

ભાવાર્થ — સદ્ધર્મનો ઇચ્છુક અને તે દ્વારા અનુત્તમ સુખનો અભિલાષી સંયમી, જ્ઞાન, દર્શન તથા શુદ્ધ ચારિત્રના મહાભંડારરૂપ તથા શ્રુત, શીલ તથા બુદ્ધિથી યુક્ત સમાધિવંત એવા આચાર્ય મહર્ષિઓને વિનય અને ભક્તિથી સંતુષ્ટ કરે છે અને તેઓને આરાધી લે છે. ॥ ૧૬ ॥

સુચ્ચાણ મેઘાવિ સુમાસિઆઈ,

સુસ્વસણ આયરિઅપ્પમત્તો ।

આરાહૃત્તા ણ ગુણે અણેમે,

સે પાવર્ઈ સિદ્ધિમણુત્તર તિ વેમિ ॥ ૧૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- મેઘાવિ (બુદ્ધિમાન્ સાધુ) સુમાસિઆઈ [સુભાષિત વચ્ચનોને] સુચ્ચા [સાલળીને] અપ્પમત્તો [પ્રમાદને ત્યાગીને] આયરિઅ (આચાર્યની) સુસ્વસણ [સેવા શુદ્ધૃષા કરે] સે (તે સાધુ) અણેમે (અનેક) ગુણે (ગુણોની) આરાહૃત્તા (આરાધના કરીને) અણુત્તરં (સર્વાત્કૃષ્ટ) સિદ્ધિં (સિદ્ધિને) પાવર્ઈ (પામે છે) તિ વેમિ [એ પ્રમાણે હું કહું છું]

ભાવાર્થ — જે બુદ્ધિમાન્ સાધક હોય છે તે આ ઉપરના સુભાષિતોને સાલળીને અપ્ર-મત્તપણે પોતાના આચાર્યદેવની સેવા કરે છે અને તે દ્વારા સત્જ્ઞાન, સચ્ચારિત્ર ઇત્યાદિ અનેક ગુણોને આરાધીને ઉત્તમ એવી સિદ્ધ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે એમ હું કહું છું

આ પ્રમાણે સુધર્મસ્વામીએ જ ખૂસ્વામીને કહ્યું હતું ॥ ૧૭ ॥

—:: નવમાધ્યયન પ્રથમોદેશ સમાપ્ત ::—

દ્વિતીય ઉદ્દેશક

મૂળાઽ સ્વંધપ્પભવો દુમસ્સ,
સ્વંધાઽ પચ્છા મમુવિત્તિ સાહા ।
સાહપ્પસાહા વિરુહંતિ પત્તા,
તઓ સિ પુપ્ફં ચ ફલં રસો અ ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય — દુમસ્સ (વૃક્ષના) મૂળાઽ [મૂળથી] સ્વંધપ્પભવો [સ્કંધ ઉત્પન્ન થાય છે]
પચ્છા [ત્યાર પછી] સ્વંધાઽ [સ્કંધથી] સાહા [શાખાઓ] મમુવિત્તિ (ઉત્પન્ન થાય છે)
સાહપ્પસાહા [શાખાઓથી પ્રશાખાઓ] વિરુહંતિ (ઉત્પન્ન થાય છે) તઓ [ત્યાર પછી]
પત્તા (પત્ર ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી) સિ [તે વૃક્ષને] પુપ્ફ (પુષ્પ) ચ [અને]
ફલં [ફળ] ચ (અને) રસો [રસ ઉત્પન્ન થાય છે]

ભાવાર્થ — જેમ મૂળથી વૃક્ષનું થડ, થડમાથી શાખા, શાખામાથી પ્રતિશાખાઓ, શાખા
અને પ્રતિશાખાઓમાથી પાદડાઓ ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી ક્રમથી તે વૃક્ષમાં ફૂલો, ફળો અને
મધુરો રસ ઉત્પન્ન થાય છે ॥ ૧ ॥

एवं धम्मस्स विणओ, मूलं परमो अ से मुक्खो ।
जेण कित्ति सुअं सिग्घ, नीसेसं चाभिगच्छ ॥ २ ॥

પદાર્થાન્વય — एवं (આ પ્રમાણે) ધમ્મસ્સ [ધર્મરૂપ વૃક્ષનું] મૂળં (મૂળ)
વિણઓ (વિનય છે) ચ [અને] સે (તે ધર્મરૂપ વૃક્ષનું) પરમો (ઉત્કૃષ્ટ રસ-યુક્ત ફલ)
મુક્કો [મોક્ષ છે] જોણ [જેનાવડે વિનયી શિષ્ય] કિત્તિ (કીર્તિ) સુઅ [શ્રુત] ચ (અને)
નીસેસં (સંપૂર્ણ) સિગ્ધ [શ્લાધાને] અભિગચ્છડ (પ્રાપ્ત કરે છે)

ભાવાર્થ — આ પ્રમાણે ધર્મરૂપ વૃક્ષનું મૂળ વિનય છે અને તેનું અંતિમ પરિણામ-
રસરૂપ મોક્ષ છે તે વિનયરૂપી મૂળદ્વારા વિનયી શિષ્ય આ લોકમા કીર્તિ, અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી
મહાપુરુષોદ્વારા પરમશ્લાધાને પામે છે અને ક્રમશઃ પોતાનો અત્મવિકાસ સાધીને પરમ કલ્યાણ
મોક્ષને પણ પામે છે

જે વૃક્ષનું ફળ મોક્ષ હોય તે વૃક્ષ કેવું મહત્ત્વશાળી હોવું જોઈએ તે સહજ સમજાય તેવી
રૂપ હકીકત છે અહીં ધર્મને વૃક્ષની ઉપમા આપવાનો હેતુ એ છે કે ધર્મની ભૂમિકાઓનો
પણ અનુક્રમ હોય છે

સદ્ધર્મનુ માહાત્મ્ય જેટલું વિશેષ તેટલુંજ વિનયનું પણ માહાત્મ્ય વિશેષજ હોવું જોઈએ. અહીં વિનયનો અર્થ વિશિષ્ટ નીતિ એટલે સન્નયનનું કર્તવ્ય. દયા, પ્રેમ, વિવેક, સંયમ, પરોપકાર, એ બધાં સન્નયનના કર્તવ્યો છે. આવાં કર્તવ્યો બળવનાર વિનીત ગણાય આવા વિનયથી મહા-પુરુષોની કૃપા પ્રમાદી સાધ્ય બને છે. એવો વિનય તેજ સદ્ધર્મરૂપ કલ્પવૃક્ષનું મૂળ, ધૈર્ય એ તેનો કંદ, જ્ઞાન એ-તેનો સ્કંધ, શુભલાવ-જેના દ્વારા તેને પોષણ મળે એ તેની ત્વચા, સંપૂર્ણ અનુકંપા, સત્ય, અચૂર્ય બ્રહ્મચર્ય અને ત્યાગ એ તેની શાખાઓ, ઉત્તમ લાવના એ તેની પ્રતિશાખાઓ, ધર્મ-ધ્યાન અને શુકલધ્યાન એ તેના પદ્મવો, નિર્વિષયતા, નિર્લોભતા અને ક્ષમાદિ ગુણો તે તેના પત્રો, વાસનાનો ક્ષય અને દેહાધ્યાસનો ત્યાગ એ તેનાં પુષ્પો, મોક્ષરૂપ ફળ અને નિરાબાધ સુખ તે તેનો મધુર રસ સમજવો. ॥ ૨ ॥

જે અ ચંદે મિષ થદ્દે,

દુઘ્વાઈ નિયહી સદે ।

વુજ્ઝહ સે અવિણીઅપ્પા,

કદ્દં સોઅગયં જહા

॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય - જે [જે] ચંદે (ક્રોધી છે) મિષ [મૂર્ખ છે] થદ્દે [અહ કારી છે] દુઘ્વાઈ [દુર્વાદી છે-કઠોર ભાષી છે] નિયહી (કપટી છે) અ (તથા) સદે (સંયમ યોગમા આદરહીન છે) મે [તે] અવિણીઅપ્પા [અવિનીતાત્મા] સોઅગયં [જલ પ્રવાહ પતિત] કદ્દં (કાષ્ઠ) જહા [જેમ વહી જાય છે, તેમ] વુજ્ઝહ [સંસાર સાગરમા વહી જાય છે]

ભાવાર્થ - આ ગાથામા અવિનયનુ ફળ દેખાડેલ છે યથા- જે પુરુષ ક્રોધ કરનાર છે, હિતકારી વાત લક્ષ્યમા લેતો નથી, જાત્યાદિના મદથી ઉન્મત્ત રહે છે કઠોર ભાષી છે, છલ કપટ કરવામા પાવરધો છે અને સ યમના શુભ યોગોનો અનાદર કરનાર છે તે અવિનીત છે તે કોઈ પૂજ્ય-પુરુષનો વિનય કરી શકતો નથી અવિનય-દોષથી યુક્ત આત્મા સંસાર સાગરના પ્રવાહમા તણાતો રહે છે. જેમ સરિતાના પ્રવાહમાં કાષ્ઠ તણાય જાય તેમ આવો અવિનીત આત્મા દુ ખ, ખેદ કલેશ, વૈર વિરોધમા સખડ્યા કરે છે. વિનય વિના સુખ શાંતિની સુધાધારાનો આસ્વાદન કરી શકતો નથી ॥ ૩ ॥

વિણયંપિ જો ઉઘાણં ચોદ્ધો કુપ્પહ નરો ।

દિવ્વં સો સિરિમિજ્જંતિ, દંદેણ પહિસેદ્દ

॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય - જો (જે) નરો [મનુષ્ય] ઉઘાણ [ક્રોધ ઉપાય થી] વિણયંપિ [વિનય ધર્મ પ્રત્યે] ચોદ્ધો (પ્રેરિત કરાય તો) કુપ્પહ [ક્રોધિત થાય છે]

સો (તે) ઇજ્જંતિ (આવતી) દિવ્વં (દિવ્ય) - સિરિં [લક્ષ્મીને] દંદેણ (દંડથી) પહિસેહણ (પ્રતિષેધિત કરે છે)

ભાવાર્થ — કેઈ ઉપકારી મહાપુરુષ જ્યારે હિતશિક્ષા આપી અવિનીતને વિનયમાર્ગમાં લાવવા પ્રેરણા કરે ત્યારે તે મૂર્ખ મનુષ્ય ઉલટો કોપ કરીને તે હિતશિક્ષાનો તિરસ્કાર કરે છે તે ખરેખર આગળે આવેલી સ્વર્ગીય લક્ષ્મીને દંડ મારીને હાકી કાઢવા સમાન કાર્ય કરે છે.

આ ગાથાનો ભાવ એ છે કે કોપી આત્મા ગુરુની હિતશિક્ષાપર ધ્યાન નથી આપતા, ઉલટું અપમાન કરવાના વ્યર્થ વિકલ્પોમા અટવાઈ પડે છે તે પોતાના હૃદય ભવનમા આવતી સકલ-બુધ-સાધિકા વિનયલક્ષ્મીને ક્રોધરૂપી કઠોરતર દંડથી તિરસ્કૃત કરીને ખહાર કાઢે છે ॥ ૪ ॥

તહેવ અવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્ઞા હયા ગયા ।

દીસંતિ દુહમેહંતા, આમિઓગમુવટ્ઠિઆ

॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય - તહેવ [તેમજ] ઉવવજ્ઞા (પ્રધાન સેનાપતિ આદિલોકેને ત્યા) અવિણી-અપ્પા (અવિનીતાત્મા) હયા [અશ્વો] ગયા (હાથીઓ) દુહમેહંતા (દુઃખ ભોગવતા) આમિઓગમુવટ્ઠિઆ [આલિયોગ્ય ભાવમા-સેવક ભાવમા જોડાયેલ] દીસંતિ (દેખાય છે)

ભાવાર્થ — આ ગાથામા અવિનયના દોષો દેખાડ્યા છે જેમ- જે વિનયગુણથી રહિત આત્માઓ છે તે હમેશા દુઃખજ પામે છે જેવી રીતે રાજા આદિ મહાપુરુષોના હાથી અને અશ્વો આદિ પશુ, જેઓ પોતાના સ્વામીની આજ્ઞા પાળતા નથી અર્થાત્ માલિકના ઇશારા પ્રમાણે કાર્યમા જોડાતા નથી તે ઘોર દુઃખો ભોગવતા દેખાય છે જેમકે અત્યંત ભારનું વહન કરવું, કોરડાનો માર ખાવો, ભૂખ અને તૃષાથી પીડાવું વગેરે; એવું પ્રત્યક્ષમા દેખાય છે, તે આલિયોગ્ય ભાવમા સદેવ કાલ નિયત રહે છે ॥ ૫ ॥

તહેવ સુવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્ઞા હયા ગયા ।

દીસંતિ સુહમેહંતા, ઈહિંદ પત્તા મહાયસા

॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય - તહેવ [તેમજ] ઉવવજ્ઞા (સેનાપતિ આદિ લોકેને ત્યા) સુવિણી-અપ્પા [સુવિનીતાત્મા] હયા [અશ્વો તથા] ગયા (હાથીઓ) સુહમેહંતા [સુખ ભોગવતા] ઈહિંદપત્તા (અનેકદિ પામેલા) મહાયસા [મહાયશવત] દીસંતિ [દેખાય છે]

ભાવાર્થ — તેમનાથી વિપરીત સેનાપતિ વગેરે લોકોની શિક્ષાને પામી તેના આધિન ગરી ઇશારા પ્રમાણે વર્તનારા સુવિનીત એવા અશ્વો તથા હાથીઓ અનેક દાસોથી એવાતા, આભૂષણોની

સમૃદ્ધિ પામી, મહાયશવાળા બની, અતિ સુખ ભોગવતાં દેખાય છે. [અશિક્ષિતને જેટલું જે પ્રમાણે દુઃખ છે તેટલુંજ તે પ્રમાણે શિક્ષિત વિનયવંતને સુખ, શાંતિ, અને ઋદ્ધિની પ્રાપ્તિ થાય છે.] ॥ ૬ ॥

તદેવ અવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ ।

દીસંતિ દુહમેહંતા, છાયા તે વિગર્હિદિઆ

॥ ૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- તદેવ (તેમજ) લોગ (લોકમાં) અવિણીઅપ્પા [અવિનીત છે] તે [તે સર્વે] નરનારિઓ (પુરુષ અને સ્ત્રીઓ) દુહમેહંતા [દુઃખ ભોગવતા તથા] છાયા [આબૂક આદિના પ્રહારથી અકિત શરીરવાળા] વિગર્હિદિઆ [નાસિકાદિ ઇન્દ્રિયોથી હીન-નાક-કટ્ટા-કાનકટ્ટા ઓષ્ટકટ્ટા વગેરે અવયવોથી વિકલ ઇન્દ્રિયવાળા] દીસંતિ [દેખાય છે]

ભાવાર્થ :- ઉપરના દૃષ્ટાંત પ્રમાણે અવિનય કરનારા સ્ત્રી, પુરુષો આ લોકમાં ઘોરાતિઘોર દુઃખ ભોગવતા, માર પડવાથી ધાયલ થયેલા, નાક, કાનાદિ કાપી નાંખવાથી વિકલેન્દ્રિય બનેલા પ્રત્યક્ષ દેખાય છે તે સર્વ અવિનયનુંજ ફળ હોય છે ॥ ૭ ॥

દંડસત્થપરિજ્જુન્ના અસન્નમવયણેહિ અ ।

કલુણા વિવન્નચ્છંદા, સુપ્પિવાસાપરિગયા

॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- દંડસત્થપરિજ્જુન્ના [દંડ અને શસ્ત્રોથી જર્જરિત] અ [તથા] અસન્નમવયણેહિ [અસભ્ય વચ્ચનોથી તાડિત] કલુણા [અતિદીન] વિવન્નચ્છંદા (પરાધીન અને) સુપ્પિવાસાપરિગયા (ભુખ અને ખ્યામથી પીડિત) દીસંતિ [દેખાય છે]

ભાવાર્થ — અવિનીત પુરુષ દંડ અને શસ્ત્રથી ક્ષત-વિક્ષત શરીરવાળા, અસભ્ય વચ્ચનોથી સર્વત્ર તિરસ્કાર પામનારા, દીનભાવ દેખાડનારા, પરાધીન જીવન વ્યતીત કરનારા તેમજ ક્રુધા તૃષ્ણાની તીવ્ર અસહ્ય વેદના ભોગવનારા દેખાય છે. ॥ ૮ ॥

તદેવ સુવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ ।

દીસંતિ સુહમેહંતા, ઇર્હિંદ પત્તા મહાયસા

॥ ૯ ॥

પદાર્થાન્વય — તદેવ (તેમજ) લોગંસિ (લોકમાં) સુવિણીઅપ્પા [આજ્ઞા માનનારા સુવિનીત] નરનારિઓ (નર અને નારીઓ) સુહમેહંતા [સુખ ભોગવતા] ઇર્હિંદ પત્તા [ઋદ્ધિને પામેલા તથા] મહાયસા (મહાયશવત) દીસંતિ (દેખાય છે)

ભાવાર્થ પદંતુ જે નરનારીઓએ વિનયની આગધના કરી હોય છે તે આ લોકમાં

મહાયશસ્ત્રી અને મહાસંપત્તિને પામી સુખ ભોગવતા દેખાય છે. ॥ ૯ ॥

તદેવ અવિણીઅપ્પા દેવા જક્ષા અ ગુજ્ઞગા ।

દીસંતિ દુહમેહંતા, આભિઓગમુવદ્ધિઆ ॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય :— તદેવ [તેમજ] અવિણીઅપ્પા [અવિનીતાત્મા] દેવા (દેવ) જક્ષા (યક્ષ) અ [અને] ગુજ્ઞગા (ગુહ્યક-ભવનપતિ દેવ) દુહમેહંતા [દુઃખ ભોગવતા તથા] આભિ-ઓગમુવદ્ધિઆ [સેવક ભાવને પ્રાપ્ત થયેલા] દીસંતિ [દેખાય છે]

ભાવાર્થ :— જેઓ કદાચ દેવયોનિમાં પુણ્ય કર્મથી જાય તો પણ વિનયધર્મથી જે વિરૂદ્ધ વર્ત્યા હોય છે તે જીવોની ત્યા પણ કઈ ગતિ થાય છે તે કહે છે .— અવિનીત આત્મા દેવ, યક્ષ કે ભવનપતિ ગુહ્યક નામક દેવ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય તો ત્યા પણ ચાકરપણુ પામીને દુઃખ ભોગવતાજ દેખાય છે ॥ ૧૦ ॥

તદેવ સુવિણીઅપ્પા, દેવા જક્ષા અ ગુજ્ઞગા ।

દીસંતિ સુહમેહતા, ઇર્હિદ્વપ્તા મહાયસા ॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય :— તદેવ (તેમજ) સુવિણીઅપ્પા [આજ્ઞા પાલન કરનારા] દેવા (દેવ) જક્ષા [યક્ષ] અ (અને) ગુજ્ઞગા- [ગુહ્યક] સુહમેહંતા (સુખ ભોગવતા) ઇર્હિદ્વપ્તા (ઋદ્ધિ ભોગવતા તથા) મહાયસા [મહાયશસ્ત્રી યુક્ત] દીસંતિ (દેખાય છે.)

ભાવાર્થ :— પરંતુ જે સુવિનીત આત્મા છે તે દેવ, યક્ષ અને ભવનપતિદેવ થઇને પણ ત્યા મહાયશસ્ત્રી તથા મહાઋદ્ધિમાન્ થઇને સુખ ભોગવતાજ દેખાય છે આવી રીતે પણ, માનવ કે દેવ ત્રણે સ્થિતિમાં સુખ અને દુઃખનો આધાર સદ્ગુણોની આરાધના પરજ છે. ॥ ૧૧ ॥

જે આયરિઅ-ઉવજ્ઞાયાણં, સુસ્સસાવયણં કરે ।

તેસિં સિક્ષા પવઢ્ઢંતિ, જલસિત્તા ઇવ પાયવા ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય — જે (જે શિષ્યો) આયરિઅઉવજ્ઞાયાણં [આચાર્યો અને ઉપાધ્યાયોની] સુસ્સસાવયણં કરે (સેવા-શુશ્રૂષા કરે છે અને એમના વચ્ચેનાં માને છે) તેસિં [તે શિષ્યોની] મિક્ષા [શિક્ષાઓ] જલસિત્તા ઇવ પાયવા [જરૂરી મીંચેલા વૃક્ષોની સમાન] પવઢ્ઢંતિ [વૃદ્ધિને પામે છે]

ભાવાર્થ — જે સાધકો પોતાના ગુરુ તથા વિદ્યાગુરુની સેવા કરે છે અને તેમની આજ્ઞાનુ-માર વને છે તેઓની શિક્ષા-જ્ઞાન પાણીથી સિંચાયેલા વૃક્ષોની જેમ પ્રતિદિન વૃદ્ધિને પામે છે.

સત્પુરૂષોની દરેક ક્રિયાઓમાં સદ્બોધના ભંડારો ભર્યા પડ્યા હોય. તેમાંથી જિજ્ઞાસુ અને સત્યશોધક સાધક જીવનના અગમ્ય કોયડાઓ ક્ષણ માત્રમાં ઉકેલી શકે છે. તેઓ આત્મવિકાસની દિશામાં આગળ-આગળ વધતા જાય છે. ॥ ૧૨ ॥

અપ્પણદ્વા પરદ્વા વા, સિપ્પા નેઝણિઆણિ અ ।

ગિહિણો ઉવમોગદ્વા, રહલોગસ્સ કારણા ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- ગિહિણો (ગૃહસ્થ લોકો) રહલોગસ્સ [આ લોકના] કારણા (કારણે] ઉવમોગદ્વા [ઉપલોગને માટે] અપ્પણદ્વા [પોતાના માટે] વા (અથવા) પરદ્વા [પરના માટે] સિપ્પા [શિષ્ય કળાઓને] અ (અને) નેઝણિઆણિ [નૈપુણ્ય કળાઓને શીખે છે]

ભાવાર્થ :- ગૃહસ્થો પોતાના જીવનનિર્વાહને માટે તથા પર-સગામંબંધી કુટુંબ આદિના પાલન-પોષણને માટે ફક્ત આ લોકમાં જ સુખ સાધન એક આરામને માટે વિવિધ પ્રકારની શિષ્ય-કળાઓ તથા તેની નિપુણતાને શીખવા માટે તે તે કલાઓના આચાર્યો પાસે જાય છે ત્યાં- ॥ ૧૩ ॥

જેણ વંધં વઠં ઘોરં, પરિઆવં ચ દારુણં ।

સિક્ખમાણા નિઅચ્છંતિ, જુત્તા તે લલિહંદિઆ ॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- જેણ (કલાઓને શીખવામાં) જુત્તા [જોડાયેલા] લલિહંદિઆ (સુકોમલ શરીરવાળા) તે (રાજકુમારાદિ) સિક્ખમાણા કળા શીખતા થકા આચાર્યો વડે) વંધં [બંધનને] ઘોરં [ભયકર] વઠ (વધને) ચ (તથા) દારુણં [કઠોર] પરિઆવં (પરિતાપને) નિઅચ્છંતિ (પ્રાપ્ત કરે છે)

ભાવાર્થ — રાજકુમારો તથા શ્રીમત શ્રેષ્ઠીઓના પુત્રો કળાઓ શીખવા માટે આવે છે ત્યારે કલા શીખવામાં યાદ ભૂલી જવાય અથવા સખલતા થાય ત્યારે આચાર્યો હિતબુદ્ધિએ કળાઓમાં પારગત કરવામાં કમનીય શરીરવાળા રાજકુમારો હોય કે પછી દરિદ્ર બાળકો હોય તે બન્ને ઉપર એકજ દષ્ટિ રાખતા ક્યારેક રસીથી બાધે છે તો ક્યારેક કોરડો વીંઝે છે તો ક્યારેક ભર્ત્સનાદિ વડે માર્ગપર લાવે છે આ રીતે તે બાળકો વધ, બધન, માર, દાડણુ કપ્ટો સહન કરે છે છતાં પણ — ॥ ૧૪ ॥

તેઽવિ તં ગુરું પૂઞંતિ, તસ્સ સિપ્પસ્સ કારણા ।

સકારંતિ નમંસંતિ, તુદ્ધા નિદ્દેસવત્તિણો ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય — તેઽવિ [તે રાજકુમારાદિ છાત્રો] નિદ્દેસવત્તિણો (ગુરુની આજ્ઞામાં રહેનારા)

તુટ્ટા (સંતુષ્ટ રહેનારા) તસ્ય સિપ્પસ્ય કારણં (તે શિલ્પાદિ કળાઓ શીખી લેવાના ઉત્સાહને કારણે) તં [તે શિક્ષક] ગુરું [ગુરુ ની] પૂઞંતિ [પૂજા કરે છે] સત્કારંતિ (સત્કાર કરે છે તેમજ) નમંસંતિ [નમસ્કાર પણ કરે છે.]

ભાવાર્થ :— આલોકિકાના સાધનભૂત વિવિધ શિલ્પકલાદિને શીખવામાં ઉત્સાહ ધારણ કરનારા તે વિદ્યાર્થીઓ ખંધાદિ કષ્ટો દેનારા ગુરુ પ્રત્યે ક્રોધ નહિ કરતા પ્રત્યુત પ્રસન્ન ચિત્તે, મધુર વચ્ચે સ્તુતિ કરતા પૂજા કરે છે તથા વસ્ત્રાલંકારાદિ ઉપહાર આપી સત્કાર કરે છે, તેમજ કરબદ્ધાન્ત્રિ ભેડીને છુટણુ ટેકવતા સપ્રેમ પ્રણામ કરે છે અને જે જે ગુરુ આજ્ઞા આપે છે તે નુસાર આચરણુ કરે છે આ કળાઓ શીખતી વેળાએજ પૂજા સત્કારાદિ કરે છે એમ નહિ પરંતુ તત્પશ્ચાત્ પણ સત્કારાદિ કરે છે. ॥ ૧૫ ॥

કિં પુણં જે સુઅગ્રાહી, અણંતદ્વિઅકામણ

આયરિઆ જં વણ મિકલ્લુ, તમ્હા ત નોડવત્તણ ॥ ૧૬ ॥

પદાર્થાન્વય - જે (જે પુરુષ) સુઅગ્રાહી (શ્રુત ગ્રહણ કરનારા હોય તથા) અણંતદ્વિઅકામણ (અનંત હિતની કામના કરનારો હોય) કિં પુણં [શું કહેવું ?] તમ્હા (તે માટે તો) આયરિઆ [આચાર્ય] જ (જે) વણ (કહે) ત [તે વચન ને] મિકલ્લુ [સાધુ] નાડેવત્તણ [ઉદ્ભવન અતિકેમણુ ન કરે]

ભાવાર્થ - જ્યારે સ્વલ્પ લૌકિક સુખને માટે રાજકુમારાદિ કલાચાર્યની ઉપાસનાદિ કરે છે તો પછી પરમ પુરુષ પ્રણીત, કર્મમલ શોષક પરમાર્થે પરમતત્ત્વની પોષક કલ્યાણકારક શિક્ષા ગ્રહણ કરવા માટે મોક્ષાભિલાષી સાધક શુ ન કરે ? અર્થાત્ ધર્માચાર્યની, રત્નત્રયની આરાધના માટે સમસ્ત અજ્ઞાઓ શિરોધાર્ય કરે સર્વસ્વ સમર્પણ કરીને શાશ્વત સિદ્ધિ સર કરવામાટે કદ પિ સદ્ગુરુના આદેશનુ ઉદ્ભવન ન કરે ॥ ૧૬ ॥

નીઅં સિજ્જં ગડં ઠાણં, નીઅં ચ આસણાણિ અ ।

નોઅં ચ પાણ વંદિજ્જા, નીઅં કુજ્જા અ અંજલિં ॥ ૧૭ ॥

પદાર્થાન્વય - નીઅં (ગુરુ દેવથી નીચી) સિજ્જ (શય્યા) ગડ્ [નીચી ગતિ,] ઠાણં [નીચું સ્થાન] ચ [અને] નીઅં (નીચું) આસણાણિ (આસન) કુજ્જા (કરે-રાખે) ચ [તથા] નીઅં [સમ્યક્ પ્રકારથી નમ્ર થઈને] અંજલિં [અજલી-નમસ્કાર) અ (તેમજ સમ્યક્ પ્રકારથી નમ્ર બનીને) પાણ (ગુરુશ્રીના ચરણ કમલોની) વંદિજ્જા [વદના કરે]

ભાવાર્થ :— હવે ગુરુ તત્ત્વનો કાયિક વિનય દેખાડે છે - સાધક ભિક્ષુ, શય્યા, આસન,

સ્થાન ગુરુ કરતાં નીચે રાખે, ચાલવામાં પણ ગુરુશ્રીની આગળ ન ચાલે અને નીચે નમીને ગુરુદેવના ચરણકમલોમાં વંદન કરે તથા ગુરુને કર જોડીને નમન કરે. ॥ ૧૭ ॥

સંઘટ્ટતા કાણં, તદા ઉવહિણામવિ ।

રવમેહ અવરાહં મે, વઙ્ગ ન પુણત્તિ અ

॥ ૧૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- કાણં [આચાર્યના શરીરને તથા] ઉવહિણામવિ (ઉપકરણોને) સંઘ-ટ્ટતા (સ્પર્શ થઈ જાયનો શિષ્ય ગુરુને) વઙ્ગ (કહે કે લગવન) મે [મારો] અવરાહં (આ અપરાધ) રવમેહ (ક્ષમા કરો) ન પુણત્તિ (પુન આવું નહીં કરું)

ભાવાર્થ :- કોઈ સમયે અજ્ઞાનથી ગુરુના હસ્તપાદાદિ શારીરિક અવયવોને તથા ચાવનમાત્ર ધર્મસાધનભૂત ઉપકરણોનો પાદાદિથી સંઘટ્ટો થઈ જાય તો, તેજ સમયે શિષ્ય નમ્ર થઈને પશ્ચા-ત્તાપની સાથે મુખથી ‘ મિચ્છા મિ દુષ્કર ’ આપતા ગુરુશ્રીના ચરણકમલનો સ્પર્શ કરીને અપરાધની ક્ષમા ચાચના કરે અને પ્રતિજ્ઞા કરે કે - હે લગવન ! હું ઘણો મદ ભાગી છું કે મારાથી આપનો અવિનય થઈ ગયો, માફ કરો, હવે હું સાવધાની રાખીશ આવો અપરાધ ફરી નહિ કરું આ રીતે ક્ષમા ચાચી પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે વિનયપૂર્વક વર્તન કરે ॥ ૧૮ ॥

દુગ્ગઓ વા પઓણં, ચોહઓ વહઙ્ગ રહં ।

એવ દુવ્વુદ્ધિ કિચ્ચાણં, વુત્તો વુત્તો પકુવ્વઙ્ગ

॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય - વા (જેવી રીતે) દુગ્ગઓ [ગલિયો બળદ] પઓણં (વાર વાર આબુકથી) ચોહઓ [તાડિત કરાતો] રહં [રથને] વહઙ્ગ (વહન કરે છે) એવ (તેવી રીતે) દુવ્વુદ્ધિ (દુર્બુદ્ધિ શિષ્ય) વુત્તો વુત્તો [વાર વાર કહેવાયેલો] કિચ્ચાણં [આચાર્યના કાર્યોને પકુવ્વઙ્ગ (કરે છે)

ભાવાર્થ - ગાળિયો બળદ જેમ આબુકનો પ્રહાર પડ્યા પછીજ રથને વહન કરે છે તેજ પ્રમાણે દુષ્ટ બુદ્ધિ અતિનીત શિષ્ય ગુરુદેવના વારવાર કહેવાથીજ કાર્ય કરે છે ॥ ૧૯ ॥

આલવ્વતે લવંતે વા, ન નિસિજ્જાણ પહિસ્સુણે ।

મુત્તૂણ આસણં ધીરો, મુસ્સસાણ પહિસ્સુણે

॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય - આલવંતે [એકવાર બોલાવવાપર] વા (અથવા) લવંતે [વારંવાર બોલાવવા પર] ધીરો (બુદ્ધિમાન શિષ્ય) નિસિજ્જાણ [પોતાના આસન ઉપર બેસીને] ન પહિસ્સુણે [ન માલગે] આસણ [પર તુ આસનને] મુત્તૂણ (ત્યાગીને) મુસ્સસાણ (વિનય પૂર્વક) પહિ-સ્સુણે [આદેશ માલગે અને તેનો યથોચિત ઉત્તર આપે]

ભાવાર્થ :— આ ગાથામાં શિષ્યે ગુરુવર્યની આજ્ઞા દેવી રીતે સાંભળવી જોઈએ તેનો વિનય દેખાડેલ છે, જેમકે :— ગુરુશ્રી કેઈ કાર્યને માટે જોકે વાર બોલાવે તથા વારંવાર બોલાવે ત્યારે શિષ્ય આસન ઉપર રહીને પ્રત્યુત્તર ન આપે. પરંતુ જે સમયે ગુરુ આજ્ઞા-વચન કરે ત્યારે શીઘ્રતાથી આસન છોડીને ધૈર્યપૂર્વક શિષ્ય ગુરુદેવ અગીંચે આવી ઊભો રહે અને આવધાન યથાને ગુરુદેવની વાત સાંભળે અને ત્યાર પછી વિનમ્રભાવે યથોચિત પ્રત્યુત્તર આપે. ॥ ૨૦ ॥

કાલં છંદોવયારં ચ, પઢિલેદિત્તાણ હેઝહિં ।

તેણ તેણ ઉચ્ચારણં, તં તં સંપઢિવાયણ ॥ ૨૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- કાલં (શીતાદિ કાલને) છંદોવયારં [ગુરુશ્રીના અભિપ્રાયને તેમજ સેવા યોગ્ય ઉપચારોને] ચ (તથા) હેઝહિં [તર્ક-વિતર્કરૂપ હેતુઓ વડે] પઢિલેદિત્તા [દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, ક્રાળ ભાવને મારી રીતે જાણીને] તેણ તેણ (તે તે) ઉચ્ચારણં [ઉપાયવડે] તં તં [તે તે રીતે યોગ્ય કાર્યને] સંપઢિવાયણ [અંતિપ્રાપ્તિ કરે]

ભાવાર્થ :— તેમજ તે બુદ્ધિમાન્ શિષ્ય તર્કથી, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, ક્રાળ અને ભાવથી ગુરુશ્રીના અભિપ્રાયો અને સેવાના ઉપચારો જાણીને તે તે ઉપાયોનો સમય પ્રમાણે આદરે.

અહિંયા વિવેક અને વ્યવસ્થા જાળવવાનું કહી મૂર્ખતા કે અધઘ્રજ્ઞાને જરામાત્ર સ્થાન નથી એમ સમજાવ્યું છે. ॥ ૨૧ ॥

વિવત્તી અવિણીઅસ્સ, સંવત્તી વિણિઅસ્સ અ ।

જસ્સેય દુહઓ નાયં, મિકલં સે અભિગચ્છહ ॥ ૨૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- અવિણીઅસ્સ (અવિનથી પુરુષને) વિવત્તી [વિપત્તિ] ચ (અને) વિણિ-અસ્સ (વિનીત પુરુષને) સંવત્તી (સદ્ગુણ રૂપી સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે) જસ્સ [જેને] ઇય (આ ઉક્ત) દુહઓ [જનને પ્રકારે હાનિ અને વૃદ્ધિની] નાયં [જાણુ છે-ખીછણુ છે] સ (તે પુરુષ) સિકલં [જિગ્ચી શિક્ષાને] અભિગચ્છહ (પ્રાપ્ત કરે છે)

ભાવાર્થ :— અવિનીતના સદ્ગુણો નાશ પામે છે, અને વિપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે સુવિ-નીતના દુર્ગુણો નાશ પામી સદ્ગુણોરૂપ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે આવી જેને આ તરે ઓળખાણુ છે તે કલ્યાણકારિણી શિક્ષા ને સુખપૂર્વક પ્રાપ્ત કરે છે ॥ ૨૨ ॥

જે આવી ચંદે મહ્મદ્દિગારવે,

વિમુળે નરેમાદસહીણપેસણે ।

અદિદ્વધમ્મે વિણ્ણ અકોવિણ્ણ,

અસંવિભાગી ન હુ તસ્સ મુલ્લો ॥ ૨૩ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે આવિ [જે કોઈ] નરે [મનુષ્ય] ચંદે [ક્રોધી છે] મહ્ઝિદ્ધિગારવે (ઋદ્ધિ આદિના ગર્વમાં જેની બુદ્ધિ નિમગ્ન છે) પિમ્મુણે [ચુગલીખોર છે] સાહસ [અયોગ્ય કાર્યમાં સાહસી] વિણ્ણ અકોવિણ્ણ (વિનયથી અબાણુ છે તથા) અસંવિભાગી [જે સવિભાગી નથી] તસ્સ (તેનો) ન હુ મુલ્લો (કદાપિ મોક્ષ નથી.)

ભાવાર્થ :— જે સાધક સંયમી બનીને પણ બહુ ક્રોધી, પોતાના સ્વાર્થ સુખ માટે આતુર, આડી ચુગલી ખોર, ખોટાકાર્યોમાં સાહસિક, હલકા તુચ્છ મનુષ્યોનો તાબેદાર અધર્મી અવિનયી, મૂર્ખ પેટભરે એવો જે નામ માત્રનો વેશધારી સાધુ હોય છે તે કદાપિ મોક્ષનો અધિકારી બની શકતો નથી. ॥ ૨૩ ॥

નિદ્દેસવત્તી પુણ જે ગુરુણં,

સુઅત્થધમ્મા વિણ્ણમિ કોવિઆ ।

તરિત્તુ તે ઓઘમિણં દુરુત્તરં,

સવિત્તુ કમ્મં ગમ્મુત્તમં ગયા ॥ ત્તિવેમિ ॥ ૨૪ ॥

પદાર્થાન્વય :— પુણ (તથા) જે [જે શિષ્ય] ગુરુણં (ગુરુદેવોની) નિદ્દેસવત્તી [આજ્ઞામાં રહેનાર હોય છે] સુઅત્થધમ્મા (તથા શ્રુતાર્થ ધર્મના વિષયોમાં નિષ્ણાત છે તથા) વિણ્ણમિ—મિ કોવિઆ (વિનયધર્મમાં કોવિદ છે) તે [તે સાધુ] ઇણં [આ] દુરુત્તરં [હુસ્તર] ઓઘં [સંસાર સાગરને] તરિત્તુ (તરી જઈને) કમ્મં [કર્મને] સવિત્તુ [ક્ષય કરીને] ઉત્તમ (સર્વોત્કૃષ્ટ) ગમ્મં (સિદ્ધ ગતિમાં) ગયા (ગયા છે બય છે) ત્તિ (ઇતિ આ પ્રમાણે) વેમિ (હું કહું છું)

ભાવાર્થ :— જેઓ ગુરુની આજ્ઞામાં રહેનાર, જ્ઞાન તથા ધર્મના રહસ્યને બાણનાર, વિનયનું પાલન કરવામાં પડિત પુરુષો હોય છે તેઓ હુ ખે કરીને તરી શકાય એવા ઘોર સંસાર-સાગરને તરી જઈ અર્થાત્ સકલ કર્મ નષ્ટ કરીને સર્વોત્તમ એવી સિદ્ધ ગતિને પામી ગયા છે. આરાધન કરે તે પામે છે અને પામશે

ક્રોધ, સ્વચ્છદતા, માયા, શઠતા અને મદાંધતા એ પાંચ વિનય સખાના કટ્ટર શત્રુઓ છે. તેમનો ત્યાગ કરી તથા ઉપરના સદ્ગુણોની આરાધના કરી સાધક સંસારના પ્રવાહમાં ન વહેતાં પોતાની પ્રતિજ્ઞા પર અડગ અને સ્થિર રહે એમ હું કહું છું — ॥ ૨૪ ॥

તૃતીય ઉદ્દેશક.

આયરિઅ અગ્નિમિવાહિઅગ્ની,

સુસ્ત્રસમાણો પઢિજાગરિજ્ઞા ।

આલોહઅં ઇંગિઅમેવ નચ્ચા,

જો હંદમાગહયઈ સ પુજ્જો

॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય - આહિઅગ્ની [અગ્નિહોત્રી પ્રાદાણુ] ઇવ (જેમ) અગ્નિં [અગ્નિની આરાધના કરે છે. તેવી રીતે શિષ્યપણુ] આયરિઅં (આચાર્યની) સુસ્ત્રસમાણો [શુશ્રૂષા કરતા] પઢિજાગરિજ્ઞા । પ્રત્યેક કાર્યમા સાવધાન રહે,] જો [જે] આલોહઅં (આચાર્યની દૃષ્ટિને) વા (તથા) ઇંગિઅમેવ (ચેષ્ટાને) નચ્ચા [નહીને] હંદં [આચાર્યના અભિપ્રાયની] આરા-
હયઈ (આરાધના કરે છે) સ [તે શિષ્ય] પુજ્જો (પૂજ્ય થાય છે)

ભાવાર્થ - જેમ અગ્નિહોત્રી પ્રાદાણુ અગ્નિની સારી રીતે શુશ્રૂષા પૂર્વક ઉપાસના કરવામા સાવધાન રહેછે તે પ્રમાણે શિષ્યે પોતાના ગુરુની સેવામા માવધ રહેવું જોઈએ આચાર્યની દૃષ્ટિ અને ઇશારા ઉપરથીજ જે સાધક તેમની ઇચ્છાઓને સમજી જાય છે અને પૂર્ણ કરે છે તેજ પૂજનીય બને છે ॥ ૧ ॥

આચારમદ્વા વિણયં પડંજે,

સુસ્ત્રસમાણો પઢિગિજ્ઞ વક્કં ।

જહોવદ્દં અભિકંસમાણો,

ગુરં તુ નાસાયયઈ સ પુજ્જો

॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય - આચારમદ્વા [જે શિષ્ય આચારને માટે ગુરુનો) વિણયં (વિનય) પડંજે [કરે છે તથા] સુસ્ત્રસમાણો [આજ્ઞા માલમણવાની ઇચ્છા રાખે] વક્કં (તેમના વચ્ચનોનો) પઢિગિજ્ઞ [સ્વીકાર કરીને] જહોવદ્દં (યથોક્ત રીતિથી) અભિકંસમાણો (કાર્ય કરવાની ઇચ્છાવાળો) ગુરં નાસાયયઈ [તથા ગુરુની અશાતના નહિ કરનાર હોય છે] સ (તે શિષ્ય) પુજ્જો [પૂજનીય થાય છે]

ભાવાર્થ -- જે શિષ્ય સદાચારની આરાધનામાટે વિનય કરે, તેમની એવા શુશ્રૂષા કરતો કરતો ગુરુશ્રીનું વાક્ય સાલળી તદનુસાર કાર્ય કરે અને અવજ્ઞા ન કરે તેજ સાધક પૂજનીય થાય છે ॥ ૨ ॥

રાયણિણ્ણુ વિણયં પંડજે,

હરરાવિ અ જે પરિઆયજિદ્ધા ।

નીઅત્તણે વદ્દહ સચ્ચવાઈ,

ઉવાયવં વક્કરે સ પુજ્જો

॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે (જે) રાયણિણ્ણુ [રત્નાધિકોને માટે] અ (તથા) પરિઆય-
જિદ્ધા (દીક્ષામા જ્યેષ્ઠ એવા) હરરાવિ [ખાલ સાધુઓને માટે] વિણય (વિનયનો) પંડજે
[પ્રયોગ કરે છે] સચ્ચવાઈ [તેમજ સત્યવાદી છે] ઉવાયવ [આચાર્યાદિની સેવામાં નિત્ય તત્પર
રહેતા વંદના કરે છે] વક્કરે (આચાર્યના વચનને સ્વીકારનારા) નીઅત્તણે [ગુણોથી અધિક
ને નમનારો] સ (તે સાધક) પુજ્જો (પૂજનીય થાય છે)

ભાવાર્થ :- જે પોતાથી જ્ઞાનમાં કે સંયમમાં જ્યેષ્ઠ હોય અને વયમાં નાના હોય છતા
પણ તેનો વિનય કરનાર હોય, પુનઃ ગુણી જન પાસે નમ્રભાવે વર્તે તથા જે સત્યવાદી વિનયી અને
શુદ્ધજનોની આજ્ઞાનુસાર વર્તનાર હોય તે સાધક પૂજનીય થાય છે ॥ ૩ ॥

અન્નાયઉંઠં ચરહ વિશુદ્ધં,

જવણદ્ધાણં સમુઆણં ચ નિચ્ચ ।

અલ્લહુઅં નો પરિદેવજ્જા,

લહુદ્ધં ન વિકત્થઈ સ પુજ્જો

॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય - વિશુદ્ધં (દોષોથી રહિત) સમુઆણં [સમુદાની ગોચરીથી પ્રાપ્ત] અ
(તથા) નિચ્ચં (નિત્ય) અન્નાયઉંઠં (અજ્ઞાત કુલમાથી થોડું થોડું ગ્રહણ કરીને લાવેલ આહાર]
જવણદ્ધાણં [સંયમરૂપી યાત્રાના નિર્વાહને માટે] ચરહ (ભોગવે છે) અલ્લહુઅં (આહાર નહિ
મળવા પર) નો પરિદેવજ્જા (કોઈની નિંદા કરતો નથી) લહુદ્ધં [આહાર મળી જવાપર] ન વિક-
ત્થઈ [કોઈની સ્તુતિ કરતો નથી] સ પુજ્જો (તે સાધક પૂજ્ય છે)

ભાવાર્થ -- જે સંયમી સંયમ યાત્રાના નિર્વાહમાટે હમેશા સામુદાનિક, વિશુદ્ધ અને
અજ્ઞાત ઘારોમા ગોચરી કરે, પરંતુ ત્યા આહાર ન મળે તો ખેદ ન કરે તેમ મળે તો બડાઈ ન
મારે તે પૂજ્ય બને છે ॥ ૪ ॥

સંથારસિજ્જાસળમત્તપાળે

અપ્પિચ્છયા અહ્લામે વિ સંતે ।

જો એવમ્પાણમિતોસજ્જા,

સંતોસપાહન્નરણ સ પુજ્જો

॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- જો જે સાધુ) અહિલામે (અતિલાલ) સંતેવ [થઇ જવાપર પણ] સથારસિજ્જાસળમત્તપાણે [સંસ્તારક, શય્યા, ભકત, અને પાણીના વિષયમાં] અપ્પિચ્છયા (અલ્પ ઇચ્છા રાખનારા અને જે) અપ્પાણં [પોતાના આત્માને] અમિતોસજ્જા (સદા સંતુષ્ટ રાખે છે) સ પુજ્જો (તે પૂજ્ય છે)

ભાવાર્થ :- સથારો, શય્યા-સ્થાન, આસન, ભાત, પાણી વગેરેનો અતિ લાલ થતો હોય તો પણ તેમાં અલ્પ ઇચ્છા રાખી જરૂરિયાત પ્રમાણે ગ્રહણ કરી જે પોતાના આત્માને સંતુષ્ટ રાખે છે. આવો સંયમી પુરુષ વસ્તુની અપ્રાપ્તિપર પણ સંતોષને મુખ્ય ગુણ માની તેમાંજ રમે છે તેજ સાધક પૂજ્ય થાય છે ॥ ૫ ॥

સક્કા સહેઉં આસાહ કંટયા

અયોમયા ઉચ્છહયા નરેણં ।

અણામણ જો ઉ સહિજ્જ કંટણ,

વર્ડમણ કન્નસરે સ પુજ્જો

॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય :- ઉચ્છહયા [દ્રવ્યને માટે ઉદ્યમ કરનારા] નરેણ (પુરુષ) આસાહ (દ્રવ્ય પ્રાપ્તિની આશાથી) અયોમયા [લોભમય] કંટયા (કંટકોને) સહેઉં [સહન કરવાને માટે] સક્કા (સમર્થ થાય છે તો) જો ઉ (જે સાધુ) કન્નસરે (કાનોમા વાણુ જેવા તીક્ષ્ણ) વર્ડમણ [વચન રૂપ કંટકોને] અણામણ [કોઈ પણ વ્યતિની આશા વિના] સહિજ્જ [સહન કરે છે] સ [તેજ સાધુ] પુજ્જો [પૂજ્ય બને છે]

ભાવાર્થ :- મનુષ્ય ધન કે તેવી કોઈ પણ સામારિક વસ્તુઓની આશાથી લોભાંડના કાંટાઓ ઉપર ચાલે કે શયન કરે છે પણ કર્કશી ગાણુની માફક ખૂંચે તેવા કડોર વાણીરૂપ કંટકોને જરા-માત્ર સ્વાર્થ વિના સહન કરી લેવા તે અતિ અશક્ય છે. છતાં પણ તેને કૂલ જેવા માની સહન કરે છે તે ખરેખર પૂજનીય છે ॥ ૬ ॥

મુહુત્તદુવ્વહા ઉ હવંતિ કંટયા,

અયોમયા તે વિ તઓ મુહુદ્ધરા ।

વાયા દુરુત્તાણિ દુરુદ્ધરાણિ

વેરાણુવંધીણિ મહ્મયાણિ

॥ ૭ ॥

પદાર્થાન્વય - અઓમયા [લોહમય] કંટયા [કંટક] ડ (તો) મુહુત્તદુક્ષા (અલ્પ કાળ સુધીજ દુઃખ દેનારા હોય છે અને પછી) તેઽવિ [તે] તઓ [જે અંગમાં લાગ્યા હોય તે અંગમાથી] મુહુદ્ધરા (સુખપૂર્વક કાઢી શકાય છે પરંતુ) વાયાદુરુત્તાણિ [કટુ વચન રૂપી કંટક] દુરુદ્ધરાણિ (દુરુદ્ધર છે) વેરાણુવંધીણિ [વૈર ભાવનો બંધ કરાવનાર છે તથા] મહ્મયાણિ [મહાભયકારી છે]

ભાવાર્થ - લોખંડના કાંટાઓ કરતા પણ વાણીના કાંટાઓ કેવા ભયંકર દુઃખદ હોય છે તે દેખાડે છે - લોખંડના કાંટાઓ તો મુહૂર્ત જ ઘડીજ દુઃખ આપે છે. અને તેને અંગમાથી બહાર કાઢવા પણ સહેલા છે પરંતુ કઠોર વચનના પ્રહારો હૃદયમાં એવા તો આરપાર પેસી જાય છે કે તેને કાઢવા સહેલા નથી, તેના સંબંધે તો એવા ગાઢા ગૈર બાધી જીવ અનેક અત્યાચારો અને કૃત્યો કરી નાખે છે જેના પરિણામે જન્મો સુધી તુચ્છ અને હલકી ગતિમાં જઈ દુઃખો સહેવાં પડે છે આ વાતો મહા ભયંકર છે એક કઠોર વચનના પરિણામે કરોડો માનવોનો સહાર થઈ જાય છે તથા કઠોર વચનના પરિણામે ધાર્મિક સંસ્કારિતાનો વિનાશ થયો છે. અનેક રણસ ગ્રામો પણ કઠોર વચનના કારણેજ સર્જાયા છે ને ? ॥ ૭ ॥

સમાવયંતા વચનાભિધાયા,

કન્નગયા દુમ્મણિઅં જણંતિ ।

ધમ્મુત્તિ કિન્ચા પરમગ્ગસૂરે,

જિહંદિણ જો સહઈ સ પુજ્જો

॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય - સમાવયંતા [એકઠા થઈને સામે આવેલા] વચનાભિધાયા [કઠિન વચન રૂપી પ્રહાર] કન્નગયા (કર્ણેન્દ્રિયમાં પ્રવેશતાજ) દુમ્મણિઅં [દૌર્ભાનસ્ય ભાવને] જણંતિ (ઉત્પન્ન કરે છે) પરમગ્ગસૂરે (પણ વીર પુરુષોના પરમાગ્રણી) જિહંદિણ [ઇન્દ્રિયોને જીતનારા] જો [જે પુરુષ] સહઈ (તે વચનના પ્રહારોને સહન કરે છે) સ [તેજ] પુજ્જો (પરમ પૂજ્ય હોય છે)

ભાવાર્થ - કઠોર વચનના પ્રહારો કાને સાંભળવામાં આવતાજ ચિત્તમાં કોઈ વિચિત્ર પ્રકારનો વિકાર, કે જેને વૈમનસ્ય કહેવામાં આવે છે તેવું ઉત્પન્ન કરી દે છે. પરંતુ તેવા કઠોર વચનોને પણ જે મોક્ષમાર્ગનો શૂરવીર અને જીતેન્દ્રિય પથિક સહિષ્ણુતાને પોતાનો ધર્મમાની સમભાવપૂર્વક સહન કરે છે, તેજ ખરેખર પૂજ્ય છે. ક્ષમા એ વીરનું ભૂષણ છે શસ્ત્રોના ઘા શિર ઉપર ઝીલી લેનારા અને સામે પ્રહાર કરનારા લાખો શૂરવીરો મળી શકે, પ્રતિક્રિયા કર્યા વિના દેહ-

દુ.ખ સહન કરનારા સાધકો પણ મળી શકે; પરંતુ શુન્દા વિના શબ્દની ખાણ વર્ષા થતી હોય તેને પ્રેમપૂર્વક ઓઢી લેનારા તો વિરલ જ હોય છે. ॥ ૮ ॥

અવન્નવાયં ચ પરમ્મુહસ્સ,

પચ્ચક્ખઓ પડિણીઅં ચ માસં ।

ઓદ્દારિણિ અપ્પિઅકારિણિ ચ,

માસં ન માસિજ્જ સયા સ પુજ્જો ॥ ૯ ॥

પદ્યાર્થાન્વય — મયા (સદાકાળ) પરમ્મુહસ્સ [પીઠ પાછળ] ચ (તથા) પચ્ચક્ખઓ (સામે-પ્રત્યક્ષ) અવન્નવાયં (કોઈના અવર્ણવાદ) ચ [તથા] પડિણીઅં (પરપીડા કારિણી માસં (ભાષાને) ચ (તથા) ઓદ્દારિણિ (નિશ્ચય કારિણી અને) અપ્પિઅકારિણિ [અપ્રિય કારિણી] ન માસિજ્જ [બોલે નહિ] સ પુજ્જો [તે પૂજ્ય બને છે]

ભાવાર્થ — જે સાધુ કોઈપણ મનુષ્યની પાછળ તેના કદી અવર્ણવાદ (નિંદા) ન બોલે, પ્રત્યક્ષમા વૈર વિરોધ થાય તેવી ભાષા કદિ ન બોલે તથા નિશ્ચયાત્મક અને કોઈનું અપ્રિય કરનારી ભાષા પણ ન બોલે, તેજ ખરેખર પૂજ્ય છે.

નિંદા જેવી બદબો જગતમા ખીજી કોઈ નથી તે વિષ્ટાની ગંધ ચોમેર ફેલાય છે ત્યારે ખુશબો ભરેલું સાફ ચે વાતાવરણ દુર્ગંધમા ફેરવાઈ જાય છે આખોમાથી અખી સુગંધને વિષમિશ્રિત તપતા તણખાઓ ઝરે છે નિંદા કરનાર માનવ પોતેજ દુષ્ટતા અને દુરાચારથી ખરડાયેલો હોય છે તેથી સાધકને નિંદા પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ કરવા યોગ્ય નથી. ॥ ૯ ॥

અલ્લોહણ અવ્વહુહણ અમાઈ,

અપિસુણે આવિ અદીણવિત્તી ।

નો માવણ નો વિઅ માવિઅપ્પા,

અકોઝહલ્લે અ સયા સ પુજ્જો ॥ ૧૦ ॥

પદ્યાર્થાન્વય — અલ્લોહણ (કોઈ પ્રકારનો લોભ-લાલચ ગણે નહિ) અવ્વહુહણ (મત્રતંત્રના ઝગડામા પડે નહિ) અમાઈ [માયાની જાલમા ફસાય નહિ] અપિસુણે [ચાડી ચૂગલી કરે નહિ] આવિ [તથા] અદીણવિત્તી [મ કટમાં બેઝેન થઈ જાય તેવી દીનવૃત્તિ રાખે નહિ] નો માવણ (ખીન પાસે પોતાની સ્તુતિ ગવરાવે નહિ) વિઅ [અને] માવિઅપ્પા (પોતાની પ્રશંસા કરે નહિ) અ (તથા) અકોઝહલ્લે [કીડા કોતુક દેખે નહિ] સ પુજ્જો [તેજ પૂજ્ય બને છે]

ભાવાર્થ — જે અલોહુપી, અકૌતુકી — (હાથ ચાલાકીની વિદ્યા રહિત,) મંત્રજ ત્રાદિ ઇંદ્રજાળ નહિ કરનાર, અમાથી (નિષ્કપટી) અને પિશુનતારહિત, અદીનવૃત્તિવાન અને સ્વયં પોતાની પ્રશંસા ગાતો નથી તેમ અન્યની પાસે પ્રશંસા કરાવવાની ઇચ્છા પણ ધરાવતો નથી તેજ અરેખર પૂજ્ય છે ॥ ૧૦ ॥

ગુણેહિં સાહુ અગુણેહિં ઽ સાહુ,

ગિણ્ઠાહિ સાહુગુણ મુંચઽસાહુ ।

વિઆણિઆ અપ્પગમપ્પણં,

જો રાગદોસેહિં સમો સ પુજ્જો ॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય — ગુણેહિં (ગુણેથી) સાહુ (સાધુ) અગુણેહિં [અને અગુણેથી] અસાહુ [અસાધુ હોય છે] સાહુગુણ (સાધુ યોગ્ય ગુણેને) ગિણ્ઠાહિ [ગ્રહણ કરી લે ' અને] અસાહુ (અસાધુ યોગ્ય અવગુણેને) મુંચ [છોડી દે,] અપ્પણં (પોતાના આત્મા દ્વારાજ) અપ્પગં [આત્માને] વિઆણિઆ [નાના પ્રકાર થી બોધિત કરે છે તથા] રાગદોસેહિં (રાગ અને દ્વેષ ના વિષયોમા) સમો [સમભાવ રાખે છે) સ [તેજ] પુજ્જો [પૂજવા યોગ્ય છે.]

ભાવાર્થ — અહો શિષ્ય ! વિનય, દયાદિ સદ્ગુણેને વિકસાવવાથી સાધુ થવાય છે અને અવિનય, ક્રોધાદિ અવગુણેથી અસાધુ થવાય છે. માટે તુ સાધુગુણેને ગ્રહણ કર, અને અવગુણેને ત્યાગી દે, આવી રીતે પોતાનાજ આત્માથી પોતાના આત્માને સમજાવે અને અહર્નિશ પોતાના મન સાથે મમલત કરતો રહે કે— મન ! સદ્ગુણોની સાધનામાજ સાધુતા છૂપાયેલી છે બાહ્ય ચિહ્નોમા નહિ માટે સાધુ બન આ રીતે સાધના કરતો સાધક રાગ દ્વેષના નિમિત્તોમા સમભાવ જાળવી શકે છે ત્યારેજ તે પૂજનીય હોય છે ॥ ૧૧ ॥

તહેવં હર ચ મહલ્લગં વા,

ઈર્તિ પુમં પવ્વડઅં ગિહિં વા ।

નો હીલણ નો વિ અ સ્વિસડજ્જા,

થંમં ચ કોહં ચ ચણ સ પુજ્જો ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય — તહેવં [તેમજ] હરં [બાલક સાધુની] ચ [તથા] મહલ્લગં (વૃદ્ધ સાધુની) વા [તથા] ઈર્તિ [સ્ત્રીની] પુમં (પુરુષની) પવ્વડઅં (દીક્ષિતની) વા [અથવા] ગિહિં [ગૃહસ્થની] નો હીલણ (એક વાર હીલણ ન કરે) અવિ અ [તથા] નો સ્વિસડજ્જા (પુન પુન હીલણ ન કરે) થંમં [અહંકારને] ચ [તથા] કોહં (ક્રોધને) ચણ (છોડી દીએ છે) સ પુજ્જો [તેજ પૂજ્ય છે]

ભાવાર્થ :— જે પોતાથી વડીલ હોય કે નાની વયનો હોય, સ્ત્રી હોય કે પુરુષ હોય, દીક્ષિત હોય કે ગૃહસ્થ હોય કોઈની પણ જે નિંદા કે તિરસ્કાર કરે નહિ તેમજ અહંકાર અને ક્રોધ આદિ કષાયોને તિલાંજલિ આપી દે, તેજ ખરેખર પૂજ્ય છે ॥ ૧૨ ॥

જે માણિઆ સયય માણયતિ,

જત્તેણ કન્નં વ નિવેસયંતિ ।

તે માણે માણરિદે તવસ્સી,

જિહંદિણ સચ્ચરણ સ પુજ્જો

॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય - જે [જે] માણિઆ (સન્માનિતોનો) સયયં (સતત-સદા) માણ-યંતિ (અધ્યયનાદિ ક્રિયાઓ દ્વારા સન્માનિત કરે છે અને) જત્તેણ [યત્ન થી] કન્નંવ (કન્યાની સન્માન) નિવેસયંતિ [શ્રેષ્ઠ સ્થાનમાં સ્થાપિત કરે છે] તે [તે] માણરિદે (માન યોગ્ય આચાર્યોને) તવસ્સી (જે તપસ્વી) જિહંદિણ [જીતેન્દ્રિય] સચ્ચરણ (સત્યવાદી સાધુ) માણે [વિનયાદિથી સન્માન કરે છે] સ પુજ્જો [તેજ પૂજ્ય છે]

ભાવાર્થ -- ગૃહસ્થ જેમ પોતાની કન્યાને યતનપૂર્વક યોગ્ય સ્થાન શોધી ત્યાં પરણાવી દે છે તેજ પ્રમાણે શિષ્યથી પૂજ્યેલા ગુરુદેવ પણ યતનપૂર્વક જ્ઞાનાદિ મહુશુભોની પ્રાપ્તિ કરાવી ઉચ્ચ ભૂમિકાપર સાધક ને મૂકી દે છે એવા ઉપકારી અને માન આપવાને યોગ્ય મહાપુરુષોને જિતેન્દ્રિય, મત્યમાન સદા રક્ત અને તપસ્વી સાધક પૂજે તેજ ખરેખર પૂજ્ય છે ॥ ૧૩ ॥

તેસિં ગુરુણં ગુણસાયરાણં

સુચ્ચાણ મેઢાવિ સુભાસિઆઈં ।

ચરે મુળી પંચરણ તિગુત્તો,

ચઝકસાયાવગણ સ પુજ્જો

॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય - જો (જે મુનિ) મેઢાવિ [બુદ્ધિમાન] પંચરણ (પાંચ મહાવ્રતોમાં લીન) તિગુત્તો [ત્રિગુણિત ધારી અને] ચઝકસાયાવગણ (ચારે કષાયોથી રહિત થાય છે) તેસિં (તે) ગુણસાયરાણં (ગુણસમુદ્ર) ગુરુણં [ગુરુવર્યોના] સુભાસિઆઈં (સુભાષિત વચનોને) સુચ્ચા (સાભળીને) ચરે [તદનુસાર આચરણ કરે છે] સ પુજ્જો [તેજ પૂજ્ય બને છે]

ભાવાર્થ .— મહુશુભોના માગર સમાન તે પરોપકારી ગુરુવર્યોના સુભાષિતો સાભળીને બુદ્ધિમાન સચમી પાંચ મહાવ્રતો અને ત્રણ ગુણિતો મન, વચન, અને કાયાના અંયમથી યુક્ત બની આર્ય કષાયોનો કમશ ત્યાગ કરતો રહે છે અર્થાત્ કષાય થવાના મમયે એવો તે સાવધાન રહે છે કે કષાયો કોઈ સ્થાને પેસી ન જાય તેવો ખ્યાલ સતત જે રાખે છે તેજ પૂજ્ય બને છે ॥ ૧૪ ॥

ગુરુમિદ સયયં પડિઅરિઅ મુળી
જિણમયનિઉળે અભિગમકુસલે ।

ધુણિઅ રયમલં પુરેકહં,

મામુરામહલ ગઈ વઙ્

॥ ૧૫ ॥

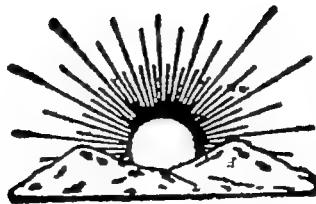
પદાર્થાન્વય :- જિણમયનિઉળે [જિન ધર્મના તત્વોને જાણનારો] અભિગમકુસલે
[અતિથિ સાધુઓનો સુચતુર સેવક] મુળી (સાધુ) ગુરું [શુરની] હ્રદ્ધ [આલોકમાં] સયયં
(નિરન્તર) પડિઅરિઅ (સેવા કરીને) પુરેકહં [પુર્વકૃત] રયમલં [કર્મરજને] ધુણિઅ
(ક્ષય કરીને) મામુરાં (દિવ્યધામ-જ્ઞાન જ્યોતિ સ્વરૂપ) અહલં [સર્વોત્કૃષ્ટ] ગઈ [સિદ્ધ-
ગતિને] વઙ્ (પ્રાપ્ત કરે છે) ત્તિ વેમિ [આ પ્રમાણે હું કહું છું]

ભાવાર્થ :- આવી રીતે અહીં સતત ગુરુજનની સેવા કરીને જૈન દર્શનનું રહસ્ય જાણ-
વામાં નિપુણ અને જ્ઞાન કુશળ વિનીત ભિક્ષુ પોતાનાં પૂર્વના કરેલાં કર્મોના મેલ ને નાશ કરી
અનુપમ અતુલ મોક્ષ ગતિને પામે છે. ॥ ૧૫ ॥

આ પ્રમાણે હું કહું છું

તૃતીયોદેશક સમાપ્ત.

ચતુર્થ ઉદ્દેશક

સુઅં મેં આસં ! તેણં ભગવયા એવમવરવાયં,
 રૂહ રવલુ થેરેહિં ભગવંતેહિં ચત્તારિ વિણયસમાહિઠાણા પન્નત્તાં ।

કયરે રવલુ તે થેરેહિં ભગવંતેહિં ચત્તારિ
 વિણયસમાહિઠાણા પન્નત્તા ?

રૂમે રવલુ તે થેરેહિં ભગવંતેહિં
 ચત્તારિ વિણયસમાહિઠાણા પન્નત્તા ।

તંજહા-વિણયસમાહિ (૧) સુઅસમાહિ (૨) તવસમાહિ (૩) આયારસમાહિ (૪)

વિણ્ણ સુણ અ તવે, આયારે નિચ્ચપંડિઆ ।

અમિરામયંતિ અપ્પાણં, જે ભવંતિ જિહંદિયા ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- આસં (હે આયુષ્મન્ શિષ્ય !) મેં [મેં] સુઅં (સાંભળ્યું છે) તેણં
 (તે) ભગવયા [ભગવાને] એવં (આ પ્રમાણે) અવરવાયં (પ્રતિપાદન કરેલ છે) રૂહ (આ
 જૈન સિદ્ધાંતમાં) રવલુ [નિશ્ચય થી] ભગવંતેહિં (જ્ઞાનાદિ થી યુક્ત) થેરેહિં [સ્થવિરોએ]
 ચત્તારિ (ચાર પ્રકારના) વિણયસમાહિઠાણા (વિનય સમાધિના સ્થાનો) પન્નત્તા [પ્રતિપાદન કર્યા છે]

પ્રશ્ન- થેરેહિં [સ્થવિર] ભગવંતેહિં [ભગવંતોએ] તે [તે] ચત્તારિ [ચાર]
 વિણયસમાહિઠાણા (વિનય સમાધિના સ્થાનો) કયરે [કયા] રવલુ (નિશ્ચયથી) પન્નત્તા
 [પ્રશ્ન્યા છે ?] ॥ ૧ ॥

ઉત્તર- રૂમે (આ) રવલુ [નિશ્ચયથી] તે [તે] થેરેહિં [સ્થવિર] ભગવંતેહિં [ભગવંતો
 એ] ચત્તારિ (ચાર) વિણયસમાહિઠાણા (વિનય સમાધિના સ્થાનો) પન્નત્તા [પ્રતિપાદન
 કર્યા છે] તંજહા [તે આ પ્રમાણે છે, જેમકે] વિણયસમાહિ [વિનય સમાધિ] સુઅસમાહિ
 (શ્રુત સમાધિ) તવસમાહિ (તપ સમાધિ) આયારસમાહિ (આચાર સમાધિ) જે (જે) જિહં-
 દિયા [જિતેન્દ્રિય સાધુ] વિણ્ણ (વિનયમાં) સુણ [શ્રુતમાં] તવે [તપમાં] અ [અને]
 આયારે [આચારમાં] નિચ્ચ (સદૈવ) અપ્પાણં (પોતાના આત્માને) અમિરામયંતિ (રમણ કરાવે
 છે તેજ) પંડિઆ (સાચા પડિત છે)

ભાવાર્થ :- સુધર્માસ્વામીએ પોતાના શિષ્ય જ બૂસ્વામીને ઉદ્દેશીને આ પ્રમાણે કહ્યું હતું
 કે - હે આયુષ્મન્ ! ભગવાન મહાવીરે કહ્યા પ્રમાણે મેં સાંભળ્યું છે. તે સ્થાવર-પ્રૌઢ અનુભવી ભગ-

વાને વિનય સમાધિના ચાર સ્થાનો નિરૂપ્યા છે

શિષ્યે કહ્યું.— તે સ્થવિર લગવંતોએ કયા ચાર સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે ?

ગુરુદેવે કહ્યું.— તે સ્થવિર લગવંતોએ આ ચાર વિનય સમાધિનાં સ્થાનો વર્ણવ્યાં છે. તે આ પ્રમાણે છે — ૧ વિનય સમાધિ, ૨ શ્રુત સમાધિ ૩ તપઃસમાધિ અને ૪ આચાર સમાધિ

જે જિતેન્દ્રિય સંયમીઓ હુમેશા પોતાના આત્માને વિનય સમાધિ, શ્રુત સમાધિ, તપ સમાધિ અને આચાર સમાધિમાં આત્માને રમાડે છે તેજ ખેરેખર પડિત પુરૂષો છે

ચતુર્વિદ્યા રવલુ વિનયસમાધિ, તંજદ્વા-અણુસાસિજ્જંતો સુસ્ત્રસદ્ (૧) સમ્મં સંપઢિવજ્જઈ (૨) વેયમારાદ્ (૩) ન ય ભવદ્ અત્તસંપગ્ગહિ (૪) ચત્તથં પયં ભવદ્ ભવદ્ અ ઇત્થ સિલોગો

પેહેદ્ દિઆણુમાસણં, સુસ્ત્રસદ્ તં ચ પુણો અહિટ્ઠિ (૫)

ન ય માણમણ મજ્જઈ, વિનયમમાહિ આયયદ્ઢિ (૬) ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય - વિનયસમાધિ (વિનય સમાધિ) રવલુ (નિશ્ચય થી) ચતુર્વિદ્યા [ચાર પ્રકારની] ભવદ્ [હોય છે] તંજદ્વા જેમ કે- અણુસાસિજ્જંતો (શુરુ દ્વારા અનુશાસિત કરાતો કાર્યમાં પ્રેરતો) સુસ્ત્રસદ્ [શુરુના વચનોને સાંભળવાન-ઈચ્છા કરે] સમ્મ (સમ્યક્ પ્રકારથી શુરુ વચનોને) સંપઢિવજ્જઈ (સ્વીકારે) વેયં (શ્રુત જ્ઞાનની) આરાદ્ [આરાધના કરે] ચ (તથા) અત્તસંપગ્ગહિ [આત્મપ્રશંસક] ન ભવદ્ (ન થાય) ચત્તથંપય [આ ચતુર્થ પદ] ભવદ્ [હોય છે] અ અને ઇત્થ (આ ઉપર) સિલોગો (શ્લોક) ભવદ્ (છે)

આયયદ્ઢિ [મોક્ષાર્થી સાધુ] દિઆણુમાસણં (હિતકારી અનુશાસનની) પેહેદ્ (આચાર્ય અને ઉપાધ્યાય પાસે પ્રાર્થના કરે) ચ [અને] તં (તે આચાર્યેકિત ઉપદેશ ને) સુસ્ત્રસદ્ (તથ્યરૂપે પ્રમાણુ ભૂત બાણુ) પુણો [તથા] અહિટ્ઠિ [જેવી રીતે બાણુ તેવી રીતે આચરણુ કરે પરંતુ આચરણુ કરતા] વિનયમમાહિ [વિનયસમાધિના] માણમણ (અભિમાનના મદથી) ન મજ્જઈ (ઉદ્ધત ન થાય)

- ભાવાર્થ - વિનય સમાધિ ચાર પ્રકારની છે જે —

૧ જે શુરુશ્રી પાસે થી શિક્ષણુ પ્રાપ્ત થયું છે તે શુરુશ્રીને મહાઉપકારી બાણુ તેના સુભાષિત વચનોને સાંભળવાની ઈચ્છા કરે તેમજ વૈચાવચ્ચ કરે

૨ શુરુશ્રીના સુભાષિતોને સાંભળી, વિચાર વિનિમય વડે તે ઉપદેશના તત્ત્વને સારી રીતે સમજે.

૩ શુરુશ્રીના વચનનું યથાર્થ પાલન કરે. અર્થાત્ ક્રિયા કાંડમાં મૂકે

૪ વિનયી હોવા છતાં ગર્વથી અહંકારી બની પોતાનો પ્રશંસક ન થાય.

આ ચોથું પદ ખાસ યાદ રાખવું અહીં આ પ્રમાણે તે વિષયનો શ્લોક કહે છે:-

૨ મોક્ષાર્થી સાધક હિતશિક્ષાની સદા ઇચ્છા કરે. ઉપકારી ગુરૂશ્રીની સેવા કરે, ગુરૂશ્રીની સમીપમાં રહી વચનનું યથાર્થ પાલન કરે અને અભિમાનના મદથી અહંકારી ન થાય. તે જ વિનય સમાધિનો આરાધક ગણાય છે. ॥ ૨ ॥

ચરવિહારવલુ સુઅસમાહિ ભવઈ; તંજહા સુઅં મે ભવિસ્સઈત્તિ અજ્ઞાઈઅવ્વં ભવઈ
[૧] ઇગગ્ગચિત્તો ભવિસ્સામિત્તિ અજ્ઞાઈઅવ્વં ભવઈ [૨] અપ્પાણં ઠાવઈસ્સામિ ત્તિ અજ્ઞાઈ-
અવ્વં ભવઈ [૩] ઠિઓ પરં ઠાવઈસ્સામિ તિ અજ્ઞાઈઅવ્વં ભવઈ [૪] ચરુત્થં પયં ભવઈ । ભવઈ
અ ઇત્થં સિલોગો ।

નાણમેગગ્ગચિત્તો અ ઠિઓ અ ઠાવઈ પરં ।

સુઆણિ અ અહિજ્જિત્તા, રઓ સુઅસમાહિ ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- સુઅસમાહિ [શ્રુત સમાધિ] રવલુ (નિશ્ચય થી) ચરવિહાર (ચાર પ્રકારની) ભવઈ (હોય છે) તંજહા [તે આ પ્રમાણે] મે [મને] સુઅં (આચારંગાદિ શ્રુત-જ્ઞાન) ભવિસ્સઈ [પ્રાપ્ત થશે] ત્તિ [તેથી] અજ્ઞાઈઅવ્વં (અધ્યયન કરવું ઉચિત) ભવઈ [છે; શ્રુતજ્ઞાનથી] ઇગગ્ગચિત્તો [હું એકાગ્રચિત્ત વાળો] ભવિસ્સામિ (થઈ જઈશ) ત્તિ (તેથી) અજ્ઞાઈઅવ્વં (અધ્યયન કરવું તે) ભવઈ (ચોગ્ય છે) અપ્પાણં [એકાગ્ર ચિત્ત થી મારા આત્માને] ઠાવઈસ્સામિ (સંયમ સ્થાપિત કરીશ ત્તિ [તેથી પણ] અજ્ઞાઈઅવ્વં (અધ્યયન કરવું તે) ભવઈ (મારા માટે ચોગ્ય છે તથા) ઠિઓ (સ્વધર્મમાં સ્થિત થયેલો એવો હું) પરં (અન્યને પણ ધર્મમાં) ઠાવઈસ્સામિ (સ્થાપિત કરીશ) ત્તિ (તેથી) અજ્ઞાઈઅવ્વં (અધ્યયન કરવું ઉચિત) ભવઈ [છે] ચરુત્થં (આ અંતિમ ચતુર્થ) પદ [પદ] ભવઈ [છે] અ (આ પ્રમાણે) ઇત્થં [આ ઉપર] સિલોગો (શ્લોક એક) ભવઈ (છે-)

જે સાધુ પ્રતિદિન શ્રુતજ્ઞાન નું અધ્યયન કરનારો છે તેને નાણં [સમ્યક્ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે] ઇગગ્ગચિત્તો [એકાગ્રચિત્ત વાળો થાય છે] ઠિઓ [સ્વયં આત્મિક ધર્મમાં સ્થિત થાય છે, તથા] પરં [અન્યને પણ] ઠાવઈ [ધર્મમાં સ્થિત કરે છે અને] સુઆણિ (અનેક પ્રકારના શ્રુતજ્ઞાનનું) અહિજ્જિત્તા [અધ્યયન કરીને] સુઅ સમાહિ [શ્રુત સમાધિના વિષયમાં] રઓ ગ્ત રહે છે (આ રીતે અનુપ્રેક્ષા કરીને પણ મુનિએ શ્રુતાધ્યયન અવશ્યમેવ કરવું જોઈએ)

લાવાર્થ.- શ્રુત સમાધિ ચાર પ્રકારની છે. યથા મને વાસ્તવિક શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થશે. તેથી મારે અધ્યયન કરવું જોઈએ ૧ મારું વિલાવમાં વસતું ચંચળ ચિત્ત જ્ઞાનમાં એકાગ્ર થઈ જશે મારે

પણુ મારે અધ્યયન કરવું યોગ્ય છે. ૨ હું મારા આત્માને સ્વમાં સ્થાપિત કરી શકીશ માટે અધ્યયન મારા માટે ઉચિત છે. ૩ હું સ્વયં ધર્મમાં સ્થિત થઈને બીજા લબ્ય જીવોને પણુ ધર્મમાં સ્થિર કરીશ આ કારણે પણુ મારે શ્રુતનો અભ્યાસ કરવો યોગ્ય છે ૪ આ ચોથું પદ થયું આ ચાર પદ ઉપર શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે.

જે મુનિ શાસ્ત્રાધ્યયન કરે છે તેનું જ્ઞાન વિસ્તીર્ણુ થાય છે, ચિત્તમાં એકાગ્રતા આવે છે. તથા તે ધર્મમાં સ્વયં સ્થિર થાય છે, અને બીજાને પણુ સ્થિર કરે છે. શાસ્ત્રાભ્યાસી મુનિ, પ્રકારના શ્રુતોનું અધ્યયન કરીને પૂર્ણુ અનુરક્ત રહે છે. ॥ ૩ ॥

ચતુર્વિદ્યા રવલુ તવમમાહિ ભવઈ; તંજહા નોહ્લોગદ્વ્યાપ તવમહિદ્વિજ્ઞા (૧) નો પર-
લોગદ્વ્યાપ તવમહિદ્વિજ્ઞા (૨) ના કિત્તિવણ્ણસદ્સિલોગદ્વ્યાપ તવમહિદ્વિજ્ઞા (૩) નન્નત્થ નિજ્ઞ
રદ્વ્યાપ તવમહિદ્વિજ્ઞા (૪) ચઉત્થં પયં ભવઈ । ભવઈ અ ઇત્થ સીલોગો

વિવિદ્ગુણતવોરણ

નીચં ભવઈ નિરાસણ નિજ્જરદ્દીણ ।

તવસા ધુણઈ પુરાણપાવગં,

જુત્તો સયા તવસમાદીણ

॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય .- તવસમાહિ [તપસમાધિ] રવલુ [નિશ્ચય થી] ચતુર્વિદ્યા (ચાર પ્રકારની) ભવઈ [હોય છે] તંજહા [જેમકે-] હ્લોગદ્વ્યાપ (આ લોકને માટે) તવ [તપનુ અનુષ્ઠાન] નોહ્લોગદ્વ્યાપ (કરે નહિ પરલોગદ્વ્યાપ [પરલોકને માટે] તવં [તપને] નો અહિદ્વિજ્ઞા [કરે નહિ] કિત્તિવણ્ણસદ્સિલોગદ્વ્યાપ [કીર્તિ, વર્ણુ; શબ્દ, અને લોકને માટે પણુ] તવં (તપને) નો અહિદ્વિજ્ઞા (કરે નહિ) નન્નત્થ (સિવાય) નિજ્જરદ્વ્યાપ (કર્મની નિર્જરા માટે) તવં [તપને કરે] ચઉત્થં પયં ભવઈ (આ ચતુર્થ પદ છે) અં (અને) ઇત્થ [આવિષય ઉપર] સિલોગો (એક શ્લોક છે) તવસમાદીણ (તપસમાધિમા) સયા (સદા) વિવિદ્ગુણતવોરણ [વિવિધ પ્રકારના ગુણથી યુક્ત તપમા અનુગ્રહ રહેનાર તથા] નિરાસણ (આલોક અને પરલોકની આશા નહિ રાખનાર તથા) નિજ્જરદ્દીણ [નિર્જરાનો અર્થ] ભવઈ (હોય છે) તવમા [તે તપવડે] પુરાણપાવગં [પુરાતન પાપ કર્મોને] ધુણઈ [નાશ કરે છે]

ભાવાર્થ - તપ સમાધિ પણુ ચાર પ્રકારની છે તે આ પ્રમાણે છે ૧] સાધક આ લોકના સુખ માટે તપ ન કરે, ૨] પરલોક-સ્વર્ગાદિના સુખ માટે તપ ન કરે ૩] કીર્તિ, વર્ણુ, (શ્રદ્ધા) શબ્દ કે શ્લોકને માટે તપ ન કરે ૪] નિર્જરા-પાપકર્મને વિખેરવું તે સિવાય કોઈ પણુ અન્ય પ્રયોજનથી તપ ન કરે. તે પૈકી ચોથા પદને ધરાણર યાદ રાખે આ મળ ધી શ્લોક આ પ્રમાણે છે -

તપ સમાધિમાં હુમેશા યુક્ત થયેલો સાધક વિવિધ પ્રકારનાં સદ્ગુણોના ખંજનાભૂત તપશ્ચર્યામાં સદા અનુરક્ત થાય અને કોઈ પણ પ્રકારની આશા રાખ્યા વિના ફક્ત નિર્જરા માટેજ કર્મને ક્ષીણ કરવાની ભાવના રાખનાર બને તો તે સાધુ તપવડે પ્રાચીન પાપોનો નાશ કરી શકે. (કીર્તિ એટલે સર્વ દિશા વ્યાપી યશ. વર્ણુ એટલે એક દિશા વ્યાપી યશ, શબ્દ એટલે અર્ધદિશા વ્યાપી યશ અને તેજ સ્થાને ફેલાતા મર્યાદિત યશ શ્લોક કહેવાય છે.) ॥ ૪ ॥

ચતુર્વિહા રવલુ આચારસમાધી ભવઈ, તંજહા નો ફહલોગદ્વયાણ આચારમહિદ્વિજ્ઞા (૧)
નો પરલોગદ્વયાણ આચારમહિદ્વિજ્ઞા (૨) નો કિત્તિવન્નસદસીલોગદ્વયાણ આચારમહિદ્વિજ્ઞા [૩]
નન્નત્થઅરહંતેહિ દેહહી આચારમહિદ્વિજ્ઞા [૪] ચતુર્થ પય ભવઈ । ભવઈ અ ઇત્થ સિલોગો

જિણવયણરણ અતિ તિણે, પહિપુન્નાયદ્માયયદ્વિણ ।

આચારસમાહિસંવુદે, ભવઈ અ દંતે માવસંધણ ॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય - આચારસમાહિ રવલુ [આચાર સમાધિ ખરેખર] ચતુર્વિહા ભવઈ (ચાર પ્રકારની હોય છે) તંજહા (જેમકે -) ફહલોગદ્વયાણ આચારં [આ લોકને માટે આચારને] નો અહિદ્વિજ્ઞા (ન આચરે) પરલોગદ્વયાણ આચારં [પરલોકને માટે પણ આચારને] નો અહિદ્વિજ્ઞા [ન આચરે] ૧ કિત્તિવણસદસિલોગદ્વયાણ આચારં (કીર્તિ, વર્ણુ, શબ્દ અને શ્લોકને માટે પણ આચારનું પાલન) નો અહિદ્વિજ્ઞા [ન કરે] અન્નત્થ ન અહિદ્વિજ્ઞા (અન્ય કોઈ પણ પૌદ્ગલિક સુખો માટે આચાર નુ પાલન ન કરે પરંતુ) આરહંતેહિ દેહહિ આચાર (અહિંત દેવોએ કરમાવેલા આચારોનુ પાલન એકાત નિર્જરા માટે કરે) ચતુર્થ પયં [આ ચતુર્થપદ] ભવઈ [હોય છે] અ (તથા) ઇત્થ [આ વિષયોપર] સિલોગે (એક શ્લોક) ભવઈ [છે]

જિણવયણરણ (જિન વચ્ચનોમા રત રહેનાર) અતિતિણે [કટુ વચ્ચનો સાલળવા પર પણ કટુ ઉત્તર નહિ આપનાર] પહિપુન્ન [સૂત્રોને પૂર્ણ રૂપથી જાણનાર] આયઈ (અતિશય પૂર્વક) આયયદ્વિણ [મોક્ષને ઇચ્છનાર] દંતે (મન અને ઇન્દ્રિયોને વશમા રાખનાર) આચારસમાહિસંવુદે (આચાર સમાધિથી આશ્રવનો નિરોધ કરનારા મુનિ) માવસંધણ [મોક્ષગામી થાય છે]

ભાવાર્થ — આચાર સમાધિ પણ ચાર પ્રકારની છે તે આ પ્રમાણે — કોઈ પણ સાધક ૧] ઐહિક સ્વાર્થ સાડ શ્રમભુના આચારને ન સેવે ૨] પરલૌકિક સ્વાર્થ માટે પણ આચારને ન સેવે ૩] કીર્તિ, વર્ણુ, શબ્દ કે શ્લોક ને માટે પણ સાધુના આચાર ન પાળે અને ૪] અહિંત દેવોએ કરમાવેલા નિર્જરાના હેતુ સિવાય કોઈ પણ સ્વાર્થ માટે આચાર ન પાળે તે પૈકી ચોથુ પદ ખરાબર યાદ રાખવુ અહીં શ્લોક આ પ્રમાણે છે —

જે માધુ દમિતેન્દ્રિય બની આચારથી (સમ્યક્ચારિત્રથી) આત્મસમાધિને અનુભવે છે, જિનેશ્વરોના વચ્ચનમા અર્પણ થઇ ગયો હોયછે, વાદવિવાદોથી વિરત અને સ પૂર્ણ ક્ષાયિક ભાવને પામી મુક્તિની નિકટ ગયેલો હોયછે. ॥ ૫ ॥

અભિગમ ચરો સમાહિઓ,

સુવિસુદ્ધો સુસમાહિઅપ્પઓ ।

વિઝલહિઅં સુહાવહં પુણો

કુવ્વઈ સો પયપ્પલેમમપ્પણો

॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય:- વિસુદ્ધો (પરમ વિશુદ્ધ) સુસમાહિઅપ્પઓ (સંયમમાં સારી રીતે પોતાને સ્થિર રાખનાર) સો [તે સાધુ] ચરો [આરેય] સમાહિઓ [સમાધિએને] અભિગમ (બાણીને) અપ્પણો (પોતાના) વિમલં [વિપુલ-પૂર્ણ] હિઅં (હિતકારી) સુહાવહં [સુખદાયક] પુણો (તથા) સ્વેમ [કલ્યાણકારી] પયં [નિર્વાણ પદને] કુવ્વઈ (પ્રાપ્ત કરે છે)

ભાવાર્થ — તે સાધુ આર પ્રકારની સમાધિને આરાધી સુવિશુદ્ધ થઈ તથા ચિત્તની સુસમાધિ સાધીને પરમ હિતકારી અને એકાંત સુખકારી એવું પોતાનું કલ્યાણ સ્થાન સ્વયં પ્રાપ્ત કરે છે. ॥ ૬ ॥

જાઈમરણાઓ મુચ્ચઈ

ઈત્થંથં ચ ચણ્ણ સન્વસો ।

સિદ્ધે વા હવઈ સાસણ

દેવે વા અપ્પરણ મહિદ્ધિણ

॥ ૭ ॥

ત્તિ વેમિ ।

વિણય સમાહિ ણામ ણવમજ્ઞયણે ચઉત્થો ઉદ્દેસો સમત્તો ।

પદાર્થાન્વય — જાઈમરણાઓ [જન્મ અને મરણથી] મુચ્ચઈ [છુટી જાય છે] ચ [તથા] ઈત્થંથં (નરકાદિ જીવોને) સન્વસો [સર્વ પ્રકારથી] ચણ્ણ ' છોડી દે છે] વા [અથવા] સાસણ [શાશ્વત] સિદ્ધે (સિદ્ધ) હવઈ [થાય છે] વા [અથવા] અપ્પરણ (અલ્પ કર્મરજ રહેવાના કારણે) મહિદ્ધિણ [મહદ્ધિક] દેવે [દેવ] હવઈ [થાય છે] ત્તિ વેમિ (આ પ્રમાણે હું કહું છું)

ભાવાર્થ — આથી તે જન્મ મરણના ચક્રથી સર્વથા મુક્ત થઈ શાશ્વત સિદ્ધ થાય છે અથવા જો થોડા પૂર્વકર્મ શેષ રહી જાય તો મહાનરકદ્વિશાળી ઉત્તમ કોટિનો દેવ બને છે જે તપમા ભૌતિક વાસનાની ગંધ નથી જે તપમા કીર્તિ કે પ્રશંસાની આકાંક્ષા નથી, માત્ર કર્મભ્રમથી મુક્ત થવા માટે જ જે તપને આદરે છે તેજ આદર્શ તપસ્વી છે. જે આચારમા આત્મદમન, મૌન અને સમાધિ છે એજ સાચો આચાર છે.

જે વિનયમાં નમ્રતા, સરળતા અને સેવા લાવ છે એજ વિનય છે અને જે જ્ઞાનથી એકાગ્રતા અને સમલાવ સધાય છે તેજ સાચું જ્ઞાન છે. ॥ ૭ ॥

એમ હું કહું છું. — ચતુર્થ ઉદ્દેશક સમાપ્ત.

વિનયસમાધિ નામનું નવમું અધ્યયન સમાપ્ત.

દસમું અધ્યયન

અહ સમિક્ષુ ણામ દસમજ્ઞયણં આદર્શ સાધુ

નિવરવમ્મ માણાઈ અ વુદ્ધવયણે,

નિચ્ચં ચિત્તસમાહિઓ હવિજ્ઞા ।

ઈત્થીણ વસં ન આવિ ગચ્છે,

વંતં નો પહિઆયઈ જે સ મિક્ષુ ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય - જે [જે] આણાઈ [ભગવાનની આજ્ઞાથી] નિવરવમ્મ [દીક્ષા લઈને] વુદ્ધાવયણે (સર્વજ્ઞના વચ્ચનોમાં) નિચ્ચં [સદા] ચિત્તસમાહિઓ [ચિત્તથી પ્રસન્ન] હવિજ્ઞા હોય છે) ચ (તથા) ઈત્થીણ વસં (સ્ત્રિયોના વશમાં) ન આવિ ગચ્છે (આવતો નથી, તથા) વંતં (વમન કરેલ વિષય ભોગોને) નો પહિઆયઈ [ફરી ધૃષ્ટિતો નથી] સ (તેજ) મિક્ષુ (આદર્શ સાધુ છે)

ભાવાર્થ — જ્ઞાની પુરુષના ઉપદેશ અથવા કોઈપણ નિમિત્તથી ગૃહવાસને ત્યાગીને થયેલો સયમી પુરુષ સદા જ્ઞાનીના વચ્ચનોમાં અનુરક્ત રહે છે અને તેની આજ્ઞા પ્રમાણે આચરણ કરે છે, નિત્ય સમાધી ભળવે છે સ્ત્રિયોના પાશ બંધનમાં જે જકડાતા નથી અને વમી દીવેલા ભોગોને પાછા ભોગવવાની ઇચ્છા રાખતો નથી તેજ આદર્શ ભિક્ષુ છે. ॥ ૧ ॥

પુઠ્ઠધિં ન રવણે ન રવણાવણ,

સીઓદગં ન પિણ ન પિઆવણ ।

અગણિસત્થં જહા સુનિસિઅં,

તં ન જલે ન જલાવણ જે સ મિક્ષુ ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે (જે) પૃથ્વી (પૃથ્વી કાયને) ન રવણે (સ્વયં ખોદે નહિ) ન રવણાવણ (ખીબા પાસે ખોદાવે નહિ) સીઓદગં [કાયું પાણી) ન પિણ (સ્વયં પીએ નહિ) ન પિઆવણ (ખીબાને પીવડાવે નહિ) સુનિસિઅ (તીક્ષ્ણ) સત્થં [શસ્ત્રની] જહા [સમાન] અગ્નિ (અગ્નિને) ન જલે (સ્વયં ન બાળે) ન જલાવણ (ન બળાવે) સ [તેજ] ભિક્ખુ (ભિક્ષુ છે)

ભાવાર્થ :- જે સ્વયં પૃથ્વીને ન ખોદે, ન ખોદાવે, ખોદતો હોય તેને અનુમોદન પણ ન આપે; વળી સચિત્ત પાણી સ્વયં ન પીએ ન પીવડાવે, પીતો હોય તેને ન અનુમોદે; આખા વિશ્વમાં તીક્ષ્ણ શસ્ત્રરૂપ કહેવાતી (સર્વનો નાશ કરી નાખે તેવી) અગ્નિને પોતે જલાવે નહિ, ખીબાદ્વારા બળાવે નહિ કેાઈ અગ્નિ પેટાવતું હોયતો અનુમોદન આપે નહિ તેજ આદર્શ સાધુ છે. ॥ ૨ ॥

અનિલેણ ન વીણ ન વીયાવણ,

હરિયાણિ ન છિંદે ન છિંદાવણ ।

વીઆણિ સયા વિવજ્જયંતો,

સચિત્ત નાહારણ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય - જે [જે] અનિલેણ [વાયુ-વાયુ વ્યજક પંખાદિથી] ન વીણ (સ્વયં પવન નાખે નહિ) ન વીયાવણ અન્ય પાસે પવન કરાવે નહિ] હરિયાણિ (હરિતકાય-વનસ્પતિ-કાયતુ) ન છિંદે [સ્વયં છેદન ન કરે] ન છિંદાવણ [ખીબા પાસે છેદન કરાવે નહિ] વીઆણિ (ખીજ, પત્ર પુષ્પાદિ વળા માર્ગને) સયા [સદા] વિવજ્જયંતો (ત્યાગી દે) સચિત્ત (તથા સચિત્ત પદાર્થનો) નાહારણ (આહાર કરે નહિ) સ ભિક્ખુ [તેજ સાચો સાધુ છે]

ભાવાર્થ — પખા વગેરે સાધનથી પવન પોતે નાખે નહિ, ખીબા પાસે નળાવે નહિ, નાખતાને અનુમોદે નહિ, અને વનસ્પતિઓને સ્વયં છેદે નહિ, છેદાવે નહિ, છેદતા હોય તેને અનુમોદે નહિ, તેમજ માર્ગમાં સચેત્ત ખીબા પડ્યા હોય તો તેને છોડીને ચાલે અને ભિક્ષા પણ સચિત્ત હોય તો ગ્રહણ ન કરે તેજ આદર્શ સાધુ ગણાય છે ॥ ૩ ॥

વહ્ણં તસ-થાવરાણ દોઢ,

પુઢવીત્તણકઢ્ઢનિસ્સિઆણં ।

તમ્હા ઉદ્દેસિઅં ન મુંજે,

નોવિ ણે ન પયાવણ જે સ ભિક્ખુ ॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય — પુઢવીત્તણકઢ્ઢનિસ્સિઆણં (પૃથ્વી, તૃણ, કાષ્ઠને આશ્રિત રહેલા) તસથાવ

રાણં (ત્રસ અને સ્થાવર જીવોનો) વહ્ણં (વધ થાય છે) તમ્હા (તેટલા માટે) જે (જે સાધુ)
 ઉદ્દેસિયં (ઔદેશિક આહારને) ન મુંજે (ભોગવે નહિ તથા) નોવિ પ્પ (સ્વયં પકાવે નહિ)
 ન પયાવ્વ (ખીજને પકાવવાનું કહે નહિ) સ મિક્ખૂ (તેજ આદર્શ સાધુ છે)

ભાવાર્થ :— [ભોજન પકાવવાથી અનેક જીવોની હિંસા થાયછે] માટે સંયમી પુરુષો,
 પોતાને માટે ખનાવેલો આહાર ગ્રહણ ન કરે કારણ કે આવા આહારાદિ તૈયાર કરવામાં પૃથ્વી, ઘાસ,
 કાષ્ઠ અને તેને આશ્રયે રહેલા ઇતર જીવોની પણ હિંસા થાય છે. તેથી સ્વયં અન્નદિને પકાવતા
 નથી, અન્ય ને પકાવવાનું કહેતા નથી આવું જે નિરવધ જીવન જીવે તેજ આદર્શ સાધુ
 કહેવાય છે ॥ ૪ ॥

રોહિ અ નાયપુતવયણે,

અત્તસમે મન્નિજ્જ છપ્પિ કાણ ।

પચ ચ ફાસે મહવ્વયાઈ,

પંચાવસંવરે જે સ મિક્ખુ

॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે (જે) નાયપુત્તવયણે [જ્ઞાત પુત્રના વચ્ચેના] રોહિ (પ્રિય બાણીને)
 પંચાવસંવરે [પાંચેય આશ્રયોનો નિરોધ કરે છે] છપ્પિ કાણ (છં કાય જીવોને) અત્તસમે
 [પોતાના આત્માની સમાન] મન્નિજ્જ (માને છે) ચ [તથા] પંચ (પાંચ) મહવ્વયાઈ
 [મહાવ્રતોને] ફાસે [પૂર્ણ રૂપથી પાળે છે] સ મિક્ખૂ (તેજ લિધુ છે)

ભાવાર્થ :— જે જ્ઞાતપુત્ર લગવાનું મહાવીરના ઉત્તમ વચ્ચેના પ્રત્યે રૂચિ ધરાવીને સૂક્ષ્મ
 અને સ્થૂળ બન્ને પ્રકારના છ જીવનિકાય જે પોતાની સમાન માનેછે અર્થાત્ જેમ પોતાને સુખ
 શાંતિ અને આનંદ પ્રિયછે તેમ જગતના દરેક નાના મોટા જીવોને તેજ પ્રિય છે તેવું બાણી
 પોતાનું વર્તન અન્ય ને સુખાવડું બનાવે છે તથા પાંચ મહાવ્રતોનો સ્પર્શ કરે છે — પાળેછે અને
 પાંચેય પ્રકારના પાપદ્વારો [મિથ્યાત્વ, અમત, કષાય, પ્રમાદ, એને અશુભ યોગના વ્યાપારથી રહિત
 થાયછે તેજ અદર્શ સાધુ છે. ॥ ૫ ॥

ચત્તારિ વમે સયા કસાણ,

ધુવજોગી દવિજ્જ બુદ્ધવયણે ।

અદ્ધણે નિજ્ઞાયરૂવરયણ,

ગિહિજોગં પરિવજ્જણ જે સ મિક્ખૂ ॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે (જે) સયા (સદા) કસાણ [કષાયોને] વમે (ત્યાગે છે તથા)
 બુદ્ધવયણે [શ્રી તીર્થંકર દેવોના વચ્ચેના] ધુવજોગી (ધ્રુવ યોગી) દવિજ્જ (હોય છે તથા)

અહીં [ધનથી રહિત અકિંચન છે] નિજ્ઞાયસ્વરયણ (તથા ચાંદી અને સુવર્ણના ત્યાગી છે તથા) ગિહિજોગં [ગૃહસ્થોની સાથે અધિક સ સર્ગને] પરિવજ્જણ [ત્યાગે છે] સ [તેજ] મિક્ષુ (લિપ્તુ છે)

ભાવાર્થ - જે ક્રોધ, માન, માયા, લોભનું સદા વચન કરતો રહે છે, જ્ઞાની પુરુષોના વચનમાં ચિત્તને સ્થિર કરી રાખે છે, સોનું ચાંદી ઇત્યાદિ ધનને ત્યાગી દે છે તેજ આદર્શ લિપ્તુ છે. ॥ ૬ ॥

સમ્મદિટ્ઠી સયા અમૂઢે,

અતિથિ હુ નાળે તવે સંજમે અ ।

તવસા ધુણઈ પુરાણપાવગં

મળવયકાયસુસંવુઢે જે સ મિક્ષુ ॥ ૭ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે [જે] સમ્મદિટ્ઠી [સમ્યક્ દષ્ટિ છે] સયા [સદા] અમૂઢ (ચતુર છે) હુ [નિશ્ચયથી] નાળે (જ્ઞાનમાં) તવે [તપમાં] અ [અને] સંજમે [સંયમમાં] અતિથિ (રહે છે) મળવયકાયસુસંવુઢે [મન, વચન, અને કાયાથી સંવૃત છે તથા] તવસા [તપથી] પુરાણપાવગં [પુરાણા પાપ-કર્મોને] ધુણઈ (નષ્ટ કરે છે) સ મિક્ષુ [તેજ લિપ્તુ છે]

ભાવાર્થ - જે મૂઢતાને છોડી પોતાની દષ્ટિ રાખે છે, મન, વચન અને કાયાનો સયમ રાખે છે, જ્ઞાન, તપ અને સયમમાં રહી તપથી પૂર્વકર્મોને ક્ષીણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે ॥ ૭ ॥

તદેવ અમળં પાણગં વા,

વિવિહં રવાઙ્મં સાઙ્મં લભિતા ।

હોહી અટ્ટો સુણ પરે વા,

તં ન નિહે ન નિહાવણ જે સ મિક્ષુ ॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ [તેમજ] જે (જે) અમળં (અન્ન) પાણગં [પાણી] વા (તથા) વિવિહં (વિવિધ પ્રકારના) રવાઙ્મં [ગ્રાહ અને] સાઙ્મં [સ્વાદ્ય પદાર્થોને] લભિતા (પ્રાપ્ત કરીને) સુણ (આગામી) વા (અથવા) પરે (પરમ દિવસે) અટ્ટો [પ્રયોજનાર્થે-કામ] હોહી (આવશે, એમ વિચારીને) તં [તે પદાર્થોને] ન નિહે (વાસી રાખે નહિ) ન નિહાવણ [તથા બીજા પાસે વાસી રાખાવે નહિ] સ [તેજ] મિક્ષુ (લિપ્તુ છે,)

ભાવાર્થ - તેમજ વિવિધ પ્રકારના આહાર, પાણી, ગ્રાહ કે સ્વાદ્ય વગેરેની સુંદર લિપ્તુ

મેળવીને કાલકે પરમ દિવસે ઉપયોગમાં આવશે એમ માનીને જે સાધક સંયમ કરે નહિ, કરાવે નહિ તેજ આદર્શ લિપ્તુ છે. ॥ ૮ ॥

તદેવ અમળં પાળનં વા,

વિવિદં સ્વાદ્મં સાદ્મં લભિતા ।

છંદિઅ સાહમ્મિયાણ મુંજે,

મુચ્ચા સજ્જાયરણ જે સ મિલ્લુ ॥ ૯ ॥

પદાર્થાન્વય - તદેવ [તેમજ] જે (જે) અસળં [આહાર] પાળનં [પાણી] વા (તથા) વિવિદં [વિવિધ પ્રકારના] સ્વાદ્મં [ખાદ્ય સુખડી આદિ] સાદ્મં [તથા સુખ-વાસાદિ પદાર્થોને] લભિતા [પ્રાપ્ત કરીને] સાહમ્મિયાણ [સ્વધર્મી સાધુઓને] છંદિતા [આમંત્રણ કરીને જ] મુંજે [ભોજન કરે] મુચ્ચા [ભોજન કર્યા પછી] સજ્જાયરણ [સ્વાધ્યાયમાં રક્ત થઈ જાય] સ [તેજ] મિલ્લુ [લિપ્તુ છે]

ભાવાર્થ - તેમજ લિન્ન લિન્ન પ્રકારના આહાર, પાણી. ખાદ્ય કે સ્વાદ્ય વગેરે આહાર મેળવીને પોતાના સ્વધર્મી સાથીદાર સાધુઓને બોલાવીને તેની સાથે ભોજન કરીને સ્વાધ્યાયમાં રક્ત રહે છે તેજ આદર્શ સાધુ છે. પોતાના સાથીદારો સિવાય એકાકી લિપ્તા કરવામાં એકલ પેટાપણુ વગેરે દોષો છે, નિસ્પૃહતા એ તો સાધુ જીવનનું પરમ સોપાન છે. તે દૃષ્ટીએ સહુ ભોજન દે માડયુ છે વિકથાનો ગુઠો કચરો માનસમાં ભરાઈને બેઝી ન જાય માટે સ્વાધ્યાય પ્રેમ કેળવવાનું સમજાવ્યું છે ॥ ૯ ॥

ન ય વુગ્ગહિયં કદં કદિજ્જા

ન ય કુપ્પે નિહુંદિણ પસતે ।

સંજમે ધુવજોગજુત્તે.

ઉવસતે અવિદેહણ જે સ મિલ્લુ ॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે) વુગ્ગહિઅ (કલેશ ઉત્પન્ન કરનારી] કદં [કથા) નય-કદિજ્જા (કરે નહિ) ન ય કુપ્પે (કોઈ ઉપર ક્રોધ કરે નહિ) નિહુંદિણ (પોતાની ઈન્દ્રિયોને ચચલ થવા દે નહિ] પસતે [તેમજ સદા પ્રશાન્ત રહે] સંજમે ધુવજોગજુત્તે [સંયમમાં ત્રણેય યોગ દૃઢતા પૂર્વક બેઠે] ઉવસતે [ઉપશાન્ત રહે અર્થાત્ કષ્ટ પડતા આકુળ વ્યાકુળ ન થાય] અવિ-દેહણ [ઉચિત કાર્યોનો અનાદર કરે નહિ] સ મિલ્લુ (તેજ લિપ્તુ છે)

ભાવાર્થ - જે કલેશ, ટંટો, થાય તેવી કથા ન કહે, નિમિત્ત મળવા છતાં કોઈપર કોપ ન કરે, ઈન્દ્રિયોને નિશ્ચળ રાખે, મન શાન્ત રાખે, સંયમ યોગમાં ચતત સ્થિર ભાવે બેઠા-

થેલો રહે તથા ઉપશાંત રહી કોઈનો પણ તિરસ્કાર ન કરે તેજ આદર્શ સાધુ છે ॥ ૧૦ ॥

જો સદૃશ હુ ગામકંટણ,

અકોસપહારતજ્જણાઓ અ ।

ભયભેરવસદસપ્પહાસે,

સમસુદ્ધદુઃખસહે અ જે સ ભિક્ષુ ॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે] ગામકંટણ [ઇન્દ્રિયોને કંટક સમાન દુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર] અકોસપહારતજ્જણાઓ [આક્રોશ, પ્રહાર અને તર્જનાદિને] સદૃશ [સહન કરે છે] અ [તથા] ભયભેરવસદસપ્પહાસે [અત્યંત ભયને ઉત્પન્ન કરનારા ગૈતાલાદિના અદૃહાસ્યાદિ ઉપસર્ગો આવવાપરપણ] સમસુદ્ધદુઃખસહે (સુખ અને દુઃખમાં સમભાવ રાખનાર જે હોય) સ ભિક્ષુ [તેજ ભિક્ષુ છે]

ભાવાર્થ :— જે ઇન્દ્રિયોને કાંટા સમાન દુઃખ આપે તેવા આક્રોશ વચન-પ્રહારો અને અયોગ્ય ઉપાલોચને સહન કરે છે. જ્યાં ભયંકર અને પ્રચંડ તર્જના થતી હોય તેવા ભયાનક સ્થાનમાં રહી ગૈતાલાદિના શબ્દ અદૃહાસ્યાદિ ઉપસર્ગોને સહન કરી જાય છે તથા સુખ અને દુઃખમાં સમભાવ રાખી જાણે તેજ આદર્શ ભિક્ષુ છે. ॥ ૧૧ ॥

પઢિમં પઢિવજ્જિઆ મસાણે,

નો મીયણ મય ભેરવાઈં દિઅસ્સ ।

વિવિદ્ધગુણતવોરણ અ મિચ્છં,

ન સરીરં ચામિકંરવણ જે સ ભિક્ષુ ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે] મસાણે [સ્મશાનમાં] પઢિમં [પ્રતિમાને] પઢિવજ્જિઆ [અંગીકાર કરીને ત્યાં] મયભેરવાઈં [અતિભય ઉત્પન્ન કરનાર વેતાલિક દેવોના રૂપને] દિઅસ્સ [બેઠેને] નો મીયણ [ભયભીત થાય નહિ] અ [તથા] મિચ્છં [સદાકાળ] વિવિદ્ધગુણ તવોરણ [નાના પ્રકારના મૂલ તથા ઉત્તર ગુણોમાં અથવા તપમા રક્ત રહે છે] સરીરં [શરીરની પણ] ન અમિકંરવણ [મમતા જે કરતા નથી] સ ભિક્ષુ [તેજ ભિક્ષુ છે]

ભાવાર્થ :— જે સાધુ પ્રતિમા એક પ્રકારની ઉચ્ચ કોટિની તપશ્ચર્યાની ક્રિયાને અંગીકાર કરીને સ્મશાન ભૂમિમાં જાય અને ત્યાં રહી ભય ઉત્પન્ન કરે તેવા ભયાનક શબ્દ સાલણીને પણ જે ન કરી જાય તથા વિવિધ મૂલગુણ ઉત્તર ગુણો અને તપશ્ચરણમાં રક્ત રહી પોતાના દેહતું ભાન ભૂલી જાય તેજ આદર્શ સાધુ છે ॥ ૧૨ ॥

અસઈ વોસટ્તચત્તદેહે,

અકુદ્દે વ હણ વ લ્હસિણ વા ।

પુઠવિસમે મુળી હવિજ્જા,

અનિઆળે અકોઝહલ્લે જે સ મિલ્લૂ ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય — જે [જે] મુળી (મુનિ) અસઈ (સર્વદાળમા) વોસટ્તચત્તદેહે [શરીર ઉપર રાગ દ્વેષ કરે નહિ, તથા શરીરને આલૂપણોથી અલંકૃત કરે નહિ] અકુદ્દે [તુચ્છતા ભર્યા વચ્ચનોથી અપમાનિત થાય] વા [અથવા] હણ (દડાદિથી હુણાયેલ હોય) વા (અથવા) લ્હસિણ (તલવારાદિથી ઘાયલ થઈ જાય તો પણ) પુઠવિસમે (પૃથ્વીની સમાન ક્ષમાશીલ) હવિજ્જા (બને છે, અને) અનિઆળે [કોઈ પણ જાતનું નિંદાન કરતો નથી] અકોઝહલ્લે (તેમજ નૃત્યાદિમા અભિરુચિ રાખતો નથી કુતુહલ રહિત જે છે) સ મિલ્લૂ [તેજ આદર્શ લિધુ છે]

ભાવાર્થ — સ આરમા શ્રેષ્ઠ સાધુ તેજ હોયછે જે સદૈવ દેહમૂર્છાથી મુક્ત બનીને રહેછે જેમકે — કોઈ ઉદ્ધ વ્યક્તિ કઠોર વચ્ચનોથી તાડન, તર્જન કરે, દડા આદિથી માર મારે, તલવારાદિ શસ્ત્રોથી છેદન-લેદન કરે તે સમયે જે મધુર હાસ્ય હસે અને સર્વસહા પૃથ્વીની સમાન ક્ષમાશીલ બની રહે છે (આશ્ચર્યની વાતતો એ છે કે) ગમે તેવા ક્રિયાકાંડ કરતો રહે છતાં વળતર માગતો નથી અર્થાત્ ક્રિયાકાંડ-ફળની ઈચ્છાએ કરતો નથી, તથા જે નાટક ચેટક જોવાનું પણ કુતુહલ કરતો નથી કારણ કે આ બધી ક્રિયાઓ મેહુનીય કર્મ ઉત્પન્ન કરનારી છે મેહુનીય કર્મ તો અમા-વાસ્યાનું ઘોર અંધકાર છે, જેમા સાધુત્વ રૂપ મુખા ઝરતો ચદ્રમાં ઉદિત થઈ શકતો નથી ॥ ૧૩ ॥

અભિભૂઅ કાણ પરીસહાઈ.

સમુદ્ધરે જાહપહાઝ અપ્પયં ।

વિહિત્તુ જાહમરણ મહવ્વમયં,

તવે રણ સામણિણ જે સ મિલ્લૂ ॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય — જે [જે] કાણ [શરીરથી] પરીસહાઈ (પરીષહોને) અભિભૂઅ (હીતીને) અપ્પયં (પોતાના આત્માને) જાહપહાઝ [જન્મ-મરણના પથમાથી] સમુદ્ધરે (ઉદ્ધાર કરે છે, તથા) જાહમરણ (જન્મ મરણ રૂપ સ આર ના મૂળને) મહવ્વમયં (મહા લયકારી) સામણિણ (શ્રામણ્યમા તથા) તવે [તપમા] રણ [રત રહે છે] સ [તેજ] મિલ્લૂ (લિધુ છે)

ભાવાર્થ :— પોતાના શરીરથી બધા પરીવહો [અણુધાર્યા આવી પડેલા સંકટો] ને છુટી [સહન કરી] ને જે ભિક્ષુ જન્મમરણો એજ મહાભયના સ્થાન છે, એમ જાણી સંયમ અને વપમાં રક્ત રહી જાતિ પથમાંથી પોતાના આત્માને ઉગારી લે છે તેજ સાચો સાધુ છે. ॥ ૧૪ ॥

હત્યસંજણ પાયસંજણ,

વાયસંજણ સંજઈદિણ ।

અજ્ઞપ્પરણ સુસમાહિઅપ્પા,

સુત્તત્થંચ વિઆણઈ જે સ ભિક્ખૂ ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે (જે સાધુ) હત્યસંજણ [હાથથી સંયત છે] પાયસંજણ [પગોથી સંયત છે] વાયસંજણ (વચનથી સંયત છે) સંજઈદિણ, [ઇન્દ્રિયોથી સંયત છે] અજ્ઞપ્પરણ [અધ્યાત્મમાં રત છે] સુસમાહિઅપ્પા (શુભોમા દઢતા હોવાથી સુસમાહિતાત્મા છે) ચ [તથા] સુત્તત્થ (સૂત્રાર્થ ને યથાર્થ રૂપ થી) વિઆણઈ (જાણે છે) સ [તે] ભિક્ખૂ (ભિક્ષુ છે)

ભાવાર્થ :— જે સૂત્ર તથા તેના રહસ્ય જાણીને હાથ, પગ, વાણી અને ઇન્દ્રિયોનો યથાર્થ સંયમ રાખે અર્થાત્ સન્માર્ગમાં વિવેક પૂર્વક તેને યોગે અધ્યાત્મ રસમાંજ જે મસ્ત રહે છે અને પોતાના આત્માને સમાધિમાં રાખે તેજ સાચો સાધુ છે. ॥ ૧૫ ॥

ઉવહિમિ અમુચ્છિણ અગિદ્ધે

અન્નાયઉંછં પુલ્લનિપ્પલાણ ।

કયવિક્કયસંનિહઓ વિરણ,

સન્વસંગાવગણ અ જે સ ભિક્ખૂ ॥ ૧૬ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે] ઉવહિમિ [પોતાની ઉપધિમાં] અમુચ્છિણ (અમૂર્ચિછત રહે) અગિદ્ધે [આસક્તિ રહિત હોય] અન્નાયઉંછં (અજ્ઞાત કુળમાંથી થોડું થોડું કરીને શુદ્ધ ગોચરી લેનાર) પુલ્લનિપ્પલાણ (ચારિત્રને અસાર કરનાર દોષોથી રહિત) કયવિક્કયસંનિહઓ (કય વિક્કય અને સંગ્રહ થી) વિરણ (વિરક્ત રહે છે) સન્વસંગાવગણ [સર્વ પ્રકારનાં સંગથી મુક્ત હોય છે] સ [તેજ] ભિક્ખૂ (સાધુ છે)

ભાવાર્થ — સયમના ઉપકરણોમા અને ભોજન વગેરેમાં જ આસક્ત રહે નહિ અજ્ઞાત ધરોમા પરિમિત ભિક્ષા ગ્રહણ કરીને સંયમ જીવનનો નિર્વાહ કરે, ચારિત્રમાં ક્ષતિ થાય તેવા દોષોથી બચતો રહે અને લેવું, વેચવું, ભેળુંકરવું વગેરે અસયમમય વ્યાપારોથી વિરત બની સર્વ

પ્રકારની આસક્તિના બંધનથી રહિત થાય તેજ આદર્શ લિપ્તુ છે. પદાર્થનો ત્યાગ કરવાથી ત્યાગ નથી કહેવાતો. પરંતુ લોડાણમાં રહેલા વાસનાના મૂળ તેના જડ ઉપેકાય તેજ ખરેખર ત્યાગ કહેવાય છે. ॥ ૧૬ ॥

અલોલ મિક્તૂ ન રસેસુ ગિજ્ઞે,
ઉંછં ચરે જીવિઅં નામિકંચી ।

ઈર્હિં ચ સકારણ-પૂઅણં ચ,
ચણ ઠિઅપ્પા અણિહે જે સ મિક્તૂ ॥ ૧૭ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે] મિક્તૂ (સાધુ) અલોલ [લોહુપતા રહિત છે] રસેસુ (રસમા) ન ગિજ્ઞે [ગૃહ નથી] ઉંછં (અજ્ઞાત કુલોમાં આહાર માટે) ચરે [જાય છે] જીવિઅં (સંયમ રહિત જીવનને) નામિકંચી (ધમ્મતો નથી) ઠિઅપ્પા (જ્ઞાનાદિના વિષયમા પોતાના આત્માને સ્થિત રાખે છે) અણિહે [છલથી રહિત છે] ઈર્હિં [લબ્ધિ પ્રમુખ ઋદ્ધિને] ચ (અને) સકારણ (સત્કારને) ચ [અને] પૂઅણં [પૂજાને] ચણ (છોડે છે) સ મિક્તૂ (તેજ સાધુ છે)

ભાવાર્થ :— જે લોહુપતાથી રહિત થઈ કોઈપણ પ્રકારના રસોમા આસક્ત બને નહિ, લિક્ષાચરીમાં અહ્ય ખોરાક — પરિમિત ગ્રહણ કરેછે. ભોગી જીવન ગાળવાની વાસનાથી પર રહેછે, અને સત્કાર, પૂજા, ભૌતિક સુખની જેને પરવાહ ન હોય. તથા નિરાભિમાની અને સ્થિર આત્મભાવવાળો હોય તેજ આદર્શ લિપ્તુ છે. ॥ ૧૭ ॥

નં પરં વડ્ઝાસિ અયં કુસીલે,
જેણં ચ કુપ્પિજ્જ ન તં વડ્ઝા ।

જાણિઅ પત્તેઅં પુન્નપાવં,
અત્તાણં ન સમુક્કસે જે સ મિક્તૂ ॥ ૧૮ ॥

પદાર્થાન્વય :— જે [જે] પરં (ખીજાને) અયં [આ] કુસીલે (દુશ્ચરિત્રી છે) ન વડ્ઝા (એમ કહે નહિ) પુન્નપાવં [તથા જે પુણ્ય અને પાપ] પત્તેઅં (પ્રત્યેક જીવ પોતાના કરેલા ભોગથી છે) જાણિઅ (એમ જાણીને) જેણ (જેનાથી) અન્ન (અન્યને) કુપ્પિજ્જ [ક્રોધ થાય] તં [તેવા વચનને] ન વડ્ઝા (ખોલે નહિ) અપ્પાણં (પોતાના આત્માને) ન સમુક્કસે (ગર્વવડે પોતાને ઉઘત ન બનાવે) સ (તેજ) મિક્તૂ [લિપ્તુ છે]

ભાવાર્થ :— સાધુ ખીજાને દુરાચારી ન કહે અન્ય કુપિત થાય તેવું દૂષિત વાક્ય પણ ન બોલે, બધા જીવોના પુણ્ય અને પાપ પૃથક્, પૃથક્ છે ફળ પણ તે પ્રમાણે મળેછે, તેમ જાણીને

પોતાના દોષો દૂર કરે અને પોતાનો સ્વભાવ ખીજ કરતાં ઊંચો છે એવું અભિમાન પણ ન કરે તે આદર્શ શ્રમણ છે. ॥ ૧૮ ॥

ન જાઈમત્તે ન ચ સુવમત્તે,

ન લાભમત્તે ન સુણ મત્તે ।

મયાણિ સવ્વાણિ વિવજ્જિત્તા

ધમ્મજ્ઞાણરણ જે સ મિક્ખૂ

॥ ૧૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે [જે] ન જાઈમત્તે (જાતિનો મદ કરે નહિ) ન ચ સુવમત્તે (રૂપનો મદ કરે નહિ) અ (તથા) ન સુણ મત્તે [શ્રુતનો મદ કરે નહિ] સવ્વાણિ [સર્વ પ્રકારના] મયાણિ (મદોને) વિવજ્જિત્તા (છોડી દઈને) ધમ્મજ્ઞાણરણ (ધર્મધ્યાનમાં રકત રહે છે) સ [તેજ] મિક્ખૂ (લિપ્ત છે)

ભાવાર્થ :- જે જાતિ, રૂપ, લાભ, જ્ઞાન આદિનું અભિમાન ન કરે, સર્વ પ્રકારના અહંકારને છોડી સદ્ધર્મના ધ્યાનમાં અનુરકત રહે છે તેજ લિપ્ત છે ॥ ૧૯ ॥

પવેઅણ અજ્જપયં મહામુણી,

ધમ્મે ઠિઓ ઠાવયઈપરંપિ ।

નિક્કવમ્મ વજ્જિજ્જ કુસીલલિંગં,

ન આત્તિ હાસંકુહણ જે સ મિક્ખૂ ॥ ૨૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- જે (જે) મહામુણી [મહામુનિ] અજ્જપયં (પરોપકારને માટે આર્થ પદ-શુદ્ધ ઉપદેશ) પવેઅણ (કહે છે, તથા) ધમ્મે [સ્વયં ધર્મમાં] ઠિઓ (સ્થિત થઈને) પરંપિ [પરઆત્માને પણ] ઠાવયઈ [સ્થાપિત કરે છે] નિક્કવમ્મ [સંસારથી નિકળીને] કુસીલલિંગં [કુશીલ લિંગને] વજ્જિજ્જ (છોડી દે છે) હાસં (હાસ્યને કરનારી) કુહણ [કુચે-ધાઓ] ન (કરતો નથી) સ (તેજ) મિક્ખૂ [લિપ્ત છે]

ભાવાર્થ — જે મહામુનિ સાચા ધર્મનોજ માર્ગ જણાવે, પોતે સદ્ધર્મમાં બરાબર સ્થિર રહી ખીજને પણ સાચા ધર્મમાં સ્થિર કરે, ત્યાગમાર્ગ ગ્રહણ કરીને દુરાચારના ચિહ્નો ત્યાગીદે કુસાધુનો સંગ ન કરે અને કોઈની ઠક્કાળાણ હાસી મઝાક, મશકરી પણ ન કરે તેજ માચો લિપ્ત છે ॥ ૨૦ ॥

તં દેહવાસં અમુદં અસાસયં,

સથા ચણ નિચ્છદિઅદ્ધિઅપ્પા ।

છિંદિત્તુ જાઈમરણસ્સ વંધણં,
 ઉવેઈ મિક્કલૂ અપુણાગમં ગઈ   ॥ ૨૧ ॥
 ત્તિ વેમિ ।

इअ सभिवलु णाम दसमज्झयणं सम्मत्तं ।

પદાર્થાન્વય .— નિચ્છદિઅટ્ઠિઅપ્પા (નિત્યહિતરૂપ સમ્યક્ દર્શનાદિમાં સુસ્થિત રહેનાર) મિક્કલૂ [પૂર્વોક્ત સાધુ] અસુઈ [અશુચિમય] અનાસયં (અશાશ્વત-નશ્વર) તં [તે] દેહવાસં [દેહવાસને] સયા [હમે શા] ચણ (છોડી દે છે) જાઈમરણસ્સ (તથા જન્મ મરણના) વંધણં (બંધનને) છિંદિત્તુ [છેદન કરીને] અપુણાગમં (અપુનરાગમન નામની) ગઈ (ગતિને) ઉવેઈ [પ્રાપ્ત કરે છે] ત્તિ વેમિ (આ પ્રમાણે હું તીર્થકરોના ઉપદેશાનુસાર કરું છું)

ભાવાર્થ .— તેવો આદર્શ લિક્ષુ હમેશાં કલ્યાણમાર્ગમાં આત્માને સ્થિર રાખીને, નશ્વર અને અપવિત્ર દેહવાસને ત્યાગીને તથા જન્મમરણના બંધનોને સર્વથા ઉચ્છેદ કરીને જ્યાંથી, પુનઃ આગમન થતું નથી એવી અપુનરાગમન ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે.

પોતાના અંતરાત્માની વચના થાય તેવા કોઈપણ કાર્યો ન કરે અને એવા કાર્યો ઈતર ગૃહસ્થી કે લિક્ષુ બાણીને પણ ધૃણા કરે એવા દુષ્ટ કાર્યોનો સહતર નાશ કરી દે અને લિક્ષુ સાધક કેવળ સમાધિ માર્ગમાંજ વિચરે, સ્વભાવમા મસ્ત રહે.   ॥ ૨૧ ॥

એમ હું કરું છું

—:: દશમાધ્યયન સમાપ્ત. ::—

પઢમા ચૂલા રહવકા

(પ્રથમ ચૂલિકા—રતિવાક્ય)

इह रवल् भो ! पव्वइएणं, उप्पण्णदुक्खेणं, संजमे अरइसमावन्नचित्तेणं, ओहाणुप्पे-
हिणा, अणोहाइएणं, चेव हयरस्सिगयंकुसपोयपडागाभूआइं, इमाइं अट्टारसठाणाइं सम्मं संप-
डिलेदिअव्वाइं भवन्ति ॥

પદાર્થાન્વય :- મો [હે શિષ્યે ।] ઉપ્પણ્ણદુક્ખેણં [હુઃખ ઉત્પન્ન થઈ જવાપર] સંજમે
[સંયમમા] અરइसमावन्नचित्ते [જેનું ચિત્ત અરતિ પામેલું છે] ઓહાણુપ્પેહિણા [જે સંયમને
ને ત્યાગવાની ઇચ્છા રાખનાર છે પરંતુ] અણોહાइएणं [હજુ સુધી સંયમ છોડ્યો નથી] પવ्वइएणं
(આવા દીક્ષિત સાધુને માટે) इह [આ જેન શાસનમાં] रवल् [નિશ્ચયે] हयरस्सि-
गयंकुस-पोयपडागाभूआइं [અશ્વને લગામ, હાથીને અંકુશ, અને વહાણને ધ્વજાની સમાન]
इमाइं (આ વક્ત્રમાણુ) अट्टारस ठाणाइं [અઠાર સ્થાનકો] सम्मं [સમ્યક્ પ્રકારે] संपडिले-
दिअव्वाइं [આલોકનીય - વિચારણીય] भवन्ति (હોય છે)

गुरुदेव भेदया : —

ભાવાર્થ :- પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કર્યા પછી સાધકના ચિત્તમા સંયમ પ્રત્યે અરુચિ-ઉદ્વેગ
ધાય. અને સંયમ છોડી દેવાની ઇચ્છા થઈ જાય પરંતુ સયમ છોડી દીધો ન હોય તેવા સાધકને
માટે આ અઠાર સ્થાન વિચારવા યોગ્ય છે. વિચાર કરવાથી અસ્થિર ચિત્ત સ્થિર બને છે, જેમ કે .—
ઉન્માર્ગે ચાલતા અશ્વને સન્માર્ગે લાવવા લગામ, ઉન્મત્ત હાથીને અંકુશ અને વહાણને પ્રવાહના
માર્ગે ઉપર લાવવા સઠ જેમ ઉપયોગી બની જાય છે તેમ સાધકનું ચિત્ત સન્માર્ગે આવી જાય છે (૧)

तंजहा-हं भो ! दुस्समाए दुप्पजीवी (१) लहुमगा इत्तिरिआ गिहीणं कामभोगा [२]
भुज्जो अ साइवहुला मणुस्सा (३) मे अ मे दुक्खे न चिरकालोवट्ठाई भविस्सइ [४] ओमजण-
पुरकारे [५] वंतस्सव्व-पडिआयणं (६) अहरगइवासोवसंपया [७] दुल्लहे खल्ह भो ! गिहीणं
धम्मे गिहीवासमज्जे वसंताणं [८] आयंके से वहाय होइ [९] संकप्पे से वहाय होइ (१०)
सोवक्केसे गिहवासे, निरुवक्केसे परिआए (११) वंधे गिहवासे, मुक्खे परिआए [१२]
सावज्जे गिहवासे, अणवज्जे परिआए (१३) बहुसाहारणा गिहीणं कामभोगा (१४) पत्तेय
पुन्नपावं (१५) अणिच्चे खल्ह भो ! मणुआण जीविए कुसग्गजलविंदुचंचले [१६] वहुं च खल्ह

મો ! પાવ સ્વલ મો કહાણં, કમ્માણં, પુર્વિ દુચ્ચિન્નાણં દુપ્પલિકંતાણં, વેડત્તા મુક્કલો, નત્થિ અવેડત્તા કમ્મં પગહં (૧૭) પાવાણં ચ તવસા વા જ્ઞોમસંત્તા (૧૮) અદ્ધારસમં પય મવડ્ । મવડ્ અ ઇત્થ સિલોગો-

પદાર્થાન્વય :- તંજદ્ધા (તે આ પ્રકારે છે) હં મો (હે શિષ્યો !) દુસ્સમાણ [હુઃપમ કાલમાં] દુપ્પજીવી [હુ.ખ પૂર્વક જીવન વ્યતીત કરાય છે] ગિહીણં (ગૃહસ્થ લોકોના) કામ-મોગા (કામ ભોગ) લહુસગા (અસાર છે તેમજ) હત્તરિઆ (અલ્પકાલીન છે ૨,) મુજ્જો અ [તેમજ હુપમ કાલીન] મણુસ્સા [મનુષ્ય] માહ્વહુલા [વિશેષ છલ-કપટ કરનાર છે ?] હમે અ (આ) દુક્કલે (હુ.ખ) મે [મને] ચિરકાલોવદ્ધાઈ [લાંબા સમય સુધી ટકનાર] ન મવિસ્સડ્ [થશે નહિ ૪,] ઓમજણપુરકારે [સયમ છોડવાપર નીચ પુરુષોનું સન્માન કરવું પડશે ૫] વંતસ્સ [વમન કરેલ વિષય ભોગોનું] પલ્લિઆયણં [ફરી પાન કરવું પડશે ૬] અદ્ધર ગડ્ધાસોવસંપયા (નીચ ગતિને યોગ્ય કર્મ બંધન કરવા પડશે ૭) મો [હે શિષ્યો] સ્વલ (નિશ્ચયે) ગિહ્વાસમજ્જે [ગૃહવાસમાં] વસંતાણં [વસતા] ગિહીણં (ગૃહસ્થોને) ધમ્મે (ધર્મ) દુલ્લહે [હુલ્લ છે ૮] આયંકે [તુર્તજ નાશ કરનાર વિશૂચિકાદિ રોગ] સે [ધર્મરહિત ગૃહસ્થોને] વદ્ધાય [વધને માટે] મવડ [હોય છે] સંકપ્પે [પ્રિયનો વિયોગ અને અપ્રિયનો સંયોગથી જે સંકલ્પ ઉત્પન્ન થાય છે તે] સે (ગૃહસ્થના) વદ્ધાય (વિનાશને માટે) મવડ્ [હોય છે ૧૦] ગિહ્વાસે (ગૃહવાસ) સોવક્કેસે (કલેશથી યુક્ત છે) પરિઆણ [અને ચારિત્ર] નિરુવક્કેસે [કલેશથી રહિત ૧૧,] ગિહ્વાસે (ગૃહવાસ) વંધે [કર્મોના બંધન સ્થાન છે ત્યારે] પરિઆણ [ચારિત્ર] મુક્કલે (કર્મબંધનથી છોડાવનાર છે ૧૨,) ગિહ્વાસે [ગૃહવાસ] સાવજ્જે [પાપસ્થાન છે પરંતુ] પરિઆણ (ચારિત્ર અણવજ્જે) (પાપથી રહિત છે ૧૩) ગિહીણં [ગૃહસ્થોના] કામમોગા (કામભોગ) વહુ-સાદરણા [ચોર, જાર આદિ હર કોઈ જનને માટે સાધારણ છે ૧૪,] પુણ્ણવં (પુણ્ય અને પાપ) પત્તેઅં [સર્વજીવોના પૃથક્ પૃથક્ છે ૧૫,] મણુઆણં (મનુષ્યોનું) જીવણ [જીવન] કુમગ્ગજલવિદ્ધુચંચલે [કુશળ અગ્રભાગ ઉપર રહેલ જલના ગિન્દુની સમાન ચ ચલ છે માટે] સ્વલ (નિશ્ચય રૂપથી) અણિચ્ચ [અનિત્ય છે ૧૬] મે [મે] વહું (ઘણુંજ) પાવ કમ્મં [પાપકર્મ કયું છે જેથી મારી બુદ્ધિ વિપરીત થઈ રહી છે ૧૭,] ચ [તથા] મો [હે શિષ્યો !] દુચ્ચિન્નાણં (હુબ્ધ ભાવોથી આચરેલા) દુપ્પલિકતાણં [મિથ્યાત્વ આદિ ભાવોથી ઉપાજન કરેલ] પુર્વિ કહાણં [પૂર્વકૃત] પાવાણં કમ્માણં (પાપકર્મોના ફળને) વેડત્તા [ભોગવ્યા પછીજ] મુક્કલો (મોક્ષ થાય છે) અવેડત્તા [ભોગવ્યા વિના] નત્થિ [નહિ] વા (અથવા પૂર્વકર્મોને) તવસા (તપ વડે) જ્ઞોમસંત્તા [ક્ષય કરવાથી મોક્ષ થાય છે ૧૮]

અદ્વારસમં (આ અદ્વારસું) પયં (પદ) ભવઈ [છે] इत्थ [આ ઉપર] સિલોગો
ભવઈ [શ્લોકો છે, જે સંગ્રહ રૂપે છે]

ભાવાર્થ :— (૧) [પોતાના આત્માને સંજોધીને] હે આત્મન્ ! આ દુષ્કર્મ કાળનું જીવનજ
દુઃખમય છે, સંસારના દરેક જીવો દુઃખી છે. તો હું સંયમ જેવી ઉત્તમ વસ્તુને છોડીને ગૃહવાસમાં
જીવું છતાં ત્યાં પણ સુખ ક્યાં છે ?

(૨) ગૃહસ્થાશ્રમીઓના કામભોગો ક્ષણિક અને તુચ્છ કોટિનાજ હોય છે, ક્ષણિક અને તે પણ
માની લીધેલા અને પરિણામે અપાર દુઃખરૂપ કામભોગો ઉપર સ્નેહ શા માટે રાખવો ?

(૩) સંસારી માયામાં ફસેલા મનુષ્યો બહુ કપટવાળા હોય છે. સંયમને ત્યાગી દીધા પછી તેવા
કલુષિત વાતાવરણમાં રહેવાથી અંતઃકરણ દુઃખિત થાય છે.

(૪) આ સયમી જીવનમાં દેખાતું દુઃખ કંઈ ચિરકાળ ટકવાનું નથી.

(૫) સંયમ છોડીને ગૃહસ્થાશ્રમમાં જતાં ક્ષુદ્ર મનુષ્યોની પણ [ન ઈચ્છવા છતાં] ખુશામત કરવી પડે છે.

(૬) ગૃહસ્થાશ્રમ સ્વીકારવા જતાં વમેલી વસ્તુને ફરીથી પીવી પડશે-જે કામભોગોને ત્યાગી દીધાં છે
તેઓને ફરીથી ગ્રહણ કરવું કોઈપણ પ્રકારે ઈષ્ટ નથી.

(૭) ત્યાગની ઉચ્ચ ભૂમિકામાથી ક્ષુદ્ર વાસના માટે ગૃહસ્થ જીવન સ્વીકારવું તે નરકાગારમાં
જવા માટેની તૈયારી રૂપ છે.

(૮) ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહેનારાઓને ગૃહસ્થાશ્રમનો ધર્મ પાળવો પણ હુ શક્ય છે તો આદર્શ ત્યાગ
ક્યાંથીજ પાળી શકાય ?

(૯) અચાનક રોગ ઉત્પન્ન થઈ જ્યારે દેહનો નાશ થઈ જાય છે ત્યારે ધર્મ સિવાય કોઈ
ઈતર સહાયક બનતા નથી.

(૧૦) ખરાબ સંકલ્પ પણ આધ્યાત્મિક મૃત્યુ કરે છે.

(૧૧) ગૃહસ્થવાસ કલેશમય છે ત્યાગ એ શાન્તિમય છે

(૧૨) ગૃહસ્થવાસ બધન છે ત્યાગ એ મુક્તિ છે

(૧૩) ગૃહસ્થજીવન દૂષિત છે જ્યારે સયમીનું જીવન નિર્દોષ પવિત્ર છે.

(૧૪) ગૃહસ્થોના કામભોગો નિ કૃષ્ટ-હલકી કોટિના છે

(૧૫) જગતના સૌ જીવો પુણ્ય અને પાપથી ઘેરાયેલ છે.

(૧૬) મનુષ્યનું જીવન ખરેખર ડાલની ટોચ પર રહેલા જલખિન્દુની જેમ ચંચળ અને ક્ષણિક છે.

(૧૭) અરેરે ! ખરેખર પૂર્વકાળે પાપકર્મ બહુ કર્યું હશે પાપકર્મના પ્રભાવેજ સંયમપર અણુગમે
ઉત્પન્ન થાય છે અન્યથા સંયમ જેવી ઉત્તમ ચીજ શા માટે ન ગમે ?

(૧૮) હુશ્ચારિત્રનું સેવન કરીને કદી પાપકર્મથી મુક્ત મળી શકશે નહિ પરન્તુ હુ જે સહી શકાય
તેવા પૂર્વ પાપકર્મોને સમભાવ પૂર્વક વેદન કરવાથી અને તપવડે ક્ષય કરવાથીજ તે
કર્મોથી મુક્તિ મળી શકશે.

આ અઢારે સ્થાનોનો પોતાની સૂક્ષ્મ તર્કથી બુદ્ધિવડે સંક્ષિપ્ત રૂપથી અથવા વિસ્તાર પૂર્વક પરિસ્કુટ કરીને વિચારવું જોઈએ કારણ કે આવા વિચારોથી ચિત્તની સમ-ભાવ પૂર્વક સ્થિરતા આવેછે. આ અઢાર સ્થાનોનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રભાવ છે, જેનાવડે સંસાર-સાગરમાં ડૂબતી સંયમની નાવ પાછી તરી જાય છે અને લક્ષ્ય સુધી પહોંચી જાય છે.

હવે આ અઢારે સ્થાન ઉપર શિક્ષારૂપ શ્લોક પણ પ્રતિપાદન કરેલ છે.

જયા ય ચયર્ધ ધમ્મં, અણજ્જો ભોગકારણા ।

સે તત્થ મુચ્છિણ વાલો, આયં નાવબુજ્જહ ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય - જયા (જ્યારે) અણજ્જો (અનાર્થ સાધુ) ભોગકારણા [ભોગોના કારણ-થી] ધમ્મં (ચારિત્ર ધર્મ ને) ચયર્ધ [છોડે છે] સે (તે) વાલો [અજ્ઞાની સાધુ] તત્થ (તે કામ ભોગોમા) મુચ્છિણ [મૂર્ચ્છિત થયેલ] આયં (ભવિષ્ય કાલને) નાવ-બુજ્જહ । સારી રીતે જાણતો નથી]

અહીં શ્લોકો કહેવાય છે : -

ભાવાર્થ - કોઈ અનાર્થ પુરુષ જ્યારે ભોગોના કારણે પોતાના ચિરસચિત ચારિત્ર ધર્મને છોડી દે છે ત્યારે ભોગમાં આસક્ત થયેલો તે અજ્ઞાની ભવિષ્યકાળનો લેશ માત્ર વિચાર કરી શકતો નથી (જ્યારે કે ઇપિણ સાધારણ કે બુદ્ધિમાન સાધક પોતાને યોગ્ય ન હોય છતાં તેવું અકાર્ય કરી નાખે છે તે સમયે એટલો આવેશમા હોય છે કે તેને કાર્યના પરિણામની ભયકરતાનો લેશ માત્ર ખ્યાલ રહેતો નથી) ॥ ૧ ॥

જયા ઓહાવિઓ હોઢ, ઇંદો વો પહિઓ છમં ।

સવ્વધમ્મપરિવ્મદ્દો, સ પચ્છા પરિતપ્પહ ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય - છમ [પૃથ્વીપર] પહિઓ [પતિત થયેલો] ઇંદો વો (ઈન્દ્રની મમાન) જયા (જ્યારે કોઈ સાધુ) ઓહાવિઓ [ચારિત્ર ધર્મથી બ્રૂટ] હોઢ : થઇ જાય છે ત્યારે) સે (તે) સવ્વધમ્મપરિવ્મદ્દો [સર્વ ધર્મથી-સર્વ રીતે બ્રૂટ થઇ જતાં] પચ્છા [પાછળથી] પરિતપ્પહ (પતિત થઈ ગયે છે કે જે આ અકાર્ય કર્યું છે)

ભાવાર્થ - આ ગાથામાં ઉપમા અલંકાર દ્વારા સયમત્યાગનું દુષ્કર્મ દેખાડયું છે. જેમ ઈન્દ્ર પુણ્ય ક્ષય થઈ જતાપર સ્વર્ગદેહથી રચુત થઈને મનુષ્ય લોકમાં આવે છે ત્યારે તે ઘણો ઘણો શોષ પશ્ચાત્તાપ કરે છે ભાવી મ કટ વ્યથાથી તેનું હૃદય શીર્ણુ વિશીર્ણુ થઈ જાય છે, તે ગડી પડેછે - હાય !

મારા આ અતુલિત વૈશ્વ નષ્ટ થઈ ગયો. અને હવે કેટલું કષ્ટ લોગવવું પડશે. આજ રીતે જ્યારે સાધુ ત્યાગાશ્રમ ત્યાગીને ગૃહસ્થ જીવનમાં પાછો આવેછે ત્યારે ત્યાગધર્મ અને ગૃહસ્થધર્મ એ બંને ધર્મથી બ્રહ્મ થઈને પરિતાપ કરેછે. કયાં સંયમી જીવનનો દિવ્ય આનંદ અને કયાં પતિત જીવનની વિપત્તિ ! સંયમબ્રહ્મની લોકમાં અપકીર્તિ ફેલાય છે અને તેના હૃદયમાં પણ ઉડાણનું દર્દ થયા કરે છે ॥ ૨ ॥

જયા અ વંદિમો હોઈ, પછા હોઈ અવંદિમો ।

દેવયા વ ચુઆ ઠાળા, સ પછા પરિતપ્પઈ ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય :- જયા [જ્યારે સાધુ સંયમમાં રહે છે ત્યારે] વંદિમો [વંદનીય] હોઈ [થઈ જાય છે] ચ [અને] પછા [સંયમ છોડ્યા પછી] અવંદિમો [અવંદનીય] હોઈ (થઈ જાય છે) સ [તે સાધુ] ઠાળા (પોતાના સ્થાનથી) ચુઆ (ચ્યુત થયેલા) દેવયા વ [દેવતાની સમાન] પછા [પાછળથી] પરિતપ્પઈ (પરિતાપ કરે છે)

ભાવાર્થ :- પ્રથમ તે વિશ્વનો વંદનીય હોય છે અને બ્રહ્મ થયા પછી અવંદનીય [તિરસ્કારને પાત્ર] બને છે ત્યારે પોતાના સ્થાનથી બ્રહ્મ થયેલા દેવની માફક તે ખૂબ પરિતાપ પામે છે. ॥ ૩ ॥

જયા અ પૂઝમો હોઈ, પછા હોઈ અપૂઝમો ।

રાયા વ રજ્જપદ્મદ્વો, સ પછા પરિતપ્પઈ ॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય :- જયા (જ્યારે સંયમી હોય છે ત્યારે) પૂઝમો [પૂજ્ય] હોઈ (હોય છે) અ [અને] પછા (ચારિત્રથી પતિત થયા પછી) અપૂઝમો [અપૂજ્ય] હોઈ (થઈ જાય છે) રજ્જપદ્મદ્વો [રાજ્ય બ્રહ્મ] રાયા વ [રાજની જેમ] સ [તે સાધુ] પછા પરિતપ્પઈ (પરિતાપ કરે છે)

ભાવાર્થ :- પ્રથમ તે મહાપુરુષોનો પણ પૂજ્ય હોય છે અને પછી તેજ અપૂજ્ય બને છે ત્યારે રાજ્યથી પદબ્રહ્મ થયેલા રાજની સમાન તે ખૂબ પરિતાપ પામે છે. ॥ ૪ ॥

જયા અ માણિમો હોઈ, પછા હોઈ અમાણિમો ।

સેદ્ધિવ્વ કવ્વહે છૂદો, સ પછા પરિતપ્પઈ ॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- જયા [જ્યારે સાધુ] માણિમો [માન્ય હોય છે અને] પછા [શીલથી અષ્ટ થયા પછી જ] અમાણિમો (અમાન્ય થઈ જાય છે) કવ્વહે (અત્યંત કુદ્ર

આમમાં) છૂદો [પરિત્યક્ત] સેટ્ઠિવ્વ (શ્રેષ્ઠીની સમાન) સ [તે] પચ્છા [પાછળથી] પરિતપ્પઙ્ગ (પરિતાપ કરે છે)

ભાવાર્થ --- પહેલાં તે માન્ય હોય છે અને પછી તેજ ત્યાગાશ્રમથી પતિત થઇને અમાન્ય થાય છે. જેમ ધનિક શેઠ ધનહીન બની ખેડુની જીંદગીમાં પલટાઇને હલકા સ્થાનમાં વાસ કરેછે અને પૂર્વની સ્થિતિ યાદ કરીને જીવન પર્યાંત ખેદ કરેછે તેમ સાધુ પણ પરિતાપ કરે છે. ॥ ૫ ॥

જયા અ થેરઓ દોડ, સમઙ્કંતજુવ્વણો ।

મચ્છુવ્વ ગલં ગિલિત્તા, સ પચ્છા પરિતપ્પઙ્ગ ॥ ૬ ॥

પદાર્થાન્વય --- અ [તે જાણે સાધુ] જયા (જ્યારે) સમઙ્કંતજુવ્વણો (યુવા અવસ્થા વિતી જવા પર) થેરઓ (સ્થવિર થઇ જાય છે, સ (ત્યારે તે) ગલં (ગલ, લોહ કાટા ઉપર રાખેલા માંસને) ગિલિત્તા [ખાઇને] વ્વ (જેમ) મચ્છુ (મત્સ્ય-માછલી પશ્યાન્તાપ કરે છે, તેની જેમ) પચ્છા [પાછળથી] પરિતપ્પઙ્ગ (હિંમિત થાય છે)

ભાવાર્થ --- ભોગેચ્છાએ સંયમધર્મ તરછોડી ગૃહસ્થ જીવનમાં ગયેલો સાધક જ્યારે યૌવન વયથી છૂટી જરાવસ્થામાં પ્રવેશે છે અર્થાત્ ખૂદો બની જાય છે ત્યારે જાળમાં રાખેલી વસ્તુને ખાવાની લોભુપતાને કારણે લોભડના કાટામાં ફમાયેલ માછલાની પેઠે ખૂબ પીડા પામે છે ॥ ૬ ॥

જયા અ કુકુદ્ધવસ્સ, કુતત્તીર્હિ વિહમ્મઙ્ગ ।

હત્થી વ વંધણે વદ્ધો, સ પચ્છા પરિતપ્પઙ્ગ ॥ ૭ ॥

પદાર્થાન્વય - જયા [જ્યારે સયમત્યાગી સાધુ] કુકુદ્ધવસ્સ [હુષ્ટ કુટુંબની] કુતત્તીર્હિ [હુષ્ટ ચિંતાઓથી] વિહમ્મઙ્ગ (પ્રતિહત થાય છે) વંધણે વદ્ધો [વિષયની લાલચથી બંધનમાં બાંધેલા] હત્થીવ [હાથીની જેમ] પચ્છા [પાછળથી] પરિતપ્પઙ્ગ (પરિતાપ કરે છે)

ભાવાર્થ --- અને જ્યારે તે સાધુ ગૃહસ્થને પ્રાપ્ત થયેલ કલેશકારી કુટુંબની કુત્સિતચિંતાઓ ચારેય બાજુથી ઘેરી વળેછે - ફરી વળે છે ત્યારે તે બંધનમાં ફસી પડેલા હાથીની જેમ ખૂબ ખૂબ પરિતાપ કરે છે ॥ ૭ ॥

પુત્તદારપરીકિન્નો મોહસંતાણસંતઓ ।

પંકોસન્નો જહા નાગો, સ પચ્છા પરિતપ્પઙ્ગ ॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય - પુત્તદારપરીકિન્નો [પુત્ર અને સ્ત્રીથી ઘેરાયેલો] મોહસંતાણસંતઓ

[દર્શનમોહનીયાદિ કર્મોથી સંતપ્ત થયેલો] સ [તે સાધુ] જહા (જેમ) પંકોસન્નો
[ક્રીચડમાં ફસાયેલો] નાગો [હાથીની જેમ તે] પચ્છા (પાછળથી) પરિતપ્પદ
[પરિતપ્ત થાય છે]

ભાવાર્થ :— વળી સંયમને ત્યાગી ગૃહસ્થી બનેલો તે મુનિ જ્યારે સ્ત્રી, પુત્ર, બાળ-
બચ્ચાના પરિવારથી દેરાયેલો થઈને મોહકર્મની પરપરામાં ગુચવાઈ જાય છે. જેમ કાદવમાં ખૂંચેલો
હાથી “ ન નીરં નો તીરમ્ ” ન પાણી કે ન કાંઠો એમ બન્ને સ્થિતિની વચ્ચે રહી હુ ખી થાય છે
તેમ મોહના ગાઢ બંધનથી બંધાયેલો તે કોઈ પણ રીતે છૂટી શકતો નથી. ॥ ૮ ॥

અજ્ઞાહં ગણી હુંતો, ભાવિઅપ્પા વહુસ્સુઓ ।

જહ્ડહં રમંતો પરિઆણ, સામણે જિણદેસિણ ॥ ૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- અજ્ઞ [આજે] અહં [હું] ગણી (આચાર્ય) હું તો [હોત] જહ
[જો] અહં [હું] ભાવિઅપ્પા [ભાવિતાત્મા અને] વહુસ્સુઓ (બહુશ્રુત થઈને) જિણદેસિણ
(જિનોપદેશિત) સામણે (સાધુ સંબંધી) પરિઆણ [ચારિત્રમા] રમંતો (રમણ કરતો)

ભાવાર્થ :— પછી આવી સ્થિતિમાં જ્યારે તે વિચાર કરવા બેસે છે ત્યારે તેને આવા વિચારો
આવે છે અને ત્યારે તેને પશ્ચાત્તાપ થાય છે કે— હા ! આ મેં ખૂબજ ખોટું કર્યું. જો હું જિનેશ્વરોએ
દેખાડેલા વિશુદ્ધ સાધુદશાથી ભરેલા પૂર્ણ ત્યાગ માર્ગમા આનંદ પૂર્વક રહ્યો હોત તો આજે હું
અંપૂર્વ આત્મ-ઓજસ અને અંપૂર્વ જ્ઞાનસહિત સર્વ સાધુગણનો અધિપતિ બની ગયો હોત ॥ ૯ ॥

દેવલોગસમાણો અ, પરિઆઓ મહેસિણં ।

રયાણં અરયાણં ચ, મહાનરયસારિસો ॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય - રયાણં [સંયમરત] મહેસિણં (મહર્ષિઓને) પરિઆઓ [ચારિત્ર]
દેવલોગસમાણો [દેવલોક સમાન છે] અ (પરંતુ) અરયાણ (સયમમા રતિ નહિ રાખનારા-
ઓને ચારિત્ર) મહાનરયસારિસો (મહાન્ નરકની સમાન લાગે છે)

ભાવાર્થ — આ જાથામા જે સાધુ સયમ છોડવાની ઇચ્છા રાખે છે તેને સ્થિર કરવાને
માટે આ ઉપદેશ પ્રતિપાદન કરેલ છે યથા — શ્રી ભગવાન્ ઉપદેશ કરે છે કે આર્યો ! જે સાધુ
સયમપર્યાયમાં રુચિ રાખનારા છે તેને માટે આ સંયમ દેવલોકની સમાન સુખપ્રદ છે, કારણ કે
જેવી રીતે દેવો દેવલોકમા નૃત્યાદિ જોવામા લીન રહે છે, તથા સદૈવ કાલ પ્રસન્નતાથી સમય વ્યતીત
કરે છે, એવી જ રીતે સાધુ પણ યોગાદિ ક્રિયાઓમા નિમગ્ન રહેતા દેવોથી વધીનેય સુખોનો અનુભવ
કરે છે ત્યારે એનાથી વિપરીત સાધુ સંયમ-ક્રિયાઓમા રુચિહીન રહે છે, તેના માટે આ ચારિત્ર

પર્યાય મહા નરક (રૌરવ) ની સમાન દુઃખપ્રદ છે, કારણ કે તે વિષયાભિલાષી હોવાથી હમેશા ભગવાનના વેષની વિડમ્બનાજ કરતો રહે છે, આ છે પતિત સાધુની મનોદશાનો ચિતાર ॥ ૧૦ ॥

અમરોવમં જાણિઅ સુક્ષ્મુત્તમં,

રયાણં પરિઆઈ તદ્વારયાણ ।

નિરઓવમં જાણિઅ દુક્ષ્મુત્તમં,

રમિજ્જ તમ્હા પરિઆઈ પંડિણ

॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય :— તમ્હા (તે માટે) પંડિણ [પંડિત સાધુ] પરિઆઈ (ચારિત્રમા) રયાણં [રત રહેવા વાળાને] અમરોવમં [દેવતા સરખું] ઉત્તમં [ઉત્તમ] સુક્ષ્મં (સુખને) જાણિઅ (જાણીને) તદ્વા (તથા) અરયાણં (સંયમમાં રત નહિ રહેનારને) નિરઓવમં (નરક ની સમાન) ઉત્તમં [ઉત્કૃષ્ટ] દુક્ષ્મં [દુઃખને] જાણિઅ (જાણીને) પરિઆઈ (સંયમના પર્યાયમાં) રમિજ્જ [રમણ કરે]

ભાવાર્થ :— આ કાવ્યમા ઉક્ત પ્રકરણનો ઉપસંહાર કરતા નિગમન કરેલું છે : (આ બધું કહી હવે મહાપુરુષો મંથમથી કંટાળેલા સાધુને કહે છે —) ત્યાગ માર્ગમા રમી રહેલા મહાપુરુષોનું દેવેન્દ્ર સમાન ઉત્તમ સુખ અને ત્યાગમાર્ગથી બ્રહ્મ થયેલા પતિતોનું નરક સમાન અત્યંત દુઃખ એ બંનેની તુલના કરીને પંડિત સાધુએ ત્યાગમાર્ગમાં આનંદપૂર્વક રહેવું જોઈએ.

ત્યાગથી પ્રાપ્ત થતુ આધ્યાત્મિક સુખ એ તો અનુપમ સુખ છે તેની તુલના સ્વર્ગીય સુખ સાથે નજ કરી શકાય, પરંતુ અહીં તો જેમ મનુષ્ય જીવન કરતા દેવ જીવન ઉત્કૃષ્ટ છે તેમ ગૃહસ્થ જીવન કરતાં ત્યાગી જીવન ઉત્કૃષ્ટ છે અને માનવ જીવન કરતા નરક જીવન નિઃકૃષ્ટ છે તેમ આદર્શ જીવન કરતાં પતિત ગૃહજીવન નિઃકૃષ્ટ છે તે બતાવવા પૂરતુ ઊપરનું ઉપમાવાક્ય છે. ॥ ૧૧ ॥

ધમ્માઠ મદ્દં સિરિઓ અવેયં,

જન્નગિવિજ્ઞાઅમિવપ્પતેઅં ।

હીલંતિ ણં દુવ્વિહં કુસીલા

દાદુદ્ધિઅં ઘોરવિસં વ નાગં

॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય :— કુસીલા [કૃત્સિત શીલવાળા લોકો પણ] સિરિઓ અવેયં [તપોરુપ લક્ષ્મી-થી રહિત] દુવ્વિહં (દુષ્ટ વ્યાપાર કરનાર) ધમ્માઠ મદ્દં (ધર્મથી બ્રહ્મ) ણં [તે પુરુષની] વિજ્ઞાણ [જુએલી] અપ્પતેઅં [તેજ રહિત] જન્નગિમિવ [યજ્ઞની અગ્નિની સમાન તથા] દાદુદ્ધિઅં (જેની દાઢ કાઢી નાખી છે એવા) ઘોરવિસં [રૌદ્ર વિષવાળા] નાગં (સર્પની સમાન) હીલંતિ (અવહેલના કરે છે)

ભાવાર્થ :— ધર્મથી બ્રહ્મ અને આધ્યાત્મિક સંપત્તિથી પતિત થયેલા મુનિનો; અહ્ય તેજ-
કરી ગયેલા યજ્ઞના અગ્નિ અને ભયંકર ઝેરી છતાં દાઢો ખેંચી લીધેલા સર્પની સમાન દુરાચારીઓ
પણ તિરસ્કાર કરેછે.

સર્પનું ઝેર વમવાનું સાધન ગયા પછી તેને બાળકો પણ સતાવે છે, યજ્ઞનો અગ્નિ પવિત્ર
હોવા છતાં તેજ ગયા પછી તેની કશીએ કિંમત નથી અને દેહમાંથી ચેતન ગયા પછી તે દેહની
કિંમત પણ રહેતી નથી, તેમ સાધુધર્મરૂપ આત્મા ગયા પછી તે સાધક ગૃહસ્થની જરૂર જે કિંમત
રહેતી નથી. હલકા વર્તનવાળા પણ તેને તિરસ્કારે છે. ॥ ૧૨ ॥

इहेवऽधम्मो अयसो अकित्ती,

दुन्नामधिज्जं च पिहुज्जणंमि ।

चुअस्स धम्माउ अहम्मसेविण',

संभिन्नवित्तस्स य हिट्ठओ गई ॥ १३ ॥

પદાર્થાન્વય :- ધમ્માઉ [ધર્મથી] ચુઅસ્સ [પતિત] અહમ્મસેવિણો [અધર્મનું સેવન
કરનાર] ય [તથા] મંભિન્નવિત્તસ્સ [વ્રતોને ખડિત કરનારા] इहेव (આ લોકમાં) અધમ્મો
(અધર્મી કહેવાય છે) અયસો (અપયશ) અકિત્તી [અકીર્તિ પામે છે] પિહુજ્જણંમિ
(સાધારણ લોકોમાં) दुन्नामधिज्जं [અપમાનિત થઈ જાય છે] हिट्ठओगई [પર લોકનો યાત્રી
બનીને નીચ ગતિઓમાં જાય છે]

ભાવાર્થ :— ધર્મથી પતિત થયેલા અધર્મને સેવનારા અને પોતાના વ્રતનિયમોથી બ્રહ્મ
ધ્યેલા સાધુને આ લોકમાં પણ ચારિત્રની ક્ષતિ, અધર્મ, અપયશ અને તુચ્છ-શુદ્ધ માનવોમાં પણ
નિંદા આદિ ગેરલાલો થાય છે અને જીવનના અંતે પરલોકમાં પણ અધર્મના ફળસ્વરૂપે અધમ
ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૧૩ ॥

मुंजित्तु भोगाडं पसज्ज चेअसा,

तहाविहं कट्ठु असंजमं वहुं ।

गडं च गच्छे अणहिज्जिअ दुहं

बोही अ से नो सुलहा पुणो पुणो ॥ १४ ॥

પદાર્થાન્વય :- પસજ્જ ચેઅસા (દત્તચિત્તથી) ભોગાડ [ભોગોને] મુંજિત્તુ (ભોગવીને)
तहाविह (તથા વિધ) वहुं [ઘણા] असंजमं (અસયમના કાર્યો) कट्ठु (કટ્ટીને કાલ ધર્મને
પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે) दुहं [દુખ દેનારી] अणहिज्जिअ (અનિષ્ટ) गडं (નરકાદિ ગતિમાં

ગચ્છઈ [જાય છે] અ (અને) સે [તેને] વોહી [બોધિતત્વ] પુળો પુળો (વારંવાર)
નો સુલહા [સુલહ થતું નથી]

ભાવાર્થ :— જે સાધક બેદરકાર દુષ્ટ ચિત્તના વેગને વશ થઈને ભોગોને ભોગવવામાટે તે તે પ્રકારના અસંયમ-સંયમથી વિરૂદ્ધ વર્તનને આચરીને જેની કલ્પના ન કરી શકાય તેવી દુઃખદ નરક ગતિમાં ગમન કરેછે. તે સાધકને ફરીથી આવા હૃદય સદ્બોધની કે ધર્મની પ્રાપ્તિ પણ સુલહ થઈ શકતી નથી. ॥ ૧૪ ॥

इमस्स ता नेरइअस्स जंतुणो,

दुहोवणीअस्स किलेसवत्तिणो ।

पलिओवमं भिज्झइ सागरोवमं,

किमंग पुण मज्झ इमं मणोदुहं ॥ १५ ॥

પદાર્થાન્વય- નેરઈઅસ્સ [નરકમા ગયેલો] દુહોવણીઅસ્સ (દુઃખથી યુક્ત થયેલો તથા)
કિલેસવત્તિણો (એકાંત કલેશ વૃત્તિ વાળો) ઇમસ્સ [મારો આ] જંતુણો (જીવની જ્યારે
નરક સંબંધી) પલિઓવમં (પલ્લેપમ તથા) સાગરોવમં (સાગરોપમનું આયુષ્ય પણ)
ભિજ્ઞઈ (સમાપ્ત થઈ જાય છે) પુણ [તો પછી] અંગ (હે જીવ !) મજ્ઞ (માઈ)
ઇમં [આ] મણોદુહં (મનોહુ ખ શુ છે ? કંઈ જ નહીં)

ભાવાર્થ — એ બિચારા કલેશમા રહેલા અને દુઃખમાંજ સળકતા નારક જીવોનું પલ્લેપમ
અને સાગરોપમ જેવા લાખા કાળ સુધી એક સંખું ભોગવવાનું હુ ખ કયા ? અને આ સંયમમાં
આકસ્મિક પડેલું થોડું દુઃખ કયા ? એ બન્ને વચ્ચે તો મહાન અતર છે, તો પછી માઈ આ ક્ષણિક
માનસિક હુ ખ શુ છે ? કંઈક ગણતરીમા નથી. એવું એવું સાધક વિચારે (પલ્લેપમ એ મોટા
કાળનું પ્રમાણ છે અને સાગરોપમનું પ્રમાણ તો તેનાથી પણ અધિક છે ॥ ૧૫ ॥

न मे चिरं दुक्खमिणं भविस्सइ,

असासया भोगपिवास जंतुणो ।

न चे सरीरेण इमेण ऽ विस्सइ,

अविस्सई जीविअपज्जवेण मे ॥ १६ ॥

પદાર્થાન્વય - ઇમ [આ] મે (મારા) દુક્ખં (હુ ખ) ચિરં [ચિરકાળ સુધી]
ન ભવિસ્સઈ [રહેશે નહિ કારણકે] જંતુણો [જીવની] ભોગપિવાસ (ભોગ પિવામા) અમાસયા

[અશાશ્વત છે] ચ [જો વિષયતૃષ્ણા] इमेण (આ) શરીરેણ [શરીરથી] ન અવિસ્સઈ (દૂર નહિ થાય તો) મે [મારા] जीविअपज्जवेण (જીવનના અતમાં તો) અવિસ્સઈ [અવશ્ય દૂર થશે]

ભાવાર્થ :— સાધુએ અરતિના સમયે એવો વિચાર કરવો જોઈએ કે આ મારું અરતિ જન્ય દુઃખ ચિરકાળ સુધી રહેવાનું નથી. કારણ કે જીવની વિષયવાસના અશાશ્વતી છે. આ લોગપિપાસા શરીર હોય ત્યાં સુધી કદાચ નષ્ટ ન થાય તો પણ અંતમા-મૃત્યુ સમયે તો અવશ્ય નષ્ટ થઈ જશે. માટે આવી અનિત્ય લોગવાસના માટે અનંત કલ્યાણકારી સંયમનો ત્યાગ કરવો ન જોઈએ. ॥ ૧૬ ॥

जस्सेवमप्पा उ हविज्ज निच्छिओ,

चइज्ज देहं न हु धम्मसासणं ।

तं तारिसं नो पइलंति इंदिआ,

उर्विति वाया व सुदंसणं गिरिं ॥ १७ ॥

પદાર્થાન્વય :- जस्म [જેનો] अप्पा उ (આત્મા) एवं (પૂર્વોક્ત પ્રકારે) निच्छिओ (દહ) हविज्ज (હોય છે તે) देहं (શરીરને) चइज्ज [ત્યાગ કરે] हु [નિશ્ચયથી] धम्मसासणं [ધર્મઆજ્ઞાને] न (છોડતો નથી) व [જેમ] उर्वितिवाया [મહાવાયુ] सुदंसण गिरिं [મેરૂ પર્વતને ચલિત કરી શકતો નથી, તેમ] इंदिआ [ધંદ્રિયો પણ] तारिसं (મેરૂ સમાન દહ) तं (પૂર્વોક્ત સાધુને) न पइलंति [ચલિત કરી શકતી નથી]

ભાવાર્થ :— પૂર્વોક્ત વિચારોથી જે સાધુનો આત્મા એટલો દહ થઈ જાય કે તે દેહનો ત્યાગ કરવો પસંદ કરે, પરંતુ સદ્ધર્મના નિયમને ન છોડે, ત્યારે તેને જેમ સુદર્શન પર્વતને મહાવાયુ ચલતમાન કરી શકતો નથી તેમ તે મેરૂ સમાન દહ, અડોલ સાધુને ધંદ્રિયો ડોલાયમાન કરી શકશે નહિ ॥ ૧૭ ॥

इच्छेव संपस्सिअ बुद्धिम नरो,

आयं उवायं विविहं विआणिआ ।

काएण वोया अदु माणसेणं,

तिगुत्तिगुत्तो जिणवयणमहिद्विज्जासि ॥ ८ ॥

પદાર્થાન્વય :- बुद्धिमं [બુદ્ધિમાન] नरो [મનુષ્ય] इच्छेव (આ પ્રમાણે) संव-स्सिअ [વિચાર કરીને] विविहं [વિવિધ] आयं (જ્ઞાનાદિ લાભના) उवायं [વિનયાદિ

ઉપાયોને] વિઆણિઆ (બાણીને) કાણ [કાયાથી] વાયા (વચનથી) અદુ [અથવા] માણસેણં [મનથી] તિગુત્તિગુત્તો (ત્રિગુપ્તિથી ગુપ્ત થયો) જિણવચણં (જિન વચનનો) અહિદ્વિજ્ઞાસિ (આશ્રય કરે, અર્થાત્ જિન વચનાનુકૂળ ક્રિયા કરીને સ્વકાર્ય સિદ્ધ કરે] इति वेमि [આ પ્રમાણે હું કહું છું]

ભાવાર્થ :— બુદ્ધિમાન પુરુષે પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિચાર કરીને જ્ઞાનાદિ લાભના ઉપાયોને બાણીને, મન-વચન અને કાયના યોગથી, ત્રણ ગુપ્તિથી ગુપ્ત થઇને તીર્થંકરના વચનનું યથાવત્ પાલન કરવું જોઈએ. કાર્ય સિદ્ધ કરવાની આજ રીત છે. સંયમીનું પતિત જીવન બે ધારી તલવાર જેવું છે જેના ઘા ઉપર અને નીચે બન્ને બાજુપર લાગે છે. સીડી ઉપર ચઢેલો માનવ નીચેના ઊભેલા માનવથી ખૂબ ઊંચો દેખાય છે, પણ જ્યારે તે પટકાય ત્યારે ચત્તોપાટ પડી ઊભેલા માણસથી નીચો જાય છે અને તેને મારની ચોટ પણ લાગે છે, આજ દશા તેવા ભિક્ષુની થાય છે.

તેવા ભવિષ્યને નહિ ઈચ્છનાર સાધકે સદ્વિચાર અને મંથનનું ચૂર્ણ લઈ પોતાના મનનો કચરો સાફ કરવો, પશ્ચાત્તાપના સાબુનથી અંત કરણને એવું તો સ્વચ્છ કરવું કે તેવા દુષ્ટ વિચારોનું ફરીથી આગમન ન થાય.   ॥ ૧૮ ॥

એમ હું કહું છું

વિદ્યા ચૂલા વિવિત્તચરિયા

[બીજી ચૂલિકા—વિવિક્ત ચર્યા]

ચૂલિકાં તુ પવક્ષામિ, સુઅં કેવલિભાસિઅં ।

જાં સુણિત્તુ સુપુણ્ણાણં, ધમ્મે ઉપપજ્જણ મઈ ॥ ૧ ॥

પદાર્થાન્વય :- કેવલિભાસિઅં (કેવળીભાષિત) સુઅં (શ્રુતસ્વરૂપ) ચૂલિકાં [ચૂલિકાને] પવક્ષામિ (કહીશ-જેને) સુણિત્તુ (સાલણીને) સુપુણ્ણાણં (પુણ્યશાળી જીવોને) ધમ્મે [ધર્મમા] મઈ (શ્રદ્ધા) ઉપપજ્જણ (ઉત્પન્ન થાય છે)

ભાવાર્થ :- કેવળી કથિત, શ્રુતસ્વરૂપ, અને જેના શ્રવણથી પુણ્યશાળી જીવોને ધર્મમા શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે એવી બીજી ચૂલિકા હું કહીશ. ॥ ૧ ॥

અણુસોઅપટ્ટિણ વહુજણંમિ, પડિસોઅલલ્લક્કલ્લેખં ।

પડિસોઅમેવ અપ્પા, દાયવ્વો હોડકામેણં ॥ ૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- વહુજણંમિ (મોટા ભાગના મનુષ્યો) અણુસોઅપટ્ટિણ [વિષયપ્રવાહના વેગથી સંસાર સમુદ્રની તરફ વહે છે, પરંતુ] પડિસોઅલલ્લક્કલ્લેખં [વિષય પ્રવાહથી પૃથક્ ભૂત સંયમનું લક્ષ્ય રાખનારે] હોડકામેણં (મોક્ષ પ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખનારે તો) પડિસો-અમેવ [વિષયપ્રવાહથી પરાઝંબુજ] દાયવ્વો [કરવો ભેધએ]

ભાવાર્થ — નદીના જળપ્રવાહમા તણાતા કાંઠેની જેમ વિષયરૂપી નદીના પ્રવાહમા પડેલા મોટા ભાગના લોકો સંસાર સમુદ્રની તરફ વહેતા હોય છે. વિષયપ્રવાહથી લિપ્ત-પ્રતિસ્રોત [સંયમ] તરફ જેનું લક્ષ્ય જાગૃત થયું છે તેવા મોક્ષાર્થી સાધકે પોતાના આત્માને વિષયપ્રવાહથી પરાઝંબુજ રાખવો ભેધએ ॥ ૨ ॥

અણુસોઅસુહો વ્હોઓ,

પડિસોઓ આસમો સુવિદિઆણં ।

અણુસોઓ સંસારો,

પડિસોઓ તસ્સ ઉત્તારો ॥ ૩ ॥

પદાર્થાન્વય - સંસારો (સંસાર) અણુસોઓ [અનુસ્રોત છે અને] તસ્સ (તેનાથી)

ઉત્તારો (ખાર પામવું) પહિસોઓ [પ્રતિસોત છે] સુવિદિઆણં [સાધુ પુરુષોને]
 આસવો (ઇન્દ્રિય ન્ય રૂપ વ્યાપાર) આસમો [દિક્ષા રૂપ આશ્રમ] પહિસોઓ [પ્રતિસોત છે]
 લોઓ [સંસારી જીવો તો] અણુસોઅમુહો [અનુસોતમાંજ સુખ માને છે.]

ભાવાર્થ :— જેમ પ્રવાહની દિશામાં ગમન સુખપૂર્વક થતું હોવાથી તે અનુસોત છે જ્યારે પ્રવાહની વિરુદ્ધ દિશામાં ગમન સુખપૂર્વક થતું ન હોવાથી તે પ્રતિસોત છે. તેમ સંસાર-વિષય તરફ પ્રવૃત્તિ સુખપૂર્વક થતી હોવાથી તે અનુસોત છે જ્યારે સાધુઓનો ઇન્દ્રિયન્ય રૂપ વ્યાપાર અથવા દિક્ષારૂપ આશ્રમ તરફ પ્રવૃત્તિ સુખપૂર્વક થતી ન હોવાથી તે પ્રતિસોત છે. તેથીજ સંસારી જીવોને પ્રતિસોત માર્ગ કઠિન પ્રતીત થાય છે, તેઓ તો અનુસોતમાંજ સુખ માને છે. ॥ ૩ ॥

તમ્હા આચારપરકમેળં, સંવરસમાહિવહુલેળં ।

ચરિઆ ગુણા અ નિયમા અ, હુંતિ સાહૂળ દદ્વવા ॥ ૪ ॥

પદાર્થાન્વય — તમ્હા [તેથી] આચારપરકમેળં (આચાર પાલનમાં પરાક્રમી હોવાથી) સંવરસમાહિવહુલેળં (સંવર સમાધિમાં બહુલતા યુક્ત હોવાથી) સાહૂળ [સાધુઓએ] ચરિઆ (પોતાની ચર્યા) ગુણા (મૂળગુણ અથવા ઉત્તર ગુણ) અ (તથા) નિયમા [પિંડ-વિશુદ્ધિ આદિ નિયમ, જે સમયે જે આચરવા યોગ્ય હોય તે સમયે તે] દદ્વવા [સેવન કરવા યોગ્ય] હુંતિ [હોય છે]

ભાવાર્થ :— આ કારણથી જે મુનિ આચાર ક્રિયામાં પરાક્રમી છે તેમજ સંવર સમાધિ યુક્ત હોય તેઓએ પોતાનો વિહાર, મૂલોત્તરગુણ અને નિયમાદિ જે સમયે જ આચરવા યોગ્ય હોય તેને યથાવસરે આચરવા જોઈએ ॥ ૪ ॥

અનિણ્વસો સમુઆળ ચરિઆ,

અન્નાયડંછં પડરિક્યા અ ।

અપ્પોવહી કલહવિવજ્જણા અ,

વિહારચરિઆ રસિણં પસત્થા

॥ ૫ ॥

પદાર્થાન્વય— અનિણ્વસો [અનગારથઈ રહેવું—એક સ્થાને હમેશા ન રહેવું] સમુઆ-
 ણચરિઆ (અનેક ધરોથી લિક્ષા ગ્રહણ કરવી) અ (તથા) અન્નાયડંછં [અજાત કુલો-
 માંથી સ્તોક અલ્પમાત્ર ધર્મોપકરણ આદિ લેવા] પડરિક્યા (એકાન્ત સ્થાનમાં નિવાસ કરવો)
 અપ્પોવહી [અલ્પ ઉપધિ રાખવી] અ [તેમજ] કલહવિવજ્જણા (કલહનો ત્યાગ કરવો આ)
 રસીણ (ઋષિઓની) વિહારચરિઆ [વિહાર ચર્યા છે, જે] પસત્થા (અત્યંત પ્રશંસિત છે)

ભાવાર્થ :- અનિયતવાસ (કોઈ પણ નિયત ગૃહ કે આશ્રમ કરી ને નહિ રહેવું અર્થાત્ નિયમા-
નુમાર સર્વત્ર વિચરવું), સમુદ્ધાનચર્યા - ગુદા ગુદા ઘરોમાંથી લિક્ષા મેળવવી, અજ્ઞાતોચ્છે-
અપરિચિત ગૃહસ્થોના ઘરોમાંથી અતિઅદ્ય લિક્ષા મેળવવી, એકાતસ્થાન-સંયમની બાધક વસ્તુ ન
હોય તેવું સ્થાન, જીવનની જરૂરિયાત પુરતીજ અદ્ય સાધનો અને કલહનો ત્યાગ આ છ
પ્રકારની વિહારચર્યા મહર્ષિઓએ વખાણી છે. ॥ ૫ ॥

આહન્નઓમાણવિવજ્જના અ,
ઓસન્નદિદ્દાહ્લમત્તપાણે ।
સંસટ્ઠકપ્પેણ ચરિજ્જ મિક્ખૂ,
તજ્જાયસંસટ્ઠ જઈ જહ્જા ॥ ૬ ॥

પદાથાન્વય - મિક્ખૂ (લિક્ષણ શીલ) જઈ (સાધુને) આહન્નઓમાણવિવજ્જના [રાજ-
કુળ, સળડી તેમજ સ્વપક્ષ અને પરપક્ષથી ઉત્પન્ન થતાં અપમાનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ]
ઓસન્નદિદ્દાહ્લમત્તપાણે (-પ્રાયઃ ઉપયોગ પૂર્વકજ આહાર પાણી ગ્રહણ કરવા જોઈએ)
સંસટ્ઠકપ્પેણ (સંસ્ટૃ હસ્તાદિક્ષારા જ આહાર લેતા) ચરિજ્જ (વિચરવું જોઈએ) તજ્જાયસં-
સટ્ઠ [જો તેજ પદાર્થથી હસ્તાદિ સંસ્પૃષ્ટ હોય તો તેને જ ગ્રહણ કરવામાં] જહ્જા
[યતન કરવો જોઈએ]

ભાવાર્થ :- સાધુએ રાજકુળ અથવા જમણવારમાં ગોચરી અર્થે ન જવું, સાધુજનોનું
અપમાન થતું હોય તેવું સ્થાન છોડી દેવું. પ્રાય. કરી જોઈ શકાય તેવા પ્રકાશવાળા સ્થળેથી
લાવેલ આહાર-પાણી લે તથા અચિત્ત આહારાદિથી ખરડાયેલ ભાજન, કડછી હાથ વગેરેથી આહાર
આદિ લે. અને તે પણ સ્વભતિવાળા આહારથી ખરડાયેલ ભાજન કડછી હાથ વગેરેથી આહારાદિ
લેવાનો યતન સાધુ કરે ॥ ૬ ॥

અમજ્જમંસાસિ, અમચ્છરીઆ,
અમિક્ખણં નિવ્વિગંઘયા ય ।
અમિક્ખણં કાઉસગ્ગકારી,
સજ્ઞાયાજોગે પયઓ હવિજ્જા ॥ ૭ ॥

પદાથાન્વય :- અમજ્જમંસાસિ [મધ અને માસનો ત્યાગી] અમચ્છરીઆ [દેવથી રહિત
ચ [તથા] અમિક્ખણં [વારંવાર] નિવ્વિગં (નિર્વિકૃતિને) ગયા [પ્રાપ્ત કરનાર] અ
[તથા] અમિક્ખણં કાઉસગ્ગકારી [વારંવાર કાથોત્સર્ગ કરનાર સાધુ] સજ્ઞાયાજોગે
(સ્વાધ્યાય યોગમાં) પયઓ (પ્રયત્નવાન) હવિજ્જા [ધાય]

ભાવાર્થ :— મધમાંસાદિ અલક્ષ્યને સર્વથા ત્યાગનાર ભિક્ષુ નિરભિમાની, પોતાના આત્મા પર અત્યંત કાબૂ રાખવામાટે વારંવાર પૌષ્ટિક ભોજનને ત્યાગનાર, વારંવાર કાયેત્સર્ગ કરનાર તે ભિક્ષુ સ્વાધ્યાય યોગમા પ્રયત્નશીલ બને. ॥ ૭ ॥

ળ પડિન્નવિજ્ઞા સયણાસણાઈ

સિજ્જં નિસિજ્જં તદ્દ મત્તપાણં ।

ગામે કુલે વા નગરે વ દેસે,

મમત્તભાવં ન કહિપિ કુજ્ઞા

॥ ૮ ॥

પદાર્થાન્વય :- માસ કલ્પાદિની સમાપ્તિ પશ્યાત્ જ્યા વિહાર કરવાનો સમય આવે ત્યારે સાધુ સયણાસણાઈ [સંસ્તારક અને આસન] સિજ્જં [વસતિ] નિસિજ્જં [સ્વાધ્યાય ભૂમિ] તદ્દ (તથા) મત્તપાણં [અન્નપાણી લઈને] ળ પડિન્નવિજ્ઞા (શ્રાવકને એવી પ્રતિજ્ઞા ન કરાવેકે ' જ્યારે હું પાછો આવીશ ત્યારે અમુક પદાર્થોને મહણુ કરીશ તેથી તે પદાર્થો મનેજ આપજો બીજા કોઈને ન આપતા તેથી સાધુ) ગામે (ગામમાં) નગરે (નગરમાં) વ [તથા] દેસે (દેશમાં) વા (તથા) કુલે (કુળમાં) કહિપિ [કોઈ પણ સ્થાન પર] મમત્તભાવ [મમત્વ ભાવ] ન કુજ્ઞા [ન કરે]

ભાવાર્થ :- ભિક્ષુ, શયન, આસન, શય્યા, નિષદ્ધા (સ્વાધ્યાય ભૂમિ) તથા ખોરાક, પાણી વગેરે પર મમત્વ રાખી હું જ્યારે પાછો બીજા વાર આવું ત્યારે ' મનેજ આપજો બીજાને નહિ ' એવી પ્રતિજ્ઞા ગૃહસ્થોને કરાવે નહિ, તેમજ કોઈ ગામ, નગર કે દેશ પર મમત્વ ભાવ પણ કદી ન કરે ॥ ૮ ॥

ગિહિણો વેઆવહિઅં ન કુજ્ઞા,

અભિવાયણં વંદણપૂઅણં વા ।

અસંકિલિદ્દેહિં સમં વસિજ્ઞા,

મુણી ચરિત્તસ્સ જઓ ન હાણી

॥ ૯ ॥

પદાર્થાન્વય :- મુણી (સાધુ) ગિહિણો (ગૃહસ્થની) વેઆવહિઅં (વૈયાવૃત્ય) વા [અથવા] અભિવાયણ વંદણ પૂઅણં (અભિવાદન, વંદન, અને પૂજનાદિ સત્કાર) ન કુજ્ઞા [ન કરે અને] જઓ (જોનાથી) ચરિત્તસ્સ [ચારિત્રની] હાણી (હાનિ) ન (ન થાય એવા) અસંકિલિદ્દેહિં (સંકલેશ રહિત સાધુઓની) સમં [સાથે] વસિજ્ઞા (નિવાસ કરે)

ભાવાર્થ :- આદર્શ મુનિ; અસંયમી - ગૃહસ્થોની વૈયાવૃત્ય, અભિવાદન, વંદન કે નમન

પણ ન કરે. પરંતુ અસંયમીના સંગથી મુક્ત હોય અને આદર્શ સાધુના સંગમાં રહે કે જેના સંસર્ગથી તેના ચારિત્રની હાનિ ન થાય. ॥ ૯ ॥

ળ યા લભેજ્ઞા નિઝણં સહાયં,

ગુણાહિંસં વા ગુણઓ સમં વા ।

ઈકોવિ પાવાઈ વિવજ્જયંતો,

વિહરિજ્જ કામેસુ અસજ્જમાણો

॥ ૧૦ ॥

પદાર્થાન્વય :- યા (જે) ગુણાહિંસં (ગુણોમાં અધિક) વા [અથવા] ગુણઓ સમં (ગુણોમાં તુલ્ય) વા [અથવા] નિઝણં [સંયમપાલનમાં નિપુણ કોઈ] સહાયં [સહાયક સાધુ] ન લભિજ્ઞા [ન મળે તો સાધુ] પાવાઈં [પાપ કર્મોને] વિવજ્જયંતો [છોડતો] કામેસુ (કામ ભોગોમાં) અસજ્જમાણો [આસક્ત ન થતાં] ઈકોવિ [એકલો જ] વિહરિજ્જ (વિચરે)

ભાવાર્થ — લિહુ; પોતાથી અધિક ગુણવાન કે સમાન ગુણવાળા અથવા સંયમક્રિયામાં નિપુણ કોઈ સાધુને મેળવી ન શકે તો કામભોગમાં અનાસક્ત રહી તથા પાપોને ત્યાગ કરી ભાવધાનતા પૂર્વક એકાકી વિચર [પરંતુ ચારિત્રહીનના સંગમાં ન રહે.] ॥ ૧૦ ॥

સંવચ્છર વાવિ પરં પમાણં,

વીઞ્ઞં ચ વાસં ન તદ્દિં વસિજ્ઞા ।

સુત્તસ્સ મગ્ગેણ ચરિજ્જ મિવસૂ,

સુત્તસ્સ અત્થો જહ આણવેડ

॥ ૧૧ ॥

પદાર્થાન્વય — સંવચ્છર (વર્ષાકાળમાં ચારમાસ) વાવિ [અન્ય ઋતુઓમાં રહેવાનું] પર [ઉત્કૃષ્ટ] પમાણ (પ્રમાણ છે, તેથી જ્યાં ચાતુર્માસ અથવા માસકલ્પ કર્યું હોય) તદ્દિં (ત્યાં) વીઞ્ઞં (દ્વિતીય) વાસં [ચાતુર્માસ] ન વસિજ્ઞા [ન રહેવું] ઈએ કારણ કે સુત્તસ્સ [સૂત્રના] અત્થો (અર્થ) જહ [જેવી રીતે] આણવેડ [આજ્ઞા કરે, તેવી રીતે] મિવસૂ (સાધુ) સુત્તસ્સ (સૂત્રના) મગ્ગેણ (માર્ગથી) ચરિજ્જ [ચાલે]

ભાવાર્થ — જૈનલિહુને વર્ષાઋતુમાં એક સ્થાને ચારમાસ સુધી અને અન્ય ઋતુઓમાં એક માસ સુધી રહેવાની આજ્ઞા છે તેજ સ્થાનપર બીજુ ચાતુર્માસ અથવા માસ-કલ્પ કરવું ન જોઈએ (જે સ્થળે ચાતુર્માસ કરેલ હોય તે સ્થળે, જે ચાતુર્માસ અન્યત્ર કરી ત્રીજું ચાતુર્માસ ત્યાં કરી શકાય તેવીજ રીતે જે સ્થળે માસ કલ્પ કર્યું હોય તે સ્થળે, જે માસ અન્યત્ર રહ્યા

પછી બીજી વાર માસકલ્પ કરી શકાય.) કારણ કે સૂત્રનો પરમાર્થ જે પ્રકારની આજ્ઞા કે છે તેજ પ્રમાણે લિખ્ય વિચ. ॥ ૧૧ ॥

જો પુવ્વરત્તાવરત્તકાલે,

સંપેદ્ય અપ્પગમ્પણં ।

કિં મે કહં કિંચ મે કિંચસેસં,

કિં સક્કણિજ્જં ન સમાયરામિ ॥ ૧૨ ॥

પદાર્થાન્વય :- મે [મે] કિં [શુ] કિંચં [કરવા યોગ્ય કાર્ય] કહં (કયું છે તથા મે (મારું)) કિં [કયું] કિંચ [કૃત્ય] મેસં (શેષ-બાકી છે, તથા) કિં (કયા) સક્ક-
ણિજ્જં [કયા શક્ય કાર્યનું] ન સમાયરામિ [આચરણ નથી કરતો, આ પ્રમાણે] જો (જે સાધુ) પુવ્વરત્તાવરત્તકાલે [રાત્રિના પ્રથમ પ્રહર અને ચરમ પ્રહરમા] અપ્પગં (પોતાના આત્માને) અપ્પણં (પોતાના આત્મા દ્વારાજ) સંપેદ્ય [સમ્યક્ પ્રકારથી જુએ છે, તે શ્રેષ્ઠ છે]

ભાવાર્થ :- લિખ્ય, રાત્રિના પ્રથમ પ્રહરમા અથવા અતિમ પ્રહરમા પોતાના આત્માની પોતાના આત્માદ્વારા આલોચના કે કે- મે આજે શુ કયું ? શુ કરવાનું બાકી છે ? મારાથી આચરવાનું શક્ય હોવા છતાં મે શુ નથી આચર્યું ? આ પ્રમાણે નિરીક્ષણ કરનાર માધુ શ્રેષ્ઠ છે. ॥૧૨॥

કિં મે પરો પાસદ્ધિં ચ અપ્પા,

કિં વાડહં સ્વલિખં ન વિવજ્જયામિ ।

इच्चैव सम्मं अणुपासमाणो,

अणागयं नो पडिबंघं कुज्जा ॥ ૧૩ ॥

પદાર્થાન્વય - પરો (અન્ય પુરુષ) મે [મારી] કિં (કયા) સ્વલિખં [સ્ખલના] પાસદ્ધિ (જુએ છે) ચ [તથા] અપ્પા (હું સ્વયં માગ પ્રમાદને) કિં (કેવી રીતે ભેડ છું) વા [તથા] અહં (હું) કિં (કઈ) સ્વલિખં (સ્ખલનને) ન (નહી) વિવજ્જયામિ [છોડું છું] इच्चैव (આ રીતે) सम्म (સમ્યક્તથા) अणुपासमाणो [વિચાર કરતા સાધુ] अणा-
गयं (અનાગત કાલના) पडिबंघ (પ્રતિબંધ) ન કુજ્જા (ન કે, અર્થાત્ ભવિષ્યમા કોઈ દોષ ન લગાડે)

ભાવાર્થ :- મારી સ્ખલનાને અન્યલોકો કઈ દૃષ્ટિથી જુએ છે ? મારી ખલનાને હું કેવી રીતે ભેડે છું ? હું મારી સ્ખલનાને શા માટે છોડતો નથી ? આ પ્રમાણે જે માધુ વિચાર કરે તે ભવિષ્યમા અસંયમ અંબંધી દોષ નહિ કે ॥ ૧૩ ॥

જત્યેવ પાસે કહ દુષ્પુત્તં,
કાણ વાયા અદુ માણસેણં ।

તત્યેવ ધીરો પહિસાહરિજ્જા,
આહ્નઓ ચિપ્પમિવ વલ્લીણં ॥ ૧૪ ॥

પદાર્થાન્વય- કહ (પ્રતિલેખન પ્રમુખ ક્રિયા કોઈ પણ સમય) જત્યેવ [જે સ્થાનપર]
કાણ [કાયાથી] વાયા [વચનથી] અદુ [અથવા] માણસેણં [મનથી પોતાનેજ]
દુષ્પુત્ત [દુષ્પ્રયુક્ત-પ્રમાદયુક્ત] પાસે (જુઓ તો) ધીરો [ધૈર્યવાન સાધુ] તત્યેવ (તે
જ સ્થાને પોતાને) પહિસાહરિજ્જા (શીઘ્રતાથી સલાખી લે) હવ [જેમ] આહ્નનો [ભતિ-
વાન અશ્વ] ચિપ્પં [શીઘ્ર] વલ્લીણં (લગામથી વશ થાય છે)

ભાવાર્થ :- ધૈર્યવાન સાધુ, મન, વચન, કાયાથી સ્ખલના થાય તેજ સમયે, ઉત્તમ અશ્વ
જેમ લગામથી તુરત વશ થાય છે, તેમ પોતાના આત્માને વશ કરી સન્માર્ગે સ્થાપે ॥ ૧૪ ॥

જસ્સેરિસા જોગ જિહંદિઅસ્સ,
ધિર્મઓ સપ્પુરિસસ્સ નિચ્ચં ।

તમાહુ લોણ પહિબુદ્ધજીવી,
સા જીઅઈ સંજમજીવિણ ॥ ૧૫ ॥

પદાર્થાન્વય :- જિહંદિઅસ્સ [ઇન્દ્રિયજનથી] ધિર્મઓ [ધૈર્યવાન] જસ્સ (જે)
સપ્પુરિસસ્સ [સત્પુરુષના] જોગ (મન, વચન, કાયયોગ) નિચ્ચં (સદા) ઇરિવા [આ
પ્રકારના રહે છે] તં (તેને) લોણ [લોકમા] પહિબુદ્ધજીવી [પ્રતિબુદ્ધજીવી] આહુ
[કહે છે] સે [તે] મજમજીવિણં [અંયમ જીવનથી] જીઅઈ (જીવે છે)

ભાવાર્થ - જે જિતેન્દ્રિય, ધૈર્યશાળી છે, જેના મન, વચન અને કાયયોગ હુમેશા વશમાં
હોય છે તેવા સત્પુરુષોને વિદ્વાનો પહિબુદ્ધજીવી કહે છે, કારણ કે તેઓ અંયમમયજી જીવન
વ્યતીત કરે છે ॥ ૧૫ ॥

અપ્પા ચલ્લ સયયં રચિચ્ચવ્વો,
સન્વિદિણ્ઠિં સુસમાદિણ્ઠિં ।

અરચિચ્ચઓ જાહપહં ઉવેડ,
સુરચિચ્ચઓ સન્વદુદ્ધાણ મુચ્ચઈ ॥ ૧૬ ॥
ત્તિ વેમિ ।

પદાર્થાન્વય :- સન્નિદિષ્ઠિ સુસમાદિષ્ઠિ (સમગ્ર ઇન્દ્રિયો દ્વારા સુસમાહિત મુનિદ્વારા)
અપ્પા (આત્મા) રવલુ [નિશ્ચયથી] સયયં [હમેશા] રક્ષિત્વવ્વો [રક્ષણીય છે કારણ
કે] અરક્ષિત્વો [અરક્ષિત આત્મા તો] જાડપદં [જન્મ મરણના પથને] ઉવેદે (પ્રાપ્ત
થાય છે અને) સુરક્ષિત્વો [સુરક્ષિત આત્મા] સવ્વદુદ્ધાણ [સર્વ દુઃખોથી] મુચ્ચદ્દ
(મુક્ત થાય છે) ત્તિ વેમિ (આ પ્રમાણે હું કહું છું.)

ભાવાર્થ — સુસમાધિવંત મુનિએ પોતાના આત્માની હમેશા રક્ષા કરવી જોઈએ. કારણકે
અરક્ષિત આત્મા જાતિપથ — એકેન્દ્રિયાદિ વિવિધ જાતિઓમાં જન્મ-મરણ ને પ્રાપ્ત કરે છે જ્યારે
સુરક્ષિત આત્મા સર્વ દુઃખોથી મુક્ત થાય છે. ॥ ૧૬ ॥

શાસનના નિયમોને આધિન નહિ રહેતા એકલા કર્ણ, શુરુકુળવાસને છોડી જુદા વિહરવુ
એકેક વિવિકત ચર્ચા નથી અને એકચર્ચા પણ નથી. આ તો કેવળ અનેકાત ચર્ચા જ છે.

જે એક ચર્ચામાં વૃત્તિની પરાધીનતા અને સ્વચ્છદતાનો અતિરેક હોય તે એકચર્ચામાં
ત્યાગના વિકાસને બદલે દુરાચારની વૃદ્ધિ થવાને જ વધુ મ ભવ છે.

સ્વયં પોતાનાજ પાપનું પ્રક્ષાલન, પોતાની જ શક્તિથી વિપત્તિઓનું વિદારણ અને પોતા-
નુંજ પોતાને અવલગન બનાવી એકાંત આત્મદમન કરવું તેજ આદર્શ એકચર્ચા છે.

આત્મરક્ષાનો પ્રણય ઉપાસક એ વીરસાધક એવી એકાત (રાગદ્વેષ રહિત) ચર્ચાનું રહસ્ય
સમજી ઇન્દ્રિયોની ચપળતા અને મનના દુષ્ટ વેગને આધીન ન થતા કેવળ એકજ લક્ષ્ય રાખી
પોતાનું સાધ્ય સાધી અને વીતરાગ ભાવની પરાકાષ્ઠા પામી સિદ્ધ બુદ્ધ, અને મુક્ત થાય અને
એજ સંયમ અને ત્યાગનું અંતિમ ફળ છે

એમ હું કહું છું —

....કળશી....

[નમો નમો રે શ્રી શત્રુઞ્ચ ગિરિવર - એ દેશી]

સાધુજી સંયમ સૂધો પાળો, વ્રત દ્વષણ સવિ ટાળો રે,
દશગૌકાલિક સૂત્ર સાંભળો મુનિ મારગ અનુવાળો રે. સાધુજી. ૧

રોગોતિક પરિવહ સંકટ, પરસંગે પણ ધાર રે,
ચારિત્રથી ચૂકો મતિ પ્રાણી, ઈચ્છ ભાંખે જિનવાણુ રે. સા. ૨

બ્રહ્માચારી ભૂડો કહાવે, ઇંદુલવ પરલવ હારી રે,
નરક નિગોદ તણાં દુઃખ પામે, ભમતો બહુ સંસાર રે. સા. ૩

ચિત્ત ચોક્ષમે ચારિત્ર આરાધે, ઉપશમ નીર રે,
શ્રીલે સુંદર સમતા દરિયે, તે સુખ સંપતિ સાધે રે. સા. ૪

કામધેનુ ચિંતામણી સરખું, ચારિત્ર ચિત્ત આરાધે રે,
ઇંદુલવ પરલવ સુખદાયકએસંત્ર અવર ન કાંઈ બાણીરે. સા. ૫

શય્યલવસૂરિએ રચ્યાં દશ અધ્યયન રસાળા રે,
મનકપુત્ર હેતે તે ભણતાં, લહિયે મંત્રાળમાળા રે. સા. ૬

શ્રી વિજયપ્રભસુરિને રાજ્યે, બુધ લાલવિજયનો શિષ્ય રે,
વૃદ્ધિવિજય વિબુધ આચાર, એ ગાયો સકળ જગીશરે. સા. ૭

પરિશિષ્ટ:—

શ્રી દશગૈકલિક સૂત્રની ઢાળો.

ઢાળ ૧ લી.

[સુગ્રીવ નગર સોહામણું... એ દેશી]

શ્રી ગુરુપદ પંકજ નમીલ, વળી ધરી ધર્મની ણુદ્ધ,
સાંતુક્રિયા ગુણ ગાવશુંલ, કરવા સમકિત શુદ્ધ;
સુનીશ્વર ધર્મ સયલ સુખકાર. એ ટેક.

દુમ પાળો નિરતિચાર, સુનીશ્વર ધર્મ સયલ સુખકાર. ૧

જીવહયા સંયમ તવોલ, ધર્મ એ મંગળ રૂપ;
જોડના મનમાં નિત વસેલ, તસ નમે સૂર નર ભૂપ ... ... સુની ૨

ન કરે કુસુમ કિલામણાલ, વિચરતા જિમ તરુ વૃંદ,
સ તોષે.વળી આતમાલ, મધુકર ગ્રહી મરકંદ ....સુની ૩

તિણિપરે સુની ધર ઘર લમેલ, દેવે શુદ્ધ આહાર,
ન કરે.ખાધા કોઈ કોઈનેલ, દિયે પિંડને આધાર. .. .. સુની ૪

પહેલે દશગૈકલિકેલ, અધ્યયને અધિકાર;
ભાંખ્યો તે આરાધનાલ, વૃદ્ધિવિજય જયકાર ....સુની ૫

ઢાળ ૨ છ.

[શિયળ સોહામણી પાળીયે ..... એ દેશી]

- નમવા નેમ જીણુંદને, રાબુલ રૂડી નાર દ;
શીયળ સુરંગી સંચરે, ગોરી ગઢ ગિરનાર દ.
- શીખ સોહામણી મન ધરે .... એ ટેક. ૧
- તમે નિરુપમ નિઝંથ રે, સાવે અલિલાષ તજી કરી;
પાળો સંયમ પંથરે, શીખ સોહામણી મન ધરે શી. ૨
- પાઉસ ભીની પદમણી, ગઈ ગુફામાંહે તેમ દ,
ચતુરા ચીર નીચોવતી, દીઠી ઋષિ રહનેમ દ. શી. ૩
- ચિત્ત ચળે ચારિત્રિયો, વચણ વદે તવ એમ દ;
મુખ ભોગવીયે મુંદરી, આપણે પૂરવ પ્રેમ દ શી. ૪
- તવ રાયજીદી તે ઇમ ભણે, ભૂંડા એમ શું ભાંખે દ;
વચણ વિરૂદ્ધ એમ બોલતાં, કાંઈ કુળ લાજ ન રાખે રે. શી. ૫
- હું પુત્રી ઉચ્ચસેનની, તું યાદવ કુળ જાયો રે;
એ નિર્માળ કુળ અપણાં, તો કિમ અકારજ થાયો દ. શી. ૬
- ચિત્ત ચળાવીશ ઇણી પરે, નિરખી જો તું નારી ,
તો પવનાહત તરુ પરે, થઈશ અસ્થિર નિરધારી દ. શી. ૭
- ભોગ ભલા જે પરિહર્યા, તે વળી વાછે જેહ દ,
વમન લખ ફૂકર સમી, કહિયે ફૂકરમી તેહ દ. શી. ૮
- સર્પ અગધન કુળ તણા, કરે અગ્નિ પ્રવેશ ર;
પણ વમિયું વિપ નવિ લીધે, જીવ્યો જાતિ વિશેષ દ. શી. ૯
- તિમ ઉત્તમ કુળ ઉપન્યા છાંડી ભોગ સંયોગ ર;
ફરી તેહને વાછે નહિ, હોય જો પ્રાણુ વિયોગ દ. શી. ૧૦
- ચાન્ત્રિ કિમ પાળી શકે, જો નવિ જાય અલિલાષ દ;
સીદાતો સંકલ્પથી, પગ પગ ઇમ જિન ભાખે દ શી. ૧૧
- જો કણ કચન કામિની, અછતી અણુ ભોગવતા દ;
ત્યાગી ન કહીએ તેહને, જીવ્યો સવિ ભોગવતા દ. શી. ૧૨
- ભોગ સંયોગ ભલા લહી, પરહરી જેહ નિરીહ ર,
ત્યાગી તેહજ ભાખીયો, તસ પદ નમું નિસદીહ ર. શી. ૧૩
- ઇમ ઉપદેશ અંકુશડે, મયગળ પરે મુનિરાજો ર,
સંયમ મારગ ચિર કર્યો, સાર્યો વાછિત કાલે ર. શી. ૧૪
- એ ખીજ અધ્યદનમા, શુદ્ધ હિતશીખ પ્રકાશે ર;
લાભ વિજ્ય દવિરાય નો, વૃદ્ધિવિજ્ય એમ ભામે ર. શી. ૧૫

ઢાળ ૩ છ.

આધાકર્મી આહાર ન લીજે, નિશ લોજન નવિ કરિયે,
શન્યપિંડને શય્યાંતરનો, પિંડ વળી પરિહરિયે કે;
મુનિવર એ મારગ અનુસરીયે, જેમ ભવજળ નિધિ તરીયે કે;
મુનીવર એ મારગ અનુસરીયે. એ ટેક. ૧

સામો આણ્યો આહાર ન લીજે, નિત્ય પિંડ નવિ આદરીયે;
શી ઇચ્છા ઇમ પૂછી આપે, તે નવિ અંગિકરિયે કે. મુની. ૨

કંદમૂળ ફળ બીજ પ્રમુખ વળી, લવણાદિક સચિત્ત;
વરજે તિમ વળી નવિ રાખીજે, તેહ સંનિધિ નિમિત્ત કે. મુની. ૩

ઉવટણું પીઠી પરિહરિયે, સ્નાન કદિ નવિ ધરિયે
ગ ધવિણેવન નવિ આયરિયે, અંગ કુસુમ નવિ ધરિયે કે. મુ. ૪

ગૃહસ્થનું ભાજન નવિ વાવરિયે, પરિહરિયે વળી આભરણ;
છાયા કારણ છત્ર ન ધરિયે, ધરે ન વાનહિ ચરણે કે. મુ. ૫

દાતણ ન કરે દર્પણ ન ધરે, દેખે નવિ નિજ રૂપ;
તેલ ચોપડીને કાકશી નવિ કીજે, દીજે ન વસ્ત્ર ધૂપ કે. મુ ૬

માંચી પલ જે નવિ બેસીજે, કીજે ન વીંજણે વાય;
ગૃહસ્થને ઘરે નવિ બેસીજે, વિણ કારણ સમુદાય કે. મુ ૭

વમન વિરેચન રોગ ચિકિત્સા, અગ્નિ આરભ નવિ કીજે;
સોગઠા શેત્રંજ પ્રમુખ જે કીડા, તે પણ સવિ વરજીજે કે. મુ. ૮

પાચ ઇન્દ્રિય નિજ વશ આણીજે, પંચાશ્રવ પચ્ચાખીજે,
પંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ ધરીને છકાય રક્ષા તે કીજે કે. મુ ૯

ઉનાળે આતાપના લીજે, શિયાળે શીત સહીએ;
શાત દાત થઈ પરિધહ સહેવા, પિર વરસાળે રહિયે કે. મુ ૧૦

ઇમ દુષ્કર કરણી બહુ કરતા, ધરતા ભાવ ઉદાસી,
કરમ ખપાવી કેવળી હુવા, શિવરમણી સુવિલાસી કે. મુ ૧૧

દશઐકાલિક ત્રીજો અધ્યયને, ભાંખ્યો એહ આચાર;
લાભવિન્ય ગુરુ ચરણ પસાયે, વૃદ્ધિવિન્ય જ્યકાર કે. મુ ૧૨

ઢાળ ૪ થી.

[સુષ્ટુ સુષ્ટુ પ્રાણી વાણી જિન તણી :- ઓ દેશી]

- સ્વામિસુધર્મા રે કહે જંબુ પ્રત્યે, સુષ્ટુ સુષ્ટુ તુ ગુણખાણિ;
સરસ સુધારસ હુંતી મીઠડી, વીર જિનેશ્વર વાણી. સ્વામી. ૧
- સૂક્ષ્મ બાદર ત્રસ થાવર વળી, જીવ વિરાહણ રાળ,
મન વચન કાયા રે ત્રિવિધે થિર કરી, પહેલુ વ્રત સુવિચાર. સ્વા. ૨
- ક્રોધ લોભ ભય હાંસે કદિ, મિથ્યા મત ભાંખો રે વચણ;
ત્રિકરણ શુદ્ધ વ્રત આરાધજે, બીજું દિવસ ને રચણ. સ્વા. ૩
- ગામ નગર વનમાંહિ વિચરતાં, સચિત અચિત તૃણમાત્ર;
કાંઈ અંદીયાં મત અંગીકરો, ત્રીજું વ્રત ગુણ પાત્ર. સ્વા. ૪
- સુરનર તિર્યંચ ચોનિ સંખંધિયા, મૈથુન કરી પરિહાર,
ત્રિવિધે ત્રિવિધે તું નિત્ય પાળજે, ચોથું વ્રત સુખકાર. સ્વા. ૫
- ધણકણ કંચન વસ્તુ પ્રમુખ વળી, સર્વ અચિત સચિત્ત;
પરિગ્રહ મૂર્છા રે તેહની પરિહરી, ધરી વ્રત પચમ ચિત્ત. સ્વા. ૬
- પંચ મહાવ્રત ઇણી પરે પાળજે, ટાળજે લોજન રાત;
પાપસ્થાનક સઘળાં પરિહરિ. ધરજે સમતા સવિભાત. સ્વા. ૭
- પુઠવી, પાણી વાયુ વનસ્પતિ, અગ્નિ ઓ થાવર પચ;
ભિતિ ચેકે પચિ દિજળચર થળ ચરા, ખચરા તસ ઓ પંચ. સ્વા. ૮
- ઓ છકાયની છાંડ વિરાધના, જયણા કરી સવિવાણ;
વિણ જયણાએ રે પાપ વિરાધના, ભાળે તિહુયણ ભાણ. સ્વા. ૯
- જયણા પૂર્વક બોલતાં બેસતા, કરતા આહાર વિહાર,
પાપ કરમ બંધ કહિયે નવિ હુબે, કહે જિન જગદાધાર. સ્વા ૧૦
- જીવ અજીવને પહેલા ઓળખી, જિમ જયણા તસ હોય,
જ્ઞાન વિના નાવિ જીવદયા પળે, ટળે નવિ આરંભ કોય. સ્વા. ૧૧
- ભણપણથી રે સંવર સંપજે, સંવરે કર્મ ખપેઈ;
કર્મક્ષયથી રે કેવળ ઉપજે, કેવળ મુક્તિ લહેઈ. સ્વા ૧૨
- દશનૈકાલિક ચોથા અધ્યયનમાં, અર્થ પ્રકાશ્યો રે ઓહ;
શ્રી ગુરુ લાભવિજય પદ એવતાં, વૃદ્ધિવિજય લહે તેહ રે. સ્વા. ૧૩

ઢાળ ૫ મી.

[વીરે વખાણી રાણી ચેલણાળ.....એ દેશી.]

સુઝતા આહારનો ખપ કરોળ, સાધુળ સંયમ સંભાળ;
સંયમ શુદ્ધ કરવા ભણીળ, એષણા દુષણ ટાળ.

સુઝતા આહારનો ખપ કરોળ એ ટેક. ૧

પ્રથમ સઝાય પોરસી કરીળ, અનુસરી વળી ઉપયોગ;
માત્ર પડિલેહણુ આચરોળ, આદરો ગુરૂ અનુયોગ. સૂ. ૨

ઠાર ધૂઅર વરસાદનાળ, છવ વિરાહણુ ટાળ;
પગ પગ ધર્યા શોધતાળ, હરિકાયાદિક નિહાળ. સૂ. ૩

ગેહ ગણિકાતણાં પરિહરોળ, જિહાં ગયાં ચલચિત્ત હોય;
હિંસકકુળ પણ તિમ તનેળ, પાપ તિણું પરતક્ષ જોય. સૂ. ૪

નિજ હાથે ખાર ઉઘાડીનેળ, પેશીએ નવિ ઘરમાંહિ;
ખાળ પશુ લિશ્તુક પ્રમુખનેળ, સંઘાટ ન જઈએ ઘરમાંહિ. સૂ. ૫

જળ કળ જલણ કણ લૂંણુંજી, ભેટતાં જે દિયે દાન;
તેહ કદપે નહિ સાધુનેળ, વહોરાવું અન્ન ને પાન. સૂ. ૬

સ્તન અંતરાય ખાળક પ્રતેળ, કરીને રહેતો ઠહેવ;
દાન દિયે જો ઉલટ ભરી, તોહિ તો સાધુ વરજેવ સૂ. ૭

ગર્ભવતી વળી જે દીયેળ, તે પણ અકલ્પ હોય;
મળે નિસરણી પ્રક્ષુ ચઢીળ, આણી દિયે કલ્પે ન મોય. સૂ. ૮

મૂલ્ય આણ્યુ પણ મત લિયોળ મત લિયો કરી અતરાય;
ઠહોરતાં થલ ખંભાદિકેળ, ન અડકો થિર ઠવો પાય સૂ. ૯

ઇણિપરે દોષ સવિ છાંડતાંજી, પાત્રીએ આહાર જો શુદ્ધ;
તે લીએ દેહ ધારણ ભણીજી, અણલહે તો તપવૃદ્ધિ સૂ. ૧૦

વયણ લજ્જા તૃષા ભૂખનાળ, પરિષદથી થિર ચિત્ત;
ગુરૂ પાસે ઇરિયાવહી પડિછમીજી, નિમત્રે સાધુને નિત્ત સૂ. ૧૧

શુદ્ધ એકાંતે કામે જઈજી, પડિછમી ઇરિયાવહી સાર;
ભોજન દોષ સવિ છાંડીનેજી, થિર થઈ કરવો આહાર. સૂ. ૧૨

દશગૈકાલિકે પાંચમેજી, અધ્યયને કહ્યો એ આચાર,
તે ગુરૂ લાભવિજ્ય સેવતાંજી, વૃદ્ધિવિજ્ય જયકાર સૂ. ૧૩

ઢાળ ૬ ઠી.

(મમ કરો માયા કરમી....એ દેશી.)

ગણધર સુધર્મા ઈમ ઉપદીસે, સાંભળો મુનિવર વૃંદ રે.,
થાનક અઢાર એ ઓળખો, જેહ છે પાપના કંદ રે. ગણધર. ૧.

પ્રથમ હિંસા તિહાં છાંડીએ, જુઠ નવિ ભાંખીએ વયણ રે.,
તૃણ પણ અદત્ત નવિ લીજીએ, તણએ સહુ મેહુણ સયણ રે. ગ. ૨

પરિગ્રહ મૂર્છા પરિહરો, નવિ કરો ભોયણ રાત રે.,
છાડો છકાય વિરાધના, ભેદ સમજ સહુ ભાંતિ રે... ગ. ૩

અકલ્પ આહાર નવિ લીજીએ, ઉપજે જે દોષ માંહિ રે.,
ધાતુના પાત્રો મત વાવરો, ગૃહિ તણાં મુનિવર પ્રાંહીરે ... ગ. ૪

ગાદિ માંચીએ નવ બેસીએ, વારિયે સખ્યા પલંગ રે.,
રાતે રહિયે નવિ તે સ્થળે, જિહાં હોવે નારી પ્રસંગ રે., ... ગ. ૫

સ્નાન મંજન નવિ કીજીએ, જિણે હોય મન તણાં થોભ રે.,
તેમ શણગાર પરિહરો, દંત નખ કેશતણી થોભ રે., ગ. ૬

છદે અધ્યયને એમ પ્રકાશિયો, દશવૈકલિકે એહ રે.,
લાલવિજય ગુરૂ સેવતાં, વૃદ્ધિવિજય લલ્યો તેહ રે. ... ગ. ૭

ઢાળ ૭મી.

[કપૂર હોયે અતિ ઉજળી રે એ દેશી.]

- સાચું વચણ જે ભાંખીયે રે, સચ્ચા ભાષા તેહ.,
 સચ્ચા મોસા તે કેહિયે રે, સાચું મૃષા હોય જેહ.
 સાધુજી કરજો ભાષા શુદ્ધિ.
 કરી નિર્મળ નિજ બુદ્ધિ, સાધુજી કરજો ભાષા શુદ્ધિ એ ટેક. ૧
- કેવળ બુઠું જિણું હોવે રે, તેહ અસચ્ચા જાણ.,
 સાચું નહિં બુઠું નહિં રે, અસત્યામૃષા ઠાણ સાધુજી ૨
- એ ચાર માહિં કહી રે, પહેલી ભાષા હોય,
 સંયમ ધારિયે બોલવી રે, વચન વિચારી જોય સાધુજી ૩
- કઠિન વચણ નવિ ભાંખીયે રે, હુંકારો રે કાર.,
 કોઈના મર્મ ન બોલીએ રે, સાચા પણ નિરધાર. સાધુજી ૪
- ચોરને ચોર ન ભાંખીયે રે, કાણાને ન કહે કાણ.,
 કહિએ ન અંધો અંધને રે, સાચુ કઠીણ એ જાણ સાધુજી. ૫
- જેહથી અનરથ ઉપજે રે, પરને પીડા થાય.,
 સાચુ વચણ તે ભાંખતા રે, લાલથી ત્રોટો થાય સાધુજી ૬
- ધર્મ સહિત હિતકારિયા રે, ગર્વ રહિત સમતોલ.,
 થોડલા તે પણ મીઠડા રે, બોલ વિચારી બોલ સાધુજી ૭
- ઇમ સીવી ગુણ અંગીકારી રે, પરહરી દોષ અશેષ.,
 બોલતા સાધુને નવિ હુંવે રે, કર્મબંધ લવલેશ સાધુજી ૮
- દશવૈકલિક સાતમે રે, અધ્યયને એહ વિચાર.,
 લાલવિજય ગુરૂથી લહે રે, વૃદ્ધિવિજય જયકાર સાધુજી ૯

ઢાળ ૮ મી.

[દેશી—વનમાળાની]

- કહે શ્રી ગુરુ સાંભળો ચેલા રે, આચાર એ પુણ્યના વેલા રે;
છ કાય વિરાહણ ટાળો રે, ચિત્ત ચોક્ષે ચારિત્ર પાળો રે. ૧
- પુઢની પાષાણુ ન ભેદો રે, ફળકૂલ પત્રાદિ ન છેદો રે;
ખીજ કુંપલ વન મતિ ફરસો રે, વીંજણે કરી વાય ન કરસો રે. ૨
- વળી અગ્નિ ન લાઈ રે, પીજો પાણી ઉતું સદાઈ રે,
મત વાવરો કાચું પાણી રે, એહવી શ્રી વીરની વાણી રે. ૩
- હીમ ધુંઅર વડ ઉભરના રે, ફળ કુપુઆ કીડી નગરા રે;
નીલકૂલ હુરિ અંકુરા રે, ઇંડાલ એ આઠે પૂરા રે. ૪
- સ્નેહાદિક ભેદે જાણી રે, મત હણુને સૂક્ષ્મ પ્રાણી રે;
પડિલેહી સવિ વાપરજો રે, ઉપકરણે પ્રમાદ મ કરજો રે. ૫
- જયણાએ ડગલાં ભરજો રે, વાટે ચાલવા વાત મ કરજો રે;
મત જ્યોતિષ નિમિત્ત પ્રકાશો રે, નિરખો મત નાચ તમાસો રે. ૬
- દીકું અણદીકું કરજો રે, પાપવચણુ ન શ્રવણે ધરજો રે;
અણ સુઝવો આહાર તજજો રે, રાતે સંનિધિ સવિ વરજો રે. ૭
- ખાવીશ પરિપહ સહેજો રે, દેહકુખે ફળ સદ્ગુજો રે,
અણ પામે કૃપણતા મત કરજો રે, તપ શ્રુતનો મદ વરજો રે. ૮
- સ્તુતિ નિંદા સમતા તુમે ગ્રહજ્યો રે, દેશકાળ જોધને રહેજો રે,
ગૃહસ્થ શું જોતિ સગાઈ રે, મત કાઢજો મુનિવર લાઈ રે. ૯
- ન રમાડો ગૃહસ્થના ખાળ રે, કરો ક્રિયાની સંભાળ રે,
યત્રમંત્ર ઔષધના રે. મત કર કરજો કુગતિના કામો રે. ૧૦
- કોધ પ્રીતી પૂરવની જાય રે, વળી માને વિનય પલાય રે,
માયા મિત્રાઈ નમાડે રે, સવિ ગુણ લોભ વિણુ સાડે રે. ૧૧
- તે માટે કુપાય એ ચારે રે, અનુક્રમે દજજો અણુગાર રે,
ઉપશમસુ કેવળ લાવે રે, સરલાઈ સ તોષ સ્વભાવે રે. ૧૨
- પ્રહ્લ્યાદીને જાણુજો નારી રે, જસી પોપટને મંજરી રે;
તેણે પરિહરો તસ પ્રસંગ રે, નવવાડ ધરો વળી અંગ રે. ૧૩
- રસ લોલુપ થઈ મત પોસો રે, નિજ કાયા તપ કરી સોષો રે;
જાણો અચિર પુદ્ગલ પિંડ રે, વ્રત પાળજો પચ અખડ રે. ૧૪
- કહ્યું દશનૈકાલિક એમ રે, અધ્યયને આઠમે તેમ રે;
ગુરુ લાભવિન્યથી જાણી રે, યુધ વૃદ્ધિવિન્ય મન આણી રે. ૧૫

હાળ & મી.

[શત્રુજય જંઘએ લાલન - એ દેશી.]

- વિનય કરે જ્યો એલો વિનય કરે જ્યો.
 શ્રી ગુરુ આણા શિરે ઘરેજ્યો, વિનય કરેજ્યો. .... એ ટેક.
 કોધી માનીને પ્રમાદી, વિનય ન શીખે વળી વિષવાદી,
 એલા. વિનય. ૧
- વિનય રહિત અશાતના કરતાં, બહુ ભવ ભટકે દુર્ગતી કરતા એ.
 અગ્નિ સર્પવિષજિમ મારે, ગુરુ આસાયણ તેથી અધિક પ્રકારે.
 એલા. વિનય, ૨
- અવિનયિ દુઃખીયો બહુ સ સારી,
 અવિનયિ મુક્તિનો નહિ અધિકારી, એલા
 કોણા કાનની કૂતરી જેમ, હાંકી, તેમ.—
 એલા વિનય, ૩
- વિનય શ્રુત તપ વળી આચાર, કહિયે સમાધિના ઠામ એ ચાર. એ.
 ચાર ચાર લેદે એકેક, વળી સમજો ગુરૂંથી સુવિવેક.
 એલા વિનય. ૪
- તે ચારેમાં વિનય છે પહેલો ધર્મ વિનય વિષુ ભાંખે તે ઘેલો. એ
 મૂળ થકી જેમ શાખા કહીએ; ધર્મ ક્રિયા તેમ વિનયથી લહિયે.
 એલા. વિનય. ૫
- ગુરુ વિનયથી લહેશે સાર, જ્ઞાન ક્રિયા તપ જપ આચાર, એ.
 જેમ ન હોયે હાટ વિષુ ગુરુ વિનયે ધર્મની વાટ.
 એલા વિનય ૬
- ગુરુ નહાંનો પણ મોટો કિડય, રાજા પરે તસ આણા વહિયે, એ.
 અદ્યશ્રુત પણ બહુજા નણો, ગુરુ સાથે હઠવાદ મ તણો.
 એલા. વિનય. ૭
- જિમ રાશિ ગ્રહગણમાં બિરાજે,
 મુનિ પરિવારમાં તિમ ગુરુ ગાજે.
 ગુરુથી અળગા મત રહો ભાઈ, ગુરુ સેવે લેશે ગિરુઆઈ.
 એલા. વિનય. ૮
- ગુરુ વિનયે ગીતારથ યાશે પંછિત સવિ મુખ લક્ષ્મી કમાશે; એ
 સત દાત વિનયી લજ્જણુ, તપ જપ ક્રિયાવંત દયાળુ.
 એલા. વિનય. ૯
- ગુરુકુળવાસે વસતો શિષ્ય, પૂજનિક હોવે વિશ્વાવીશ, એ
 દશઐકાલિક નવમે અધ્યયને, અર્થ એ ભાંખો કેવળી-વચણે.
 એલા. વિનય. ૧૦
- ધણિપરે લાભવિનય ગુરુ સેવી, વૃદ્ધિવિનય સ્થિર લક્ષ્મી લહેવી.
 એલા વિનય. ૧૧

રાજ ૧૦ મી.

તે મુનિ વંદો તે મુનિ ગંદો, ઉપશમ રસનો કંદો રે,
નિર્મળજ્ઞાન કળાનો ચંદો, તપ તેજે જેહવો દિલ્લો દો રે. તે. મુ. ૧

પંચાશ્રવનો કરે પરિહાર, પંચમહાવ્રત ધાર રે,
ષટકાય જીવ તણો આધાર, કરતા ઉગ્ર વિહાર રે. તે. મુ. ૨

પંચ સમિતિ ત્રણ રૂપિ આરાધે, ધર્મધ્યાન નિરાખાધે રે,
પંચમગતિનો મારગ સાધે, શુભ શુભકાણે વાધે રે. તે. મુ. ૩

કથ વિકથ ન કરે વ્યાપાર, નિર્મમ નિરહંકારો રે,
ચારિત્રપાળે નિરતિચારે, ચાલતો ખંગની ધારો રે. તે. મુ. ૪

ભોખને રોગ કરી જે જાણે, આપોપૂ ન વખાણે રે,
તપશ્રવ રૂપનો મદ નવિ આણે, ગોપવી અંગ ઠેકાણે રે. તે. મુ. ૫

છાંડી ઘણુ કણુ કંચન ગેહુ થઈ નિઃસ્પૃહી નિઃસ્નેહ રે,
ખેચ સમાણી બાણી દેહ નવિ પોસે પાપે હજે રે. તે. મુ. ૬

દોષ રહિત આહાર જે પામે, તે લૂખે પરિણામે રે,
સેતો દેહના સુખ નવિ કામે, ભાગતો અઠિ ભામે રે. તે. મુ. ૭

રસનારસ રસિયો નવિ થાયે, નિર્જોલી નિર્માય રે,
ઝહે પરિષદ ચિર કરી કાયા, અવિયળ જેમ ગિરીરાયા રે. તે. મુ. ૮

રાતે કાઉરસગ્ગ કરે રમશાને, જો તિહાં પરિષદ જાણે રે,
તો નવિ ચૂકે તેવે ટાણે, ભય મનમાં નવિ આણે રે. તે. મુ. ૯

કોઈ ઉપર ન ધરે ક્રોધ, દિયે સહુને પ્રતિબોધ રે,
કર્મ આંઠ જીતેવા જોધ, કરતા સંયમ સોધ રે. તે. મુ. ૧૦

દશવૈકાલિક દશમે અધ્યયને, ઇંમ ભાંખ્યો આચાર રે,
તે ગુરુ લાભવિન્યથી પામે, વૃદ્ધિવિન્ય જયકાર રે. તે. મુ. ૧૧